

Nemzeti Művelődési Intézet

KULTURÁLIS SZEMLE

VII. évfolyam, 2020. évi 2. szám

A Nemzeti Művelődési Intézet interdiszciplináris online folyóirata

A lapszám megjelenését a „Művelődő Közösségek Nyugat-Magyarországon” nevű EFOP-3.7.3-16-2017-00150 projekt támogatta.

Tartalomjegyzék

FŐSZERKESZTŐI AJÁNLÁS	3
Juhász Erika: Közművelődés és tudomány.....	4
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	7
Kocsis, Mihály – Koltai, Zsuzsa – Reisz, Terézia: Best Practices and Challenges of the Cultural Institutions in Baranya County Villages	8
Németh János: Fejezetek az egész életen át tartó tanulás (LLL) filozófiai, neveléstudományi recepciótörténetéből.....	29
HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY	43
Kuglics Gábor: Közművelődés Püspökmolnári területén a két világháború között.....	44
Szabó Irma: Gondolatok és tények a közművelődés minőségfejlesztési programjának elfogadásáig vezető útról	56
Szerdahelyiné Lőrincz Nóra: A közösség szervezés lehetőségei egy életút tükrében - Kakuk Pál.....	61
Török Károlyné Miszori Marianna: A közösségfejlesztés lehetőségei az Őrségben a XXI. században.....	74
JUNIOR KUTATÓMŰHELY	94
Csaba Alexa: Hangadók az ifjúság szociális életében	95
Fekete Anna – Benkei-Kovács Balázs: Imázs és presztízs – Az ifjúsági közösségi szinterek látogatottsági trendjeinek vizsgálata: elfordulás vagy pálfordulás	102
Herczegh Judit – Halász Dániel: Online játékos közösségek és platformjaik az információs társadalomban.....	117
Madarász Réka: Kulturális alapú gazdaságfejlesztés Noszvajon	127
Marosán Gréta: Kulturális alapú gazdaságfejlesztési gyakorlatok Biharban.....	142
Mohos Edina – Ponyi László: Az ifjúság szabadidő-felhasználási és kultúrafogyasztási szokásai	152
KÖNYVAJÁNLAT, RECENZIO	175
Benkei-Kovács Balázs: Recenzió dr. Ponyi László Közművelődés és romák című könyvéről	176
TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK HÍREI	180
Orsolya Deák – Gyula Zoltán Kállay: Durkó Conference ONline	181
FELHÍVÁS PUBLIKÁLÁSRA	184
IMPRESSZUM	186

FŐSZERKESZTŐI AJÁNLÁS

Juhász Erika:

Közművelődés és tudomány

A Kulturális Szemle küldetése, hogy a kultúra széles spektrumán, de elsősorban a közművelődés és a közösségi művelődés témaköreiben, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban bemutassa a tudományos relevanciával bíró fontos kutatásokat, tanulmányokat, köteteket és konferenciákat. A Kulturális Szemle témái és szerzői nem csak Magyarország határain belül alkotó szakemberek, mivel a Kulturális Szemle alapítói célul tűzik ki egy Kárpát-medencei magyar Kulturális Szemle működtetését. Ez az interdiszciplináris online tudományos folyóirat így a Kárpát-medence magyar kulturális szakembereinek egy olyan hálózatát kívánja összefogni, akik hisznek a kultúra fontosságában, a kulturális közösségi kezdeményezésekben, és ezt az eszmét szeretnék hosszútávon terjeszteni és fenntartani. Ennek érdekében végeznek elméleti és empirikus kutatásokat, amelyekkel célul tűzik ki a kulturális tevékenységek, intézmények és lehetőségek folyamatos fejlesztését. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával egyaránt publikálhatnak egyetemi oktatók, doktoranduszok, felsőoktatási hallgatók, kutatók, és természetesen a kulturális színtereken dolgozó szakemberek. A kiadás első éveiben elsősorban magyar nyelvű írásokat várunk, a későbbiek folyamán angol nyelvű publikálásra, esetenként angol nyelvű különszámra is lehetőséget kívánunk teremteni, hogy a kultúrával kapcsolatos kutatási eredményeket minél szélesebb körben, nemzetközi viszonylatokban is terjeszteni tudjuk. Ennek a célnak az eléréséért választottuk az online formát is: az elektronikus eszközök segítségével ezek az írások sokkal szélesebb körben el tudnak jutni az érdeklődőkhöz.

A 2020. évi számtól kezdve a folyóiratban a Nemzeti Művelődési Intézet szakmafejlesztési tevékenységében erősödő kutatási, tudományos vonal egyre inkább érvényesül. 2019. szeptemberétől indult el az első Közművelődési Tudományos Kutatási Program, amely egy éves kutatási támogatást nyújt közművelődési témájú kutatásokhoz. A Program keretében évente 10 fő egyéni hallgatói pályázatot támogatunk: közösségszervezés alapszakos, kulturális mediáció mesterszakos és közösségi művelődés osztatlan tanárszakos hallgatók kutatásait; valamint évente 3 komplex kutatócsoport pályázatát támogatjuk: a kutatócsoportban egyetemi oktatók, hallgatók és a közművelődésben dolgozó szakemberek végzik közösen a kutatómunkájukat. A korábbi számban bemutatkozó, 2019-ben támogatott kutatócsoportok egyike a cikke angol nyelvű változatával is bemutatkozik a lapszámban, továbbá 4 egyéni kutató írásai is olvashatók. A Kulturális Szemle teret ad alap- és mesterszakos közművelődési témájú szakdolgozatok kutatási eredményeinek bemutatására is, amelyekből ebben a lapszámban 4 tanulmányt közlünk.

Jelen lapszámban a *Nemzetközi kitekintés* rovatban Kocsis Mihály, Kotai Zsuzsanna és Reisz Terézia közös cikkét olvashatjuk Best Practices and Challenges of the Cultural Institutions in Baranya County Villages címmel (angol nyelven), amiben a Baranya megyei falvak infrastruktúráját, eszközellátottságát és finanszírozását vizsgálták. Németh János István senior kutató 5 részes cikksorozatban mutatja be az egész életen át tartó tanulás filozófiai és neveléstudományi történetét, ebben a lapszámban a cikksorozat negyedik része olvasható.

A *Hazai tudományos műhelyben* az ország különböző pontjain működő felsőoktatási intézmények oktatói, kutatói, valamint kulturális szakemberek publikálnak. Kuglics Gábor, a Nemzeti Művelődési Intézet kutatója Püspökmolnári településen vizsgálja a két világháború közötti közművelődés helyzetét. Szabó Irma, a Földes Nagyközségi Népfőiskola Egyesület elnöke, közművelődési szakértő írásából a közművelődés minőségfejlesztési programjának kialakítását és az annak elfogadásáig vezető utat ismerhetjük meg. Szerdahelyiné Lőrincz Nóra és Török Károlyné Miszori Marianna szintén a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársai. Lőrincz Nóra Kakuk Pál életútján keresztül mutatja be a közösség szervezés különböző lehetőségeit, Miszori Marianna pedig a közösségfejlesztés XXI. századi lehetőségeit vizsgálja az Őrségben.

A folyóirat *Junior kutatóműhely* rovatában fiatal kutatók munkáját ismerhetik meg az olvasók, mint például Csaba Alexa, az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatója, a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád megyei Igazgatóságának módszertani referense, aki cikkében az ifjúság szociális életében kutatta a hangadók szerepét. Fekete Anna, szintén az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatója és Benkei-Kovács Balázs, egyetemi témavezetője közös cikkükben az ifjúsági közösségi színterek látogatottságát vizsgálták és az ebben bekövetkezett változásokat mutatják be Imázs és presztízs című tanulmányukban. A Debreceni Egyetem adjunktusa, Herczegh Judit és hallgatója, Halász Dániel az online játékos közösségek világába vezetik az olvasót és ezek platformjait ismerhetjük meg jobban a cikkükön keresztül. Az Eszterházy Károly Egyetemről Madarász Réka Noszvaj községben kutatja a kulturális alapú gazdaságfejlesztés lehetőségeit. Szintén a kulturális alapú gazdaságfejlesztést és annak gyakorlatait vizsgálja cikkében Marosán Gréta, a Debreceni Egyetem hallgatója. Szintén az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatóinak publikációit sokasítja Mohos Edina, aki egyetemi témavezetőjével és a Nemzeti Művelődési Intézet kutatási központvezetőjével, Ponyi Lászlóval kutatta az ifjúság szabadidő-felhasználási és kultúrafogyasztási szokásait, és a kutatás eredményeit mutatja be közös cikkük.

Könyvajánlatként Benkei-Kovács Balázs, a Nemzeti Művelődési Intézet felsőoktatás fejlesztő-kutató külsős munkatársa, a Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem adjunktusa ír dr. Ponyi László 2019-ben megjelent, „Közművelődés és romák – Roma közösségi házak vizsgálata a közművelődés és a kisebbségtudomány dimenzióiban” című könyvéről, amely kiváló adalék a nemzetiségi közművelődés bemutatásához.

A Tudományos konferenciák keretében a 2020. szeptember 3-án és 4-én rendhagyó módon online formában, Hálózatok a művelődés és a felnőttképzés világában címmel megrendezett Durkó Mátyás konferenciát mutatja be Deák Orsolya és Kállay Gyula Zoltán angol nyelvű cikkükben.

A kulturális szakma alapítója, Durkó Mátyás professzor úr is gyakorta mondta a fontos eszmék terjesztése kapcsán az örök igazságot: „Aki felteszi a kolompot, az rázza is!” A kulturális szakma megerősítéséhez szükség van olyan tudományos folyóíratra, amely küldetéséhez illeszkedően a Kárpát-medence számos kutatóját tudja egyesíteni, és folyamatos kutatásra, és kutatási eredményei publikálására buzdítani. Ezt a célt már a szerkesztőbizottság összeállításánál és későbbi bővítésének lehetősége kapcsán is szem előtt tartottuk. Ezáltal érhetjük el azt, hogy ez

a folyóirat ne egy-egy szűkebb kutatócsoport nyilvánossági fóruma legyen, hanem egy minél tágabb tudományos-szakmai kör szellemi támogatását élvezze.

Hívjuk tehát szerzőként mindazokat, akik úgy érzik, hogy szeretnének és tudnának hozzátenni ehhez a vállaláshoz maguk is. És hívjuk olvasóként mindazokat, akik hasonlóan gondolkodnak, és fontosnak tartják a kultúrát, a kultúra továbbadását, mint egyetemes értéket. Gondolkodjunk közösen, őrizzük közösen a magyar kultúra értékeit Magyarországon és a Kárpát-medencében egyaránt!

Hasznos olvasmányélményeket kívánunk!

dr. Juhász Erika
főszerkesztő

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Kocsis, Mihály – Koltai, Zsuzsa – Reisz, Terézia:

Best Practices and Challenges of the Cultural Institutions in Baranya County Villages

Absztrakt: A Baranya megyei falvak közművelődési intézményeinek jó gyakorlatai és kihívásai. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti-és Társadalomtudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézetének kutatócsoportja 2019 szeptembere és 2020 augusztusa között a közművelődési intézmények és közösségi színterek Baranya megyei községek közösségfejlesztésében betöltött szerepét vizsgálta. A kutatás a Nemzeti Művelődési Intézet közművelődési tudományos programjának pénzügyi támogatásával valósult meg. A kutatás keretében Baranya megye 29 községében strukturált interjú készült a településeken kulturális és közösség-szervezői feladatokat ellátó szakemberek bevonásával. A szakirodalom és az interjúk elemzése alapján a kutatócsoport tagjai 7 Baranya megyei községben határoztak meg közművelődési, illetve közösség-szervezési jó gyakorlatokat. Jelen tanulmány a kutatás eredményei közül a Baranyai megyei falvakban működő művelődési intézmények és közösségi színterek jó gyakorlatait, illetve főbb nehézségeit és kihívásait tárja fel.

Abstract: The research team of the University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies examined the role of cultural institutions and community platforms in the community building activity of Baranya county villages. The research project lasted for one year between September 2019 and August 2020 and it was implemented with the financial support of the National Institute for Culture's Academic Grant Program for Public Culture. Within the framework of the research structured interviews were conducted in 29 villages of Baranya County with professionals performing cultural and community organizing tasks in the settlements. Based on literature research and analysis of the interviews members of the research team assigned 7 Baranya county villages as scenes of best practice in the field of culture and community organization. Present paper reveals the findings of the research regarding the best practice as well as the main difficulties and challenges of the cultural institutions and community platforms in Baranya county villages.

Research methods

In the framework of the research in addition to the review of the Hungarian language literature on the role of public cultural institutions / community venues, English and German language online literature on the aspects of good practices of cultural /community organizers was reviewed. In October 2019 a focus group discussion was held at the Institute of Human Development and Cultural Studies of the University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, in which 10 practitioners from the field of cultural and community organization in Baranya County villages took part, in addition to the members of the research group. The following topics were revealed in the focus group discussion: a.) Organizational framework of culture in the villages of Baranya County; b.) Characteristics of the maintainers of cultural activities in the villages of Baranya County and features of the human resources involved in the

activities c.) An overview of the cultural and community programs of the villages in Baranya County, as well as the exploration of the difficulties related to the organization and implementation of programs d.) An overview of the professional network of professionals who are involved in cultural activities and community organization f.) Exploring problems and difficulties related to local cultural activities; g.) Requesting suggestions regarding the good practices of cultural and community organization in the villages of Baranya County.

Based on literature examination and the experiences of the focus group discussion, an outline was developed for interviewing the leaders of cultural institutions / community venues in Baranya County villages. In November 2019 four pilot interviews were conducted in the following settlements: Abaliget, Véménd, Zengővárkony, Bosta. In connection with the pilot interviews, the measuring tool was validated and tested. Between December 2019 and February 2020, the status of cultural and community organization of the sample's other 25 settlements was assessed with structured interviews. (For the series of structured interview questions, see Annexes#1.) The questions of the interview covered the forms of financial and human resource management that ensure the performance of daily tasks, as well as the problems encountered in connection with the operation of the community spaces. At the end of the interviews, 25 questions were answered by the interviewees on the basis of a five-point Likert scale, so in addition to the analysis of the interviews, a comparative study based on standardized questions could be carried out on the operation of the cultural institutions of the villages. The questions focused on ten issues: 1. organizational and maintenance framework, cooperation; 2. conditions of the institution's operation; 3. peculiarities of material resources; 4. infrastructural conditions; 5. equipment supply and its quality; 6. services, programs – satisfaction of local people; 7. local professional communication; 8. professional networks; 9. comfort in the current job; 10. income expectations. The five-point Likert scale allowed the exploration of attitude-like opinions on the ten topics mentioned above.

In addition to recording the interviews the researchers requested the following documents from the interviewee: a.) The local program calendar from the last 3 years; b.) The local development plan; c.) The founding document of the cultural institution.

Based on the analysis of the literature and the experiences of the interviews, the members of the research group marked the public cultural and community organizing activities of 7 settlements as good practices. (Nagypall, Hosszúhetény, Nagynyárád, Mecseknádasd, Boda, Hirics, Drávaszabolcs). During April-May 2020 members of the research group conducted structured interviews with the experts of the settlements implementing good practices. (For the series of questions from the structured interview see Annex#2)

In order to analyze the findings of the interviews on good practice, case studies were prepared about the following topics: 1. Funding - fundraising and resource management; 2. Regional effects - networking in good practice; 3. Good practices based on different age groups; 4. The role of minority municipalities in the implementation of good practice; 5. The role of the personal and professional competencies of the cultural specialist in the implementation of the good practice.

Based on the literature review, the analysis of the results of the structured interviews and the findings of the case studies present paper reveals the good practices and the most significant difficulties and challenges of cultural and community organization in Baranya County villages.

The Sample

The sample was designed on the basis of a stratified sampling procedure in order to represent and take into account the different populations of the villages of Baranya County. Based on the stratified sampling procedure structured interviews were conducted in 29 settlements of Baranya County (for the sample see Annex#3) The total population of the sample approached 5% of the population of Baranya county (see Figure 1), 1.5% of them live in villages of less than 200 people (8 villages in the sample). Almost 70% of the sample is a village with population of 201-500. (12 settlements in the sample). Within the sample, the population of villages with 201-500 inhabitants approached 30%.

Figure 1: Distribution of the selected settlements by population (n:29)
(Source: PTE BTK HFMI Research Team)

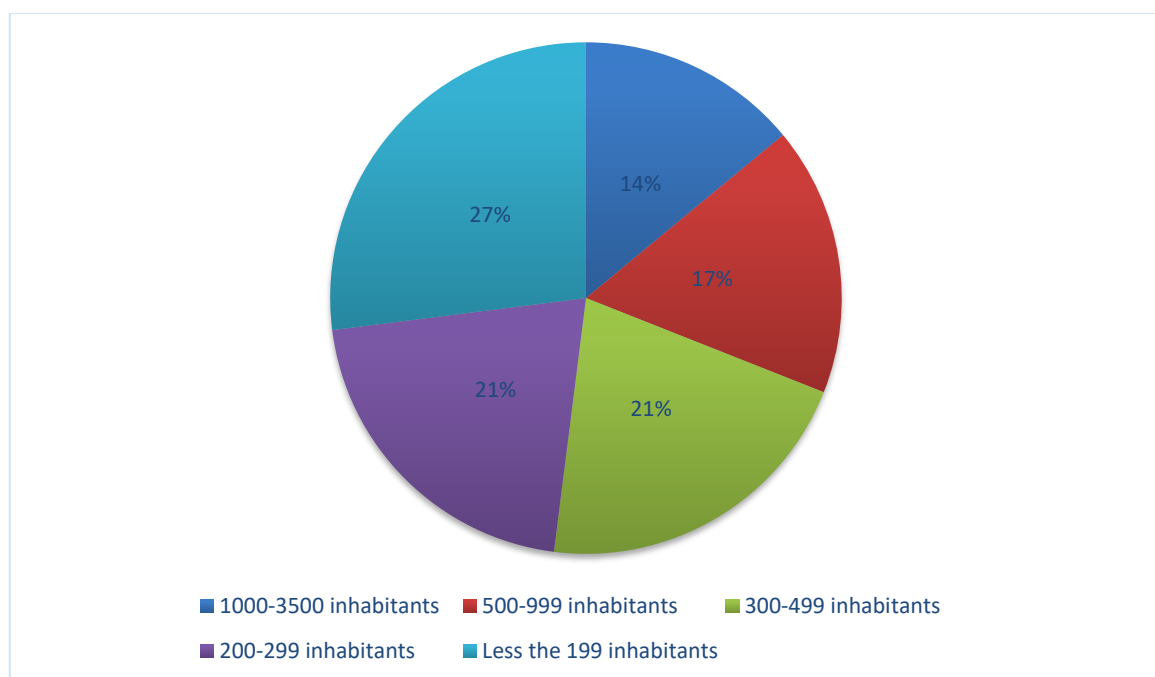
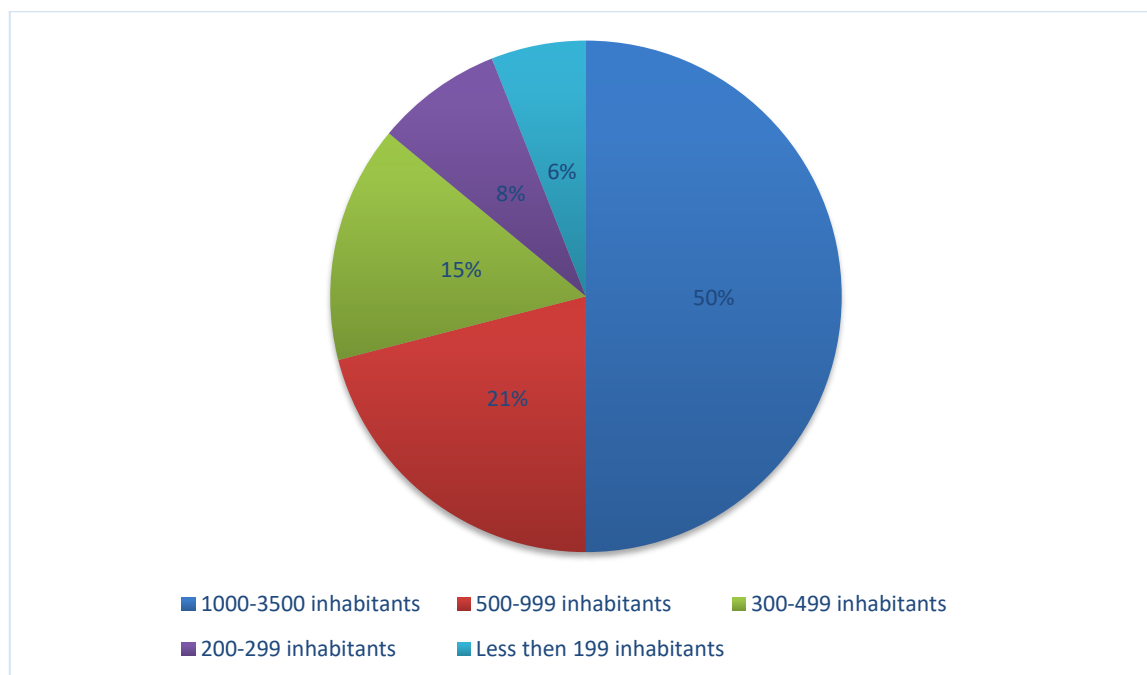

Figure 2: Population of the selected settlements according to the size of the settlements
(n:17247)
(Source: PTE BTK HFMI Research Team)

Regional context of the research

The population of Hungary has been steadily declining over the last four decades. (STADAT Néesség, népmozgalom (1941-2020). http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001a.html) This trend was also observed in the counties, although to varying degrees. While the national data were mainly influenced by demographic processes, the differences between the counties were significantly influenced by the rates of emigration and immigration. Following the creation of the Hungarian regions, the above-mentioned territorial differences became even more perceptible and the chances of applying for EU funds have often become region-specific.

In recent decades, negative demographic trends have also been observed in the case of the population of Southern Transdanubia, which have been significantly affected by the unfavorable settlement structure of the region. More than half of the settlements have less than 500 inhabitants in the area (Térport. Dél-Dunántúl. <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-dunantuli-regio>) In the recent decades the greatest population loss has occurred in villages with less than 500 inhabitants and villages with less than 200 inhabitants. Following the political transition in 1989, especially as a consequence of the liquidation of state farms and farming cooperatives, the population of their inhabitants could often have decreased by a quarter, a third, a half, and sometimes even more. (Máté 2017:169) Villages with a population of less than 500 are particularly typical in Baranya County, where 70% of settlements belong to this category. (Térport. Dél-Dunántúl. <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-dunantuli-regio>) The population decline which has been generated by the unfavorable settlement structure and demographic trends could be strongly felt in Southern Transdanubia in the last decade and it had a particularly strong impact in Baranya County. (See Table 1)

Table 1. Changes in the population between 2008 and 2018 in Hungary,

in four regions and counties of the regions.

(Source: Herczeg, 2018, <http://www.megakom.hu/?p=3460&lang=hu>)

Country/County/ Region	Population (in 2008)	Population (in 2018)	Alteration (people)	Alteration (%)
Hungary	10.045.401	9.771.000	-274.401	-2,7
Hajdú-Bihar	543.802	532.399	-11.403	-2,1
Jász-Nagykun-Szolnok	399.200	373.631	-25.569	-6,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	571.018	562.018	-8990	-1,6
Northern Great Plain	1.514.020	1.468.088	-45.932	-3,0
Baranya	396.633	363.000	-33.633	-8,5
Somogy	325.024	304.000	-21.024	-6,5
Tolna	238.431	219.000	-19.431	-8,4
Southern Transdanubia	960.088	886.000	-74.088	-7,7
Budapest	1.702.297	1.750.000	+47.703	+2,8
Pest	1.195.020	1.261.000	+65.980	+5,5
Central Hungary	2.897.317	3.011.000	+113.683	+3,9
Győr-Moson-Sopron	444.384	460.000	+15.616	+3,5
Vas	261.877	253.000	-8.877	-3,4
Zala	291.678	271.000	-20.678	-7,1
Western Transdanubia	997.939	984.000	-13.939	-1,4

The data in Table 1 show that the rate of population decline observed in Baranya County was more than three times higher than the rate of national change. This phenomenon also raises the issue of the so-called perforation, which term is applied by regional research experts when the limit of the critical mass that can still be organized is reached. When the settlements reach that level than we can talk about perforation. (Máté 2017: 165). This is the case particularly when peripheral settlements increasingly “move away” from their former centers for various reasons, such as transport organization, school amalgamation, depopulation, while these centers are also constantly losing their former resources. (Máté 2017:166). It cannot be considered a coincidence that the tendencies observed in the settlement structure of Southern Transdanubia provided the empirical basis for raising this concept.

The characteristics and current data of the regions can be analyzed not only from the demographic point of view, but also on the basis of their economic achievements. The European Union permanently examines the processes taking place in a total of 276 regions and regularly reports on their effectiveness and the ratios of performance compared to the European average. In 2017 among the 20 regions with GDP per capita below 50% of the EU average four were in

Hungary (North Great Plain, South Transdanubia, North Hungary and South Great Plain). (GDP per capita in 2018 EU regions:

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9618249/1-26022019-AP-EN.pdf/f765d183-c3d2-4e2f-9256-cc6665909c80>)

In Hungary only the Central Hungarian region reached the EU average - mainly due to the effects of Budapest. According to the summaries of 2018, the data of three Hungarian regions did not change, but the lag of the South Transdanubia region even increased. (Négy magyar régió az Európai Unió legszegényebbjei között. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20180228/negy-magyar-regio-az-europai-unio-legszegenyebbjei-kozott-278161>)

In recent years general satisfaction and the subjective well-being of the population has been examined increasingly. The data collection technique is relatively simple: respondents rate their satisfaction with their lives on a scale of 0 to 10. The results of studies reveal the limited satisfaction of the locals in South Transdanubia. (See Table 2.).

Table 2: Rank of the regions according to the average values of life satisfaction
(Source: Kiss 2018:281)

Region	Average value and ranking					
	2013		2015		2016	
Southern Great Plain	6,32	2.	6,32	3.	6,42	1.
Central Transdanubia	6,32	2.	6,49	1.	6,35	2.
Western Transdanubia	6,38	1.	6,38	2.	6,21	3.
Northern Great Plain	6,13	4.	6,12	4.	6,19	4.
Central Hungary	6,10	5.	6,02	5.	6,05	5.
Northern Hungary	5,90	7.	5,79	6.	5,77	6.
Southern Transdanubia	6,03	6.	5,75	7.	5,67	7.

The economic and cultural achievements, lifestyle, environmental and work culture of a region significantly depend on the qualifications, education, knowledge, competencies, learning ability, state of health, characteristics of social integration, emotional intelligence, so the human capital of the people living in the given area. (Klausz 2006.; T. Kiss 2012.; Katona – Kőrösi 2017.). While the listed factors fundamentally influence the potential quality of human capital, the currently available human capital determines the social, economic and cultural life of the area in the same way. There are relatively large differences in the supply of human capital in the different regions of Hungary. According to Péter Bence Hobot's 2017 research, human characteristics put the locals in the worst situation in four of Baranya's 10 districts. (Hobot 2017: <https://osszkep.hu/2017/11/terkepen-a-teruleti-toke-magyarorszagon/>). Reviewing the regional and county conditions, it is clear for the authors that they are examining the opportunities of community culture in areas that are disadvantaged socially, economically and culturally alike, especially in small settlements.

Human resources in cultural and community organization

Structured interviews were conducted with individuals with some role in local cultural-community life in Baranya County villages. The current job of the respondents varied widely. New or former mayors, municipal representatives, municipal administrators, heads of public cultural institutions, librarians, entrusted cultural organizers and volunteers were among the responders. The personal conditions of community culture in the examined small settlements are limited. It happens that an unqualified employee performing cultural tasks does not feel the deficiencies of his / her preparedness, while the motivational capital also appears as volunteering or undertaking OKJ¹ studies in the hope of a possible appointment. It is also a common practice that the local government does not create a separate position for cultural duties, nor does it appoint a specialist for this role. In several places, the employee performing cultural tasks is also an employee of the local government who performs taxation, registration and financial tasks. (eg.: Véménd). It is also common that a public worker /part-time staff is entrusted with the charge of organizing culture. (eg: Drávacsehi, Kővágótöttös, Ózdfalu.)

In the last decade, it has become regular for rural institutes of culture to fund the salaries of their staff through tender projects. Typically, the settlements have access to human resource and its financial coverage in two ways. One of the solutions is to obtain a domestic source for financing the employment of employees. In 6 of the examined 29 villages public workers carried out cultural activities with such tender funding, mostly without professional qualifications. The other common way is to incorporate the community organizer's salary into an EU-funded project. Cultural organizers and community organizers tied to the tender source can only receive their salaries for the duration of the tender. Most projects run for a set period of time and new funding for their continuation is very rare, although locals would need community programs.

Users of the cultural institutions

The studied settlements are usually characterized by continuous population loss but it should be mentioned that in some cases - some advantages, such as a good school, cheap land or port, moving in foreigners, CSOK² - there is an increase in the number of population. Not only demographic trends or natural population movements play a role in the decrease of the population in these settlements but sometimes state provisions also intervene roughly in these spontaneous processes. For example, in one of the small settlements 51 adults and 32 children moved out of the village so far as a result of CSOK. Moving out from the settlements for such reasons usually has a negative impact on the quality of the local human capital. Parents who change settlements for the sake of their children are usually the most educated. The relocation of young people not only contributes to the aging of small settlements, but also has a direct impact on the reduction of the economic capital in the area. This correspondence is not the subject of the current analysis, but it is worth mentioning that achieving the development of local cultural activities/ community organization is very difficult without the growth of economic capital.

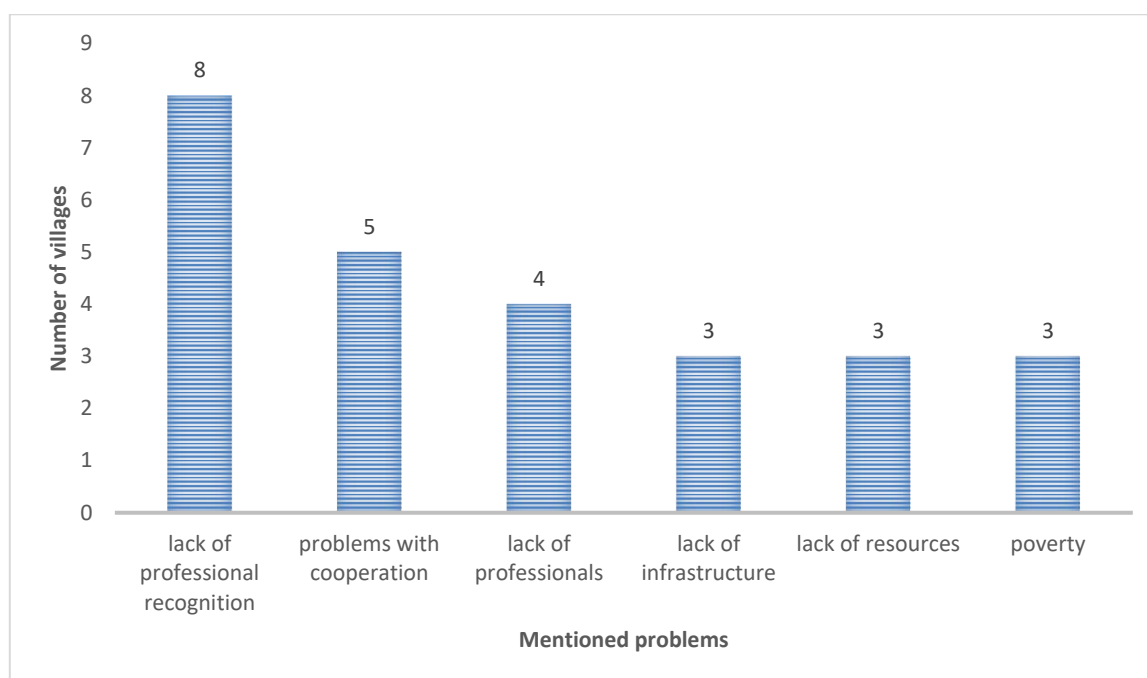
¹ Hungarian National Qualification Register

² Family Housing Allowance Program

Challenges of the cultural institutions in Baranya county villages

The texts of the interviews were subjected to a secondary analysis, so we could get a more detailed picture about the problems of the organizers of the community life. By recoding the information, seven problem areas can be identified. (See Table 3).

Table 3: Frequency of the mentioned problems
(Source: PTE BTK HFMI Research Team)

Interviewees reported the following problems: problems with the day-to-day operation of the village and its institutions; lack of resources and management difficulties; lack of infrastructure /large hall / clubhouse; problems with cooperating with the controlling authority; small communities; lack of opportunities for joint activities; disintegration of communities; lack of professionals and unresolved professional issues; various forms of poverty- deprivation; lack of job opportunities; poor transport and basic care; distance from urban areas; migration; lack of professional recognition. The latter problem was mentioned with the highest frequency. Difficulties of cooperation also often arise among the problems. Cooperation problems caused by communication difficulties and relationship deficits which lead to the disintegration of the community were identified alike. The lack of specialists is the next most common problem according to the frequency of the mentioned problems.

„In large settlements a certain professionalism is expected, which is not the case in small settlements because there is no specialist. Here, the knowledge of the local society, the identification with the local identity is very important, because only an authentic and locally well-informed, locally accepted non-professional can act in self-organization of the locals with the cooperation of volunteers. It is also a problem that the enthusiastic volunteers working in these settlements have no connection with similar settlements, they do not know the good practices that

could be followed. Though the NMI³ county office convenes us regularly, I go there regularly, but only few and always the same people appear there.” (Mecseknádasd, 2020)

With regard to the nature and frequency of the mentioned problems neither the size of the settlements nor the organizational type of the institution is decisive. The operational problems of the settlement, the infrastructural deficiencies and the lack of resources appeared in 3-3 cases among the most burning problems. These aspects were also examined in the context of the indices. Where serious problems arise, the material and infrastructural endowments and the attitude index about the operation of the settlement also reflect low and medium ratings. According to the aggregate indices of the cultural institutions' operation, low and medium level institutional operation coincides with the variety of accumulating problems. Not only most of the problems, but all of the above mentioned problems appear in villages where low or medium level operation was recorded. The highest number of problems were reported by staff who were unskilled, had limited professional network and modest local social and regional affiliation. The problems cannot be solved due to their incompetence, professional isolation and the multitude of actual problems,

Those with a wider network of contacts seem to treat problems differently, however, this layer of staff also defined the lack of professional recognition as the major concern.

The decline of communities can be observed mainly in settlements with no educational institutions, library or a local specialist who would organize community life. The lack of professionals who could build and operate the internal network of the local society can also be diagnosed in the absence of communities and their rapid decline. The disappearance of the nodes of the local network also impoverishes the population by reducing their sense of internal cohesion. In summary, the different missing resources add up and these circumstances severely limit the functioning of small village communities in Baranya County.

The role of competencies in implementing good practice

Interviewees - from those villages which were recorded as scenes of good practice in the field of cultural organization by the researchers - mentioned the following expectations regarding the characteristics of the cultural organizer of a rural setting: credibility; knowledge of the settlement's traditions as well as the needs and work schedule of the population; ability to establish intensive and good relations with local residents and organizations. Several experts also emphasized the importance of establishing good relationship with the mayor. Several interviewees believed that in villages, as opposed to cities, certain personal competencies have more important role in the implementation of good practices in the field of cultural/community organization than professional competencies. Furthermore, the interviewees underlined that the cultural/ community professional should live locally.

Among the personal competencies the following were indicated by the interviewed professionals most frequently: networking and communication skills (6); ability to cooperate and work in team (3); organizational skills (3); reliability (3); credibility (3); social sensitivity (2). Additional personality traits were also mentioned: charismatic, humble, flexible, dedicated, patient, persistent, open.

The existence of the following professional competencies was considered the most important by the interviewees: knowledge of the settlement and its inhabitants (5); digital competencies (2); networking skills; ability to obtain resources; mediation- conflict management;

³ National Institute for Culture

professional qualification. Several respondents stressed that the local cultural /community organizer has to be accepted by the members of the community.

Excerpts from the interviews:

„Credibility is the key. The person who organizes culture in the settlement must be credible to those with whom he wants to organize something and to those to whom he wants to organize something.” (Nagynyárád, 2020)

„Anyone who takes on this role and wants to implement good practice needs to know the village and the population. You need to know the locals, the potential audience / social group. If you go there unknown, it won't work. You should be there at home.” (Nagynyárád, 2020)

„A dedicated professional. Not even a specialist. But he should be dedicated.” (Hosszúhetény, 2020)

„In my opinion, in a small settlement acceptance is more important than the professional competence. The relationship is more personal.” (Hosszúhetény, 2020)

„Reliability is the most important competence. You need to be able to negotiate with the village leaders, but in order to reconcile the many different community opinions, you also need patience, knowledge and good networking skills.” (Nagypall, 2020)

„You need to know how to obtain resources, you need to be able to think in a system.” (Mecseknádasd, 2020)

„Here, knowledge about the local society and identification with the local identity is very important, because only an authentic and locally well-informed, locally accepted non-professional can act in self-organization with the cooperation of volunteers.” (Mecseknádasd, 2020)

„People's needs have to be properly assessed and respected. You need to talk to them a lot, their opinion is important.” (Drávaszabolcs, 2020)

„You need to be able to measure what is needed, it requires good judgment. It doesn't go alone, so you have to work in group and listen to everyone.” (Hirics, 2020)

Summarizing the experiences of the interviews, it can be stated that taking into account local needs is an essential condition for the implementation of good practice.

„Yes, I think it is good practice (our own practice), because it involves several generations. There is a children's camp for children, there are a lot of programs for seniors.....We offered programs for primary producers and we organized lectures related to winemaking. Furthermore, this is also true regarding our cultural groups. They present a wide range: dance group, choir, art association, performances, plays. Then there is the preservation of traditions in the village museum and the well-functioning indigo dyeing workshop which attracts thousands of tourists here. All this, in my opinion, generates that we implement good practice.” (Nagynyárád, 2020)

Networking in good practice

The critical point of the formation and survival of communities is the extent to which they can accept their activities with their members and the residents of the settlement. From this point of view the accepting attitude of the mayor and the municipal representative body also proves to be decisive in the life of a community. Social capital is very useful in building personal connections, accessing up-to-date information and laying the groundwork for operations. Social capital is mostly based on informal personal relationships, reciprocity, traditional coexistence. Associations familiar with professional community management strengthen their network of relationships through cooperation agreements.

„It is fruitful if the mayor recognizes that a successful cultural event sheds a good light on him as well. In such a small villages there is no distinction between „they” and „us”. (Nagynyárád, 2020, május)

Close regional-neighborhood relations and professional co-operations exist in those settlements where public education institutions operate, association activity is lively and internal relationships are strong. These villages organize events which involve locals and the inhabitants of the surrounding settlements as well.

„It is important to have an organic connection with the school because this is the building of the settlement where many hundreds of people appear every day. Parents too. Luckily, the library is located here. (Hosszúhetény, 2020)

Several forms and varied content of inter-municipal cooperation have developed in the settlements presenting good practices, based on their operational peculiarities. We can perceive them as organic community networks, whose cooperation dates back a long time, and they are connected by their linguistic, national and religious identity. They are characterized by neighborhood relationships and similar lifestyle. Geographical, professional, friendship and neighborhood proximity allows joint learning, so it is not uncommon that some programs are taken over by other municipalities. *„Our camps are popular, we saw this from the people of Zengővárkony, we studied there, we do it regularly, but we also took the camp to the Hungarians in Ukraine for many years.” (Nagypall, 2020)*

Another form of networking is emerging among social networking initiatives. Interconnections based not on neighborhood relations but on the work of regional organizations can be observed. Collaborating villages apply for joint financing. For the organization and implementation of occasional programs villages cooperate to win tenders together. This is how the villages with financial difficulties obtain the financial background for organizing the village day.

Good practices in funding

There are settlements where the compensation of the lack of resources is tried to be solved by the intensification of local tourism (Hosszúhetény), or where, for this reason, the cultural organization is entrusted to a tourism specialist (Mecseknádasd). Grants which are coming from twinning village relationships are used for targeted events, renovation or creation of facilities. Sponsorship of sister settlements is more common among external supporters of settlements with minority municipalities. Obtaining foreign language stock of libraries, erecting public sculptures, publishing books, supporting dance groups /choirs, donating prizes for festivals and competitions as well as implementing exchange trips of associations are realised in this way in several settlements.

Funds from domestic or EU tenders requiring self-sufficiency are known only in larger settlements (Hosszúhetény), because the provision of self-financing and pre-financing of projects is only possible with larger reserves.

Fundraising requires skilled professionals. Well-informed cultural marketing professionals with good communication skills are needed to recognize the settlements' own values, operate networks and build a strategy for all of this. Those cultural organizers who presented good practices outlined plans and the possibilities of fundraising during the interviews. Municipalities, ethnic municipalities and (ethnic) non-governmental organizations mainly submit joint applications in the mostly Gypsy-populated villages of Ormánság and in the

Swabian settlements of the county. Village days, ethnic events, seniors' days and festivals (eg. Nagynyárád) are financed in this way in the settlements which implemented good practice. Despite the economic difficulties that have plagued local societies for decades and the destruction of houses of culture, a wide range of community spaces have been created in the villages of Baranya and numerous individual and joint regional strategies have been developed for their operation. One explanation for this may be that the cultural communities of local societies have kept alive the traditions of decentralized cultural organizations of the traditional village, and that they have found fundraising strategies that ensure their survival in a modest but varied way.

Summary

In the villages of Baranya County a process is taking place that points towards further disintegration of the eroding village structure. The negative economic and financial effects cannot be stopped only by involving social and cultural resources. The survival and revitalization of communities can create local social community relations and inter-municipal networks that can increase the resilience of the settlements in the region to negative processes. Regional determinants of resilience include stabilization of population movements, tolerance for ethnic, religious and other cultural differences and maintaining local basic services such as education, health, transport, postal services, news and IT networks. If fair livelihood is supported by the regional labor market and the local cultural institutions/ community platforms have appropriate infrastructure and equipment supply the settlements are able to preserve and develop the identity of the local society. Having a cultural specialist in the settlement who reflects to the needs of the self-organized non-governmental organizations and their members is also crucial from this point of view.

Local societies in Baranya County have increasingly rare but diverse communities. Strong cohesion within the local groups helps them to survive and operate a network within the settlement. If the village's development plan is based on local resources and strong relationship is created between local communities the settlement is able to appear in regional and wider networks and ensure relationships and financial conditions for its survival by enforcing interests and fundraising.

Bibliography:

- GDP per capita in 281 EU regions. Regional GDP per capita ranged from 31% to 626% of the EU average in 2017. In: Eurostat Newsrelease. 34/2019 - 26 February 2019. p. 2. Retrieved August 22, 2020 from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9618249/1-26022019-AP-EN.pdf/f765d183-c3d2-4e2f-9256-cc6665909c80> (22.08.2020.)
- Herczeg, Béla (2018): A lakosságszám változása (2008-2018) eltérő fejlettségű magyarországi régiókban. In: Területi különbségek, demográfiai folyamatok. 2018. 05. 11. Retrieved August 1, 2020 from <http://www.megakom.hu/?p=3460&lang=hu>
- Hobot, Péter Bence (2017): Térképen: A területi tőke Magyarországon. In: Összkep. (Az inspiráló tudásért) 2017/11. Retrieved August 1, 2020 from <https://osszkep.hu/2017/11/terkepen-a-teruleti-toke-magyarorszagon/>

- Kiss, Livia Benita (2018): A jövedelmi helyzet, az élettel való elégedettség és a környezeti terhelés összefüggései hazánk régióiban. In: Polgári Szemle. 14. évfolyam, 1-3. szám, pp. 273-286. Retrieved August 1, 2020 from http://real.mtak.hu/91882/1/PSZ%202018.%201-3.szam_beliv_20.pdf
- Katona, Klára – Kőrösi, István (szerk., 2017): A humán tőke szerepe a gazdaságban. Heller Farkas Könyvek 3. Pázmány Press, Budapest. Retrieved August 1, 2020 from https://jak.ppke.hu/uploads/collection/478/file/Heller3_2016_A_human_toke_szerepe.pdf
- Klausz, Melinda (2006): Az intellektuális tőke, mint kihasználatlan lehetőség. In: EPA Tudományos Közlemények. 14. szám, pp. 165-175. Retrieved August 01, 2020 from https://www.epa.hu/02000/02051/00005/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlemenyek_14_165-176.pdf
- Máté, Éva (2017): Perforált régiók? Izolálódó térségek a Dél-Dunántúlon. In: Földrajzi Közlemények. 141. évfolyam, 2. szám, pp. 164–178.
- Négy magyar régió az Európai Unió legszegényebbjei között. In: Portfolio, 2018. 02. 28. Retrieved August 3, 2020 from <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20180228/negy-magyar-regio-az-europai-unio-legszegenyebbjei-kozott-278161>
- STADAT Néesség, népmozgalom (1941-2020). Retrieved August 3, 2020, from http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001a.html
- Térport. Dél-Dunántúl. Retrieved August 3, 2020, from <http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/del-dunantuli-regio>
- T. Kiss, Judit (2012): A humán tőke statisztikai mérhetősége. In: Statisztikai Szemle. 90. évfolyam, 1. szám. pp. 64-88. Retrieved August 3, 2020 from http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2012/2012_01/2012_01_064.pdf

Appendix #1: Questions for structured interviews in 29 Baranya County Villages, „The role of cultural institutions and community platforms in the community building activity of Baranya county villages” Research, PTE BTK HFMI Research Team

1.Name:

2.Name of the settlement:

3. Number of inhabitants:

4. Official name of the institution:

5. Mail, e-mail address and phone number of the institution:

6. Home page:

7. How do the locals call the institution?

8. Please, introduce yourself!

9. Please, introduce the institutions /organizations of culture as well as the cultural activities of the settlement! What cultural programs have been organized in the settlement in the last 5 years?
10. Please, describe the infrastructural conditions and organizational frames of the local cultural institution/ cultural activity!
11. Please, review and describe the financial background and the controlling authority of the local cultural activity!
12. Please describe your staff!
13. Please, describe the users of the institution!
14. Which „basic public cultural services” are fulfilled in the settlement? In which way? In your opinion what kind of other services are needed in the settlement? Why?
15. Please describe your individual communication practices in the course of your work! Please describe your own as well as your institution’s professional network!
16. Please, list and describe the results of your institution!
17. Please, list and describe the operational problems of your institution!
18. Please present the development plans for your institution!
19. Please, introduce those programs and services of your institution which could be defined as best practice! Why would you define these programs/ services as best practice? What is best practice in the field of cultural/community organization according to your opinion? Do you know best practices of other institutions of culture? Why would you call those as best practice?
20. What recommendations do you have regarding the development of cultural life and community organization in small settlements?
21. What concerns, problems do you have in your work currently?
22. Who could provide further information regarding local culture in your settlement?

Please, evaluate the operational conditions of the local cultural institution!

1- worst conditions; 5- best conditions

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the organizational framework of the local cultural institution from the point of view of optimal operation!

1-worst organizational condition; 5- best organizational condition

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the cooperation between the cultural institution and the controlling authority!

1-worst condition; 5- best condition

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate your own professional work from the point of view of optimal functioning!

1-worst condition; 5- best condition.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate your income according to your expectations for your livelihood!

1-worst financial condition; 5- best financial condition

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the professional cooperation of the staff involved in local cultural organization!

1-worst condition; 5- best condition

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, indicate: Is there available infrastructure for cultural activities in the settlement?

1-lack of infrastructure; 5- full supply

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, assess the quality of the local cultural institution's infrastructure!

1-worst; 5- optimal

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the infrastructure of the local cultural institution in comparison with the settlements of Baranya County of a similar size to yours!

1-worst; 5- best

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, indicate: Are there equipments for cultural activities?

1.not at all; 5- all necessary appliances are available

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the quality of the equipment of the local cultural institution!

1-worst; 5- optimal

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please rate the equipment of the local cultural institution in comparison with Baranya settlements of a similar size to yours!

1-worst; 5- optimal

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the financial resources of the local cultural institution!

1-worst financial condition; 5- best financial condition

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the programs of the local cultural institution according to the level of satisfaction of local people!

1-worst; 5- best

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the programs of the local cultural institution according to level of attendance of local people!

1-worst; 5- best

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the services which are provided by the local cultural institution according to the level of satisfaction of local people!

1-worst; 5- best

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the communication of the local cultural institution in terms of up-to-dateness!

1-worst; 5- best

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evaluate the efficiency of the local cultural institution's communication!

1- inefficient; 5- always succesful

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the composition of your professional network!

1-there is no network; 5- I have multi-faceted network

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please, evalute the efficiency of your professional network!

1-inefficient; 5- always successful

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the operating results of the local cultural institution in relation to the operational possibilities!

1-very bad results comparing to the opportunities; 5- excellent results comparing to the opportunities

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the operating results of the local cultural institution in terms of meeting the needs of the population!

1-dissatisfaction ; 5- full satisfaction

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please evaluate the operating results of the local cultural institution in comparison with the results of Baranya County settlements of a similar size to yours!

1-bad results; 5- excellent results

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please assess the extent to which the performance of the local cultural institution is affected by operational problems !

1-not at all; 5- very much

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Please rate your comfort in your current job!

1-very bad; 5- excellent

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Appendix #2: Questions for the structured interview about best practice in the field of cultural/ community organization - PTE BTK HFMI Research Team

I. Describing the best practice:

1. Would you define the local cultural/ community activity(ies)/ process(es) as best practice? If yes- why? If not- why not?
2. In your opinion what is best practice in the field of cultural/ community organization? Which are the premisses of best practice?
3. Please, define 3 programs/ processes in the settlement which you define as best practice! Which premisses of point2. are fulfilled in the case of these examples?
4. Is there a person/ organization/ institution in the settlement who has an outstanding role in accomplishing best practice? In what way does he/it contribute to the success?
5. Which are the organizational features of best practice?

6. What kind of personal / professional competencies those professionals have who accomplish best practice in the field of cultural/ community organization?
7. Do the personal/ professional competencies of the local cultural professional have a role in the accomplishment of best practice? What is your opinion?
8. What kind of personal/ professional competencies are needed for a professional who works in a small settlement in the field of culture? Are there any differences in case of a bigger settlement?
9. What forms of funding does the above mentioned best practice have?
10. Which financial form would be ideal for accomplishing best practice in the field of cultural organization?
11. Which are the methodological characteristics of best practice?
12. Which methods would you recommend for accomplishing best practice?
13. What other conditions, circumstances and endowments of the cultural processes should be mentioned in order to accomplish good practice?
14. What would you recommend as a model for other settlements from the above mentioned best practice?
15. Which are the conditions/ risks of taking over your best practice to another settlement?
16. Are there any elements of the above mentioned best practice which have been taken over by other settlements? If yes- in what way was it introduced/taken over?
17. How is it possible to measure the effectiveness of best practice in the field of culture?

II. Please, share some recommendations regarding the dissemination of best practice

- organizational forms,
- communication forms

III. Methods of researching best practice in the field of culture – aspects of case studies

1. With which methods would you study and document small settlements' successful cultural processes?
2. Which concrete aspects should be revealed?
3. How would it be possible to enhance the adaptability of case studies on best practices in the field of culture?

Appendix #3: Sample, „The role of cultural institutions and community platforms in the community building activity of Baranya county villages” research, National Institute for Culture’s Academic Grant Program for Public Culture – PTE BTK HFMI Research Team

1. Abaliget
2. Beremend
3. Boda
4. Bosta
5. Drávacsehi
6. Drávaszabolcs
7. Feked
8. Felsőegerszeg
9. Hirics
10. Hosszúhetény
11. Kétújfalu
12. Kisbeszterce
13. Kisdobsza
14. Kővágótöttös
15. Magyartelek
16. Márfa
17. Mecseknádasd
18. Nagynyárád
19. Nagypall
20. Ózdfalu
21. Patapoklosi
22. Sárook
23. Sumony
24. Szajk
25. Szulimán
26. Tengeri

27. Velény

28. Véménd

29. Zengővárkony

Appendix #4: Members of the PTE BTK HFMI Research Team (University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies), National Institute for Culture - Academic Grant Program for Public Culture

Kékesi, Eszter- adult educator, freelancer in the field of public culture

Kocsis, Mihály dr. PhD- honorary university professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies

Koltai, Zsuzsa dr. PhD - head of the research team, assistant professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies

Murin, Kata- graduated Community Coordinatin BA student, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies

Nemes, Krisztina- director, Baranya County Directorate of the National Institute for Culture

Pásztor, Andrea- museologist, Janus Pannonius Museum, Pécs

Poór, Gabriella- Cultural Mediation MA student, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies

Reisz, Terézia dr. PhD habil - associate professor, University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute for Human Development and Cultural Studies

Németh János:

***Fejezetek az egész életen át tartó tanulás (LLL) filozófiai,
neveléstudományi recepciótörténetéből***

IV. rész

Huszdik századi törekvések

**IV.1. A posztmodern kor multikulturális alternatívái a társadalmi
küzdelmekben**

A klasszikus kultúrafogalom rekonstruálását követően – a tanulmány sorozat fő célkitűzésének megfelelően –, a 19-20. század néhány jellemző kultúrafogalom-értelmezési irányzatát elemeztem, külön figyelmet fordítva a klasszikus kultúrafogalomhoz fűződő viszonyukra. Most egy többé-kevésbé fragmentált korszak kulturális sokfélesége mögött kell kiemelni azt a rendező elvet, ami lehetővé teszi e sokféleség mögött munkáló azonosság bemutatását. Álláspontom szerint ez a rendező elv a *posztmodern* helyes értelmezéséből következik. Minek is kell tartani valójában a posztmodern fogalmát, *mikor és miért lett egy alternatív művészeti, esztétikai, vagy filozófiai mozgalom elnevezéséből Európában és az Egyesült Államokban egy korszak (életérzés) jelölése*, ami több is és kevesebb is, mint elnevezés, leginkább gondolkodásmód, ideológia, politika és még annyi minden más (Pethő, 1991; Kiss E., 1998). Nagyon tanulságos ebből a szempontból végignézni a Pethő által készített *párhuzamos naptárat*, amelynek egyik oldalán a politikai történéseket, a másik oldalán a posztmodern kulturális eseményeket rendezi (Pethő, 1991:264-272. o.). Ilyen párokat olvashatunk oldalakon keresztül: „1960 Szovjetunió és Kína közötti szakadás – Barth: The Sot-Weed Factor”, „1960 Első „sit-in” Délen, a feketék kiszolgáltatásának megtagadása alkalmából (Greensboro, N. C.) – Updike: Nyulcipő”, „1963 Tömeges polgárjogi menetelés Washingtonban: „I have a dream” – Warhol: Marilyn Monroe diptychon; Haircut” és így tovább, hosszasan párba szedve a politikai történéseket és a meghökkentő kulturális eseményeket. Ez a kronológia pontosan mutatja a posztmodern elnevezés funkció változását, azt az időszakot részletezi, amelyben ez a művészeti, filozófiai irányzatot megkülönböztető elnevezés a társadalmi rendszer megnevezésének az igényével jelentkezik. (u.o. 264-272. o.). A *posztmodern* példátlan diadalmenete aligha lehetett volna lehetséges a média, a televízió, a film és a jelentős napilapok, pontosabban a mögöttük álló hatalmas tőkekoncentráció hathatós közreműködése nélkül (Császi, 2008, Pethő, 1991).

A posztmodern leírása lényegéből következően változatos, koránt sem egységes. A kultúra-elmélet tárgykörében Maróti kiindulása és posztmodern-feldolgozása a huszadik század utolsó harmadáig bezáróan teljes körképet ad e korszak legjelentősebb gondolkodóiról, irányzatairól. A „frankfurti iskola” két meghatározó személyiségét, Adornot és Horkheimert idézi:

„nem kisebb célt tűztünk magunk elé, mint annak megértését, hogy miért süllyed az emberiség egy újfajta barbárságba ahelyett, hogy valóban emberi állapotba lépne” (Maróti, 2005:180. o.).

A két tudós közvetlen fasizmus-kritikája tágabb dimenzióban érvényes, amennyiben a felvilágosodással kezdődő „racionális világkép” kritikájának következményeként tekintik végig a modernitás történetét és kudarcát. Ez a kritika nyer új értelmet *H. Marcuse*-nél. Ő emeli be a kultúrát a politikai küzdőterre, mint olyan tényezőt, amely „affirmatív szerepet tölt be, erősíti az egyenlőtlenségen alapuló társadalmi rendet” (u.o. 181. o.). A kultúra eszméje, problémája és fogalma a posztmodern évtizedekben ettől kezdve sokkal inkább lesz *valami ellenesnek* a kifejezője, semmint *valaminek* a foglalatja. A kultúraelmélet számára a posztmodern évtizedek valójában nem is igen hoztak más újdonságot. *A hatvanas évek végétől mindenfajta kulturális kánon – különösen az európai keresztény gyökerű – a támadások céltáblájává vált (Feischmidt, 1997).* A gyökerek bemutatása után a tanulmány pontosan fogalmaz a posztmodern filozófia tárgyát illetően: „A posztmodern filozófia tehát elutasítja a racionalizmus rendszerező, egységet kereső gondolkodását, és kétségbe vonja, hogy a tudomány és filozófia ilyesmire vállalkozhat. Vele szemben felértékeli a személyes tapasztalatot és annak elbeszélését, az úgynevezett „narratívákat”. A valóság egységének tagadásával együtt a posztmodern felfogás nem fogadja el a haladás eszméjét sem. [...] A posztmodern gondolkodás a pillanat kihasználását, az adott helyzet megértését, a problémák megoldásának keresését javasolva, tudva, hogy nincs egyenes út...” (u. o. 189. o.).

A posztmodern ezek szerint a modernitás teljesületlen ígéretei utáni kiábrándulásra adott, jórészt értelmiségi, másrészt politikai válasz. Az irodalom abban teljesen egységes, hogy e két aktor egymásra találása, közös cselekvése az USA-ban a fekete polgárjogi mozgalom multikulturális programjában (Turner, 1997:109. o.), Európában (akkor még Nyugat-Európában) az újbóloldal radikális akcióiban lett realitás (Maróti, 2005:184-185. o.). Ennek is tudható, hogy vannak, akik a posztmodernről szólva egyenesen a nagy felfedezések világformáló időszakával állítják egy sorba a posztmodern korszakot, mások szeretnék az egészzet múltó rosszullétként, másnapossággként, mielőbb a jótékony feledés homályába utalni (Pethő, 1991. 262. o.). Mire is használjuk valójában a posztmodern kifejezést, a művészeti mozgalom jelölésére, avagy egy sok tekintetben valóban a társadalom minden szegmensét átrendező totális (forradalmi) átalakulás korszakjelzőjének.

A legtágabb értelemben diskurzus folyik a posztmodern korról, mint gazdasági jelenségről, mint fogyasztásra összpontosító globalizációról (Hankiss, 2000). Rendkívül gazdag irodalma van a posztmodern társadalom-kritikának, ami a multikulturalizmus programjaiban változtatta meg az együttélés színtereit és módját a nyugati világban (Kovács-Vidra, 2004; Feischmidt,

1997). A szűken vett posztmodern művészetelmélet is önálló korszakként kezeli az elmúlt néhány évtizedet, az alternatív kultúrák színrelépésétől, agresszív kánon-rombolásától kezdve a posztmodern színházi rendezések és vernisszázások miliőjéig, élmény-világáig (Schulze, 2003, Pethő, 1991, Maróti, 2005).

A posztmodern művészeti-kulturális történésekre vonatkozó értelmezését G. Schulze tanulmánya (2003) átfogó történelmi perspektívába helyezve végzi el. A Német Szövetségi Köztársaság kulturális átalakulásának 1945 – 1990. közötti időszakát bemutató írása tanulságos mind a posztmodern létrejöttét, mind annak érzés- és élmény-világát illetően. A hosszú időszakot az elemzés érdekében három rövidebb egységre osztja. *Az ipari társadalom helyreállítása* az első, *a kulturális konfliktusok* a második és *az élmények társadalmi* a harmadik egység ebben a hosszú időszakban, amelyek önálló jellemzők alapján leírhatóak (Schulze, 2003:187. o.). Az ipari társadalom helyreállításának évtizedeit minden elemében meghatározta a „nemzetiszocializmust követő erkölcsi agónia [...] A népesség vallásos érdeklődése a gyakran életfilozófiává emelt munkakedvvel párosult. A munka nem csak pénzt hozott, hanem etikai tőkeként értelmet adott az életnek” (u.o.187. o.). A magaskultúra és a

„közönséges” kultúra hagyományos pólusai mentén rendeződött a szemantikai és esztétikai mező. Az élménypiac kialakulásának kezdetén, ahogy a szerző fogalmaz, „a kielégülés még könnyen elérhető volt”. Esztétikai kánonok rekonstruálása és giccs, zongoraverseny és sláger, a műveltség biztos tudata jellemezte ezek az évtizedeket. Az első autó, a fogyasztói lét előszobájának apróbbnagobb kellékei az orkánkabáttól kezdve a televízió keresztlátásáig a hétfégi nyaralóig, mindmind elérhetővé váltak a világ újrarendeződésének háború utáni évtizedeiben. A magaskultúra virágzott az állam hathatós kultúrpolitikájának, pontosabban az ebből származó bőkezű támogatásoknak köszönhetően. „Még a hatvanas évek elején is széles körű egyetértés uralkodott azt illetően, hogy a kultúrpolitikának elsősorban magaskulturális politikának kell lenni” (u.o.189. o.). A náciizmus éve alatt törvényen kívül helyezett művészek és tudósok ismét a hivatalos kánon elidegeníthetetlen részévé lettek Thomas Mann-tól Arnold Schönbergig bezáróan. Schulze a korszak lényegét összefoglalva szellemesen fogalmaz: „a háborút követő időszak kultúrpolitikáját a műélvezet demokratizálására irányuló törekvés különböztette meg a fejedelmi udvarok műgyűjtő és művészetpártoló tevékenységétől”. A disszertáció szemantikai közegében ezt úgy is mondhatjuk, hogy ez a korszak lényegében úgy tért vissza a polgári kultúra érték-biztos, univerzális világához, mintha mi sem történt volna e kultúra fénykorához képest.

A második, önálló identitással leírható korszak a hatvanas évek végén indult el a posztmodern állapothoz vezető úton. Röviden fogalmazva, a korábbi kánon totális megkérdőjelezésének, trónfosztásának a programja vette kezdetét ebben az időszakban. „A megváltozott anyagi feltételek miatt lehetővé vált, hogy a fő létproblémát már ne a megélhetés, hanem az élményszerzés jelentse. [...] A gazdasági szemantika elhalványuló kategóriái mögött kirajzolódtak a pszichofizikai szemantika körvonalai. A legszokatlanabb benne a spontaneitás kategóriája volt, amelynek társadalmi kódolására a hetvenes évek eleje táján került sor” (Schulze, 2003:190. o.). Ezen a ponton lehet bemutatni, hol kezdődött, mi is történt a kultúrában, a kulturális életben, majd a politikában, a posztmodern évtizedekben. Lehetővé vált a korábban még csak el sem képzelhető: „a baloldali kultúrkritika elterjedésével a hatvanas évek végén úgy lehetett eltávolodni a magas kultúrától, hogy ettől az ember nem minősült nyárspolgárnak, sőt a tagadáshoz a leleplezés presztízse járult.” (u.o. 193. o.). Még akkor is, ha ezeknek az alternatív mozgalmaknak az értelmiségi beágyazódása vitathatatlan, ám a mindennapi életben nem volt sohasem tisztázott, vagy ami még fontosabb, elfogadott legitimációjuk. Az új korszak elindított egy olyan változást, egy olyan gyakorlatot a kultúrában, amiben a részvétel aktivitása, kreativitása lett a fontos. Megannyi helyi közösség, értelmes együttlét kapott létjogosultságot, támogatást, színteret kifejezési törekvésük beteljesítéséhez. „A kultúrbolt (*Kulturladen*) a miliőpolitikaként elgondolt kultúrpolitika eszköze. Rendeltetése, hogy nem centralizáló kristályosodási ponttá váljék a szomszédság, a környék, a kerület, a helyi csoport számára. Találkozóhely, amely feloldja otthonosságot és nyilvánosság ellentmondását. [...] Az Új Kulturális Szintér, amely ekkor még csak körvonalaazódik, de hamarosan kultúrpolitikai tereppé válik” (u.o. 194. o.).

A harmadik korszak a nyolcvanas években vált önálló entitássá, miután a magas kultúra a korábbi időszakban elvesztette a kiválóság monopóliumát. Az „élmények társadalma” nevet kapta ez az időszak, miután a fogyasztás középpontjába az egyes ember került, kulturális tartalmak tekintetében az élmény-forrás került kizárólagos helyzetbe. Ez a kor már felismerhetetlenné teszi a korábbi kulturális csoportokat. Az egyes ember megindul az élményekben üdvözülés vonzó, kínálati sztrádáján. „Az élménypiac a mindennapi életet uraló tereppé vált [...] Rutinossá váltak a fogyasztók is. Mindent kipróbáltak már, a bevált termékeket így is, úgy is, de – bár paradoxul hangzik – már az újításokat is. A közönség hozzászólt az újdonsághoz. Ha a változatosság az elv rangjára emelkedik, észrevétlenül

ismétlés lesz belőle. A közönség egykedvűen nyugtázza az élménykínálat mutációinak szakadatlan áradatát” (u.o.195. o.). E folyamat kulturálisan megalapozza a hagyományos értékek dezintegrációját, az elbizonytalanodást.

Az élmény megváltozása. A katarzis elvesztésének a kora. *Schulze* ezt a korszakot úgy írja le, mint a posztmodern életérzés észrevétlen, ám annál tartósabb megjelenését és hatalomátvételét. Az élménypiac kialakulása a vízválasztó és vele párhuzamosan a kulturális élet teljes körű dezintegrációja, mind a tartalmakat, mind a viselkedés módokat érintően. „Az élmény életfilozófiai összetevőjének az elsorvadása. [...] Az ember megőrzi higgadtságát még akkor is, ha úgy véli, megérintette a dolog.” (u.o. 198-199. o.). Minden relatív lesz, de még a relativitás is szakadatlanul megkérdőjelezhető. A következő idézet nem pusztán a posztmodern esztétikai centrumára utal, de a konstrukció működésére és működtetőire egyaránt „Mindinkább járulékos jellemzők és felszíni ingerek borítják el a tartalmi mélystruktúrákat. [...] A szerzők, interpretátorok, recenzensek és a közönség a jelentéstulajdonítás testvéri csapatába egyesül, ahol minden résztvevő hízogóan feltételezi, hogy a többiek tudják, miről is van szó. Az életfilozófiai jelentés feltáratlan, titkoktól körülvengett sírja felett, a rutinná váló kultúrpresszimizmus füstfelhőibe burkolózva zajlik a nagy várakozások mágikus megidézésének a színjátéka. Értéke az agyafűrt formai ötletnek, a még el nem koptatott stílustörés kiváltotta bizsergető kis meghökkenésnek, a hatásos megjelenítésnek, a tabuk jól megrendezett megsértésének van, még akkor is, ha e tabuk már csak a társadalomtörténeti emlékezetben élnek.” (u.o. 198. o.). A posztmodern művészeti jelenségként, látszólagos sokfélesége dacára, meglehetősen egységes szcenárió alapján működik Európában és Amerikában. Az egyre magányosabb közönség, elvesztve minden támpontot a posztmodern történések befogadásához, a *Schulze* által pontosan leírt koreográfia szerint a „bennfentesek” gondoskodására van utalva „mint valami szociokulturális gondozást igénylő, terápiára szoruló tárgy” (u.o. 200. o.). A közönség ily módon kiskorúvá történő lefokozásából a személyiség általános válságát diagnosztizálja a szerző. A posztmodern folyamat totális hatalomátvétele az uralkodó esztétikában mindenesetre szokatlan fejlemény. Ezzel együtt, vagy e miatt a hatvanas évek *ellenkulturális* mozgalmi, kánonfeszítő és tabudöntő művészeti eseményei, az egész értelmiségi közbeszédet foglalkoztató újabb és újabb revelációinak dinamikája után (*Pethő*, 1991), mintha a kifáradás általános válsága érte volna utol a posztmodern törekvéseket az ezredfordulón (*Schulze* u.o.). A szerző ezzel a diagnózissal egyáltalán nem számít magányos farkasnak az irodalomban. *Lasch* az önimádat társadalmáról beszél könyvében (1996) és ezt a jelenséget a személyiség teljes elvesztésével, függőségével, terápiát igénylő magatartásával jellemzi, amelyet az uralkodó társadalmi normák okoznak: „A büntető igazságot a terápiás igazság váltja fel. A folyamat tiltakozásként kezdődött az erkölcs túlegyszerűsítése ellen, és magának az erkölcsi felelősség fogalmának az elpusztításával végződött (*Lasch*, 1996:364. o.). *Adorno* a félműveltség kritikai elemzése során jut hasonló következtetésre tanulmányában (2003). A polgári kultúra 18-19. századi elemzésével foglalkozik az írás bevezető részében. A kultúra és művelődés klasszikus kritikáját fogalmazza meg, törvényszerűnek tartva, hogy a jórészt autoriter módon elsajátított ismerethalmaz adott esetben súlyosan megviselte az elsajátítás alanyait. „Melyik egykori gimnazista nem szenvedett olykor a kívülről megtanulandó Schiller-versektől és Horatius-ódáktól; kinek nem mentek az idegeire az ezeket emlékezetből kéretlenül és megállíthatatlanul elszavaló idősebb rokonok? Ma már aligha lehet bárkinek memoritert feladni, az is a magolás szemtelenségére, mechanikus voltára hivatkozna” (*Adorno*, 2003:103. o.). *Adorno* ugyan azt mondja, mint *Schulze*, vagy *Lasch*, lehet, hogy más szemantikai rendszerben, de hasonló következtetéssel. Minthogy nála az iskolareformok fosztották meg a korábbi „tekintélyektől” a társadalmat (Nyugat Európában és az USA-ban), ám e trónfosztást

követően nem történt semmi, csak – a hasonlatnál maradva –, a lokális törpekirályságok kommercializálódása, rivalizálása. „Elillant az erő azokból az eszmékből, amelyekre a műveltség kiterjedt”. Ugyanakkor ezek adták magának a műveltségnek a tartalmát, legyenek bár ismeretek, melyek immáron nem vonzanak, vagy normák és értékek, amelyek viszont már nem parancsolnak, állítja *Adorno*. „A szabadság és az emberség például elvesztette kisugárzó erejét.” (u.o. 106. o.) – regisztrálja az elmúlt évtizedek egyik legváratlanabb, mélyen elgondolkoztató örökségét. Végül is ez a következménye a kulturális relativizmus általános politikai támogatottságának. Egyáltalán nem véletlen az a kétségbeesett hangvétel *Adornónál*, ahogy a félműveltség kulturális *barbárságát* leírja. „A kulturális piac újra is termeli és fel is erősíti azt a butaságot, amelyre számít”. Erre a „kirobbanó barbárságra” az Egyesült Államokból hozza a példát, ahol megjelent egy rendkívül népszerű könyv a Nagy Szimfóniák címmel, amelyben a szerző, Sigmund Spaeth, a klasszikus szimfóniák főtémái „alá” butácska versikéket írt, hogy az olvasónak elősegítse a mű felismerését, mintegy azonnal, ezzel a „művelt” látszatát keltve hasonló társaságban. Ez a tendencia természetesen a személyiség károsításával párosul, hiszen megosztja az *ént* annak megfelelően, milyen környezetben kell *viselkednie*, ezzel létrehozza a *kollektív narcizmus jelenségét*. „A kollektív narcizmus végső soron nem más, mint az emberek társadalmi tehetetlenségüknek az egyedi ösztönkonstellációkba is behatoló tudata és egyben büntudata amiatt, hogy nem azok és nem úgy cselekszenek, ahogy saját fogalmaiknak megfelelően... [...] A félművelt ember önmaga fenntartásáért küzd, miközben nincs többé” (*Adorno*, 2003:107-109. o.). Végső soron *Adorno* 1972-ben írt tanulmánya arról szól, hogy a 18. századi klasszikus kánon atomizálása ugyan szükségszerű volt, de a *félműveltség riasztóan agresszív csódtömegét látva, nem bizonyult elégségesnek*. A tanulmány befejező részében a szerző a megoldás lényegét az *újidealistáknál* megismert – és az *ATAK* modell negyedik alternatívájában bemutatott – aktív kultúraelsajátító mentalitás, attitűd létjogosultságában látja, mint a félműveltség meghaladásának társadalmilag elviselhető, az egyes ember számára teljesíthető alternatívát. „Minden gyalázat nélkül s minden kultúrfetisizmuson túl csak az nevezhető igazán kulturálisnak, ami saját szellemi integritásának köszönheti megvalósulását – nem a társadalom parancsaihoz közvetlenül igazodva – hat vissza. Ehhez viszont a szellem nem meríthet erőt másból, mint abból, ami egykor művelődés volt” (u.o. 113. o.). Ez a folyamat nála sem a múltbéli kánonok restaurálását jelenti, sokkal inkább a félműveltség kritikájára támaszkodó autonómiák szellemi megerősödését, együttműködését. A dolgok megoldása természetesen koránt sem egyszerű, mert nem sematikus. Ám a megoldás felé vezető alternatívák érzékeltetése már önmagában is jelentős lépés, ha nem a legfontosabb. *Adorno*, *Lasch*, *Schulze* és még sokan mások nagyon pontosan megfogalmazták a posztmodern évtizedek diagnózisát. Az *ellenkultúrák, a dekonstrukció fokozatos kánonná avatása* (*Pethő*, 1991; *Schulze*, 2003) azzal a következménnyel is együtt járt, hogy esztétikai értelemben vett érdekességük szépen, lassan érdektelenné vált. Az értelmezés túlhatalma az alkotás fölött (amennyiben egyáltalán ez a fogalom még relevánsnak mondható a posztmodern kontextusban) sajátos helyzetbe hozta és atomizálta a közönséget, adott esetben a beavatás, vagy részvétel helyett a beavatottak szertartásának néma, olykor-olykor bizonytalanul, riadtan körbenézve tapsoló elviselőjévé lefokozva. Ennek az egyre inkább eluralkodó pesszimizmusnak, sok egyéb mellett, arra a jótékony következményére hívom föl ezúttal a figyelmet, amelyet az idézett szerzők gondolataival támasztok alá. Egyszer és mindenkorra tudomásul kell venni, hogy nincs egyedül üdvözítő út, megoldás vagy kánon, mert abból előbb-utóbb dogma lesz. Ahogy a 18. század klasszikus örökségét, a nem is oly régmúlt fő vonalát is elérte a sorsa, úgy tűnik, a posztmodern művészetnek is rá kell hangolódni arra a problematikus váltásra, amelyben a

jövőt önnön kritikájának és meghaladásának a hozadéka alapozza meg és építi, akár a nem könnyen hozható, mégis nélkülözhetetlen áldozatok árán is.

A posztmodern, vagy későmodern kor társadalomkritikáját a multikulturalizmus fogalmával jelöli a társadalomtudomány. A posztmodern társadalompolitikájának, ami a multikulturalizmus programjaiban változtatta meg az együttélés színtereit és módját a nyugati világban, rendkívül gazdag irodalma van (Feischmidt, 1997; Kiss E., 1998; Kovács és Vidra, 2004;).

Kovács és Vidra kísérletet tettek a multikulturalizmus tárgykörében az angolszász, a francia és a német nyelven keletkezett irodalom egybegyűjtésére. E kutatási anyag valódi értékét a közel négyszáz önálló kiadvány pontosan adatolt közlése és az Irodalomjegyzéket bevezető tanulmány együttesen alkotják. A szerzőpáros tanulmányában a hajdani nagy kolonizáló birodalmak, illetve Németország multikulturális politikai gyakorlatának bemutatása előtt, röviden kitér azokra az elméleti előzményekre, amelyek először a tudományos közbeszédben, majd a politikai gondolkodásban tették elfogadottá, majd szinte kizárólagossá a multikulturalizmus eszméjét. Eszme, politikai mozgalom, polgárjogi küzdelmek, társadalomkritika, állami rangra emelt politikai gyakorlat, és sorolhatnám vég nélkül a multikulturalizmus mellett elterjedt szó párokat. Végző soron ezek tárgyalása nem is a kulturális kötődésük miatt indokolt, sokkal inkább a posztmodern-kor társadalomkritikai, identitáspolitikai alrendszereként történő kezelésük miatt. Mi indokolja, hogy egy művészeti, filozófiai irányzat elnevezése bővüljön a társadalmi változásokat is összefoglaló jelentéssel? Álláspontom szerint a posztmodern művészet, és a multikulturális társadalmi programok elvi és jórészt módszertani azonossága. Ez a közös vonás elsősorban a dekonstrukció programjában foglalható össze. Amíg a posztmodern művészet a 18. század klasszikus kulturális örökségének dekonstruálását hajtotta végre, addig a multikulturális ideológia a klasszikus nemzetállam és nemzeti kultúra atomizálását tekinti alapvető céljának, és egy „azon túli” világ megteremtését. „... a multikulturalizmussal illetett társadalmi-politikai állapot körül kialakuló polémia, politikai törekvések, filozófiai elmélkedések, szociológia viták mind azonos forrásból táplálkoznak, nevezetesen a 19. és 20. század során létrejött nemzetállami rendszer alapjainak megkérdőjelezéséből.” (Kovács-Vidra, 2004:18. o.). Hasonló megállapítással indítja Feischmidt is az új identitáspolitika elméleti irányzatairól összeállított szöveggyűjtemény bevezető tanulmányában. „A multikulturalizmus elsődlegesen az etnikai homogenitást létrehozó, asszimiláló nemzetállam és az ennek alárendelt nemzeti kultúra kritikáját fogalmazza meg, illetve ennek a kulturális sokféleséget elismerő alternatíváját keresi.” (Feischmidt, 1997:10. o.). E dekonstrukciós program alapvetően három területen fogalmaz meg határozott cselekvéseket, a kultúra, az identitás és a politika alrendszereiben, és három jelentős irányzatra oszthat Feischmidt szerint, a deskriptív, a normatív és a kritikai irányzatokra. A szöveggyűjtemény ebben a tematikus rendben közöl tanulmányokat, néhány jellemző szerző gondolatainak, álláspontjának a megismertetésével.

Kovács és Vidra a multikulturális diskurzus kezdetét a múlt század hatvanas éveire teszi, mint az amerikai-angol filozófia és szociológia érdeklődésének a homlokterébe kerülő kutatási területet. (2004:19-26. o.). A kulturális, etnikai, faji kérdések és a liberális alapértékek összeegyeztetésének az időszaka ez. Stuart Hall a kulturális identitásról szóló tanulmányában (1987/1997) a szubjektum decentralizációjának elvét hangoztatva sorra veszi azokat a jelentős dekonstrukciós narratívákat, amelyek leglényegesebb hatása „a karteziánus szubjektum végső decentralizációjával” a posztmodern szubjektum kialakulása (u.o. 64. o.).

Az első ilyen nagyhatású ideológiát a marxizmus hatvanas években kezdődött reneszánsza hozta létre. Jelesül Marx történelmet csináló emberre vonatkozó egyik gondolatmenetét „teszik, de nem tudják” értelmezve jutnak el a személyiség, pontosabban az „emberi lényeg” totális tagadásáig, ezzel úgyszintén a 18. század egyetemes emberképét iktatják ki a huszadik

század lehetséges személyiségfejlesztő alternatívái közül. Az atomizált, egyediségében létező ember alapképletét sok modern elmélet választotta értelmezési alapjának.

Hall szerint a nyugati gondolkodás másik nagy személyiség-decentralizációja a „tudatalatti” én felismerésével Freud munkásságához köthető (u.o. 64. o.). A tudatalatti világ személyiségbefolyásoló szerepének felismerése és elismerése mindenesetre más fénybe helyezte az értelem mindenhatóságába vetett emberképet. Freud egész kultúraelmélete az ösztönáldozaton és ennek elismerésén alapul. Az identitás kialakulása tehát jelentős részben tudatalatti folyamatok által formálódik, ezért soha nem lehet lezártnak tekinteni, illetve univerzális struktúrákhoz rendelni azt. Mindenesetre „Így már sejthetjük, mekkora kárt okozott ez a gondolkodásmód a rögzített és stabil racionális szubjektum és identitás fogalmaiban” (66. o.). A decentralizáció harmadik vonulata a strukturalista nyelvészet és nyelvfilozófia területén játszódott le. A strukturalista nyelvész Ferdinand de Saussure, valamint a híres nyelvfilozófus Jacques Derrida egyaránt a nyelv és az identitás összefüggéseivel foglalkozva jutottak arra a következtetésre, hogy a jelentés látszólagos stabilitása mögött, vagy alatt, számos olyan befolyásoló tényező hat, amely „többszólamúvá” teszi magát a jelentést, ezzel relativizálja az értelmezést. Ezek a „járulékos jelentések” meghíúsítják, utópisztikussá teszik a rögzült és stabil világok létrejöttét.

Hall rendszerében az én-identitás és a szubjektum negyedik legjelentősebb „dekonstruálójá” a francia filozófus és történész, *Michel Foucault* volt. A „modern szubjektum genealógiájának” kidolgozása közben fogalmazta meg a 19. század kanonizált „fegyelmező hatalmának” kettős szerepét, mind a teljes emberiség, mind az egyén szabályozásában. Ez a „fegyelmező hatalom” lényegében a modern társadalomban kialakult, jórészt nemzetállami keretek között működtetett intézmény-rendszereken keresztül valósítja meg hivatását. Az elidegenedésnek azt a formáját írja le, amelyben a hatalom szervezeteinek kiteljesedésével párhuzamosan nő az egyének elszigeteltsége, atomizálódása, ellenőrzöttsége és irányíthatósága.

A 18. században megerősödött kánon szerinti „én” trónfosztásának ötödik szereplője a feminizmus volt, mint elméleti kritika és társadalmi mozgalom. „A feminizmus azokhoz az „új társadalmi mozgalmakhoz tartozik”, amelyek az 1960-as években bukkantak fel – a késő modernitás nagy vízválásztójában –, a diáklázadásokkal, a háborúellenesség és az ellenkultúra ifjúsági mozgalmával, az emberi jogi küzdelmekkel, a harmadik világ forradalmi megmozdulásaival, a békemozgalmakkal és a többi 1968-cal azonosított megmozdulással együtt” (u.o. 67. o.).

Több közös vonás köti össze ezeket a mozgalmakat. Leginkább az, hogy beemelték a társadalmi nyilvánosság hivatalos tereibe azokat a korábban marginalizált csoportokat, etnikai kisebbségeket, szexuális irányultságokat, ahol – állításuk szerint – korábban (itt történelmi távlatokban is) szinte kizárólag „fehér férfiak” által létrehozott és uralt kulturális minták voltak a meghatározóak. Hall véleménye szerint a feminizmusnak volt a legnagyobb hatása a „karteziánus szubjektum” fogalmának dekonstrukciójára, sokszínűsége okán a legtöbb új identitás számára tette lehetővé önreprezentációjuk nyilvános megjelenítését és használatát. Sok esetben ama „dekonstruált szubjektum” elleni széleskörű összefogást is (Lasch, 1996:231-233. o., Radtke, 1997:45. o. Farkas, 1997).

Teret adva a posztmodern szubjektum térhódításának, amelyben az „identitás mozgatható ünnep lesz: aszerint formálódik és alakul, ahogy a minket körülvevő kulturális rendszerek reprezentálnak és megszólítanak bennünket. Történetileg és nem biológiailag határozható meg. A szubjektum különböző alkalmakkor különböző identitásokat ölt magára, amelyek nem gyűlnek egy koherens én köré” (Hall, 1997. 61. o.)

A multikulturalista mozgalom kultúrára gyakorolt hatását szellemesen összegzi T. Eagleton.

„A 60-as évektől kezdve azonban a „kultúra” szó pördült egyet a tengelye körül, és homlokegyenest az ellenkezőjét kezdte jelenteni. Most inkább jelenti egy speciális – nemzeti, szexuális, etnikai, regionális – identitás igenlését, mint a meghaladását. És mivel ezek az identitások valamennyien elnyomottnak érzik magukat, mindaz, amit valamikor úgy fogtak fel, mint a konszenzus szféráját, konfliktusok színterévé alakult át. A kultúra, röviden, ami azelőtt a megoldás része volt, mára maga lett a probléma.” (2001).

A mozgalom *kultúrához való viszonyát* T. Turner antropológus foglalta össze (1997:109-123. o.). Azzal a megállapítással kezdi mondanivalóját, hogy a kultúra, mint az antropológia elmélete, szemben a kultúrával, mint identitás politikával két külön világ. Amelyek azonban mind történelmi értelemben vett együvé tartozásukat, mind szándékaikat tekintve – a módszertani különbözőségtől eltekintve –, számos vonatkozásban tudnak eredményeket szállítani egymásnak. Igaz, hogy a kulturális antropológia az elmúlt száz évben nagyon sokat tett azért, hogy a kultúra mindennapi felfogásához egyfajta kulturális relativizmus társult, ezzel nagyrészt sikeresen „asszimilálódtak azok a multikulturális álláspontok” – különösen az angol és amerikai társadalomban –, amelyet a mozgalom a „társadalmi egyenlőségért folytatott” küzdelmében képvisel. A multikulturalisták és az antropológusok közötti eltérést és félreértéseket jórészt az okozza, hogy „A multikulturalizmusban a *kutúra* nem cél önmagában (legyen az elméleti vizsgálódás, akár a tanítás tárgya) hanem egy cél elérése érdekében felhasznált eszköz; ennek a célnak az elérésére a kultúra, ahogy azt az antropológusok felfogják, nem minden vonatkozásban alkalmas” (Turner, 1977:111. o.). A továbbiakban tisztázandónak tartja, hogy a kultúrának milyen antropológiai tanulságai segíthetnek egy olyan „kulturális hatalom megszerzésére irányuló politikai mozgalmat, mint a multikulturalizmus”. Ennek érdekében kell tisztán látni a mozgalom sokféle irányzata között, amelyeket két pólus köré csoportosít, a *kritikai multikulturalizmusra* és a különbség szempontú *multikulturalizmusra*. A kritikai álláspont a kultúrák *relativizálásával* egyfajta alapot kínál az egymás közti átjárhatóságra, ezért ez az irányzat alkalmasnak tűnik a többség és kisebbség közötti feszültségek enyhítésére. A különbségek fetisizálása és értéktartalmú beállítása azonban a kultúrát csak ürügyként használja, és hamar vezet a szeparatizmus nehezen kezelhető káoszához. Hozzájárulva azoknak a véleményeknek az érvényességéhez, amelyek változatosan fogalmaznak meg ellenérzéseket a szélsőségekkel szemben, mind a multikulturális mozgalom hívei, mind ellenzői körében.

Leginkább a Turner által „különbség szempontú” irányzatok váltanak ki hol éles, hol elutasító kritikákat. Todd Giltlin szerint „Az érdekcsoportoknak ebben az újdonsült pluralizmusában az identitáspolitikáé bevásárlóközpontja a kisebbség erényeiből fétiseket gyárt, ami végső soron nem csak az intellektus szempontjából hat nevetségesen, de politikailag is öngyilkos tett.” (Feischmidt, 1977:112-113. o.). Radtke egyetértve ezzel, további gondnak tartja, hogy „a relativizmus dogmatizálásának és az etnikai partikularizációnak egy olyan formája terjed el, amely az etnikai, sőt rasszista újjáélesztésén nyugszik. [...] A származás pluralizmusa jön létre [...] mind nehezebben alakítható ki kompromisszum az egymással szembekerülő normák között” (1977:45. o.).

A sorozatban kifejtett álláspontom szerint a *posztmodern jelentésbővülésének* oka a művészeti-kulturális, a társadalmi és a gazdasági rendszerekben lejátszódó átrendeződési folyamatok 1960-as évektől kezdődő módszertani azonossága, a történések jórészt megegyező algoritmusai. Ez okozza a művészeti-filozófiai irányzat megnevezésére szánt fogalomnak egy történelmi korszak megkülönböztetésére is alkalmas jelentésbővülését. A posztmodern kor kulcsfogalma a dekonstrukció, amelynek feladata a 18-19. században kiteljesedő, jórészt univerzálissá váló európai hagyomány minden elemének a megkérdőjelezése Nyugat (majd Kelet)-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban. A dekonstrukciós folyamat rendkívül

sokrétű és alapos mind a mai napig. Az ezerkilencszáz-hatvanas-hetvenes évek számos művészeti revelációjának, a multikulturalizmus ideológiájának megannyi frissessége legitimálta a dekonstrukciós folyamatot. Ám a folyamat végén nem történt és nem történik más, mint további dekonstrukció, ami azért lett megfáradt, mert a dekonstruált kánon már csak a történelmi emlékezet tárgya (Schulze, 2003), másrészt a dekonstruálás maga lett a kánon, és innen csak az egymással szembekerülő normák az érdekesek.

Merre tovább, van-e létezés a posztmodernen túl, és ha van, minek nevezik majd ezt a korszakot? A jelen ellentmondásosságát foglalja össze Berkes Lilla tanulmányában: „A multikulturalizmus még nem bukott el, de alkalmazkodnia kell a megváltozott körülményekhez. (2010:6. o.). Mihez, kérdezhetjük joggal? Csupán a „kánont vissza nem adunk” közös jelszavában egységesülő, szeparatista, etnikai enklávék nem ígérnek vonzó jövőképet a szekularizáció folyamatát végigjárt nyugati társadalmak többsége számára. A „davosi kultúrában” egységesülő elitek nem ajánlanak a társadalom peremén élők számára semmilyen jövőképet (Berger, 1998). Mi lesz ezután? A civilizációk konfliktusa, a különböző kulturális-civilizációs kánonok elkeseredett harca? A civilizációs paradigmaváltást elősegítő megegyezés a „csúcson”?

IV.2. Az LLL kortárs filozófiai háttérhez kötődő recepciója

A sorozat egyik megvizsgálandó feladata, hogy az LLL fejlődéstörténetében kimutatható-e filozófiai értelmezési alternatíva, netán alternatívák. A korábbi fejezetekben annak bizonyítására törekedtem, hogy a kultúraelmélet klasszikus, normatív és antropológiai paradigmái (filozófiai recepciói) egyaránt képviselnek bizonyos pedagógiai, tágabban nevelési tartalmat, az ember szerepére vonatkozó fejlődési stratégiákat. Az LLL paradigma értelmezési alternatíváit érintő egyetemes történeti sorozat befejezéseként egy olyan tanulmány részleteit mutatom be, amely ugyan nem önálló filozófiai recepciót fogalmaz meg, minthogy ilyen kísérleteket is ismerünk (Leicester és mtsai, 2007), hanem *az iskolarendszerű képzés és az egész életen át tartó tanulás jellemző nevelésfilozófiai megközelítéseit rendszerezi, számos általánosítható tanulsággal.*

Ajay Kumar tanulmánya, *A felnőttképzés és az egész életen át tartó tanulás filozófiai háttere* az UNESCO PALDIN programjának tanítási anyag részét képezi, utal a nemzeti megoldások sokféleségére (2016). A tanulmány áttekinti a felnőttképzés történetét, jórészt a már ismertetett algoritmus alapján. Elfogadja az európai inspirációt, és a 18. századra helyezi a képzés intézményesülésének kezdetét. Miután tanítási anyagról van szó, angol nyelven, de alapvetően indiai projekt keretében, külön érdekessége a tanulmánynak az a már szinte szubjektív lelkesedés, amellyel a felnőttképzés társadalomformáló hatását kiemeli, s érvel mellette. Amennyiben a felnőttek, a hátrányos helyzetű csoportok, az elesettek számára kínál lehetőséget, programot, életcél a társadalmi beilleszkedéshez szükséges képességeket, jártasságokat, ismereteket.

Kumar részletesen foglalkozik a gyermekek és a felnőttek képzése közötti módszertani eltéréssel. Nagy jelentőséget tulajdonít a felnőttek motiváltságának, a meglévő ismereteknek, valamint a céltudatosságnak, mint mozgósító, aktivizáló tényezőknek. Ebben a folyamatban helyezi el az LLL projektet, mint a nonformális tanulási alkalmak valójában kimeríthetetlen erőforrását, a képzési formalizmusok mellett egy, a társadalom által támogatott szabad fejlődést. Amely magában hordozza az egyéni felzárkózás, a társadalmi összetartozás, valamint az együttműködések széles platformjának a lehetőségét.

Miért is van szükségünk a filozófiára, teszi fel a kérdést Kumar. A nevelési programok miértjére adott pontos válaszok megfogalmazása érdekében. A filozófia segít az alapkérdésekre adott pontos válaszok megfogalmazásában. Miért, mit és hogyan csináljunk. A filozófia tehát megelőzi a cselekvést, ezzel ugyanakkor elősegíti ez utóbbi hatékonyságát. A filozófia megválasztása ugyanakkor messzemenően meghatározza az alkalmazott módszereket.

A szerző a felnőttkori tanulás két alapvető célját határozza meg. Először is fontosnak tartja az új ismeretek átadását, a látókör bővülését, bizonyos kognitív készségek átadását, ezzel a kulturális örökség megőrzését. Másodszor a tudatos társadalmi részvételt, a kihívásokra adott megfelelő válaszokhoz szükséges képességek birtoklását. A társadalom, a közösség erejét illetően meghatározónak ítéli a civil együttműködések gazdagítását. Különösen fontosak ezek egy olyan heterogén társadalomban, mint India, hangsúlyozza Kumar.

Az oktatás-tanulás változatos formái gazdaságélénkítő hatásuk mellett az egyén és a közösségek felemelkedésének a kulcsát is jelentik egy-egy országban. Szellemes eszmefuttatással érvel a felnőttkori tanulás gyors megtérülése mellett, mondván, hogy az iskolai nevelés, mint befektetés évtizedek múlva térül meg, addig a felnőttkori tanulás – számos tényező kedvező hatására – lényegében közvetlenül megtérül, akár már a tanulás folyamatában (Vehrer, 2018). A szakirodalom áttekintése alapján öt nevelésfilozófiai irányzatot különít el, elsősorban az érintett recepciók emberképe, a tanári-tanulói szerepek, valamint a társadalom és az ember viszonyának összehasonlításával. Lényegében a filozófiai recepciók bemutatása az európai neveléstörténeti hagyományon alapul, így a forrásai is jórészt itt keletkeztek, mégis számos eredeti megállapítást tartalmaz.

A liberális hagyományt tartja az úgynevezett „nyugati kánon” legátfogóbb hordozójának. A klasszikus műveltség, a „tudás hatalom” hívószavai, az emberi szabadságon alapuló nevelési ideál, az ember erre leginkább a sikeres iskolai eredmények birtokán lesz képes, egy tudatos és átgondolt társadalmi integrációval. Az iskola legfőbb célja a tanulók intellektuális kiképzése, az adott körülmények között a lehető legmagasabb fokon. A tanár szerepe hangsúlyos, ő a szakértő, az egész tanulási folyamat irányítója. Fő céljának tekinti a személyiség sokoldalú kifejtését, az értelmiségi léthez szükséges stabil tudásanyag közvetítését.

A második csoportba kerül az úgynevezett „viselkedéssel foglalkozó” pedagógiai hagyomány (Behaviorist tradition). E nagy hagyományokkal bíró pedagógiai gyakorlat lényegében a viselkedés befolyásolásával alakítja a résztvevők magatartását megváltoztatni. Az irányzat szorosan kötődik az amerikai menedzser-kultúrához, a pragmatizmus emberideáljához; a cselekedni tudó, állandó változásra képes "self made man" korélményhez. A projektszemlélet, a korszerű eszközök használata, az irányított tanítási programok uralják ezt a hagyományt. Olyan nevek reprezentálják a rendszerben ezt az irányzatot, mint Skinner, Thorndike, Watson, Tyler. Jelentős szerepe van ennek az irányzatnak az indikativitás, a mérés technikák elterjedésében, így például a kompetencia alapú programok kialakításában, a korszerű vállalatirányítási, és szabályozási rendszerek létrejöttében, az ezekhez alkalmazkodó pedagógiai irányzatok kialakulásában.

A harmadik csoportba sorolja az úgynevezett progresszív hagyományt, amely nagyon közel áll a reformpedagógiai irányzatokhoz. Nem csupán azért, mert John Dewey elméletéből vezeti le az irányzatot, hanem a tanulói szerep radikális megváltozását, a különféle nevelési területek, min például a művészet-pedagógia szerepének a felértékelődését tartja az irányzat legfontosabb eredményének. Érdekes ebből a szempontból Gandhi nevelési elképzeléseinek az említése, aki ezzel a pedagógiai irányzattal mélyen egyetértett, amikor nevelési programjának középpontjába a tanulók „szívét”, „kezét” és „fejét” állította, külön részletezve a gyakorlati, problémamegoldó tanítási környezet és módszerek szerepét, valamint a tanulás során kialakuló együttműködések ösztönzését. Fontosnak tartja e recepció demokratikus vonásait,

ami a tudás elsajátításán túl messzemenő következményekkel jár a felnövekvő generáció társadalmi magatartására. Az irányzat reprezentánsai között van még Spencer, Pestalozzi, Lindeman, Benne és Blakely.

A negyedik csoportba kerül az úgynevezett humanista hagyomány, Erasmus, Rousseau, Rogers, Maslow, Knowles, May, Tough és McKenzie képviselőiben. Ez a romantikus hagyományon alapuló recepció az ember korlátlan nevelhetőségét vallja, ha ehhez a megfelelő szabadság biztosított. Kerülni kell mindenfajta kötelezettséget, a tanuló a nevelési folyamatnak sokkal inkább részese, pozitív alakítója, semmint tárgya. A tanár ebben a gyakorlatban kitűnő szervező, elsősorban, aki képes megfelelő kooperációval maximalizálni a tanuló érdeklődését. Ez a recepció szintén magasan értékeli a szabadságot, a gyakorlati tudás fontosságát, a nyíltságot és együttműködést.

Az úgynevezett „radikális hagyomány” képezi az ötödik csoportot. E recepció erős mozgalmi jelleggel is bír, a radikális változtatásokat hirdeti, ezzel is elősegítve a társadalmi különbségek csökkentését. Teljes egyenlőséget kell megvalósítani tanár és tanuló között, elő kell segíteni az együttműködés során, hogy a résztvevőkbe tudatosuljon a társadalmi cselekvés és felelősség fontossága. *Brameld, Holt, Kozol, Reich, Neill, Paulo Freire, Goodman, Illich és Ohliger* szerepelnek, mint az irányzat meghatározó egyéniségei. Az irányzat jelentős mértékben kötődik a 19. század anarchista mozgalmához, de nem idegen a marxizmus illetve Freud tanításának a felhasználása a „szabad iskola” létrehozásában. E hagyomány modern változata a hatvanas években alakult ki, és terjedt, nagy érdeklődést kiváltó programjaik, szerzőik és könyveik révén. Természetesen e radikális nézetek átültetése a gyakorlatba nem lehet rövidtávon realitás. Az irányzat hatása, a tanuló-tanár viszony alapvető átalakulása, a hagyományok radikális kritikával történő kezelése széleskörű elfogadottságra talált számos fejlett országban.

Kumar tanulmánya három táblázatba foglalja össze a felsorolt recepciók jellemzőit, amelyet Lorraine M. Zinn (1983) amerikai kutató rendszere alapján szerkesztett, egészített ki. Természetesen ezek a táblázati összefoglalások soha nem lehetnek tökéletesek, vagy a lehetséges átfedések, vagy az esetleges hiányérzet miatt. Zinn a rendszerezést egy saját fejlesztésű program keretében végezte el, amelynek a *The Philosophy of Adult Education Inventory* (PAEI) nevet adta. A felnőttképzéssel foglalkozók számára segédanyagként szánta személyes filozófiai irányultságuk tudatos kialakításához. *Kumar tanulmánya a képzéssel-neveléssel foglalkozó öt filozófiai recepciót* nyolc szempont alapján hasonlítja össze, ezek: *a célmeghatározás a tanulói szerep, a tanári szerep, az irányzatok kötődése-értékvilága, a hívószavak és koncepciók, az alkalmazott módszerek, a szerzők és képző helyek, valamint működésük hozzávetőleges időkerete.*

Az így kidolgozott mátrix számos izgalmas tanulsággal szolgál. Példának hozhatom a recepciók eszmei kötődésének összehasonlítását. A liberális értelmezés egyértelműen a szabadság és individualizmus felvilágosodás korában kibontakozó nyugati kánonhoz kötődik. A behavioristák a környezet, a társadalmi és munkaszervezetek impulzusaira koncentrálnak, a progresszív pedagógia a tanuló saját felfedezésére, a praktikus ismeretek résztvevő elsajátítására törekszik, a humanista értelmezés a tehetség és a képességek maximális fejlesztésére, a tanulói szabadság biztosítására, a személyiség maximális kibontakozására összpontosít a nevelési folyamatban (Adél, V. 2019), a radikális mozgalom pedagógiai programja a szerintük szükséges társadalmi változások elősegítését, és a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését szolgálják. E példák is alátámasztják azt a megfigyelést, hogy az egyes filozófiai recepciók számos rokon vonást mutatnak a kultúraelmélet filozófiai recepcióival, a klasszikus idealizmus nevelési ideáljával, a kulturális antropológia és az újkantiánusok kultúraelsajátítási interpretációival,

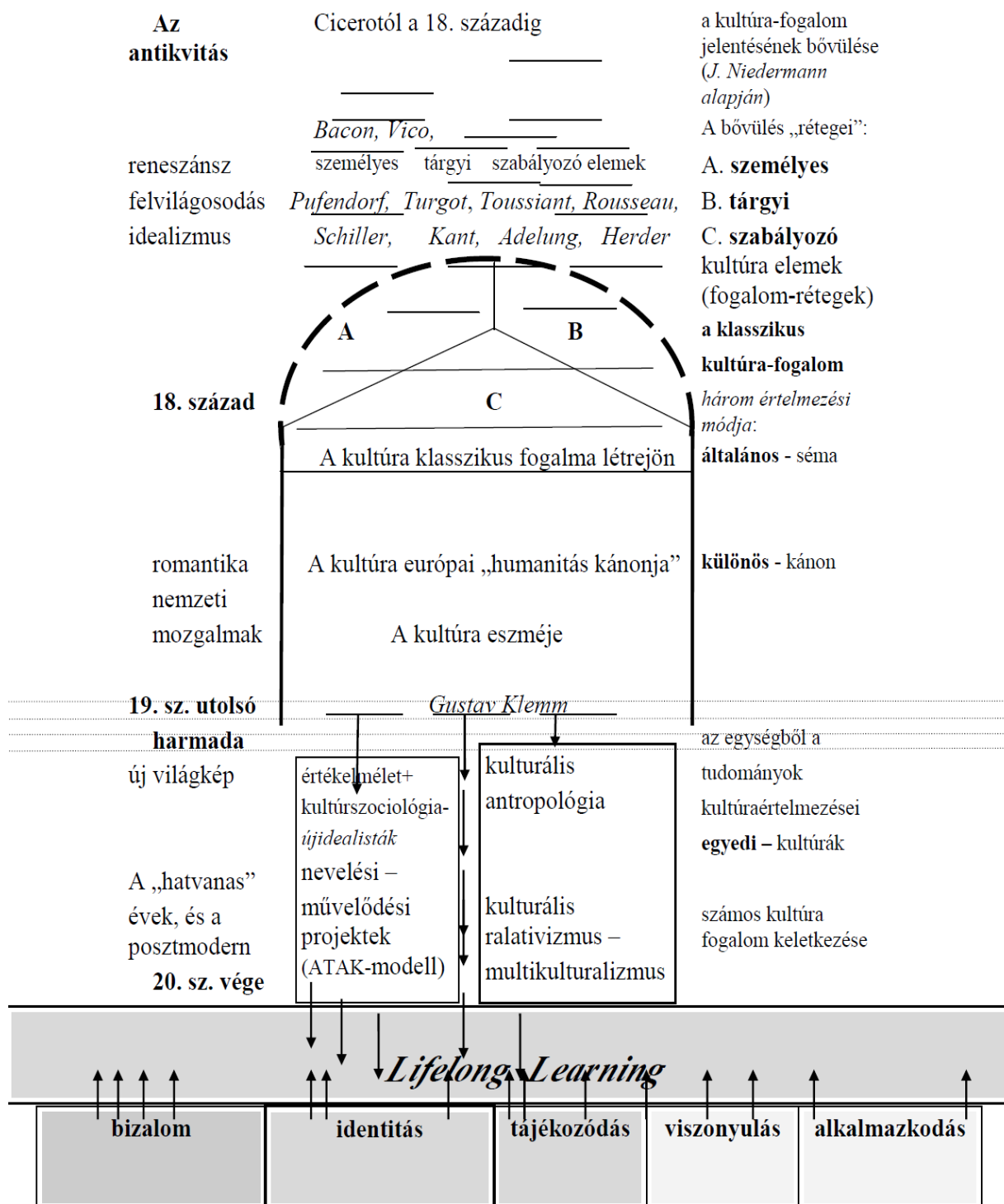
minthogy a radikális irányzatot is könnyű elhelyezni a posztmodern kor dekonstrukciós mozgalmi között.

A további példák is azt igazolják, hogy többről van szó e rendszerben, mint adott esetben egy irányzat kiválasztásáról, bizonyos személyes filozófiai kötődés, netán érdeklődés okán. Zinn egyenesen arra ösztönöz, hogy a személyes orientáció kialakításához törekedjünk az egyes recepciók számunkra rokonszenves vonásainak az eklektikájára. Tipikusan kombinálható színt a liberális és a behaviorista recepció, a progresszív is számos kapcsolatot mutat a humanista felfogással, minthogy a liberális és radikális értelmezések mögött már nehezebben összeegyeztethető nézetrendszerek húzódnak, az egyes jellemző tényezők kölcsönös felhasználását azonban kizárni sem lehet (1983:53. o.) Végezetül, a nemzetközi szakirodalom érintőleges feldolgozásával, Ajay Kumar összegző tanulmányát ismertetve, képet kaptunk az LLL filozófiai háttérével, a felnőttkori tanulás, képzés területeivel, jelentősebb irányzatval foglalkozó recepciókról. *A filozófia segít a mindenkor alapkérdésekre adott átgondolt, részlet gazdag megválaszolására.* Miért, mit és hogyan csináljunk. A filozófia tehát megelőzi a cselekvést, ezzel ugyanakkor elősegíti ez utóbbi hatékonyságát. A filozófia megválasztása ugyanakkor messzemenően meghatározza az alkalmazott módszereket.

Ebben az esetben már elérte célját az LLL néhány kortárs filozófiai (társadalomtudományi) recepcióinak rendszerezése. Figyelembe véve Zinn mértékadó konklúzióját, miszerint az egész életen át tartó tanulóval (az ő szóhasználatában még *adult education*) összefüggő filozofálás nem tesz bennünket filozófussá, de minden valószínűség szerint segít abban, hogy jobb felnőtt nevelők legyünk.

A következőkben látható *ábra összefoglalja* a klasszikus kultúra fogalom létrejöttéig eltelt időszak főbb történéseit, illetve *bemutatja* a huszadik századra kikristályosodott két paradigma státuszát a fejlődési folyamatban.

A kultúra-fogalom kialakulása, variációk a fogalomra

A kulturális funkciók az emberben és közösségekben

Felhasznált irodalom:

- Adorno, Th. W. (2003): A félműveltség elmélete. In: Wessely Anna szerk.: *A kultúra szociológiája*. Osiris Kiadó, Budapest. Budapest. 97-113.
- Adél, V., 2019. Possibilities of Applying Virtual Spaces in Museum Education. *Erudicio - Educatio*, 14.(4.), pp.105–112.
- Arapovics Mária (2011): *A közösség tanulása - A civil szervezetek szerepe az egész életre kiterjedő tanulásban*. ELTE Az Élet hosszú Tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.
- B. Gelencsér Katalin (2010): *A tudás, a megismerés és társas megértés öröme – Művelődéstörténeti és közművelődés-elméleti tanulmányok*. ELTE az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány Bp., Művészetek Háza Gödöllő, Tinta Könyvkiadó Bp.
- Berger Peter (1998): *A globalizáció négy arca*. Hetek közéleti hetilap, 2000 8-9. szám.
- Berkes Lilla (2010): A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. *International Relation Quarterly* Vol. 1. No. 4. http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf. Budapest: ELTE, Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány, 2015. 151 p.
- Császi Lajos (2008): Médiakutatás a kulturális fordulat után. *Médiakutatás* 2008. Nyár 2012. 04. 20-i megtekintés Médiakutatás [on-line]
- Durkó Mátyás, Sz. Szabó László (1990 Szerk.): *A felnőttkori nevelés sajátosságai és társadalmi funkciói*. Debrecen. 1990.
- Fehér Katalin (2011): *Közművelődési törekvések Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban*. (Kutatási beszámoló OTKA K72135)
- Feischmidt Margit (szerk. 1997): *Multikulturalizmus*. Osiris Kiadó – Láthatatlan Kollégium, Budapest.
- Hankiss Elemér (2000): Élet és halál a bulvársajtóban. In: Gombár Csaba – Volosin Hédi (szerk.): *A kérdéses civilizáció*. Helikon – Korridor, Bp. 151-213. p.
- Kiss Endre (1998): Posztmodern eszméáramlat és a jövőkutatás. In: Hideg Éva (szerk.) *Posztmodern és evolúció a jövőkutatásban*. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Jövőkutatási Tanszék
- Kovács Éva - Vidra Zsuzsanna (2004): Az idegenekkel és külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma. Bp., KSH Kutatási Jelentések 76. 15-63.
- Kumar, Ajay (2016) Philosophical background of adult and lifelong learning. In: http://www.unesco.org/education/aladin/paldin/pdf/course_01.pdf
- Lasch, Christopher (1996): *Az önimádat társadalma*. Európa Kiadó, Budapest.
- Leicester, M. Twelvetrees, R. Bowbrick, P. (2007): Philosophical Perspectives on Lifelong Learning – insights from education, engineering and economics. In: Aspin, David N. (Ed.), 334 2016. 05.05-i megtekintés http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4020-6193-6_15#page-1
- Maróti Andor (2005): *Sok szemszögből a kultúráról – Irányzatok a kultúra elméletében és filozófiájában*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Pethő Bertalan (Vay Tamás) (1991): *A posztmodern Amerikában. Tematikus napló*. Platon Kiadó, Budapest.
- Schulze, Gerhard (2003): A Német Szövetségi Köztársaság kulturális átalakulása. In: Wessely Anna (szerk.): *A kultúra szociológiája*. Osiris Kiadó, Budapest. 187-207.
- Turner, T. (1993/1997): *Az antropológia és a multikulturalizmus*. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Multikulturalizmus*. Osiris Könyvkiadó, Budapest. 108-123.

HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY

Kuglics Gábor:

Közművelődés Püspökmolnári területén a két világháború között

Absztrakt: A mai Püspökmolnári két világháború közti elődközségeiben gazdag közművelődési tevékenység folyt. Ennek fő színterei a különféle egyletek voltak, ezek közül több felekezeti alapon szerveződött. A szervezőmunkát elsősorban a katolikus és evangélikus iskolák tanítói végezték. Jelen tanulmányban ennek az 1920-44 közötti gazdag egyesületi életnek a bemutatására teszek kísérletet a fennmaradt források alapján.

Abstract: In the ancestor villages of today's Püspökmolnári was rich public education activities between the two world wars. Various associations were the main basis of this activities, several of which were organized on a denominational basis. The organizing work was mainly done by teachers from Catholic and Lutheran schools. In the present study, I attempt to present this rich associational life between 1920 and 1944 based on the surviving sources.

A falu fekvése és történeti előzmények

Püspökmolnári Vas megye déli részén, a Rába-folyó bal partján helyezkedik el. A Vasvári Járás egyik települése.

A tanulmány címe rögtön pontosításra is szorul, ugyanis a mai Püspökmolnári csak 1949-ben jött létre. Előtte a középkor vége óta 3 kisközség élte itt a maga külön életét: nyugaton Molnári, középen Szenttamás, keleten pedig Püspöki. E három községet azonban már a középkorban összekötötte a Szenttamáson álló templom, majd az újkorban az iskola. A reformáció és az ellenreformáció hatására a felekezeti megoszlás változatossá vált, ami azt eredményezte, hogy a 19. század második felére a katolikus elemi iskola mellé létrejött egy evangélikus iskola is. A katolikus plébános – a középkor után – 1832-től újra helyben lakott, az evangélikus hívek lelki gondozását a közeli Nemeskoltán élő lelképásztor végezte. A templomot és az iskolákat a 3 falu lakossága közösen tartotta fenn, a Molnáriban élő nagybirtokos család segítségével.

A 3 falu az országos községnev-rendezést követően – megkülönböztetésül más ilyen nevű falvaktól – 1907-ben a Rába előnevet vette fel, s lett belőlük Rábamolnári, Rábamentamás, Rábapüspöki. A korszakunk elején a szomszédos Rábahídvég körjegyzőségéhez tartoztak, 1922-ben azonban Rábamolnári székhellyel önálló körjegyzőséget hoztak létre. Az aprófalvak egyesítésének első lépése 1928-ban zajlott le, amikor Rábamentamást és Rábapüspökit összevonták, és lett belőlük Püspöktamási. Rábamolnári és Püspöktamási egyesítésére majd csak 1948-ban került sor; az így létrejött község 1949-től viseli a Püspökmolnári nevet.

A helyi közművelődés gyökerei

Bár már a reformkorban is léteztek egyletek, körök, de szélesebb körben, pl. a falvakban csak a kiegyezés után jelentek meg. Ezek – szakmai céljaikon (pl. tűzoltás, segélyezés) túl – a közösségi lét megéléséhez, az iskolán kívüli népműveléshez, önművelődéshez is keretet biztosítottak.

Gyakran tartottak felolvasásokat, továbbképző előadásokat, de ebből kiindulva könyvtárat, egyesületi termet is kialakítottak. A hivatalos programokat követően gyakran előkerült valamilyen játék, pl. a kártya, és némi bor is kerülhetett az asztalra. Az egyesületi bálók a közösségek fő bevételi forrásai, továbbá a helyi sajtó érdeklődése által figyelt társasági események is lettek. A falusi körök nagy attrakciójának számítottak az amatőr színi előadások, vagy éppen verssel-dallal kísért különféle ünnepélyek (Címtár 2020:17).

Az amatőr színjátszásnak a községi Falukrónika szerzője is nagy jelentőséget tulajdonított:

„Községünkben a legrégebb népművelési forma a színjátszás volt. Minden téli estén összejöttek a fiatalok eleinte az iskola tantermében, később a kultúrotthonban, és évente megtanultak, bemutattak egy-egy háromfelvonásos színművet vagy több egyfelvonásos darabot. Ez volt a legfőbb szórakozásuk, szabadidejük nagy részét erre fordították. Szívesen csinálták, sőt megtiszteltetésnek vették, ha valakit alkalmasnak véltek és felkértek a szereplésre. Sok tehetséges fiataalt ismert meg a közönség, akik a mű mondanivalóját érzelemdúsan, jó hanggal, beszéd- és mozgáskultúrával tették érthetővé, közben szórakoztatták, kacagásra készítették a munkában elfáradt dolgozó falusi embereket. E fiatalokat szerették, közkedveltek és népszerűek voltak a faluban. A művek megtanítása több lelkes, közösséget szerető és érte dolgozni tudó ember nevéhez fűződik.” (Falukrónika⁴)

A község területén két olyan egyletről van tudomásunk, amely már a Monarchia korában kulturális tevékenységet végzett. Az első a Szenttamási dalárda, amelyet 1873-ban hoztak létre. Célja volt *„ének által a szívet és kedélyt nemesíteni”*, és 1878-ban 20 taggal működött (Vargha 1880:316).

A korszakban másodikként a *„molnári-püspöki és szent-tamási tűzoltó egylet”* alakult meg 1888. júliusában. Már működésének első éveiben számos táncvigalmat, farsangi mulatságot, díszgyakorlatot szervezett. 1904-re azonban elhalt. (Kuglics 2018:7-28)

A helyi népművelés feladatából nemcsak az egyletek, hanem a tanítók is kivették a részüket. 1898-ban az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulóján mind a katolikus, mind az evangélikus népiskolában ünnepélyt rendeztek beszéddel, szavalatokkal, hazafias énekekkel. Az evangélikusok megemlékezését pedig nem is a tanító, hanem annak fia, egy tanítójelölt szervezte (V 1898.03.20. 3, V 1898. 04.10.12 és V 1898.04.14. 6).

1912 júniusában pedig arról olvashatunk, hogy

„A rábaszenttamási és rábapüspöki ifjúság folyó hó 13-án műkedvelő előadással egybekötött nyári mulatságot rendezett Szabó János vendéglőjében, Ifju Ferenc és Balikó Mihály tanítók vezetése alatt, mely úgy anyagilag mint erkölcsileg fényesen sikerült. Az „Ágnes asszony” című népszínmű került színre, s a szereplők az egyes személyek ügyes alakításával s szép szóló és pompásan begyakorolt karénekekkel valóban meglepték a hallgatóságot” (VV 1912.06.30. 2).

A tanítók szerepe a két világháború közti kulturális életben

A helyi elemi iskolai tanítók nemegyszer személyükben is a jogfolytonosságot képviselték a dualizmus korától kezdve, így gyakran ugyanazt az iskolán kívüli népművelő, egyletszervező tevékenységet folytatták, mint korábban.

⁴ Falukrónika: kartondobozban található, rajzlapokra írt, összefűzetlen kézirat beragasztott képekkel és újságcikkekkel a Püspökmolnári Könyvtárban. Szerzők, oldalszám és keletkezési év nélkül. Készült kb. 1960-1975 között.

A Horthy-korszakban a helyi katolikus elemi iskolából 4 tanító neve ismert: 1912-1935 között Horváth József volt a vezető tanító, akit Pungor Imre váltott; ő 1935-57 között tanított a faluban. A másik tanítói posztot 1919-23 között Hegedűs Istvánt találjuk, 1923-26 között nem ismert a másodtanító neve, majd 1926-ban Sütő Mária érkezett ide. Ő később Pungor Imre felesége lett, és férjével együtt 1957-ig tanított a községben. A 4 évig tanító Hegedűs Istvánt kivéve mindegyikükről számos egyleti tevékenység ismert.

Horváth József 1931-ben a Püspöktamási Levente Egyesület jegyzője volt (F. Szabó 1931:477). Pungor Imréné Sütő Mária esetében az 1937-es minősítő lapja is fennmaradt. Ezen az Iskolánkívüli elfoglaltságai, tisztségei” rovatban az szerepel, hogy Szivgárda vezető, továbbá adatlapján a „népművelési tanfolyam” elvégzését tüntették fel.

A korszakban kántortanítói tisztséget betöltő Pungor Imrére a ma élő idősök is emlékeznek. Szigorú, de következetes tanítónak, egyúttal pedig rendkívül jó szervezőnek írják le, aki összefogta a fiatalságot (az elemi iskolából már kimaradt kamaszokat és a fiatal felnőtteket is). Kinevezésekor a vele szemben támasztott nevelői, kántori, valláserkölcsei elvárásokon túl ott találjuk az alábbiakat is: „iskolánkívüli népművelés, leventeoktatás, szivgárda és ifj. énekkar vezetése” (Tanítók iratai: 1937). A még élő egykori tanítványai szerint leginkább a KALOT-on belül tudott kibontakozni: színdarabok, versek betanításával, énekléssel, sőt sportolással, futballal vonta maga köré a fiúkat. A helyi KALOT-ban végzett munkája eredményeként 1944. márciusában kinevezték espereskerületi KALOT-titkárrá (Historia Domus 1944.03.05.)⁵.

A községben az evangélikusok a katolikusok mellett a felekezeti kisebbséget alkották, de azért önálló iskolát tudtak fenntartani. Velük kapcsolatban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a korszak egészében – sőt, azon túl is: 1907-1947 között – egyetlen tanító működött itt, Balikó Mihály. Vagyis egy családból nemritkán két generáció tagjait is tanította, nevelte! Elismertségét jelzi, hogy tagja volt (1927-ben biztosan) a rábaszenttamási képviselő-testületnek, majd az összevonást követően 1929-ben Püspöktamási község képviselő-testületének is. Az evangélikus ifjúság összefogásán, szervezésén túl 1931-ben a Levente Egyesület főoktatója és a Rábamolnári Polgári Lövészegylet elnöke volt (F. Szabó 1931:478). A tanítók személye mellett az iskolaépületek is fontos szerepet játszottak a korabeli közművelődésben: itt próbálták a színdarabokat, a verses-dalos műsorokat, itt tartottak tanfolyamokat, itt zajlott az ifjúsági egyesületek programjainak a szervezése.

Kulturális élet az egyesületeken belül

Amennyiben a két világháború között működött helyi egyesületeket szeretnénk megismerni, jó kiindulópontnak tűnhet a 2020-ban újra kiadott, A magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. Vidéki egyesületek és körök című munka. Sajnos a mai Püspökmolnári jogelődjei vonatkozásában ez a mű elég hiányos, ugyanis a korszakból mindössze a Gazdakört és a KALOT-ot említi meg Püspöktamásiból; Rábamolnári, illetve a korábbi névváriánsú községek egyletei pedig hiányoznak belőle (Címtár 2020:264).

Esetünkben jobb választásnak tűnik egy korabeli munka. A két világháború közötti korszaknak nagyjából a közepén megjelent 1931-es gazdacímtárban már sokkal több egyesületet találunk

⁵ Historia Domus: Holpert István: A Püspöktamási plebánia története című munkája oldalszámok nélküli kéziratos napló. A történeti szakirodalom ezt a forrástípust „historia domus” néven említi, amelyben a plébánosok a plébánia területén történt jelentősebb eseményeket rögzítették, különösen a templommal, a paplakkal, a plébános családjával és a katolikus hívekkel kapcsolatban. Oldalszámok helyett egy adott nap bejegyzéseire lehet hivatkozni.

(F. Szabó 1931:476-479). Abban az évben Püspöktamásiban Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Levente Egyesület, Polgári Lövészegylet és Gazdakör működött, Rábamolnáriban pedig Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Levente Egyesület és Lövészegylet. És rajtuk kívül – mint azt látni fogjuk – több nem formális civil közösség is végzett hosszabb-rövidebb ideig kulturális, közművelődési tevékenységet. Lássuk őket egyenként!

1. Tűzoltók

A korábban létrejött egyesületek közül a tűzoltók külön, mindhárom faluban újjáalakultak az I. világháborút követően: Rábamolnáriban 1922-ben, Rábapüspökiben 1925-ben, Rábaszenttamáson 1927 vagy 1928 folyamán. Az első két település Önkéntes Tűzoltótestületének (akkor így hívták) alapszabálya fennmaradt, de abban kulturális tevékenység nincs nevesítve (Alapszabály: 1925). Ugyanakkor ez már a kezdetektől jelen volt, amelyről újságcikkek tanúskodnak.

Mivel a rábamolnári lánglovagok néhány éves előnyre tettek szert, így a hírek zöme róluk szól. Például 1926 tavaszán ezt olvashatjuk: „A Rábamolnári tűzoltók felszerelésük javára húsvéthétfőn este 8 óra kezdettel az uradalmi épületben színelőadást rendeznek. Színre kerül Barabás István 3 felvonásos kitűnő vígjátéka: „A tűzoltó”. Az előadás iránt az egész környéken szokatlanul nagy érdeklődés nyilvánul meg. A színjátékot táncmulatság követi” (VU 1926.04.04. 6). Ugyancsak ők 1927 februárjában műkedvelői előadással egybekötött táncvigalmat rendeztek Berkes Lajos vendéglőjében (VU 1927.02.27. 3), október 7-én pedig szüreti mulatságot tartottak (VU 1927.10.07. 3). 1930-ból is van adatunk rábamolnári tűzoltók által tartott szüreti mulatságról (VU 1930.09.28. 4). Bár a község a Rába-völgyében helyezkedik el, és az elmúlt száz évből nem tudunk nagy kiterjedésű szőlőkről, de a szüreti mulatságnak már a 20. század elejétől nyoma van a forrásokban, vagyis itt a tűzoltók hagyományőrző és -átörökítő tevékenységet végeztek.

Egy különleges eseményre is sor került 1926-ban, amiről más évből nincs tudomásunk. Mindenszentek napján a rábamolnári tűzoltók és leventék, ill. a rábapüspöki leventék a két falu temetőjében jelentek meg a hősök sírjánál, rájuk emlékezve. A Magyar Hiszekeggyel kezdődő ünnepélyen a tűzoltóparancsnok körjegyző mellett Horváth József katolikus tanító mondott ünnepi beszédet (VU 1926.11.07. 3). A molnári falurészen egyébként a tűzoltótestületnek volt egy kis helyisége oktatás, egyéb összejövetelek céljára (Falukrónika)

1927-ben a rábapüspöki tűzoltók is feltűnnek a hírekben. Áprilisban a helyi kocsmában színelőadást és táncmulatságot rendeztek. Bemutatták a „Ha majd a Kárpátok megindulnak” című 2 felvonásos irredenta színművet és a „Tépett rózsa” című 3 felvonásos színművet (VU 1927.04.10. 3). Ők is tartottak szüreti mulatságot a falu kocsmájában, pl. 1940. október 6-án (V 1940.10.04. 6).

1. kép. Önkéntes tűzoltók egy műkedvelő előadással egybekötött mulatságon a rábamolnári kocsmá udvarán 1942-ben
(Forrás: Molnár Józsefné püspökmolnári lakos)

2. Leventék

Az 1921. évi LIII. törvénycikk értelmében minden olyan 12 és 21 év közötti magyar fiatal, aki már nem járt iskolába, köteles volt hetente egy bizonyos óraszámot gimnasztikai gyakorlatokkal tölteni. Ez a törvény fektette le az alapjait a leventeképzésnek, amelynek keretében a létrehozandó levente egyesületek szolgáltak. Ezekhez egy 1941-es jogszabálmódosítás értelmében lányok is csatlakozhattak (Várdai 2019).

Bár ahogy arra fentebb már utaltam, 1931-ben is jelen volt községünkben a levente mozgalom, de az egyesületek közművelődési tevékenységéről csak a '30-as évek végétől van adat. 1939. december 26-án a rábamolnári leventecsoporthoz Vadalma József vendéglőjében színelőadást és táncmulatságot rendezett, ahol előadták Hoffmann Vince helybeli szerző „Minálunk a Rábamentén” című 3 felvonásos népszínművét (V 1939.12.24. 19).

1942-ben egy leány-leventenapra került sor Püspöktamásiban, méghozzá a hírek szerint Vas megyében ez volt az első! Ezen a tervek szerint részt vettek Rábamolnári, Püspöktamási, Zsenye és Vasszécseny leányleventéi is, valamint vendégszerepelt vasvári leventezenekar. Az ünnepség du. fél 4-kor kezdődött a Marton-malom melletti erdőben. Ezt egyfajta kulturális seregszemleként kell elképzelnünk, ugyanis a műsorban szerepeltek népies táncok, népdalok, tornabemutatók, rövid tréfás számok, szavalatok és versenyek (V 1942.09.20. 11). Az eseményen megjelent a járási főszolgabíró, a vasvári plébános és a járási katonai parancsnok, utóbbi beszédet is mondott, majd a helyi plébános és a körjegyző szólt a megjelentekhez. A műsor a Himnusszal kezdődött. A megyei lap cikke szerint:

„A lezajlott program a még gyerekcipőben járó leányleventemozgalom máris nagy fejlődésnek indult nagyszerű és gyors önkéntes munkáját tárta a nézők elé. Az ünnepély megrendezése és az ott látottak csak elismerést váltottak kis a megjelentekből. Külön dicséret illeti Sely Etelkát, a Rábamolnári és Püspöktamási leányleventék vezetőjét. A kora esti órákban véget érő ünnepély után meleg hangulatban szórakozott a fiatalság” (V 1942.09.25. 7).

1942-ben a leventék karácsonyfaünnepélyt rendeztek az iskola nagytermében. Diákok versmondásán kívül Balikó Mihály tanító emlékezett a harctér katonáiról. Eljátszották a leventék a „Bethlehemjárás” (!) c. karácsonyi jelenetet, majd kiosztották a honvédek hozzátartozói között az összegyűjtött ajándékokat (V 1942.12.24. 5).

„Szépen működnek a rábamolnári és püspöktamási leányleventék” – értékeli egy 1943-as újságcikk a Sely Etelka vezette közösség munkáját. Majd arról olvashatunk, hogy januárban 30 csomagot küldtek a honvédeknek, egy februári vasárnapon pedig műsoros estet rendeztek, melynek bevételét a sebesült honvédeknek juttatják el. Az esten a szolgabíró és a járási katonai parancsnok is megjelent. A cikk megemlíti, hogy a lányok most egy csecsemőkelengye elkészítésén dolgoznak. Jákfalvi György fronton lévő katonának ugyanis az 5. gyereke született, ennek a keresztanyaságát vállalták a lányok, a keresztapaságot pedig a járási katonai parancsnok” (V 1943.02.13. 6).

Végül még a leventék kulturális tevékenységénél említhetjük ezt is:

„1945 előtt falunkban „Levente” könyvtár működött. A néhány száz kötetnyi állományát a „szóróban” – mai Petőfi Sándor u. 49. sz. alatt helyezték el. Vezetője már meghalt” (Falukrónika).

3. KALOT és KALÁSZ

1935-ben jött létre a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Titkársága (KALOT), amely a földművesek és földmunkások legényegyleteit összefogó országos szervezet volt. Célja a krisztusibb ember, a műveltebb falu, az életerős nép érdekében az agrárfjúság szellemi, anyagi támogatása, összefogása, érdekvédelme. A központ folyóiratokat és könyveket adott ki, a helyi szervezeteket színdarabokkal, előadások anyagával látta el, lelkigyakorlatokat szervezett. Női párja a KALÁSZ volt (Diós-Viczián 1993-2014: KALOT szócikk).

Püspöktamásiban viszonylag későn, 1941. március 15-én alakult meg a helyi KALOT- szervezet 23 alapító taggal (ebből 13 rábamolnári lakos volt), egyházi elnöke Holpert István plébános, világi elnöke Pungor Imre kántortanító lett (Egyesületi iratok).

A szervezet 1941-ben nótatanfolyamot rendezett, mely a katolikus iskolában október 9-én vasárnap este fél 8-kor műsoros est keretében fejeződött be. A mintegy másfél órás programot Pungor Imre kántortanító szervezte, amiben a KALOT és az iskolásgyermek is szerepeltek (V 1941.02.11. 5). A következő hónapban Holpert István plébános rendezésében a „Klárca” című színdarabot adta elő 9 KALOT-tag (V 1941.12.12. 7 és Historia Domus: 1941.12.07).

1941 őszén a Szombathelyi Katolikus Tudósító című lapban így értékelték az eddigi munkájukat:

„A Püspöktamási és Rábamolnári KAL 42 taggal működik. A Döfi⁶ 40 példányban, a Magyar Vetés 10 példányban jár. Színdarabokat, kultúresteket rendeztek, közgyűlést tartottak. Egy legény részt vett a Népfőiskola kulturális tanfolyamán. Az őszi elinduláskor kevesen hittek az egylet komoly munkaerejében, de kellemesen csalódtak. Az egész télen át tartó magyar nóta tanfolyam, a

⁶ Döfi: a Dolgozó Fiatalság című, a KALOT Sajtóosztálya által kiadott lap közkeletű szellemes rövidítése

karácsonyi nagysikerű színelőadás és a heti gyűlések nagy sikert jelentettek” (SZKT⁷ 1941.09. hó 6).

1942 januárjában a Magyar Vetés c. lapból Püspöktamásiba már 70 példányban járt (SZKT 1942.01. hó 6). A következő hónapban farsangi műsoros táncmulatságot tartottak a Számedli-vendéglőben. A műsorban egyfelvonásos színdarabok, monológok és vidám, tréfás jelenetek adtak elő. A rendezői munkát Holpert István plébános végezte (V 1942.02.15. 10). Októberben a püspöktamási fiúk egy vígjelenettel vettek részt a vasvári esperesi kerület legénynapján (SZKT 1942.07. hó 4).

1942-43 folyamán a KALÁSZ-lányok önállóan is megjelennek a hírekben, de hivatalos egyeletalapításról nem maradt fenn adat. 1942 nyarán a „Püspöktamási és Rábamolnári lánykör nagy sikerrel játszotta a Kismama és Apróhírdetések c. színművet” (SZKT 1942.06. hó 6). 1943 farsangján pedig színdarabban szórakoztatták Püspöktamási közönségét (SZKT 1943.03. hó 6). 1944. febr. 20-án a plébános azt jegyezte fel a naplójába, hogy „A vén bakancsos és fia, a huszár c. színdarabot játszotta a KAL és Kalász ifjúság. Nagy Károly rábamolnári KAL-legény mindenkit sirásra fakasztott a vén bakancsos szerepében” (Historia Domus: 1944.02.20). Március 19-én pedig „nagyon jól sikerült apák-napját rendeztünk a Szivgárda, Kalász és Kalot tagjaival” (Historia Domus: 1944.03.19).

2. kép: KALOT és KALÁSZ-tagok az 1944-es zászlószentelésén. A bal szélén Pungor Imre, középen (fehér kalapban) Pungor Imréné Sütő Mária (Forrás: Szilasy Jánosné püspökmolnári lakos, volt KALÁSZ-tag)

⁷ SZKT: a Szombathelyi Katolikus Tudósító című havilap. Terjedelmi okok miatt a hivatkozás során rövidítést használók.

A helyi katolikus legény és leányszervezetekről az utolsó kulturális vonatkozású hírünk 1944 áprilisából maradt fenn. Eszerint a zászlószentelésre készülő KALOT a zászlóalapja javára népszínművet adott elő Pungor Imre kántortanító, espereskerületi KALOT titkár betanításával (SZKT 1944.04. hó 5.a). Ugyanekkor azt is olvashatjuk, hogy „a Lánykör vallásos tárgyú színművet adott elő március 25-26-án a KALOT és a Szívgyárdisták közreműködésével nagy erkölcsi és anyagi sikerrel” (SZKT 1944.04. hó 5.b).

4. Evangélikusok

Az evangélikus felekezet körében folyó közösségi életről, kulturális tevékenységről a korszak elejéről és végéről állnak rendelkezésre források.

1919. november 6-án járt Rábaszenttamáson Kapi Béla evangélikus püspök, melyről részletes jegyzőkönyv maradt fenn. Megtudjuk belőle, hogy az egyházközségben semmilyen egyesület nincs. Egyúttal felszólítja a vezetőséget, hogy a nőegyletet mielőbb szervezzék meg, hogy a gyülekezet női tagjai is jobban bekapcsolódhassanak a közösség életébe. Ugyanezt kéri a püspök az ifjúsági egyesület és énekkar vonatkozásában. Azt azonban örömmel nyugtázza, hogy a téli időszakban látogatott vallásos estélyt tartanak (Kapi 1919). Úgy tűnik, a püspök „kérdése” meghallgatásra talált, mert néhány évvel később már élénk egyleti életről olvashatunk. 1923-ban a felekezetenél 4 ünnepélyt tartottak: márc. 18-án Petőfi-ünnepélyt, júl. 2-án az ifjúsági egyesület bemutatkozó előadására került sor, nov. 5-én a reformációt ünnepelték meg, karácsony másnapján pedig vallásos estélyt tartottak. A Petőfi-ünnepély 5031 Korona bevételét az aszódi főgimnáziumnak küldték el, a többi jövedelme az ifjúsági egyesületé lett. (Erről a csoportról más adattal nem rendelkezem, valószínűleg nem formális egyesület volt, hanem a tanító által összefogott ifjúságot jelentette.) A műsorok során felolvasások, elmélkedések, szavaltatok, énekek hangzottak el (H 1924.02.03. 47). A cikk a tanítón kívül 12 szereplőt nevesít, köztük azt a Kristóf Kálmánt, aki később maga is evangélikus tanító lett, majd a Kossuth-díjas író, Kristóf Ágota apja. (Kuglics 2017.)

1925. szept. 6-án a felekezet vallásos jellegű irredenta ünnepélyt tartott. Ezen zsoltárok, vallásos énekek mellett klasszikus magyar költők (Bérzsenyi, Petőfi, Arany) verseit szavalták, hazafias énekeket énekeltek. A cikk külön említi az egyesület férfikarát és női karát is (H 1924.02.03. 47).

1943 májusában ismét meglátogatta a püspöktamási gyülekezetet Kapi Béla evangélikus püspök. A látogatásról május 16-án felvett jegyzőkönyv 7. pontja ismerteti a – korabeli szóhasználat szerinti – egyháztársadalmi szervezetet, azaz mai szóval az evangélikus gyülekezet nemformális közösségeit. A jegyzőkönyvhöz csatolt összefoglaló (valószínűleg a püspöknek előzetesen megküldött jelentés) szerint az ifjúsági egyesület 16 taggal, a leányegylet 18 taggal, a nőegylet 15 taggal működik, az énekkarnak pedig 16 tagja van. Megemlíti még az irat, hogy böjttben és adventben 2-2 vallásos estélyt tartanak, amelyek látogatottak (Kapi 1943).

5 Egyéb egyesületek

A katolikus egyesületek kapcsán említett Szívgyárda a 6-14 éves fiúk és lányok szervezete volt, a Jézus Szíve Szövetség gyermek tagozata. Célja volt a valláserkölcsi és hazafias nevelés, ezen belül a családi élet megszerettetése, a tekintélytiszteltetésre, a munkára és a kötelességteljesítésre nevelés. (Diós-Viczián 1993-20014: Szívgyárda szócikk) Életkorukból adódóan náluk elengedhetetlen volt a felnőtt pedagógusok (itt főleg Pungor Imréné Sütő Mária)

szervezőmunkája. Önállóan csak két alkalommal szerepelnek sajtóhírben, mindkétszer amatőr színjátszással. Elsőként 1942 nyarán: „Püspöktamásiban a Szivgárda áldozócsütörtökön (május 14-én – KG) ünnepelte az első áldozókat, édesanyákat és a jubiláló Szentatyát. A délutáni ünnepségen szindarabot adtak elő nagy sikerrel” (SZKT 1942.06. hó 5). 1944-ben pedig a Szivgárdista-avatás alkalmából az új tagok szindarabot adtak elő a katolikus diákotthonok javára (V 1944.03.30. 6).

3. kép: Az 1942. áldozócsütörtöki műsor szivgárdista szereplői Holpert István plébánossal
(Forrás: Holpert 1942.05.14.)

Bár a kultúrától távolinak tűnő terület a gazdák érdekképviselője, de ott is jelen volt a művelődés. 1931. november 29-én megalakult a Püspöktamási Gazdakör, melynek alapító tagjai között volt Balikó Mihály evangélikus tanító (Egyesületi iratok). Bár alapszabályuk nem maradt fenn, de fontos célja lehetett a gazdák önképzésének segítése. Ezt bizonyítja, hogy a megválasztott tisztikarban ott találunk egy „könyvtáros” tisztséget is. A gazdakörnek volt egy szobája a püspöki falurészen, az egyik módos gazdánál, Piri Mihálynál. (Falukrónika) Idősek elmondása szerint itt volt néhány gazdasági szakkönyv, illetve folyóiratot is járattak, amiket a tagok kézről-kézre adva felváltva olvastak.

A szomszédos Rábamolnáriban már 1926-ban alakult gazdakör, de ott sem pedagógus, sem könyvtáros nincs említve. Annyit azonban tudunk, hogy „A vezetőség a kör részére tágas szobát bérelt, ahol hetenként háromszor tartanak összejövetelt.” (VU 1926.02.07. 3).

A Lövészegyletek működéséről nem maradt fenn információ.

Összegzés

Mindennek a gazdag egyesületi, kulturális életnek vetett véget a hazánkat elérő II. világháború, és az utána következő politikai fordulat. A szervezetek tagjai közül sokan elesetek a háborúban,

vagy fogságba estek, kényszermunkatáborba kerültek vagy megrokkantak. Az egyesületek zömét pedig a belügyi tárcát megkaparintó kommunista párt számolta fel vagy szervezte át. A korszak közművelődésének két apró momentuma azonban napjainkban is megragadható. Egyrészt jelenleg is működik Önkéntes Tűzoltó Egyesület, habár már kulturális tevékenységet szinte nem is végez. A másik pedig az, hogy idősek elmondása szerint a mai falu központjában állt, majd elbontott egykori leventeotthon tégláiból épült fel 1948-ban a Béke Kultúrotthon, azaz a mai közösségi színtér jogelődje. Ily módon a két világháború közti kulturális élet a szocializmus évtizedeinek népművelésén át napjaink közösségi színteréig vezet.

Levéltári források:

- Alapszabály: 1925: A Rábamolnári és a Rábapüspöki Önkéntes Tűzoltók alapszabályai 1925-ből. Vas Megyei Levéltár IV. 458/1923.
- Egyesületi iratok: Vas Megyei Levéltár IV/440. Egyesületi iratok – Püspökmolnári
- Falukrónika: Kartondobozban található, rajzlapokra írt, összefűzetlen kézirat beragasztott képekkel és újságcikkkel a Püspökmolnári Könyvtárban. Szerzők, oldalszám és keletkezési év nélkül (készült kb. 1960-1975 között): Kulturális életről és Tűzoltókról szóló részek
- Historia Domus: Holpert István: A Püspöktamási plebánia története. Kézirat (oldalszámok nélkül). Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár IV. 106. Püspökmolnári plébánia iratai 1. doboz
- Kapi (1919): Magyarországi Evangélikus Egyház Dunántúli Egyházkerület / 74. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek Vasi Közép-Egyházmegye 1919 / 1919 Vasi Közép-Egyházmegye, Kapi Béla püspök látogatásai / Rábaszenttamás (Szent-Tamás): https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunantuli_74/?pg=296&layout=s&query=R%C3%A1baszenttam%C3%A1s Letöltve: 2020. 12. 03.
- Kapi (1943): Magyarországi Evangélikus Egyház Dunántúli Egyházkerület / 81. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1940-43. / 1943. Vasi Közép-Egyházmegye, Kapi Béla püspöki látogatás/ Nemeskolta (Kolta)/Püspöktamási (Rábapüspöki, Rábaszenttamás) filia: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunantuli_81/?pg=1373&layout=s&query=P%C3%BCsp%C3%B6ktam%C3%A1s Letöltve: 2020. 12. 03.
- Tanítók iratai: 1937: Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár IV. 106. Püspökmolnári plébánia iratai 9. doboz: Tanítók iratai

Újságcikkek:

- Harangszó (H):
- H 1924.02.03. 47. p.: A rábaszenttamási gyülekezetben... In: Harangszó 1924.02.03. 47. p.
- H 1925.09.27. 310. p.: A rábaszenttamási evang. ifjúsági egyesület... In: Harangszó 1925.09.27. 310. p.
- Szombathelyi Katolikus Tudósító (SZKT):
- SZKT 1941.09. hó 6. p.: A püspöktamási és rábamolnári KAL... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1941.09. hó 6. p.
- SZKT 1942.01. hó 6. p.: A Magyar Vetés... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1942.01. hó 6. p.
- SZKT 1942.06. hó 5. p.: Püspöktamásiban a Szívgyárda...In: Szombathelyi Katolikus

- Tudósító 1942. 06. hó 5. p.
- SZKT 1942.06. hó 6. p.: A püspöktamási és rábamolnári lánykör... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1942. 06. hó 6. p.
 - SZKT 1942.07. hó 4. p.: A vasvári kerület legényei... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1942.07. hó 4. p.
 - SZKT 1943.03. hó 6. p.: Farsangon... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1943.03. hó 6. p.
 - SZKT 1944.04. hó 5. p.: Püspöktamásiban zászlószentelésre... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1944.04. hó 5. p.
 - SZKT 1944.04. hó 5. p_másik: Püspöktamásiban a Lánykör... In: Szombathelyi Katolikus Tudósító 1944.04. hó 5. p.
 - Vasvármegye (V):
 - V 1898.03.20. 3. p.: Szent-Tamás. In: Vasvármegye 1898.03.20. 3. p.
 - V 1898. 04.10. 12. p.: Iskolai ünnepély: Vasvármegye 1898. 04.10. 12. p
 - V 1898.04. 14. 6. p.: Szent-Tamás. In: Vasvármegye 1898.04. 14. 6. p.
 - V 1939.12.24. 19. p.: A Rábamolnári leventecsoporth. In: Vasvármegye 1939.12.24. 19. p.
 - V 1940.10.04. 6. p.: Szüreti mulatság Püspöktamásiban. In: Vasvármegye 1940.10.04. 6. p.
 - V 1941.02.11.5.p.: Nóta-tanfolyam. In: Vasvármegye 1941.02.11. 5. p.
 - V 1941.12.12. 7. p.: Jól sikerült előadást... In: Vasvármegye 1941.12.12. 7. p.
 - V 1942.02.15. 10. p.: A Püspöktamási KALOT táncmulatsága. In: Vasvármegye 1942.02.15. 10. p.
 - V 1942.09.20. 11. p.: Leányleventenap Püspöktamásiban. In: Vasvármegye 1942.09.20. 11. p.
 - V 1942.09.25. 7. p.: Nagy érdeklődés mellett... In: Vasvármegye 1942.09.25. 7. p.
 - V 1942.12.24. 5. p.: Karácsonyfa ünnepélyek Vas vármegyében. In: Vasvármegye, 1942.12.24. 5. p.
 - V 1943.02.13. 6. p.: Szépen működnek... In: Vasvármegye 1943.02.13. 6. p.
 - V 1944.03.30. 6. p.: Szivgárdista-avatás... In: Vasvármegye 1944.03.30. 6. p.
 - Vasvári Ujság (VU):
 - VU 1926.02.07. 3. p.: Gazdakör Rábamolnáriban. In: Vasvári Ujság 1926.02.07. 3. p.
 - VU 1926.04.04. 6. p.: A rábamolnári tüzoltók... In: Vasvári Ujság 1926.04.04. 6. p.
 - VU 1926.11.07. 3. p.: A rábamolnári önk. tüzoltók és leventék... In: Vasvári Ujság 1926.11.07. 3. p.
 - VU 1927.02.27. 3. p.: Farsangi naptár. In: Vasvári Ujság 1927.02.27. 3. p.
 - VU 1927.04.10. 3. p.: A rábapüspöki tüzoltók... In: Vasvári Ujság 1927.04.10. 3. p.
 - VU 1927.10.07. 3. p.: A rábamolnári tüzoltók... In: Vasvári Ujság 1927.10.07. 3. p.
 - VU 1930.09.28. 4. p.: A rábamolnári Önk. Tüzoltó Egylet... In: Vasvári Ujság 1930.09.28. 4. p.
 - Vasvár és Vidéke (VV):
 - VV 1912.06.30. 2. p.: A rábaszenttamási és rábapüspöki ifjúság... In: Vasvár és Vidéke 1912.06.30. 2. p.

Felhasznált irodalom:

- Címtár (2020): A magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. Vidéki egyletek és körök. Nemzeti Művelődési Intézet, I. kötet 17. p. és III. kötet 264. p.
- Diós, István-Viczián, János (1993-2014): Magyar katolikus lexikon, Budapest, Szent István

- Társulat, 1993-2014. online változat. Szívgárda szócikk: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Sz%C3%ADvg%C3%A1rda.html> Letöltve: 2020. 12. 17. és KALOT szócikk: <http://lexikon.katolikus.hu/K/KALOT.html> Letöltve: 2020. 12. 17.
- F. Szabó, Géza (1931): Vas vármegye és Szombathely megyei város általános ismertetője és címtára az 1931-32. évre. Főszerk.: F. Szabó Géza. Budapest, é.n. (1931) 476-479. o.
 - Kuglics, Gábor (2017): Adalékok Kristóf Ágota családjának történetéhez. In: Vasi Szemle LXXI. évf. 1. szám 105-108. p.
 - Kuglics, Gábor (2018): A Püspökmolnári Önkéntes Tűzoltó Egyesület 130 éve. Püspökmolnári, Szerzői kiadás.
 - Ujvári, Gábor (2010): A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”. Budapest, Ráció Kiadó,
 - Vargha, Gyula (1880): Magyarország egyletei és társulatai 1878-ban. Budapest, Statistikai Hivatal, 316-317. p.
 - Várdai, Levente (2019): A Levente – egy emblematisz ifjúsgnevelő szervezet a Horthy-korszakból. 2019.05.24.: <http://ujkor.hu/content/levente> Letöltve: 2020. 12. 22.

Szabó Irma:

Gondolatok és tények a közművelődés minőségfejlesztési programjának elfogadásáig vezető útról

Absztrakt: Tanulmányunk a közművelődési terület egyik legnagyobb innovációjához, a közművelődés minőségfejlesztési programjának elfogadásához vezető utat mutatja be. A tíz évet felölelő folyamat tervszerűen építkező lépéseinek tárgyilagos felsorakoztatása kortörténeti dokumentumként foglalja össze, hogyan válhatott egy, a társadalom elvárásaira érzékenyen reagáló intézmény újtó kezdeményezése az ország minden közművelődési szervezetében alkalmazható és a közművelődés jövőjét is befolyásoló fejlesztéssé. Céljaink között szerepelt bizonyítani a szerves építkezés fontosságát, valamint rámutatni az eredményesség két nélkülözhetetlen összetevőjére: a közművelődési szakma és a kulturális igazgatás példaszerű együttműködésére és a – kultúra fenntarthatósága alapelvei között is megtalálható – legteljesebb nyilvánosság biztosítására.

Abstract: Our study presents the way to one of the biggest innovations in the field of public culture, the adoption of a quality improvement program. The objective listing of the planned steps of the ten-year process summarizes as a contemporary historical document how the innovative initiative of an institution responsive to the expectations of society could become a development applicable to all public education organizations in the country and influencing the future of public education. Our goals included demonstrating the importance of organic construction and highlighting the two essential components of effectiveness: exemplary collaboration between the public education profession and cultural administration, and ensuring the fullest publicity, which is also one of the principles of cultural sustainability.

Karácsony Sándor a szabadművelődési kor egyik feladatáról, az új magyar műveltség kialakításáról és a „másik ember megszületéséről” elmélkedve írta le a mottóként választott megállapítást. A közművelődés minőségfejlesztési rendszerének kialakításához vezető út is támadhatatlanul bizonyítja a gondolat igazát. *A közművelődési szakma egyik legnagyobb innovációja* ugyanis *nem 2011-ben* a „Minősített közművelődési intézmény Cím” pályázat első kiírásával *kezdődött*. Ha csak a fejlesztés közvetlen előzményéhez nyúlunk vissza, akkor is az új évezred legeslegelején találjuk magunkat. A társadalmi átalakulás és ezzel együtt a közművelődés előtt álló új szakmai kihívások és változó elvárások, igények megjelenésének kellős közepén! Mint a reformkor óta már sokszor, a *közművelődést a dinamikája* és rugalmassága most is a *megfelelés irányába*, az ahhoz szükséges tartalom, eszközök és módszerek kidolgozása és azok bevezetése felé *lendítette*.

Többedmagammal lehettem és voltam ennek az alkotó és értékteremtő munkafolyamatnak részese, melyet *túlzás nélkül* mondhatunk példának és *ismerhetünk el példaértékűnek*. A Budapesti Művelődési Központban (BMK) 2000 májusában marketingműhelyként indult és eredetileg a budapesti közművelődési intézmények fejlesztését célzó, de már akkor a közművelődés-kompatibilis minőségbiztosítási rendszer kialakítását is tervező kezdeményezés a közművelődési szakma bevonásával és a szakminisztérium támogatásával az

ország minden közművelődési intézményében alkalmazható minőségfejlesztési programmá teljesedett ki. Olyan programmá, melyet jogszabály – a 10/2010. (III. 11.) OKM rendelet a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” és a „Közművelődési Minőség Díj” adományozásáról – szentesít.

„Huh, mennyi munka volt ebben!” – írta válaszában első mondataként az akkori történéseket bemutató fotókat kérő levelemre a BMK egykori, a fejlesztési folyamatban közreműködő, jelenleg Lancasterben élő munkatársa. Tény, hogy az ötletgazdáktól rengeteg energiát, kitartást és tudatos, jól végiggondolt, egymásra épülő és a különböző szereplők munkafázisainak megtervezését és szisztematikus végig vitelét kívánta ez az úttörő tevékenység. A mintaként való hivatkozás oka, és az a jóleső érzés, amellyel minden résztvevője szívesen gondol vissza a kezdetektől megtett lépésekre, az építkezés éveire, mégsem ezekben az erőfeszítésekben keresendő. Természetes lenne, de mégis ritkán vagyunk részesei az olyan sokszereplős, különböző érdekeket érintő és együttműködést kívánó folyamatnak, amikor minden gördülékenyen megy a maga útján. Amikor minden együtt áll. A közművelődés minőségügyi rendszerének kialakításában pedig éppen ebben volt részünk!

A kulturális (közművelődési) szektor minden szereplője ugyanis azt tette, ami a dolga.

A változtatásra leginkább fogékony szakemberek látták, ha intézményrendszerünk meg akarja őrizni környezetfüggő működését, részeként a szolgáltatásának színvonalát, személyes kapcsolatát a látogatókkal, a helyi kultúra elemeinek közvetítését, ahhoz a szervezeti működés szélesebb területére odafigyelő, önreflexív gondolkodásra, azaz önértékelésen alapuló fejlesztésre van szükség. *A kezdeményezők keresték és megtalálták a másik embert*, azokat a kollégákat, akik bekapcsolódtak a fejlesztés egyes elemeit kidolgozó munkacsoportba, miközben maguk is tanultak, valamint átadták és átvették a hazai és nemzetközi szinten meglévő jó gyakorlatokat. A közművelődési szakma egésze számára megfogalmazták ajánlásukat, és az eredménnyel felkeresték a szakminisztérium közművelődési főosztályát. A főosztály a kezdeményezés fontosságát felismerte, saját szempontjaival kiegészítette, majd megbízta a BMK vezetőit a program az ország minden közművelődési intézményében alkalmazható továbbfejlesztésével, kidolgozásával. Mivel a *kulturális igazgatás* egyik funkciója a fejlődés feltételeinek megteremtése, egy demokratikusan működő rendszerben nem is lehetett volna mást tenni, mint a közművelődési szakma új kezdeményezését felkarolni, miután felismerte benne az intézményrendszer stabilizálásának és fejlesztésének egyik időszerű lehetőségét. *Kiteljesedéséhez az igazgatás eszközeivel biztosított szabad utat.* Az eszköz ebben az esetben a finanszírozás és a jogalkotás volt, majd a minisztériumi fenntartású háttérintézményének, a Magyar Művelődési Intézetnek a megbízása a pályáztatás lebonyolításával. Még e kényszerűen leegyszerűsített dióhéjnyi összefoglalásból sem maradhat ki a siker egyik legfájlalóbb forrása: ebben a tíz évig tartó munkafolyamatban minden *tervszerűen egymásra építve és együttműködésben valósult meg a szakma szereplőinek legteljesebb nyilvánossága előtt, és annak bevonásával.* Az együttműködés – az említetteken túl – kiterjedt az országos szakmai szervezetekre, így a Kulturális Központok Országos Szövetségére, a Művelődési Intézmények, Megyei és Regionális Kulturális Szerveződések Országos Szövetségére, továbbá a Magyar Népművelők Egyesületére is. A terület szakemberei országsszerte kisebb-nagyobb létszámú szakmai tanácskozáson ismerték és vitatták meg, javaslatokkal egészítették ki a közművelődés készülő minőségfejlesztési programját.

Nézzük és időrendben *idézzük fel a folyamat jelentősebb lépéseit!*

2000. június 7.: megalakult a marketing műhely a Budapesti Művelődési Központban.

2003 júliusa: a BMK igazgatója (Margittai Katalin) és helyettese (Brüll Edit) tájékoztatta az eredményekről a NKÖM Közművelődési Főosztályának vezetőjét (Óváry István) és a Közművelődés-fejlesztési Osztály osztályvezetőjét (Szabó Irma), bemutatták a fővárosban

közművelődési tevékenységet folytató szervezetek számára az ajánlás jelleggel kidolgozott minőségirányítási rendszert.

2003. szeptember 9.: a Főosztály kezdeményezésére a BMK szakértői megbeszélést hívott össze azzal a céllal, hogy a közművelődés és a rokon szakmák hazai és külföldi minőségbiztosítási tapasztalatait áttekintsék, a magyar közművelődési intézmények minőségbiztosítási rendszerének lehetséges fejlesztési irányait kijelöljék, s felmérjék a bevonható szakemberek körét. Egyebek mellett megállapodtunk abban, hogy a közművelődés minőségirányítási rendszere ne szabványalapú rendszer legyen, hanem szabványosított önértékelésen alapuljon, szolgáljon az önfejlesztés alapjául.

2003. szeptember 23.: a BMK igazgatóhelyettese felajánlja közreműködésüket a közművelődés EU-normáknak megfelelő, a szakmai sajátosságokat figyelembe vevő minőségbiztosítási rendszerének fejlesztésében. A Főosztálynak címzett levél már tartalmazta a megoldandó feladatokat is.

2003. szeptember 29.: a szerződés előkészületeinek folytatásaként a BMK igazgatója elküldi a munkafolyamat ütemtervét.

2003 októbere: az NKÖM és a BMK között létrejött a szerződés 2003. 11.01. – 2005. 12.01. közötti feladatellátásra, melyben az intézmény vállalta a fejlesztő folyamat koordinálását, a minisztérium pedig hozzájárult a költségekhez.

A BMK és a Közművelődési Főosztály között a konzultáció folyamatos volt; a munkacsoportok megbeszélésein Óváry István és Szabó Irma vettek részt.

Ennek eredményeképpen:

- elkészült a közművelődési tevékenység- és szervezetrendszerének fogalomtára,
- javaslat készült a közművelődés minőségirányítási rendszerének fejlesztési programjához *(EFQM modell felhasználásával történő, önértékelésre épülő minőségfejlesztési folyamat beindításának terve; részeként javaslat a „Közművelődési Minőségi Díj”-ra és a „Minősített Intézmény Címre”)*,
- tanulmányok készültek a hazai minőségbiztosítási rendszerekről, a közművelődés hazai minőségbiztosítási tapasztalatairól, a minőségbiztosítás nemzetközi gyakorlatáról,
- a munkacsoport tagjai országos és megyei továbbképzéseken, szakmai konferenciákon előadói feladatot vállaltak és tájékoztatást adtak a kutatás eredményeiről.

1. *Kategória- és fogalomrendszert kidolgozó* munkacsoport. Tagjai: Borbáth Erika (Magyar Művelődési Intézet), Nadrai Lászlóné (Zala Megyei Művelődési, Képzési Központ és Szakiskola), Pál Miklósné (Békés Megyei Művelődési Központ és Kézműves Szakiskola), Török József (Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ), Brenner Zsuzsanna, Brüll Edit, Margittai Katalin, Vadócz Zsuzsa (BMK).

2. *A minőségfejlesztési folyamat kidolgozásán munkálkodó* team. Tagjai: Antal Gábor (Angyalföldi Gyermekek- és Ifjúsági Ház), Balogh Anna (Magyar Gallup Intézet), Budainé Fehér Katalin (TEXIMEI Minőségügyi Rendszerfejlesztő Kft.), Brenner Zsuzsanna (BMK), Hortobágyiné Török Rita (Karinthy Frigyes ÁMK), Szabó Irma (NKÖM kapcsolattartó), Tarcsa Zoltán (OKKER Kft.).

2006-ban a BMK elkészítette és akkreditálásra beadta a szakma számára a minőségbiztosítás bevezetéséhez szükséges felkészüléshez a képzési programot.

2007. június 11.: az OKM (főosztályvezető: Nagyné Varga Melinda) a BMK-t régióként három, összesen 21 közművelődési minőségügyi szakember képzésével bízta meg 60 órás tanfolyam keretében, továbbá 2007. október elején a közművelődési szakértők (140 fő) számára három

napos országos szakmai munkaértekezlet megszervezésével és lebonyolításával ebben a témakörben. Az OKM megbízta az Általános Művelődési Központok Országos Egyesületét a közművelődés minőségfejlesztési rendszere országos megismertetésével – regionális munkaértekezletek keretében –, továbbá a közművelődési fogalomtár megújításával.

2007. szeptember 3.: a Minőségfejlesztés a közművelődésben I. Önértékelés a közművelődési szervezeteknél című képzés akkreditációja [(Közm./A/4/2007. (IX. 3.), Közm./I. 4/2007. (IX. 3.)]. A Minőségfejlesztés a közművelődésben II. Közművelődési intézmények helyszíni szemléje című képzés akkreditációja [(Közm./A/5/2007. (IX. 3.), Közm./I/5/2007. (IX.3.)].

2007. október 16. – november 13.: megvalósult az első Minőségfejlesztés a közművelődésben I. Önértékelés a közművelődési szervezeteknél című képzés.

2007. november 20. – december 18.: megvalósult az első Minőségfejlesztés a közművelődésben II. Közművelődési intézmények helyszíni szemléje (auditja) című képzés.

2007. november 13.: belső államtitkári értekezlet tárgyalta és elfogadta „A közművelődés minőségfejlesztési programjának bevezetése” című anyagot, melyet a Közművelődési Főosztály (Szabó Irma) készített.

2007. november 22.: Miniszteri értekezlet tárgyalta és elfogadta „A közművelődés minőségfejlesztési programjának bevezetése” című anyagot.

2008.: A Közművelődési Főosztály munkatervében egyebek mellett szerepelt a közművelődés minőségfejlesztési programjának népszerűsítése; a Magyar Művelődési Intézetben a Minőségfejlesztési Programiroda kialakítása és a működési dokumentumok elkészíttetése.

2008. november 1.: a Közművelődési Főosztály levélben kereste meg a Jogi Főosztályt, és segítségüket kérte a Minősített Közművelődési Szervezet Cím és a Közművelődési Minőség Díj alapításáról szóló rendelet megalkotásához.

2009. december 15.: Előterjesztés – Az oktatási és kulturális miniszter/2009. (.....) OKM rendelete a Minősített Közművelődési Szervezet Cím és a Közművelődési Minőség Díj alapításáról (főosztályvezető: dr. Szurmainé Silkó Mária; készítette: Brüll Edit)

2010. március.11.: hatályba lépett az OKM rendelet.

Az oktatási és kulturális miniszter rendeletének keltezése 2010. március 11. Ettől a naptól kapott lehetőséget szakmánk a hivatalos megmérettetésre, pályázat formájában. Ezt megelőzően néhány intézmény felkérésre már készített önértékelést, segítve ezzel az elsőként tanfolyamot végzettek próba-auditálását is.

A szakmai vállalkozás/kihívás jelentőségét és nagyságát csak alátámasztja, hogy 2000-től 2010 márciusáig a kulturális minisztérium neve kétszer változott; a Közművelődési Főosztály három egymást követő főosztályvezetőjének három kulturális helyettes államtitkár támogatását kellett megnyernie. A folytonosságot az időközben a BMK igazgató-helyettesi funkcióját minisztériumi vezető-főtanácsosi munkakörre cserélt Brüll Edit és személyem jelentette.

Röviden összefoglalva, ily módon válhat és így vált egy, a társadalom elvárásaira érzékenyen reagáló intézmény, a BMK újító kezdeményezése az ország minden közművelődési szervezetében alkalmazható és a közművelődés jövőjét befolyásoló fejlesztéssé. Az események felsorakoztatásával alátámasztottam, és most be is fejezem Karácsony Sándor bevezetésben idézett bölcs megállapítását, mely szerint „minden új csak a már meglévőre építhető”. Ajánlom szíves figyelmébe a közművelődési terület munkásainak, szakmánk jelene formálóinak. Tudom, a cím- és díjpályázaton már részt vett közművelődési intézmények mindennapi munkavégzésük során már maguk is megtapasztalták a tényként idézett gondolat igazának mélységét és tevékenységünket alapjaiban meghatározó jelentőségét. Kívánom és javaslom,

hogy az elkövetkezendő időben minél több közművelődési intézmény és feladatellátó éljen az önértékelés és megmértetés e nagyszerű lehetőségével.

Felhasznált irodalom:

- Budapesti Művelődési Központ (2004): A közművelődés minőségbiztosításának fejlesztési programja – szakmai beszámoló. Kézirat. Tulajdonos: OKM
- Javaslat a közművelődés minőségfejlesztési rendszerére (2007): Munkaanyag (teljes). ZIP
file.<http://bmknet.hu/bmk-szolgáltatások/bmk-szakmai-szolgáltatások/kozmuvelodesi-minosegiranyitas-bevezetesenek-tamogatasa>. Letöltés ideje: 2007. január 15.
- Dr. Koncz Gábor – Dr. Németh János – Dr. Szabó Irma (szerk.) 2007: Közművelődési fogalomtár. Budapest, Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztálya
- Karácsony Sándor (1947): A magyar béke. Pécel, 2001. A Csökmei Kör kiadása. 49. p
- Minőségfejlesztés a közművelődésben. Emlékeztető a 2004. május 14-ei konzultációról. Kézirat. Tulajdonos Szabó Irma
- Szabó Irma (1999): Szabálytalan gondolatok a minőségbiztosításról. In: Középpontban a minőség az ÁMK-ban is. Tanulmánygyűjtemény. Általános Művelődési Központok Országos Egyesület, Baja. 36-39.p
- Szabó Irma (2000): Az általános művelődési központok minőségi mutatói. In: OKAIM-Minőségbiztosítási Munkacsoport: OKAIM – Módszertani Füzetek II. OKKER Kiadó, Budapest. 32-42. p
- Szabó Irma (2007): A közművelődés minőségfejlesztési programjának bevezetése. Tájékoztató a 2007. november 22-i miniszteri értekezletre. Munkaanyag. OKM
- Tematika: Minőségfejlesztés a közművelődésben. I. modul: Önértékelés a közművelődési szervezeteknél.
<http://bmknet.hu/bmk-szolgáltatások/bmk-szakmai-szolgáltatások/kozmuvelodesi-minosegiranyitas-bevezetesenek-tamogatasa>. Letöltés ideje: 2008. február 6.
- Tematika: Minőségfejlesztés a közművelődésben. II. modul: Közművelődési szervezetek helyszíni szemléje (auditja). <http://bmknet.hu/bmk-szolgáltatások/bmk-szakmai-szolgáltatások/kozmuvelodesi-minosegiranyitas-bevezetesenek-tamogatasa>. letöltés ideje: 2008. február 6.
- 10/2010. (III. 11.) OKM rendelet a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” és a „Közművelődési Minőség Díj” adományozásáról.

Szerdahelyiné Lőrincz Nóra:

A közösségszervezés lehetőségei egy életút tükrében - Kakuk Pál

„Ezt a kultúrát meg kell menteni, ápolni kell és továbbvinni, és mindenféle korosztálynak bármikor, bármilyen időszakban rendelkezésre kell állni, hogy át tudja adni az ember ezt a tudást, mert most már csak így tudjuk örökíteni.”
Kakuk Pál

Absztrakt: A közösségszervezés lehetőségei egy életút tükrében - a személyiség meghatározó szerepe Kakuk Pál életútjának vizsgálatán keresztül. Kakuk Pál a maga 70 évével emblematikus személyiség a profi- és amatőr néptánc és a táncház mozgalom világában. 1962-ben lépett először színpadra, és azóta is töretlenül vesz részt a néptáncos világ számtalan megmozdulásában. 25 éven keresztül a Magyar Állami Népi Együttes tagja, Rábai Miklós, majd Tímár Sándor mellett dolgozott asszisztensként, tánckarvezetőként. Profiként világszerte hírét vitte gazdag folklórkincsünknek. 2006-ban az elsők között kapta meg a Magyar Állami Népi Együttes Örökös Tagja címet. 1992-es szakmai nyugdíjba vonulása után bekapcsolódott az amatőr mozgalomba, számos akkor alakuló együtteshez járt tanítani, szakmai segítséget nyújtani. Ezt a tevékenységét a mai napig intenzíven műveli. A Csepel-szigeten és térségében nincs olyan amatőr együttes, ahol ne fordult volna meg, vagy épp ne ő lenne az együttes vezetője. Aktív tagja számos civil szervezetnek, szakmai programok, fesztiválok szervezője. A kutatásban arra kerestem a választ, hogyan hat egy személyiség egy közösség életére, és melyek azok a személyiségjegyek, melyek Kakuk Pált közösségi emberként jellemzik. A néprajzban „magyar iskolaként” emlegetett egyéniségvizsgálati módszert alkalmaztam, az adatgyűjtés személyes beszélgetésekből állt. A kutatás célja egy komplex kép kialakítása Kakuk Pálról, illetve arról, hogy személyiségével, tudásával milyen szerepet tölt be a közösségépítés területén.

Abstract: At the age of 70 years old Pál Kakuk is an emblematic person in the folk dance community. He first took the stage in 1962, and has been involved in countless movements in the world of folk dancing ever since. For 25 years he was a member of the Hungarian State Folk Ensemble as a dancer, and as conductor and assistant to Miklós Rábai and Sándor Tímár. In 2006 he received the title of “Heir Member of the Ensemble”. In 1992 Pál Kakuk retired from professional life, and started his work in amateur ensembles of Pest County. Nowadays he works with several ensembles, organizes folk dance festivals, as for example the Summerfest in Százhalombatta, Tököl and Szigetszentmiklós, and teaches folk dance to children and adults. In my research I wanted to find the answer, how the personality of Pál Kakuk affects the ensembles he works with. I applied the method called “Hungarian school” in the examination of his personality, and I undertook a lot of interviews with people, connected to his personal and professional life. The aim of my research was to create a complete description of Pál Kakuk’s life, and to demonstrate, which elements of his personality are the most important in community organization.

Kakuk Pál a maga 70 évével emblematikus személyiség a profi és az amatőr néptánc, valamint a táncházmozgalom világában. 1949-ben született, 1962-ben, alig 13 évesen lépett először

színpadra, mint apró táncos, és azóta is töretlenül vesz részt a néptáncos világ számtalan megmozdulásában. 1967 és 1992 között, 25 éven keresztül volt a Magyar Állami Népi Együttes aktív tagja, Rábai Miklós, majd Tímár Sándor mellett dolgozott asszisztensként, később tánckarvezetőként. Profi táncosként bejárta az egész világot, hírét vitte gazdag folklórkincsünknek. 2006-ban az elsők között kapta meg a Magyar Állami Népi Együttes Örökös Tagja címet. 1992-es szakmai nyugdíjba vonulása után azonnal bekapcsolódott az amatőr mozgalomba, számos akkor alakuló, formálódó néptáncegyütteshez járt tanítani, szakmai háttérsegítséget nyújtani. Ezt a tevékenységét a mai napig intenzíven műveli. A Csepel-szigeten és térségében nincs olyan amatőr együttes, ahol legalább egy koreográfia erejéig ne fordult volna meg, vagy épp ne ő lenne az együttes vezetője. Emellett aktív tagja számos egyesületnek és alapítványnak, szakmai programok, fesztiválok szervezője, fafaragásait számos alkalommal állították ki különböző helyszíneken, és a vőfély szerepét is elvállalja egy-egy táncosa lakodalmában. Az országban rajta kívül még egy kollegája képes ekkora energiával ennyi idősen ezt művelni. Nem csak tanít, tanul is, ahogyan ő fogalmaz: *„Tudom jól, hogy hetvenéves koromban is még nagyon sok mindent meg kell tanulnom, és fejlődnöm, mert sok mindent nem ismerek. És ha valamit nem ismerek, azt megtanulom, és már azzal fejlődtem.”*

Élettapasztalatát, szakmai tudását számos csoportban, a kicsi gyermektől a fiatalokon át senior korosztályig igyekszik mindenkinek a legjobb tudása szerint átadni, a keze alatt működő együttesekből igazi működő, aktív közösségeket kovácsolni, melyeknek mind ő a motorja, éltetője.

1. kép: Kakuk Pál 70. születésnap Ráckeve, 2019

A kutatásom célja megvizsgálni azt, **hogyan hat egy meghatározó személyiség egy-egy közösség életére**, valamint **melyek azok a személyiségjegyek, melyek a közösségi létben jellemzik** Kakuk Pált. A néprajzban úgynevezett *magyar iskolaként* emlegetett egyéniségvizsgálati módszert alkalmazom, az adatgyűjtés legfőképpen személyes

beszélgetésekből, interjúkból áll. Ezt az egyéniségkutatási módszert szeretném a közművelődésben dolgozó szakemberek életpálya kutatásának szolgálatába állítani, kidolgozni egy, a közművelődésben is működtethető modellt, hiszen számos meghatározó egyéniség dolgozik a területen hosszú évtizedek óta. Ezek a szakemberek életútjának feldolgozása hasznára lehet a ma dolgozó fiatal szakembereknek, a jó gyakorlatok elsajátítása segíthetné a munkájukat.

Az adatgyűjtés főleg személyes beszélgetéseken, interjúkon alapul, olyan embereket választottam interjúalanyaimnak, akik különböző időszakokban és kontextusban kapcsolódtak Kakuk Pál életpályájához. A beszélgetések alapján igyekszem egy komplex képet kialakítani a 70 éves Kakuk Pálról.

A születésnap ünnepségre, – melyet 2019. április 27-én tartottunk –, elkészült az életútinterjú Kakuk Pállal. A beszélgetéseket több részre bontottam, segítségemre pedig kedves barátom, Kabarcz Zsófia operatőr volt. Az ünnepségre készítettünk egy rövid összefoglaló videót, melyet a TDK dolgozathoz mellékeltem. A teljes interjú pedig a dolgozatom alapját képezi.

Úgy gondolom, hogy bár a néptánc világa a hagyományőrzés talán legaktívabban működő területe, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, fel kell gyűjtenünk mindazt a tudást, melyet a táncházmozgalmak hajnalán fiatal, ma már idősödő generáció megőrzött, és próbál átörökíteni a jövő számára. Dolgozatom, kutatásom célja egy *komplex kép kialakítása Kakuk Pálról*, arról, hogy személyiségeivel, tudásával milyen részt vállalt a közösségépítés, közösségi művelődés területén.

Az egyéniségkutatás, mint módszer

Az egyéniségkutatás a folklorisztika irányzata, amely a folklór alkotásaiban nem valami személytelen alkotó erő megnyilvánulását látja, hanem a nép körében élő alkotó személyiségek tudatos tevékenységét kutatja, és azt alkotás-lélektanilag, esztétikailag, ritkábban társadalomtörténetileg is vizsgálja.⁸

A mesemondók gyűjtése során egyre jobban felfigyeltek a kutatók arra, hogy nem csak a mese tartalma, hanem a mesemondó személyisége, attitűdje, életkörülményei is ugyanolyan fontosak egy-egy gyűjtés esetében. Európa-szerte számos kutató foglalkozott népmesekutatással a XIX. század második felében - XX. század elején, közülük többen a mesevizsgálatuk körébe már a mesemondók személyiségét is belevonták. Ez először jellemzően orosz kutatókra volt igaz, mint Asadowskij, vagy P. Ribnikov,⁹ ám további népmesekutatók, mint W. Anderson, A. Aarne is alkalmazták e módszert. A mesemondók személyisége, életkörülményei meghatározzák az elbeszélésük módját, a stíláris megfogalmazást, a szófordulatokat, a mesékben jelentkező szókincs gazdagságát, így kijelenthető, hogy a mese és a mesemondó személye nem választható szét egymástól, a személyiség és a környezet hatással van a gyűjtött anyagra. Az úgynevezett budapesti iskola első képviselője Ortutay Gyula volt, aki Fedics Mihály meséi című munkájában alkalmazta először ezt a módszert, amelyben elemezte a mesemondó személyiségét is.¹⁰

⁸ Magyar Néprajzi Lexikon, szerk.: Ortutay Gyula Akadémiai Kiadó, Budapest 1977.

⁹ Mark Asadowskij kiemelkedő munkája az Eine Sibirische Marchenzashlerin 1926., Pavel Ribnikov orosz etnográfus (1831-1885)

¹⁰ Ortutay Gyula: Fedics Mihály meséi. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.

A paraszti egyéniségkutatás először Magyarországon a mesemondók körében végzett kutatásokban terjedt el, ám később alkalmazták a folklórkutatás, a népművészet, a paraszti kismesterségek vizsgálata során is. Az 1940-es években indult útjára az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény, ennek fő alapelve is az egyéniségkutatás módszertana volt.¹¹ Az egyéniségkutatás metodikája nemzetközileg elismert folklórkutatási módszer lett. Számos gyűjtés született nótafákról, illetve táncos egyéniségekről is. Ismert például Barsi Ernő A zene egy sályi pásztor életben című munkája, melyben Tarjáni Andrást, Sály falu egyik jó hírben álló nótását választotta ki, és ismertette meg életútját és tudását a közönséggel.¹² A különböző magyar és határon túli tájegységek táncait is egyre többen jegyezték le. Pesovár Ferenc például legtöbbször a Dunántúllal foglalkozott (Mezőföld, Fejér megye és Somogy),¹³ de említhetnénk Martin György, Kallós Zoltán gyűjtéseit is, melyek mind a koreográfusok számára felhasználható anyagok lettek az oktatás során.¹⁴ Ezeket a gyűjtéseket az 1970-es években indult táncmozgalom helyezte az érdeklődés középpontjába.¹⁵ Több éve a Duna TV szerkesztésében készülő Fölszállott a páva című műsorban rendszeresen láthatók egy-egy táncos szólista előadásában ezen felvételek, gyűjtések alapján megtanult táncanyag. A televízió által így egy széles közönségnek mutatható be ezen gyűjtések tovább élése a mai generációk által. Ennek a mozgalomnak az elődje a Röpülj páva, a Magyar Televízió első tehetségkutató versenye volt, mely 1969-ben emberek tömegeivel ismertette meg folklórkincsünket, majd egészen 1989-ig szerkesztették ezt a műsort.

Egy egyéniség teljes repertoárjának vizsgálatát dr. Lanczendorfer Zsuzsanna végezte el, aki édesapjának életútját vizsgálta, összegyűjtötte édesapja, Lanczendorfer Károly énekeit, táncait,

¹¹ Új Magyar Népköltési Gyűjtemény, 1940. Szerk: Ortutay Gyula

¹² Barsi Ernő: A zene egy sályi pásztor életében című könyvben az adatközlő gyermekkoráról, emlékeiről, katonaevekről is mesél, emellett a családi szokásokat is feleleveníti, a gyűjtött dalok között pedig a népzenenek szinte minden típusára találhatunk példát (pl.: katonadalok, siratók).

¹³ Például Pesovár Ferenc: A juhait kereső pásztor c. kötete, amely Fejér megyei táncokat dolgoz fel.

¹⁴ Például Martin György: Mátyás István Mundruc. – Egy kalotaszegi táncos egyéniség vizsgálata című tanulmánya. Planétás Kiadó 2004.

¹⁵ A táncmozgalom lényege: az 1970-es években Budapesten kibontakozott mozgalom, a szellemi kulturális örökséget komplexen (zene, tánc, népköltészet, szokás stb.), szórakozási-, közösségi-, művelődési alkalomként kínálja a ma embere számára. A folklórkutatás, oktatás, közművelődés és művészi tevékenységek együttműködéséből, a szellemi kulturális örökség értékeinek közvetítésére jött létre. A módszer lényege, hogy az örökségelemeket közvetlenül a helyi közösségek élő gyakorlatából és archív forrásból meríti, miközben folyamatosan együttműködik a kutatókkal, tudósokkal. Az élő helyi kultúrát más kulturális közegbe emeli, akár regionális, nemzeti vagy nemzetközi szinten, ezért megújulásra képes. Példaértékű, könnyen adaptálható módszertant fejlesztett ki a kulturális örökség védelmére, ezért hatóköre ma már nemzetközi léptékű. Alkalmas a hagyományos kultúra alapos gyakorlati megismertetésére, tudatosítására, sokszínűségének fenntartására. A résztvevőktől aktivitást igényel, közösségi élményt ad, ezáltal közösségeket teremt és tart fent társas szórakozási, művelődési lehetőségeivel. A közvetlen módon, gyakorlatban is megismert kulturális örökség beépül a résztvevők mindennapjaiba, ezáltal ők az örökség hordozójává, továbbadójává, újraterejtőjévé válnak. A táncmozgalom nyitott, alulról szerveződő, mindenki számára hozzáférhető kulturális hálózat, amely filozófiáját a szellemi kulturális örökségvédelem gondolköréből, közös tartalmát pedig a helyi közösségek hagyományos kultúrájából meríti. Civil kezdeményezésként indult, majd kismértékben intézményesült. Állami támogatásban is részesül, de mind a mai napig megmaradt önfenntartó, szocio-kulturális mozgalomnak. Az első táncmozgalomra 1972-ben, Budapesten került sor.

A táncmozgalom módszert az UNESCO 2011. november 25-én szellemi kulturális örökséggé nyilvánította

Forrás: <http://www.unesco.hu/kultura/tanchaz-modszer-mint> Letöltés ideje: 2019. 10. 21. 22:12

A Hagyományok Háza által gondozott Folklór Adatbázisban számos gyűjtéssel találkozhatunk, melyeket a gyűjtés helye, illetve a gyűjtő neve alapján is rendezhetünk. Elérhetősége: <http://folkloradatbazis.hu/fdb/index.php?page=browse>

anekdotáit is,¹⁶ valamint azt is vizsgálta, hogy az életút során mely alkotást hol és kitől tanult, vett át.

Talán kijelenthető, hogy minden művészeti ágban, legyen az akár a mesemondás, akár a tárgyalkotó népművészet, vagy – jelen dolgozat fő témájában – a táncművészetben is, ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb a művész, az alkotó ember, annak személyisége, mely megmutatkozik az alkotásban. Ezért úgy vélem, az egyéniségkutatás megfelelő eszköz ahhoz, hogy Kakuk Pál életútját ezen a szűrőn keresztül dolgozzam fel.

Kakuk Pállal az elmúlt közel másfél évben nagyon sokat beszélgettem, a beszélgetéseinkből idézek a dolgozatomban. Igyekeztem egy viszonylag átfogó életút-interjút készíteni vele, hiszen úgy vélem, hogy egy személyiséget elemezni csak teljes kép alkotása során lehetséges. Az életútinterjú, mint műfaj egy „kevert” típusú interjú,¹⁷ hiszen a fő kérdés-kérés az interjúalanyhoz az, hogy meséljen az életéről, ami tulajdonképpen egy spontán tevékenységet feltételez. Ugyanakkor azonban ahhoz, hogy a kérdező szempontjából értékes információk ne maradjanak ki belőle, szükséges valamiféle struktúra is, hiszen a kérdéseink egy részét előre megfogalmazzuk. Az interjúm előkészítésekor az alábbi életszakaszokról, tevékenységekről szerettem volna Kakuk Pált megkérdezni:

- A gyermekkor és az iskolás évek
- Felvételi az Állami Népi Együttesbe
- Katonaság
- A profi táncos lét – az Állami Népi Együttes
- A profi világtól való búcsúzás és az amatőr mozgalmak

A beszélgetéseink során időrendben haladtunk, bár néha „elkalandoztunk”, de igyekeztem a beszélgetést mindig visszaterelni a kérdéshez. Ugyanakkor ezek az „elkalandozások” is sok hasznos információt tartalmaztak, így semmiképpen nem ítélném haszontalannak ezeket.

A másik oldalról szemlélve a kérdést, Kakuk Pálról, mint közösségi emberről szeretnék kialakítani egy komplex képet. Úgy gondolom, hogy minden emberi közösségnek, legyen szó akár gyermekekről, fiatalokról, akár idősebb emberek csoportjáról, szüksége van egy „motorra”, egy olyan emberre, aki működteti, táplálja ezeket a közösségeket. Kakuk Pál nem csak egy ilyen közösségnek a tagja, generációkat tanít, okosít, gondoz. Mint közösségi embert is szeretném őt vizsgálni, melyek azok a fő jellemvonások, melyek ennyire meghatározóvá teszik az ő személyiségét. Ezzel kapcsolatban interjúalanyaimnak kérdéseket teszek fel, melyek Kakuk Pál személyiségének megítélésére vonatkoznak. Nyilván a válasz minden interjúalany esetében szubjektív, de úgy gondolom, objektív válaszokat személyiségkutatás esetében nem is lehetséges egy-egy kérdésre adni. A kérdések, melyekre az interjúalanyoktól a válaszokat vártam:

- Milyen szálon kapcsolódik Kakuk Pálhoz, mióta ismeri őt?
- Az interjúalanyunk milyen élményei vannak Kakuk Pállal kapcsolatban?
- Mióta táncol vele és/vagy hány együtteshez köti a közös munka?
- Hogy látja Kakuk Pált, mint közösségi embert?
- Mennyire határozza meg Kakuk Pál azon közösségek életét, működését, akikkel együtt dolgozik?
- Mik a legemlékezetesebb pillanatai vele? Miben látja az ő erősségét, mint közösségi emberét?

¹⁶ Lanczendorfer Zsuzsanna: „Mindent apámról...”, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

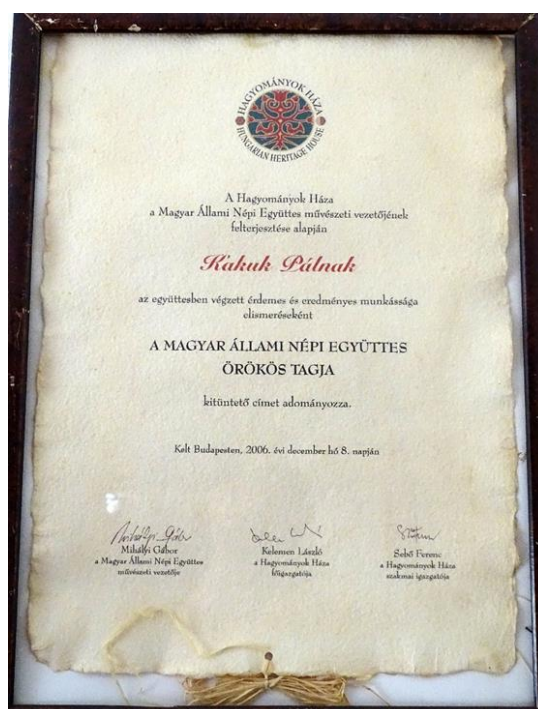
¹⁷ Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Médiatudományi Tanszék Az interjúk típusai jegyzet levelező hallgatóknak http://media.ektf.hu/levelezo/orai_anyagok/interju.pdf Letöltés ideje 2019.10.16. 11:37

Az interjúalanyokat igyekeztem úgy összeválogatni, hogy legyen benne mind táncos, mind szakmai kolléga, illetve olyan közösség is, ahol Kakuk Pál tanít. Sajnos nem sikerült mindenkivel interjút készítenem azok közül, akikkel szerettem volna – volt olyan interjúalany, aki sokszori megkeresésemre sem talált alkalmas időpontot. Ezt a későbbiekben pótolni szeretném, hiszem célom ennek a munkának a folytatása. Az interjúkat végigolvasva, és azokat elemezve szeretnék kialakítani egy képet Kakuk Pálról, megkeresve a párhuzamokat, esetleges ellentéteket az ő személyiségének megítélése tekintetében.

Egy teljes élet a néptánc szolgálatában – A személyiség meghatározó szerepe egy közösség életében

Amikor a dolgozatom témáján gondolkodtam, nem is sejtettem, mekkora nagy fába vágtam a képzeletbeli fejszemet. Hiszen témaválasztásomkor nagyobb feladatra vállalkoztam annál, hogy lejegyezzem Kakuk Pál életútját. A személyét, mint közösségi embert is vizsgálom. Ez pedig a saját „szemüvegemen” keresztül túlságosan szubjektív képet eredményezne, így az elmúlt hónapokban több olyan emberrel, csoporttal beszélgettem, akik Kakuk Pál életútjához, munkásságához valahol kapcsolódnak. Úgy vélem, így egy árnyaltabb, komplexebb kép alakult ki bennem az ő személyiségéről, talán nagyobb objektivitással vonhatok le következtetéseket. Interjúalanyaim többsége táncos. A fiatal felnőttől egészen az időskorúig minden korosztályból kérdeztem férfiakat és nőket egyaránt, volt köztük táncos, tanítvány, kolléga, családtag, így egy széles spektrumot igyekeztem bevonni a beszélgetésbe. Az interjúk sorát természetesen még lehetne folytatni, de most a kapott válaszok alapján igyekszem egy képet alkotni Kakuk Pálról, mint közösségi emberről.

2. kép: MÁNE Örökös Tagja díj 2006

Talán az első helyen Kakuk Pál **hitelességét** szeretném hangsúlyozni. Kakuk Pál nem csak a próbateremben hagyományőrző. Egész életét átszövi a hagyományokhoz való hűség. Bárhol és bárkivel szívesen szóba elegyedik, mindig van egy története, ami a táncos létről szól, akár az Állami időszakából, akár valamelyik táncgyűttesről, ahol tanít.

Ahogy Berger-Budai Gréta fogalmaz, aki gyermekkorában tanítványa volt, később pedig a Magyar Táncművészeti Akadémián végzett, mint táncpedagógus, és Ráckeven tanított sokáig Kakuk Pállal: *„Pali ugyanis nem tud félig jelen lenni, azt hiszem ez az egyik legfontosabb erénye. A tanításnál, a fellépéseknél, a rendezvények lebonyolításánál és a közösség szabadidejében is száz százalékosan jelen van. Így a közösség tagjai tudják, hogy mindig számíthatnak rá. A közösség működtetésénél pedig az sem utolsó szempont, hogy szakmailag és emberileg is hiteles.”*

3. kép: A Kéve Néptáncgyűttes logója

Kakuk Pál **együtt él azokkal az együttesekkel, amelyekben dolgozik.** Nem csak addig tart az ő munkája, hogy a próbanapon megtartja a csoportnak a próbát, emellett a legtöbb együttes szakmai munkáját a háttérből is segíti. Több egyesület tagja, folyamatosan figyeli a pályázati lehetőségeket, jelen van a szakmai rendezvényeken, konferenciákon. Mindig keresi azokat a lehetőségeket, amelyekkel a kezei között cseperedő táncosok munkáját könnyebbé teheti, legyen szó akár viselet-beszerzésről, akár fellépési lehetőségekről. Lehetőségeihez mérten mindig elkíséri az együtteseket a fellépésekre, szívesen elegyedik szóba nem csak a táncosokkal, hanem azok rokonaival is, jó kapcsolatot ápol a gyermekek szüleivel is. Ahogy egy jelenleg a Kéve Néptáncgyűttesben táncoló tanítványa, Varga Eszter fogalmaz: *„Azt hiszem, hogy a ráckevei együttes élete nagyon máshogy alakult volna, ha Budai Gábor nem csábítja ide őt. Nem véletlen, hogy a szíve törik össze mindenkinek, akinek valamiért abba kell hagynia itthon a táncot. Az sem véletlen, hogy akik már nem táncolnak, még mindig visszajárnak fellépésekre, örömmel találkoznak vele, velünk, és az sem véletlen, hogy aki most a Kévében táncol, mind azt mondjuk, hogy addig vagyunk itt, amíg Pali bácsi. Pali bácsi közösséget teremtett, 10-től 50 éves korig egy egész közösséget. (...) Az erőssége abban van, hogy ő sosem egyszerű tanár, aki bejön, megtartja a próbát és hazamegy. Ott van már próba előtt, velünk együtt viccelődik, kíváncsi, hogy kivel mi történt a héten, majd próba után is marad, és együtt él az együttesrel.”*

Kakuk Pálról elmondható, hogy **sokszínű.** Ami az együttesi élethez nélkülözhetetlen, vagy abból fakadó feladat, abban ő mind igyekszik részt venni, megoldani azokat a feladatokat, melyek együtt járnak egy csoport irányításával. Mindezt ő így fogalmazza meg: *„A sors úgy hozza, hogy nem lehet csak egy dolgot csinálni, hanem a népművészetnek is vannak ágai, mint nálam a fafaragás, másnál az ének és a mesemondás a tánc mellett. Sok-sok minden, amibe egyszer csak belekóstol az ember, aztán ha már benne van, akkor menni kell. Egész életemben mindig részt vettem valamilyen szerveződésben, itt Ráckeven is két dologban. Az egyik a János Vitéz napok, amiben rendszeresen részt vettem, próbáltam a programban különböző, a folklórhoz*

kapcsolódó elemeket előkészíteni és levezetni, a másik pedig a Summerfest Néptáncfesztivál, melynek voltam és vagyok az egyik színpadmestere, aki az idelátogató együttesek színpadi mozgását rendezem. Ezen kívül a Ráckevei Művészetbarátok Egyesületének is tagja vagyok, ahol nagyon jó hangulatban próbálunk minden negyed/félévben valamilyen kiállítást csinálni, ahol én, mint amatőr fafaragó veszek részt, állítok ki. Nagyon érdekes volt, hogy az elmúlt esztendőben a meghirdetett népdalversenyeken rendszeresen zsűritag voltam, ahol a népi előadásformát próbáltuk erősíteni, ebben a tapasztalataimmal tudtam segíteni. Vannak bizonyos programok, amiket már hagyományosan a kistérségben szervezek, mint a Tűzugró Fesztivál, vagy a Szigethalmi Táncegyüttes által rendezett művészeti nap, akik meghívják itt a környékben lévő együtteseket, és ott elég szép számmal megjelenő táncosok egy-egy nagyobb fesztiváljellegű programot adnak. Aztán a János Vitéz Napoknál, évekkel ezelőtt kitaláltam, hogy – és szerettem volna mindenképpen – a folklórhoz kötődő programot és János vitéz a hagyomány szerint innét származik. Tehát a mese, monda alapján a Petőfi egy itt élő huszárcapitánynak a mondájából írta meg ezt a verset, és mivel huszár, akkor már rögtön kapcsolódik a folklórhoz, hogy valamikor annak idején ezek a huszárok járták az országot és toborozták a katonákat, huszárokat. A toborzás pedig abból állt, hogy egy jót táncoltak, úgyhogy itt, ennek kapcsán meghirdettük a verbunkversenyt. Most már az idén már a negyedik alkalommal fogjuk ezt gyerekeknek, ifjúsági korosztályban és felnőtt korosztályban meghirdetni. – Amire érkeznek is messzi földről táncosok. – Hát, igen, megpróbáljuk, amilyen messzi földre eljut a híre, hogy van, és el tudnak jönni ezekre a programokra, mert ez számos más programmal van egy időben és nagyon nehéz összeegyeztetni, hogy jó-e ez valakinek és mindenképpen vissza akarnak jönni. Főleg ez a 10 és a 14 év korosztályú gyerekek, akiknek abszolút szabad tánc, akiknek nincs megkötve semmi, olyan verbunkot táncolhatnak, amit szeretnének, és neves szakemberekkel, kollégáimmal zsűrizzük őket és adunk tanácsokat, vagy tudunk nekik útmutatást adni, hogy hogyan, s miként lehet egy ilyen verbunkot eltáncolni. Tehát és utána egy ilyen közösségi programban itt be is mutatják a nagyközönségnek, ami egy nagyon szép környezetben, itt a Duna partján zajlik, minden esztendőben. “

Jó mesélő. Mindig akad egy története, bármikor, bárkinek szívesen mesél, ha meghallgatják. Ráckevei otthonában gyakran előfordulnak vendégek – táncosok, barátok, régi tanítványok. Mindig szívesen látja őket, nyáron gyakori a hosszú, estig tartó beszélgetés az udvarán az asztal körül. Mindig akad egy története, amiből tanulni lehet. Amikor elkezd mesélni, magához vonzza az embereket.

Kakuk Pál még most, hetven esztendősen is **nyitott az újra, a tanulásra**. Még most is megtanulja az új figurákat a felvételekről, ha szükséges, nem elégszik meg azzal a tudással, amit eddig magába szívott. Mindig a legmagasabb minőséget igyekszik megmutatni azoknak a táncosoknak, akiket tanít, és ehhez hajlandó és képes is fejlődni. Mindehhez hihetetlen mértékű **kitartással** rendelkezik. Ez a kitartása akkor is hasznára válik, amikor táncosaiból a legjobbat igyekszik kihozni. Ha valakinek valami nehezebben megy, akkor igyekszik más módon megmutatni, részleteire bontani a mozdulatot, és addig gyakoroltatni – közösen – ameddig nem megy a táncosának.

4. kép: Rábai Miklós és Kakuk Pál 1970.

Nincs haragosa – ahogyan Jáki Réka, a ráckevei Árpád Múzeum igazgatója fogalmaz: „Pali bácsinak olyan sok kapcsolata van, a néptánc, a néprajz, a faragások, a díszítőművészet, az alkotóközösség, hogy valahogy ő ide beivódott. Mindenki szereti. Szerintem ő egy szerethető ember, egyrészt azért, mert annyira természetes, sosem játssza meg magát. Ha mérges, akkor káromkodik, ha örül, akkor ölelget, ha jó kedve van, füttyörészik, ha rossz kedve van, legyintget és ott hagyja az embert, mert nincs kedve most arról beszélni. Ő mindig önmagát adja, és ilyen ember nagyon kevés van. Másrészt szerintem ő az a személyiség, aki a gyerekektől kezdve az idősekig, a fiútól a lányig, a férfitől a nőig mindenkivel talál hangot. Nem tudom, mi az ő titka ebben.

(...) Azért is ilyen sokszínű, mert egy sokszínű világból jött. Ő nekünk nem csak művész, hanem tényleg pedagógus is, az embereknek pszichológus. Amit egy úton az államisokkal végig kellett csinálni, azért ember legyen a talpán, le a kalappal. Akkor még nem cipeltek magukkal moderátorokat, terapeutákat, az is a Pali bácsi volt. Ő egy kipróbált ember szerintem. A személyiségének ez a sokoldalúsága beivódott a kicsi gyerekektől a rőzsésekig. És ő azért egy tekintély, még a közéleti szereplők, a képviselők közül is kivált egyfajta tiszteletet az őszintesége, ha mondjuk egy ülésen felszólal. Mindenki tudja, hogy Kakuk Pál letett már valamit az asztalra, az ilyen típusú embereknek ő a falu bölcse.”

Folyamatosan tanít, és nem csak tánc tudását adja át szívesen. A nyári néptánc táborokba rendszeresen készül a fadaragás mesterségének átadására, hozza a faragókészletét, az éles késeket, és a nagybacska gyerekeket taníttatja a faragásra. A kezdők kezébe először a bicskát adja, pásztorbotot készítenek, megfaragják, majd a mintába „mocskot” kennek (ez lehet vízzel kevert por, vagy korom, de ahogyan Kakuk Pál nekem mesélte, régen a pásztorok a kalapjukban összegyűlt mocsokkal kenték át a mintákat, innen az elnevezés). A gyakorlottabbaknak mindig hoz kisebb fa táblákat, melyeket satuba fognak, ceruzával rajzolják rá a mintát a deszkákra, és vésőkkel, kalapáccsal megfaragják azt. Kakuk Pál mindig óvó figyelemmel kíséri ezeket a folyamatokat, mutatja a fogásokat a gyerekeknek, igyekszik kihozni belőlük a legjobbat.

Azt gondolom, hogy Kakuk Pál életének, személyiségének elengedhetetlen részei mindazon tevékenységek, melyeket dolgozatomban igyekeztem bemutatni. Mert Kakuk Pál nem csak táncos, nem csak pedagógus, és nem csak fadaragó. Mint a fának a gyökerei, úgy kapaszkodik a személyisége ezen tevékenységekbe, ezek összességétől lesz az ő élete teljes. Azok az elismerések, melyeket mindezért a munkáért az évek során kapott – méltó elismerései az ő tevékenységének.

Úgy gondolom, ezek a személyiségjegyek, melyeket most felsoroltam, elengedhetetlenek az olyan szakmákban, ahol emberekkel, emberek csoportjaival kell foglalkozni. Véleményem szerint egy közösségekben dolgozó szakember – legyen az akár néptáncegyüttes vezetője, akár közművelődési vagy közösség-szervező szakember, jó, ha hasonló személyiségjegyekkel rendelkezik. A közművelődésben tapasztalatom szerint szerencsére számos ilyen ember dolgozik, sokan több évtizede vannak a pályán, közösségeket terelgetve – az ő életútjukat, pályájukat is érdemes, sőt szükséges szerintem hasonlóan vizsgálni, elemezni, hiszen a jövő nemzedéke sokat tanulhat ezeknek a szakembereknek az élettapasztalatából, tudásából, hitrendszeréből, hivatástudatából. Az interjúk úgy vélem széles képet tudnak elénk tárni egy-egy ember életéről, egyrészt a személyes tapasztalásairól, másrészt pedig arról, mások hogyan látják a vizsgált személy egyéniségét.

A fejezet végszójaként álljon itt Varga Eszter, a ráckevei Kéve Néptáncegyüttes táncosának gondolata, ami azt gondolom, a közösségekben működő emberekre igazán jellemző, így Kakuk Pálra is. Ez a mondat pedig a következőképp hangzik:

„Pali bácsi nélkül nincs néptánc.”

5. kép: A ráckevei táncosok, Pünkösdlő 2019.

Összegzés

Dolgozatomban Kakuk Pál néptáncos-koreográfusnak, a Magyar Állami Népi Együttes Örökös tagjának életútját próbáltam összefoglalni, és a dolgozat elején megfogalmazott szempontok alapján vizsgálni.

A bevezetőben röviden bemutattam az egyéniségkutatást, mely nemcsak mesemondók, de nótafák és táncosok esetében is felfedezhető a különböző gyűjtésekben, valamint ismertettem a saját módszeremet, mely a személyes interjúkon alapul. Úgy vélem, hogy Kakuk Pálnak, mint közösségi embernek a tulajdonságait így tudtam a leghatékonyabban vizsgálni. Interjúalanyaim mind örömmel meséltek nekem, szívesen csatlakoztak a beszélgetéshez, és vannak, akik jelezték, hogy szívesen kapcsolódnának be a jövőben a kutatásba.

Az életútinterjú készítése során a sok megélt értékes pillanat mellett arra voltam kíváncsi, milyen tulajdonságai vannak Kakuk Pálnak, amelyek őt egy igazán közösségi emberré teszik.

6. kép: Kakuk Pál és a Rőzse NTE Balatonfüreden

Beszélgetéseink alkalmával Kakuk Pál mindig örömmel fogadott, nem sietve, kényelmes tempóban beszélgettünk, hagytunk időt egy-egy téma, kérdéskör megvitatására. Az életútinterjú során videófelvétel is készült, az ebből összevágott kisfilm elérhetősége a mellékletben található.

A pályatársakkal, tanítványokkal készített interjúim során is olyan kérdéseket igyekeztem megfogalmazni, melyekre kapott válaszokon keresztül még jobban körvonalazódnak azok a jellemvonások, melyek Kakuk Pált közösségi emberré teszik, majd az utolsó fejezetben ezeket a tulajdonságokat foglaltam egy csokorba. Azt gondolom, a válaszok sokszínűsége mellett minden válaszadó hasonló tulajdonságokkal vértette fel a 70 éves koreográfust, nem lett megosztó a személyiségének megítélése interjúalanyaim körében.

Egy nagy tudású, az emberek felé nyitott személyiséggel rendelkező embert ismerhettem meg Kakuk Pálban, aki mindig hivatástudattal végezte és végzi el a mai napig a rá bízott feladatokat. Soha nem csinált, és ma sem csinál semmit sem félig, teljes személyiségét, minden akaratát beleadja a munkájába. Mindig arra törekszik, hogy akik körülveszik őt, azokkal jól cselekedjen. Minden felmerülő problémára igyekszik megtalálni a választ, és ha ő maga nem tudja a megoldást, addig keres, amíg meg nem találja a megfelelő személyt, aki segíteni tud neki.

Folklórtudása elsősorban azokon a régi gyűjtéseken alapul, melyeket még az Állami Népi Együttesben eltöltött évei alatt régi felvételekről tanult meg. Sajnos ő maga a sok együttesi feladat mellett nem tudott önállóan gyűjteni, mint tették sokan a kortársak közül, de megbecsüli mindazok munkáját, akik az ő tánckarvezetői, együttes-vezetői, koreográfusi munkáját segítették. Sosem zárkózik el attól, hogy újat tanuljon, ha valamit nem tud, megkeresi a megfelelő archív felvételt, melyekről a mozdulatokat precízen, pontosan le tudja táncolni, majd meg tudja tanítani a csoportjaiban.

Jó kedélyű ember, szívesen beszélget bárkivel. Az egész életét közösségek között élte le, ismeri a csoportok működésének íratlan szabályait, melyek az Állami Népi Együttes hosszú turnéi alatt a közös munka során megkerülhetetlenek voltak. Mindebből kifolyólag alkalmazkodó is,

ugyanakkor az irányító szerepkört is magáénak tudhatja. Ez pedig csak előre viszi őt a munkájában, és az érdekérvényesítésben.

További terveim között szerepel, hogy a közművelődés területén sok évtizede dolgozó szakemberekről készüljön a jövőben hasonló kutatás, vizsgálat, mert úgy gondolom, a közösségekben dolgozó, szervező emberektől rengeteget tanulhatnak és tapasztalhatnak a jövő közösségszervezői is.

Köszönettel tartozom minden interjúalanyomnak, elsősorban pedig Kakuk Pálnak – Pali bácsinak – a sok történetért, beszélgetésért, élményért, türelemért és a barátságáért!

7. kép: Fotó: Jakab Gergely 2019.

A dolgozat elkészítését a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatói Programja támogatta.

Felhasznált irodalom:

- Agócs Gergely (2004): Néhány szó a hagyomány megkerülhetetlenségéről. – Az Európai Unió agrárgazdasága- AgraEconomy of the European Union. VIII. évf. 12. sz. 5-6. o.
- Barsi Ernő (1984): A zene egy sályi pásztor életében. Akadémiai Kiadó,
- Bognár Gáborné (2004): Adalékok a ráckevei Kéve Néptáncgyűttes történetéből. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Zsámbék.
- Budai Ilona (1985): Barsi Ernő három új könyve. Honismeret, 1985/VI., 63-64. old.
- Felföldi László – Pesovár Ernő (1997): A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyománnyai. Planétás Kiadó Budapest.

- Jávorszky Béla Szilárd (2016): Halmos Béla emlékezete. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Lanczendorfer Zsuzsanna (2007): „Mindent apámról...” Egy sokoróaljai iparos emlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Martin György (1978): Kiss Mátyás tánca. In.: Id. Juhász Antal (szerk.): Sándorfalva története és népelete. Sándorfalva.
- Martin György (1978): Molnár István verbunktáncai. Tánc tudományi Tanulmányok.
- Martin György (1997): Mátyás István Mundruc. Egy kalotaszegi táncos egyéniség vizsgálata. Budapest.
- Ortutay Gyula (1978): Fedics Mihály meséi. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pesovár Ferenc (1983): A juhait kereső pásztor. Fejér megyei néptáncok. Székesfehérvár.
- Tari Lujza (szerk.) (1988): Ismeretlen moldvai nótafák. Csángófalvak énekközlőinek szöveg- és dallamkincse. Szegő Júlia gyűjtése. Európa Kiadó Budapest.
- Vadasi Tibor (2001): Szálljatok, fiókáim... Rábai Miklós portré. – Hagyományok Háza, Budapest.
- Vargyas Lajos (2002): A magyarság népzeneje. Planétás Kiadó, Budapest.
- Voigt Vilmos: Egyéniség és közösség címszó. In: Ortutay Gyula (szerk.) Magyar Néprajzi Lexikon I. 642. Budapest
- Vöő Gabriella (2000): Az élménytörténetek helye a szóbeliségben. In: Balázs Géza (szerk.): Folklorisztika 2000-ben. ELTE BTK, Budapest, 190-199. old.

Internetes források:

- Mészáros Géza: Ez úgy igaz, ahogy hiszitek – 2012.02.08. Interjú Berecz Andrással. Itt: <https://www.szoljon.hu/jasz-nagykun-szolnok/kozelet-jasz-nagykun-szolnok/ez-ugy-igaz-ahogy-hiszitek-426826/>
- Sebő Ferenc: Lajtha László és Táncház mozgalom. Itt: <https://web.archive.org/web/20150627092428/http://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/1632/http://forrasneptanc.hu> – A százhalombattai Forrás Néptáncgyűttes oldala
- www.hagyomanyokhaza.hu/mane – a Magyar Állami Népi Együttes hivatalos oldala
- <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/mediatar/fdk> – Folklórdokumentációs Központ, ahol megtekinthető számos gyűjtő hang- és audiovizuális gyűjtése, többek közt Andrásfalvy Bertalané, Barsi Zsigmondé, Halmos Zoltáné, Kallós Zoltáné, Pesovár Ferencé.
- www.szigetneptanc.hu – A Sziget Néptáncgyűttes oldala
- <http://summerfestbatta.hu> – A Summerfest Nemzetközi Folklórfesztivál Százhalombatta hivatalos oldala
- <https://unesco.org> – Az UNESCO oldala, ahol számos hasznos információ megtalálható az UNESCO szellemi örökségéről, közte a magyar táncházmozgalomról is

Török Károlyné Miszori Marianna:

A közösségfejlesztés lehetőségei az Őrségben a XXI. században (Közösségépítő folyamat három Őrségi településen)

Absztrakt: A vizsgálat alapja egy közösségépítő módszer alkalmazása, annak tapasztalatai három Nyugat-Magyarországi, Őrségi településen. A tanulmány bemutatja az összefüggéseket a lokális kötöttség és a közösségi lét kontextusában. Kitér a települések közösségi alkalmaira, hagyományápolására, ennek folyamataira, valamint arra, hogy milyen szerepe és eredménye volt az alkalmazott közösségépítő folyamatban a „közösségről a közösségnek” módszer megvalósításának. A falukutatás során az interjúkészítések alkalmával 100 adatközlő válasza alapján készítettem el a „Kincsdiagnózist”.

Abstract: The study is based on the application of a community-building method, its experiences in three settlements in Őrség, West-Hungary. The study presents the relationships in the context of local attachment and community existence. It covers the community opportunities of the settlements, the care of traditions, its processes, as well as the role and results of the implementation of the “community to community” method in the applied community building process. During the village research, I made the “Treasure Diagnosis” based on the answers of 100 informants during the interviews.

Bevezetés

Az a mondás, miszerint aki egyszer budapesti volt, az az is marad örökre, az Őrségre is igaz. Aki Őrségi volt egyszer, az az is marad örökre. Számtalanszor megfogalmazódott bennem a gondolat, hogy is tudnám jellemezni azt a tájegységet, amely szülőföldem, anyai és apai őseim földje, lakóhelyem, szeretett vidékem. Miként tudnék ennek a kicsi vidéknek a hasznára lenni úgy, hogy közben kellő távolságot tudjak tartani a globalizált világ 21. századi száguldásával, s csupán az értékeket megőrizve, továbbadva, áttanítva létezni egy olyan helyén a világnak, amely miközben teljeskörűen nyújtja azokat a szolgáltatásokat (internet, közlekedés, infrastruktúra), amelyek a fővárosban, nagyvárosokban is elérhetők, egy szinte rezervátumi lét nyugalmát, ózondús tiszta levegőjét, megőrzött és óvott építészeti hagyatékát és az e vidéken élők őszinte, tiszta gondolkodását, kemény munkával töltött életének gyümölcseit nyújtja. A közművelődésben – pályám kezdetén népművelésnek¹⁸ (Kleisz 2018:4) hívták - eltöltött közel négy évtized összegyűjtött tapasztalatai, munkám során szerzett módszertani, vezetési, vezetés lélektani, tanári ismeretek, a néprajz, tájismeret, honismeret, írói tevékenység mind-mind arra ösztönöztek – ösztönöznék, hogy ennek a vidéknek az antropológiájával, az itt élők megismerésével foglalkozzam.

¹⁸ „Ha az elmúlt századokra vetjük röviden a tekintetünket, látható a közművelődési szféra megnevezéseinek megváltozása: közművelődés, népnevelés, szabadoktatás, iskolán kívüli népművelés, szabadművelődés, népművelés, közművelődés, közösségi művelődés. Az éppen uralkodó fogalomhasználat eltérései utalnak az adott társadalmi-történeti kor közművelődési mintázatának karakterére.” (Kleisz 2018:4)

Az Őrségről

Az idelátogatónak gyakran csupán turisztikai célpont, vadregényes, varázslatos magyar táj ez, s amikor kulturális programot, kulturális élményt, kulturális helyszínt keres az érdeklődő, megtalálja, ám keresnie kell. Másként, mint a nagyvárosban. Másként, mint más megyében. Másként, mint a megye más tájegységeiben.

1. ábra: Az űrségi falvak térképen (Forrás: Hegyhátszentjakab Község Önkormányzata)

Az űrségi ember, az űrségi együttgondolkodók, együtttevékenykedők e zárt kultúrájú, különleges településszerkezetű, szeres¹⁹ (Magyar Néprajzi Lexikon 1977) vidéken különleges atmoszférát tudnak átadni a múltban és a jelenben is. „Magasba ágaskodó mesebeli templomtornyok, összefonódó, ősszel krizantémos pompában díszelgő virágoskertek, piros tetejű házakkal, szalmakazlas, néhol még ólakkal, istállókkal, pöffeszkedő pajtákkal beépített nagy udvarok, ágakból, vesszőből font kerítések, melyekre manapság már csak díszítés gyanánt ráaggatott tejesköcsögök láthatók, imitt-amott gőzölgő trágyadombok, amikből tudhatjuk, hogy még a háznál lehet kapni házi tejet, mert az istálló melegében kérődzik a tehénke... Krúdy Gyula stílusát megidézve végtelenbe tűnő gondolat zsong talán mindannyiunk fejében, ha a faluról elmélkedünk. Szeretem a falusi életet.” (Török 2013: 69-73)

Hogy a helyieknek miért jó az űrségben élni, milyen kulturálódási lehetőségek voltak, vannak, milyen közösségek alakulnak, alakultak itt, erre fókuszált kutatásom. Régóta kutatom a falvak, a faluban élő emberek történeteit. A több mint négy évtizedes néprajzi, honismereti gyűjtőmunkám egyik jelentős eseményének tekinthetem a három űrségi településen történt feltáró kutatásomat, amely az idetartozást, az itt maradást, a közösség összetartó erejét, vagy annak hiányát törekszik bemutatni. A zárt településszerkezet magában hordozza a zárt

¹⁹ „Szeres település: olyan közigazgatási egység, amely egymástól elhatárolódó, dombhátakra vagy domboldalakra települt kis házcsoporthoz, szerekhez, ill. szegekhez áll. Magyarországon az űrségben és Göcsejben gyakori.” (Magyar Néprajzi Lexikon 1977)

társasági létet is az Őrség történelmében. A kutató szemével nézve erősebb kihívás, nagyobb feladat erről a kiindulópontból közösségépítő eredményt elérni. Az Őrség gazdag természeti értékei mellett meghatározó vonzereje néprajzi értékeiben és egyedülálló - szerez - településszerkezetében van. Az Őrségi tájegység 22 településén élők, akik az Őrségi Nemzeti Parkban is élnek egyben, legfontosabb és prioritizált célkitűzése – a közfeladatot, közgondolkodást irányítók megfogalmazása által is – a népeség megtartása, a természet és az épített környezet összehangolt, magas minőségi színvonalú működése, az értékvédelem, a természetvédelem, a vidékfejlesztés, a településfejlesztés. Kiemelten a közösségi lét újragondolása, erősítése, a jólét – jól - lét biztosítása a térségben. „A jól-lét elméletnek öt eleme van, mind az öt elemnek három tulajdonsága. Ez az öt elem: a pozitív érzelem, az elmélyülés, az értelem, a pozitív kapcsolatok és a teljesítmény (positive emotion, engagement, meaning, positive relationships, accomplishment).” (Seligman 2011:24)

A 22 település közül három falu tekintetében folytattam vizsgálatot, falukutatást, mely a megkérdezettek identitását, közösségek alakulását, régmúlt történeteit, jelen helyzetét hivatott bemutatni. A módszer az interjúkészítés volt, melyet kiegészített természetesen a többször visszatérő szabad beszélgetés, majd az interjúk közösségben való bemutatása, feldolgozása, a közösségépítő folyamatok elindítása. Innovációként a Szeperé Őrségi Művészeti Szalon²⁰ megalapításával, mely a „Közösségekért – közösségekben” hívó szót tűzte zászlajára. Kiemelten hangsúlyosnak és rendkívül időszerűnek érzem a közösségépítést, mint módszert. A térségben a kisebb települések a mindennapi életükben alkalmazkodtak a földrajzi elhelyezkedésük adta lehetőségekhez, mely előnyökkel és hátrányokkal is jár alapvetően. Vallom, hogy a kis falvak elnéptelenedése nem csupán az elöregedés okán történik. Mai 21. századi világunkban nincs meg az a feltételrendszer a fiatal korosztály számára – gyors közlekedés, szolgáltatások a településen (szépségápolás, wellness, szauna, sportolási centrumok, cinema city, kultur centrumok) – amelyekre napjainkban igény van. Így a vágyak is eltérőek, nem igazán érvényesülnek egy falusi környezetben. Ehhez még párosul helyben az álláslehetőség hiánya is. Ezzel nehéz szembesülnie a 20-as, 30-as, 40-es korosztálynak. A következmény az elvándorlás a lehetőség adta helyre, nagyvárosokba elsősorban.

Kulturális mediátorként bizton állítom – melyet kutatásom alátámaszt – hogy minden közösségi kezdeményezés a kulturális szakemberek részéről a kis településeken az értékek feltárásával, bemutatásával elősegíti a helyben maradást, a helyi lakosság megtartását.

A kutatásom során is tapasztaltak alapján vallom, hogy kettő és több ember között is minden egyes beszélgetés értéket hordoz, hogy minden találkozás új értékes gondolatokat szül, hogy minden közösségben átbeszélte történet új perspektívába helyezi a szereplőket, a települést, a jövőbeni gondolkodást. Minden faluban óriási szerepe lenne az Őrségben is egy közművelődési szakembernek, kulturális mediátornak. Örömteli jövőkép, hogy a közművelődési szakterületet szabályzó 1997. CXL. törvény módosítása kimondja: 2021. január 1-től minden településen kötelező lesz legalább középfokú közösség-szervező szakembert alkalmazni.²¹ (EMMI 2018)

²⁰ A Szeperé Őrségi Művészeti Szalon egy önkéntességen alapuló közösségi kulturális kezdeményezés. Alapítói Török Károly néprajzi gyűjtő, etnofotós - falukutató, népi bútorfestő és Török Károlyné Miszori Marianna kulturális mediátor, tanár, néprajzi gyűjtő, falukutató, népi bútorfestő.

²¹ Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről és A 20/2018 (VII. 9.) EMMI rendelet. A közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről tartalmazza: III. fejezet. 11. Községi Színtér 12. § (1) A községi színtérben a feladatellátó a közművelődési alapszolgáltatások zavartalan biztosítása érdekében legalább egy, legalább középfokú közművelődési szakképzettséggel (szakképesítéssel) rendelkező szakembert foglalkoztat.

A kutatás módszerei

A kutatás három településen történt interjúkészítések alapján. Fontos megemlíteni, hogy míg az Őrség településeiről, néprajzáról, természeti adottságairól, étkezési, gazdálkodási szokásairól megannyi értékes szakirodalom jelent meg és íródott, kevesen foglalkoztak az itt élők véleményével, gondolataival a közösségi létre, kulturálódási lehetőségekre, az „itt élés”, „itt maradás” kérdéskörének vizsgálatával. Alapvető tézis kutatásom alapja, miszerint emberi létünkben meghatározó szerepe van a helynek, ahol élünk. Ahol örökké, vagy akár átmenetileg élünk. Befolyásolja identitásunkat, meghatározza életminőségünket. Közösségben, vagy esetleg a közösség hiányával.

„A közösség alapvető emberi létfeltétel. Az embernek, mint fajnak nagy evolúciós újtása a közösség kifejlődése. Nem az egyének versenye a döntő az emberi evolúcióban, hanem a közösségeké. A közösség sokfejű, százkezü, tevékeny, mindenre figyelő biológiai és kulturális konstrukció... Milliós éves fejlődése alatt megbízható, kiegyensúlyozott környezetet biztosított az emberi életnek... Az emberi természet számára a közösség az optimális működési tér... olyan helyi közösségeket kell kialakítani, amelyekben mindenki megtanulja, hogy az ember csak közösségekben életképes, és a központosítás előnyeinek megőrzése mellett a helyi kultúra a legfőbb jó és legfontosabb emberi érték.” (Arapovics – Vercseg 2017:7-8) A terepmunkát megelőzte az Őrségről szóló szakirodalom tanulmányozása, valamint a három település, annak környezetének bejárása, természeti értékeinek feltérképezése, épített öröksége változásainak, kulturális szokásainak vizsgálata, közösségi és hagyományőrző rendezvényeinek látogatása. A kutatás során készített fotó és videó felvételek, interjúk²² archivált anyagai, melyek az Őrség e részének a későbbi kutatók számára is a népi kultúra elemeinek és életmódnak, - úgymint tárgyi, szellemi néprajz, településkultúra, népi építészet, lakáskultúra, gasztronómia, viseletkultúra, gazdálkodáskultúra, kézművesség, népművészet, népszokások, társadalomnéprajz, népi gyógyászat – fontos társadalomkutatási „lábnyomai”. A kutatás részét képezi még nem különálló elemként a három Őrségi település vezetőjével történt interjú, beszélgetés, mely nem egyszeri alkalom, hanem az elmúlt évek folyamatát is mutatja. Megállapítható, hogy a három egymással szomszédos településen a kutatási módszerek egyéb technikáival, pl. a kérdőíves módszerekkel történő felmérés kapcsán kevésbé meghitt és közösséget építő beszélgetéseknek lennék birtokában. Innovatív, a térségben új kezdeményezés volt a kutatási anyag bemutatása: a közösségekről, a település megkérdezett lakóiról a saját közösségnek egy kulturális rendezvénysorozat, közösségépítő folyamat kezdetével. Megállapítható, hogy a három település lakosaival készített interjúk sorozata volt a legsokoldalúbb, legtöbb információt tartalmazó szakasza a kutatásnak. Sokoldalú, mert a kérdezettek a konkrét kutatási területre (közösség, miért jó itt élni, a helyi értékek, „a mi kincseink”) vonatkozó kérdéseken túl számos más témakörhöz nyújtottak információt, adtak új ötletet, lendületet a beszélgetésnek, újabb feltáratlan kutatási területeknek.

A 22 Őrségi település: Bajánsenye, Felsőjánosfa, Felsőmarác, Hegyhátszentjakab, Hegyhátszentmárton, Ispánk, Ivánc, Kercaszomor, Kerkáskápolna, Kistrákos, Kondorfa, Magyarszombatfa, Nagyrákos, Órimagyarósd, Óriszentpéter, Pankasz, Szaknyér, Szalafő, Szatta, Szőce, Velemér, Viszák - jelenleg ez a hivatalosan is elfogadott településszám - a múltban és jelenben is összetartó erő képvisel. Az Őrség önmagában jelenleg turisztikai iparaggá alakult, s a szó jó értelmében véve is talán most érkezett el az a pillanat, amikor kiemelten kell figyelni, óvni az itt élő közösségeket, a flórát és faunát. A 20. század végére a statisztikák szerint az itt

²² 100 adatközlő adott választ az érintett három településen a személyes felkeresések alkalmával

élők száma a felére csökkent. Nyilvánvaló okok miatt: kevés munkahely, közlekedés hiánya, megélhetési problémák, a gazdálkodás tudásának elvesztése a szülő, nagyszülők elvesztésével, a fiatalok nagyvárosokba való vándorlásával. Talán örömteli is egyben az egyébként nem pozitív történet, hogy gyakorlatilag a térségben minden ipar megszűnt. (Ipar az Őrségben az 1900-as években: Fűrésztelep – Pankasz, Téglagyár Pankasz, Kerámiagyár – Magyarszombatfa, űrségi iparos szakmák: bognár, kádár, ács, asztalos, pintér, cipész, kovács.) Örömteli, hiszen nincs levegő- és vízszennyezettség, káros vegyi anyagok, tájba nem illő konténerszerű gyárépületek. Ez a helyzet, az ipar megszűnése magával hozta a 21. században ez által a visszatérést a gyökerekhez. Kiemelkedő, virágzó mesterség volt az űrségi fazekasság, mely a 20. század második felében hanyatlásnak indult, kihaltak a régi mesterek, a gölöncsérséggel foglalkozó családok más megélhetést kerestek. Magyarszombatfán, az űrségi fazekas településen azonban újra lendületet kapott az iparág és néhány fazekas dinasztiaának köszönhetően a magyarszombatfai fazekasság 2014-ben felkerült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére.

Új betelepülő lakosok érkeztek, egyre inkább benépesül az űrség, az új lakosság, karöltve az őslakosokkal egyre kreatívabb módon indították útjára magánvállalkozásaikat: tehenészetet, asztalos üzemet, *gattert* (fűrésztelep), biogazdaságot, sajtüzemeket, levendulafarmot, kerékpárköcsönzőket, tökmagütő műhelyeket, lekvárkészítő gazdaságokat, pálinkafőzdeket, fazekas manufaktúrákat, fine-dining éttermeket, kézműves csokoládé manufaktúrát. Virágzó ágazat lett a falusi turizmus és a szállásadás is az űrségben:²³ az elhagyott és eladott porták felújításra kerültek, átalakultak, többnyire a szállásadók a falusi feeling és a hightech kettősséval csalogatják nagy sikerrel e tájra a turistákat. Nem csupán látványbeli gyönyörködteő erdők, mezők, ám gasztronómiai különlegességek is várnak az idelátogatókra az épített örökség emlékei, egyházi jellegű építmények mellett. Fontos része nemzeti identitásunknak, hogy ismerjük a helyet, ahol élünk, hogy tudjuk régmúlt történeteit, hogy beszélgetssünk erről. Ha sokat beszélgetünk erről, személyes identitásunk is létrejön, erősödik ez által. Sütő András szavaival élve: „A mögöttünk felgyülemlő emlékek teljessége valószínűleg eltiporna bennünket. De megmarad bennünk, ami fontosabbnak tűnik, ami a hátunk mögöl a lábunk elé világít apró mécsesként.” (Sütő 1982:5)

Az űrségiség

Azt mondják, hogy a név egyben hordozza a sorsot, magában rejtje tulajdonosának legfőbb jellemzőit. űrség. E szóban rejlik az óvás véde cselekedete, az e tájegységen élők ez irányú űrségi kötelezettsége, üzenete.

Az űrséget gyakran azonosítják az értékkel, a hagyománnyal, a tradíciókkal, a még békebeli paraszti gazdaság látványával, a haranglábakkal, a fazekassággal, útszéli pléhkrisztusok látványával, szerekekkel, portákkal. Magyarország bármely táján jártam az elmúlt évtizedekben, mindenhol hangsúlyt kapott a beszélgetések alkalmával az űrséget említve a gesztenye, tők, hajdina, a felhőtlen kikapcsolódás, látnivalók, népszokások. Az országnak e táján nem a híres hímezések, a különleges néptánc motívumok, az impozáns viseletek, a gigantikus építmények, országos hírvű művészeti csoportok a meghatározók, amelyek a vidék jellegzetességét adják.

²³ Az űrség 2007-ben megkapta a „Legjobban fejlődő vidéki desztináció” címet az Európai Bizottság által kiírt Kiváló Európai Desztinációk (angolul European Destinations of Excellence, EDEN) magyarországi pályázatán

Az őrsei lét, az őrseiség a szülőföldhöz való ragaszkodás, a helyi szokások állandósága, az erős közösségek megtartása, az egymás segítése, a vendég tisztelete, az őszinte, tiszta szó kimondása, a gazdálkodáshoz kötött ünnepek (szüret, búcsú, disznótor) megtartása. Személyes tapasztalataim alapján, a falutörténetek gyűjtésekor, a hosszú őrsei beszélgetések alkalmain, az interjúk készítésekor mindig meggyőződtem arról, hogy bár több évtized elmúlt, az itt élő emberek erős vágya, hogy találkozzanak egymással, közösségben érezzék magukat, még megmaradt. Az önfenntartás, a függetlenség, a létfenntartás, a biztonság, az őrsei ember ittléte, jó, vagy rossz idők járnak – ez véleményem szerint az őrseiség. Az őrseiség hagyomány.

Közösségi élet az Őrség kapujában

Három őrsei településen, Hegyhátszentjakab, Órimagyarósd és Szőce, amelyek az Őrség kapujában, a történelmi őrsei tájegység déli szélén helyezkednek el, vizsgáltam a kulturálódási lehetőségeket, a közösségi színtereket, valamint a közösség iránti érdeklődést a megkérdezettek szemszögéből. Mindazonáltal, hogy mindhárom településen összetartó, egymást segítő, nagyrészt több generációra visszamenőleg a településen élő lakosokról beszélhetünk, megállapítható, hogy van egy általános elképzelés, mely kiderült az interjúk során, hogy a közösséget elsősorban mindenki a családban képzei el. Ugyan mindhárom községben jelen vannak különböző érdeklődésnek megfelelő csoportosulások, lehet ez természetvédelem, kirándulni szeretők, faluszépítők, irodalombarátok, színházba járók, kártyapartnerek, termálvíz kedvelők, focirajongók, kerékpártúrázók, amatőr színjátszók, tekézők, horgászok, faluszépítők, vendéglátással foglalkozók, szállasadók, falusi turizmusban gondolkodók, kézművesek, stb, de mint konkrét közösségről nem fogalmazódott meg a tagok részéről ez az irány. A helyiek elmondása alapján az őrsei emberek a késő őszi és téli időszakban egy-egy közösségi alkalommal összeültek, meséltek egymásnak, anekdotáztak, falucsúfolók hangzottak el, nótáztak. Ez a tollfosztás vagy kukoricacsuhé eltávolítás, tökmagköpesztés alkalma volt a falvakban. Amikor elérkezett – általában e három településen december közepétől – a disznóvágások ideje, jó alkalom volt ez a kaláka, vagy közösségi együttlétekre. Ám ez már inkább a közeli szomszédság, rokonság köre volt. Szerencsés volt az a település, ahol színjátszókör, vagy dalárda, esetleg felolvasókör is alakult. Utóbbiról nincs adat, hogy lett volna e vidéken. A közösségi lét a mezőgazdasági munkák leszűkülése, a paraszti gazdálkodás elsatnyulása miatt fenti alkalmak hiányában megszűnt. Természetesen megmaradtak a disznóvágások, a még meglévő szőlőhegyeken a szüret, a házi pálinkafőzés lehetőségének megnyílásával ezek a kis csoportosulások, de aktív folyamatos közösségi, elmélyültebb együttlétre már nem, illetve más formában kerül sor napjainkban. Ez inkább a települések minden évben hasonló – néhány új kezdeményezéstől eltekintve – rendezvényein való találkozásra, vagy egy-egy téma köré fonódó (hímzés, horgolás, néptánc, irodalmi kör, sporttevékenység, faluszépítés stb.) rövidebb-hosszabb ideig fennmaradó közösségi együttlétre korlátozódik.

„A közművelődés beillesztése a permanens művelődés és nevelés rendszerébe nagyfokú integráció eredménye. Ebből adódik sajátos értéke a személyiségformálódás és formálás rendszerében. Egyszerre minden életkorú ember iskolán kívüli nevelése és önnevelése, másrészt szabadidős művelődési tevékenységformákkal a kultúrával való öntevékeny élés, elsajátítás és hasznosítás (a szórakoztatástól a legmagasabb szintű önnevelésig terjedő) permanens (élethosszig tartó) művelődés.” (Durkó 1999:5)

Közösségépítő távlati célként fogalmazódott meg részemről a Szeparé Őrségi Művészeti Szalon létrehozása, küldetéseként az Őrségi közösségek, érdeklődő lakosok minőségi együttléte megteremtésének előmozdítása és egy rendhagyó, a térségben még egyedülállónak számító kezdeményezés elindítása.

Közösségépítő beszélgetések, nem rendezvényen, vagy rendezvényt követően, hanem ellátogatva családokhoz, három Őrségi település lakosaihoz, interjút készíteni, falutörténeteket gyűjteni és visszacsatolni a tapasztalatokat, az adott közösségben bemutatni. A létrejött közösségi interjúk során a legalapvetőbb kérdés feltevésére minden adatközlő megjegyezte (a három településről 100 válaszadó), hogy ezt a kérdést eddig még senki (kutatókra gondoltak nyilván) nem tette fel számukra. A bevezető kérdésre, hogy „Miért jó itt élni?”²⁴ (a három településen), egyöntetűen pozitív válaszok érkeztek, melyeknek további szakaszaiban számos közösségi megmozdulásról, kezdeményezésről hallhattam.

„A kezdeményezés, a lakosság megszólításának és bevonásának egyik fontos módszere a közösségi interjú. Azért nevezzük „közösségi”- nek (holott négy szemközti beszélgetésekről van szó), mert az a helyi közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára, a közösségi fejlesztési elképzelésekre és a cselekvési kapacitásra kérdez.” (Arapovics-Vercsög 2017: 13-18) Rendkívül meghatározó, hogy a három település, egymástól pár kilométerre, gyönyörű erdőkkel elzárva, elszeparálódva egymástól éli mindennapjait. A közösségi együttlétek falunként külön történnek, nem jellemző, hogy a települések átvándorolnak egymáshoz, kivétel persze ez alól a rokonsági, baráti látogatás, esetleg valamilyen munkakapcsolat, közös munkahelyre járás.

A közösségi folyamatok, lehetőségek számbavételekor elsősorban a közösség, mint fogalmi meghatározás vizsgálata több aspektusból szükséges. Sokan használják az érintett településeken is a kifejezést valamely/bármely csoportosulás megnevezésére. Ám fontos megvizsgálni, hogy mi a közös célja az adott közösségnek, mi az, ami miatt ezt a közösséget választottuk, mi a vonzó számunkra ebben a közösségben, miért az adott tagok vannak benne, milyen előnyt jelent esetleg a közösség tagjának lenni, mit gondol az adott közösségről a kívülálló.

A közösségi kezdeményezést, a közösségépítő folyamat elkezdését megelőzően mindenképp szükséges megismerni a települést, annak történelmét, néprajzi múltját, jelen szokásait, kulturális sajátosságait, szellemi életét. Tanulmányom elkészítését megelőzően helyi ismereteimre alapozva és azt bővítve a három szomszédos település Hegyhátszentjakab, Őrimagyarósd és Szőce vonatkozásában több olyan jellegű írásos dokumentummal találkoztam, amelyek segítettek abban, hogy összefogóan, jelen dimenzióban tudjam átlátni a kutatómunkát megelőző alaptéziseket, bemutatni a településeket.

Fontos látni a település kor szerinti összetételét, az idős és fiatalok arányát, a helyi intézményeket, szolgáltatásokat, közműveket, mesterembereket, a helyi Értéktárak tartalmát, kulturális és szórakozási lehetőségeket, hagyományokat, közlekedési lehetőségeket, turisztikai és a településre vonatkozó eligazító- információs táblákat, építkezési szokásokat, helyi tradíciókat a ház körüli kerítéseket illetően (mennyire zártak, vagy nyitottak), a lakóhely tisztaságát, a porták rendjét, tervezettségét, harmóniáját.

²⁴ Az adatközlőkkel készült interjúról készült videofelvételek visszavetítésre kerültek a Szeparé Őrségi Művészeti Szalon kezdeményezés Csűrmozi elnevezésű közösségi programján a települések lakosai számára.

2. ábra: Felolvasóköri az ifjúsággal a közösségi Szalonban Órimagyarósdon²⁵
(Saját forrás)

Egy település korrajzának és történelmének, értékeinek, érdekességeinek bemutatása mindig szubjektív, bármennyire is támaszkodunk a statisztikák, tények, számadatok halmazára. Kulturális szempontból egy adott településnek minden része, épített öröksége, mai építkezési szokásai, múltja, hagyományai, tradíciói, rendezvényei, kulturális színterei, lakosai meghatározóak. Mutatja magát a település. A Nemzeti Művelődési Intézetben a Szakmai Mintaprogram Központ vezetőjeként lehetőségem nyílt oktatni a Lázár Ervin Színháziskola Program²⁶ kapcsán a téma iránt érdeklődő pedagógus kollégákat. Az egyedülálló szakmai tudást nyújtó kurzus fő célja, hogy a színházba látogató gyermek kapjon megfelelő értelmezést a látott darabról, értse, korának megfelelő színdarab megtekintését követően a szüzsét, átlássa az összefüggéseket, de elsősorban szeressen színházba menni a későbbi élete során is. Kiváló, unikális kezdeményezés volt a Színháziskola program, mely egyben új gondolatot ébreszt. Korunkban, amikor egy település – Őrségi falvak viszonylatában – egyre-sorra elveszíti lakosait (előregedés, elvándorlás), örvendetes lenne egy hasonló páratlan jellegű, nívós program, amely például az iskolai osztálykirándulások alkalmával rendelkezésére állna a pedagógus és a tanuló részére, mely alapján a célzott település értékeit célirányos módszertani elképzeléssel, annak komplex bemutatására kerülhetne sor, úgy, hogy megnövekedjék az odaköltözési, odalátogatási, esetleg ottélési kedv. Számos helyi kulturális programnak volt köszönhető, hogy az Őrségbe érkező látogatók - megszeretve a tájat, a természetközeli életmódot, a helyiek erős identitástudatát - a térségbe költöztek.

²⁵ A képet készítette: Török Károly. A fotón az őrimagyarósdai fiatalok olvasnak fel Mátyás meséket Mátyás napon a közösségi színtérben megrendezett Szalon találkozóján 2018-ban.

²⁶ Lásd bővebben: Lázár Ervin Színháziskola Program (2019).

3. ábra: A Szalon vendégei voltak a Gyémántdiplomás tanítónők Szócén²⁷

(Saját forrás)

„Kincskeresés” - Közösségépítés az Őrség három településén

Szent-Györgyi Albert Nobel-Díjas magyar biokémikus kedvelt mondása a kutatásról, felfedezésről, hogy ha kutató valaki valamit, akkor az azt is jelenti egyben, hogy mindazonáltal, hogy látja a kutató azt, amit egyébként mindenki lát, de eközben olyan dolgokra gondol, amire talán még addig senki. E gondolat vezérelt, amikor a közösségek, közösségi beszélgetések, közösségépítés új lehetőségének megvalósításában vizionáltam azt a kezdeményezést, amely végül beváltotta a reményeket a három településen.

Első alkalommal a Szeparé Őrségi Művészeti Szalon alakuló rendezvényén a közösségi színtér, a hegyhátszentjakabi Művelődési Ház színházterme zsúfolásig megtelt. Mindenki izgatottan várt valamit, amelyre már régóta mindenki gondolt, de ebben a formában az eddigiekben még nem valósult meg. Egy új kezdeményezés, amelynek a közösség minden tagja részese és egyben a főszereplője. Mindenkiről szól, mindenkihez üzen és mindenkinek kivétel nélkül helye van ebben a közösségben. Három település együttlélegzése jöhetett létre.

A Művészeti Szalon közösségi kezdeményezés elnevezése nem véletlen. A Szeparé Őrségi Művészeti Szalon egy keretet is adott egyben, - emelve ázsióját a rendezvénynek – a találkozóknak. Meghatározta léte későbbi jövőképét is, mintegy felülemelve a szokványos, ám jól bevált minden évben sorra kerülő akár jeles napokhoz, akár egyéb alkalmakhoz kötődő rendezvényeket.

²⁷ Mélyinterjú is készült a három Gyémántdiplomás pedagógussal. Szőce, Hegyhátszentjakab és Felsőjánosfa tanítói voltak ők több generáción keresztül. Fotó: Török Károly

4. ábra: Közösségi beszélgetés a Közösségi színtérben a Művészeti Szalon szőcei rendezvényén
(Saját forrás)²⁸

A „Szeparé”²⁹ az őrségi ember szeres elzártágát, elszeparálódását, ebből adódóan az elvonulás vágyát is magában hordozó, meghitt, nyugalmas, beszélgetésre, közösségi együttlétekre utaló név. „Őrségi”, hiszen az Őrségben jött létre, az őrségiekért, nem kizárva természetesen ebből a máshonnan érkezőket, érdeklődőket. „Művészeti”, mert a közösségek, – jelen kutatás leírásában a három szomszédos település viszonylatában- a térségben működő eddigiekben még meg nem mutatkozó amatőr művészeti szakágakban tevékenykedők bemutatkozási lehetőségét adva, művészeti jellegű közösségi programokkal kiegészítve működik. És „Szalon” annak apropóján, hogy a bensőséges, beszélgetésekre invitáló, kulturált közösségi, polgári együttléteknél helyt adó, széles spektrumú kitekintésben gondolkodó küldetést tűzött ki magának. Ahogy Körmeny Lajos – történelem – és társadalomfilozófiai kutató – is kifejtí a közösségekről írt könyvében, már a 19. században is rendkívül fontosak voltak a civil szervezetek: a polgárosuló Európában például a klubok, szalonok, kaszinók, olvasókörok, dalárdák, sportegyesületek, egyre inkább szaporodtak. Erős szocializációs hatásuk volt, hiszen elősegítették a polgári kultúra, az értékek és az erkölcs terjedését. (Körmeny 2020: 3.4.2.3.)

A szalon megalapításakor az első és egyben legfontosabb „szereplő” kiválasztása a közösségi folyamat létrehozásakor maga az őrségben élő ember az érzéseivel, szokásaival, gondolataival, történelmével, gasztronómiájával, de legfőképp identitásával. A közös beszélgetések alkalmával minden esetben az adatközlők interjúiból kiderül, hogy minden a hovatartozásunkról szól, mindent gyakorlatilag ez ír felül, ez határoz meg. Tartozni valahova, ahol megbecsülnek. Persze még számos más terület is kibontásra vár – a jövő szakmai anyagai, kutatásai – amelyeket a három településre ellátogatva az adatközlőkkel és még újabb

²⁸ A kép készítője: Török Károly

²⁹ A tanulmány írójának megjegyzése: általánosan használt kifejezés volt a kis falvakban a közösségi helyek – melyek helyén később néhol kultúrházak épültek – elnevezése már a két világháború között Magyarországon, a „szeparé”, ahova szórakozni jártak a fiatalok, vagy táncolni az esti harangszóig.

riportalanyokkal át érdemes beszélni, később közösségben is megvitatni. A három településen 100 adatközlő adott választ a kérdésekre, a kötetlen beszélgetések kapcsán az alábbi kérdések hangzottak el minden alkalommal. Hegyhátszentjakabon, Órimagyarósdon és Szőcén:

Mi a kincse a településnek (Hegyhátszentjakabon, Órimagyarósdon, Szőcén), miért jó itt élni?

- Mióta élnek itt, ez a szülőhelyük? Elvándoroltak-e más településre időközben?
- Honnan származik, mit jelent a falu neve (Hegyhátszentjakab, Órimagyarósd, Szőce)?
- Milyen vallású emberek lakják a falut?
- Hányan laknak a faluban? Hányan laktak régen?
- Mivel foglalkoznak az itt élő emberek ma, régen?
- Milyen mesteremberek vannak a faluban (hagyományos mesterségek)?
- Régen mennyi állatot tartottak, mennyi van most? Tartanak-e még tehenet a faluban?
- Készítenek-e őrési, jellegzetes helyi ételt, süteményt, esetleg hajdinas ételeket?
- Hogyan készítik az őrésben a dödöllét?
- Hogyan nevezik a falu határában lévő dűlőket, erdőket?
- Milyen gombákat, gyógynövényeket szoktak szedni? Mire használják ezeket?
- Milyen vallási ünnepeket, szokásokat tartanak a településen? Tartják-e még a búcsú szokását?
- Részt szoktak-e venni a faluban és a környéken a rönkhúzáson, farsangon?
- Részt vesznek-e a település Falunapi rendezvényén?

Az interjúk helyszíne a riportot vállaló család vagy személyek lakóépületében volt, így lehetőség nyílt a célirányos kérdések mellett a háztartásról, mindennapi életéről is beszélgetni. Videó felvétel és fotó készült minden beszélgetésről, melyet az interjút követően megtekintettek a szereplők és már a helyszínen elkezdődött a közösségi beszélgetés erről (a felvételt készítő és a családtagok között).³⁰

A riportok elkészítését, feldolgozását, archiválását követően került sor mindhárom településen a közösségi rendezvény megszervezésére, lebonyolítására, melynek hozadéka elsősorban a településen élők identitásának erősítése, jól – létük elősegítése, közösségben való tervezéseik voltak, azóta is tartó folyamatos kapcsolattartással.

A három közösségépítő rendezvény programjainak állandó eleme volt a - stílszerűen az Őrségi építményhez igazodva – Csűrmozi-nak keresztelt vetítés, ahol a falu lakóival készült interjúk kerültek lejátszásra. A felvételek egyértelművé tették a nézőik számára az együvé tartozás, az identitás meghatározás – kinyilatkoztatás tényét, mindenki mindenkit láthatott, hallhatott. A „Miért jó itt élni, mi a falu kincse?” kérdésre adott válasz kíváncsivá tette a hallgatóságot, érdekelte a közönséget. Megható, egyben meghatározó pillanatok voltak mindhárom helyszínen. A települések vezetői köszöntőjükben minden alkalommal méltatták községük lakosait, közösségi tevékenységeiket. Három különböző apropója is volt mindegyik helyszínen: Hegyhátszentjakabon, tekintettel arra, hogy a Magyar Kultúra Napján került sor a rendezvényre, a megemlékezést követően, kávéházi hangulatot idézve, kis asztalok körül folytatott tovább a kötetlen beszélgetés. Órimagyarósdon a riportok elkészültét követően Mátyás napra esett a közösségi találkozó, így a Csűrmozi vetítés végeztével a Szalon által kezdeményezett Felolvasó klub tartott előadást. Szőcén a közösségi mozizást egy meglepetés blokk fogadta. A riportok során fény derült arra, hogy három Gyémántdiplomás pedagógus él a környéken, így ők „élő interjúra” voltak személyesen hivatalosak. Természetesen mindhárom

³⁰ Az interjúk alkalmával a kérdező Török Károlyné Miszori Marianna, a videofelvétel készítője és archiválója Török Károly volt.

helyszínen meghitt környezetben, a Szalon által berendezett polgári, kávéházi miliőben érezhették otthon magukat a résztvevők.

Számos pozitív visszajelzés érkezett a kezdeményezésről, a környékbeliak már becézve („Mikor lesz újra Szeparé?”) emlegetik a kicsi Szalont, ahol mindenki jól érezte magát. Így létrejött hamarosan a következő találkozó is Advent idején, a három települést egyszerre megszólítva, közös ünnepváró beszélgetésre invitálva. A Csűrmoziban ekkor a 10 évvel azelőtti hegyászentjakabi Udvari Betlehemépítés mozzanatai kerültek levetítésre. A vetítés közben is emlékidézés, megható közösségi beszélgetés, a kiállított régi falusi képek, hajdani karácsonyi képeslapok megtekintése zajlott. Figyelemreméltó, hogy erre az alkalmakra már a településekről elszármazottak is hazalátogattak.

A közösségépítő folyamat kezdő lépései

A közösséggel való kapcsolatteremtésnek, az egyénnel történő beszélgetésnek, interjúkészítésnek megelőző fázisában mindenképpen elengedhetetlen, hogy értékek mentén haladjunk, a közösségépítő tevékenységnek így állhatunk neki. A közösségfejlesztés tudományának neves tudósai alkották meg ideáikat a módszerekről, folyamatról, alapelvekről. Donald Warren amerikai, michigani szociológus állítása, hogy egy adott közösségnek öt funkciója van az életünkben: A legelső és legfontosabb a szocializáció, amikor a közösség az általa jónak talált értékeket közvetíti tagjainak, olyanokat, amelyek a releváns kultúrában érvényesek, elfogadottak. A második a mindenki számára elengedhetetlen gazdasági boldogulás: a közösség biztosítja a tagoknak a megélhetést. A harmadik a társadalmi részvétel: lehetőségek, elfogadottság, társasági, társadalmi életben való érvényesülés, kötelességek és jogok gyakorlásának lehetősége. A negyedik a társadalmi kontroll, mint közösségi funkció. Az egyén, a közösség tagja számára a kontroll alapját a közösség elfogadott értékei és meghatározott normái jelentik. Alapvető értéknek kell, hogy megjelenjen a köz ügyei iránti elkötelezettség és felelősség. Az ötödik funkció az egymás támogatása, a kölcsönös segítségnyújtás, kölcsönös támogatás, az együttműködés. Az egységben az erő gondolatának tükröződése D.Warren állítása, miszerint a közösség tagjai képesek megvalósítani azokat a feladatokat, amelyek erőn felüliek, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy személy egymaga kezelni tudja. (Vercseg-Arapovics 2017:8)

Fenti elvek mentén, a cél meghatározását követően a három település elöljáróinak felkeresése történt személyesen részemről. Hegyhászentjakab, Órimagyarósd és Szőce községek polgármestereivel folyamatos egyeztetések követték az - e projekt, közösségépítő kezdeményezés – első találkozását. Mindhárom település vezetője örömmel és nagy várakozással fogadta az innovatív ötletet, támogatásukról biztosítottak. A tartalmas megbeszélések alkalmain szó esett a Szalon küldetéséről, a közösségi folyamat lehetőségeiről, a településen élő azon személyekről, akiket a polgármesterek javasoltak riportalanyoknak, akik sokat tettek már az eddigiekben is a településekért, szívesen beszélgetők, értékes múltbéli történetekkel rendelkeznek. Az addigi tapasztalataim, jó gyakorlatok ismerete alapján az együttműködéshez említésszerűen vázoltam fel a megbeszélésekkor a közösségek fontosságát, a közösségépítés lehetőségének egy új dimenzióját. A riportalanyok felkeresését, a riportok elkészítését követően mindhárom településen külön-külön egy-egy rendezvény keretében meghívást kaptak az interjúalanyok, családtagjaik, ismerősök, rokonok, aki részt kívánt venni a közösségi eseményen. A helyszín a találkozóhoz mindhárom településen a helyi Községi Színtér, vagyis a falubeli Művelődési Ház volt. A települések elöljárói mellé társultak a

települések különböző szervezetei, akik a találkozók alkalmának az előkészítésében vettek részt.

„A közösségfejlesztés (community development), vagy közösségszervezés (community organisation) felfogásunkban elsősorban települések, szomszédságok (településrészek), kisebb térségek közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti vagy kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat.”- írja Varga A. Tamás és Vercseg Ilona (1998, 22. oldal) alapművükben, amelynek bevezetőjében a közösségfejlesztést a, társadalomalakító reformkoncepcióként, b, módszerként, c, formálódó segítő szakmaként, d, egyfajta társadalmi mozgalomként értékelik.” (Kleisz 2018:14)

5. ábra: A szőcei iskola lépcsőjén az osztály Irma tanító nénivel 1963-ban³¹

³¹ Az 5. és 6. képen a „szőcei tanító néni” Biczó Zoltánné 1963-ban az osztályával az iskola épülete lépcsőjén és Török Károlyné Miszori Mariannával az interjú készítésekor 2018-ban. Fotó: Török Károly

6. ábra: Interjú Biczó Zoltánné Irma tanítónővel

(Saját forrás)

A kutatási eredmények bemutatása a közösségnek

A magyar közművelődés 20. századi történetének meghatározó személye, Beke Pál kollégáival a 70-es években az országot járva hittel és felülmúlhatatlan tapasztalással a háta mögött idézte meg az általa indított *látóutakon*³² (Izer 2016) a közösségépítés, közösségfejlesztés óriási szerepét a kulturális szakterületen. Így vélekedik ő erről: „Beláttuk, hogy amit mi csinálunk és szorgalmazunk, az már nem népművelés a szó eredeti értelmében, ám bizonyára kultúra (ekkorajtát „kulturálisnak” hívták a felügyelő minisztériumot), éppen ezért dadogva kerestük az új kifejezéseket kialakult tevékenységeink összefogó értelmezésére. Nem tudtuk, hogy ezt az általunk végzett, sajátos kényszerhelyzetünkéből született sajátos tevékenységet a Lajtán túl, de különösen az angolszász nyelvterületen már évtizedek óta ismerik és végzik (nyilván az ő sajátos helyzeteik, igényeik és problémáik szerint). El is nevezték, megkülönböztetendő valamennyi más, a társadalommal kapcsolatos tennivalótól: community development – mondják ők, szerencsésen egy szóba sűrítve a települést és annak lakóit, mint közösséget, beleértve ebbe a sajátos szerveződések, az azokkal kapcsolatos sajátságos tennivalót, netalán

³² „A Nemzeti Művelődési Intézet Közösségi Kezdeményezések Országos Szakmai Központja azzal a fő céllal indította útjára 2014-ben a „Látó utak” elnevezésű szakmai tevékenységét, hogy a magyarországi helyi „jó gyakorlatokat” (közművelődési, közösségfejlesztési, településfejlesztési) megismertesse a szakmában dolgozó szakemberekkel. A „Látó út” célja, hogy a magyarországi közművelődési, közösségfejlesztési és településfejlesztési „jó gyakorlatokat” megismertesse a szakmában dolgozó szakemberekkel és szakmai gondolkodást, fejlesztést indítson el ezáltal. A „Látó út” kutatást a Nemzeti Művelődési Intézet Országos Tudományos és Felsőoktatási Központja koordinálta a Közösségi Kezdeményezések Országos Szakmai Központjának közreműködésével.”

segítséget, segítő munkát, avagy éppen „fejlesztést”, értsd: a teljesebb, bonyolultabb, a magasabb rendű minőségi állapot felé irányuló mozgás, változás segítését.” (Beke 2001)

7. ábra: Az első Csűrmozi közösségi mozi vetítés Hegyhátszentjakabon
(Saját forrás)

8. ábra: A Csűrmoziban vetített riportokat követően elindult a közösségi beszélgetés
Őrimagyarósdon a „Nyolckályhás Házban”
(Saját forrás)³³

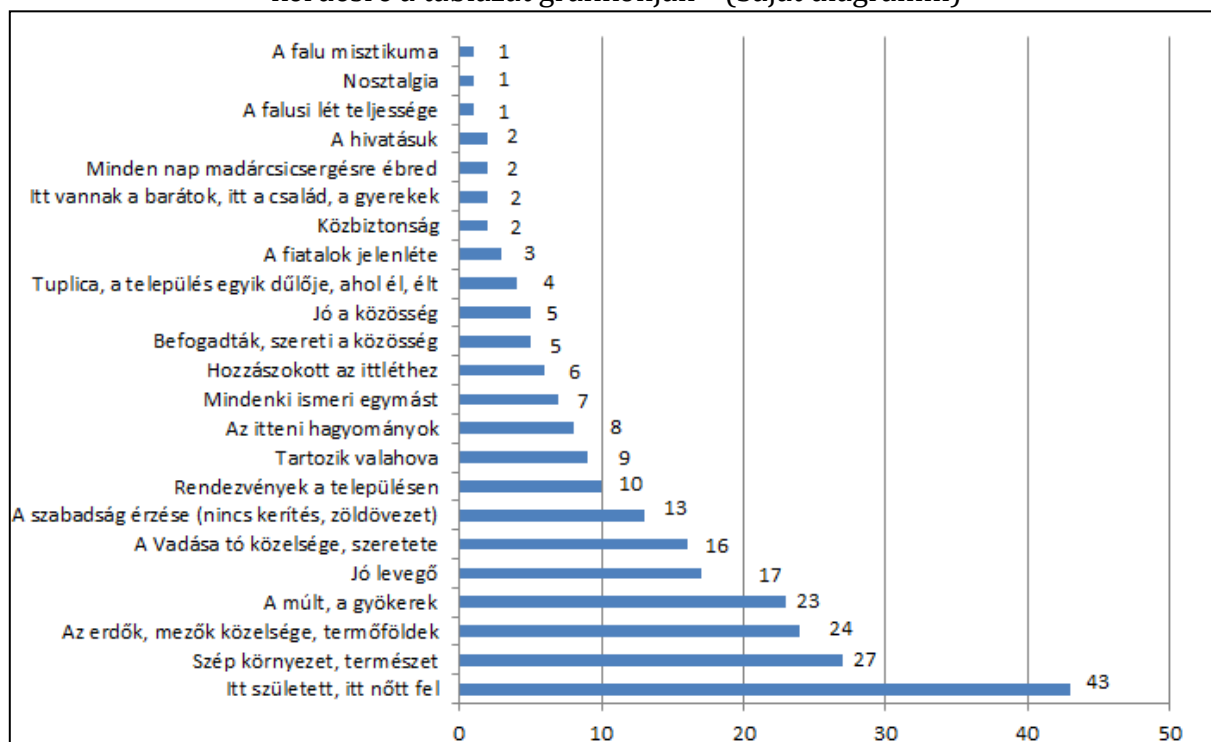
³³ A Művelődési Ház Török Károlyné Miszori Marianna által kapta a „Nyolckályhás Ház” elnevezést - a kutatás idején - a benne lévő nyolc cserépkályha okán Őrimagyarósdon. Fotó: Török Károly.

Mindenképpen, tapasztalatom alapján látó útként is funkcionáló, értelmezhető, többirányú gyakorlati célja is volt annak a három közösségi találkozásnak az említett három településen, ahol az elkészített interjúk csokorba szedése nyomán a videofelvételeket kivetítve a résztvevők megtekintették egymásnak, egymás településeinek gondolatait, átgondolásra érdemes mondatait, véleményét. Látták a települések a helybeli közösségi színteret egy új kezdeményezés, új térberendezés kapcsán, kicserélhették a közösségi mozi nézést követően felmerülő elképzeléseiket, szövődtek új ötletek, mit lehetne még szervezni a közösségeknek. Szemléletformálás indulhatott meg, bővültek a résztvevők egymásról, egymás településeiről való ismeretei. Megosztották egymással tapasztalataikat. Ha csak arra gondolok, hogy a még nem elterjedt szőcei mákos zserbó receptjét a másik két település is gasztonómiai repertoárjára tűzi, vagy a falubetlehem minden évben való megépítésére már jól kipróbált gyakorlatot átveszi egymástól a három közösség, vagy esetleg a falunapok rendezéséről diskurálnak, gondolatot cserélnek a települések vállalkozói, szállásadói, ez mind a jó gyakorlatok megosztása, a települések, közösségek építésére szolgált.

Az interjúkészítés eredményeiről

A vizsgálódásom során az adatközlőkkel készült interjúkat feldolgozva a beszélgetés egy szegmensét, a „Miért jó itt élni, mi a kincse a településnek, ahol él?” kérdéskört megvizsgálva készítettem el a válaszadók állásfoglalásának kimutatását. Az interjúk alapján egyértelműen kiderül, hogy a megkérdezettek legnagyobb részének leginkább szülőföldjéhez, lakóhelyéhez, mint lokalitáshoz a legerősebb a ragaszkodása, kimutatható a legerősebb kötődése azáltal, hogy itt született, itt nőtt fel: 43 válaszban szerepelt ez az állítás. Kutatásomban az őrségi kötődéssel kapcsolatos feltevésem igazolásaként ez állapítható meg. A válaszok felsorolásában 23 különböző meghatározás szerepel az adatközlők riportja alapján (lásd a táblázatban). Természetesen nem volt elvárás a beszélgetések során, hogy kizárólag egy fogalommal határozza meg bárki a véleményét, így lehetséges volt akár kettő fontos említést is megadni a feltett kérdésre. A második legfontosabb értéke az itt élőknek a szép környezet, a természet közelsége: 27 válasz érkezett erre és a harmadik legtöbbször említett érv a közeli erdők, mezők, közelben elhelyezkedő termőföldek voltak, ezt 24-en tartották prioritásnak. Előkelő helyen szerepel még az Őrséghez tartozás, a legnagyobb érték tekintetében a múlt és a gyökerek kiemelése, 23-an adták ezt a választ. Érdekes és egyben tanulságos eredmény, hogy 14. helyen szerepel az említések számát figyelembe véve a közösségről alkotott pozitív válasz. Nem kizárt, hogy a válaszadók a kifejezés alatt egy konkrét, kizárólagos közösségre gondoltak, nem kimondtam a településük egész közösségére, magára a falura. Itt fogalmi magyarázat, tisztázás is szükséges lehet egy következő kutatás alkalmával. Ugyanakkor a diagramm alapján jól látható, hogy a barátok, család, gyerekek közelsége, jelenléte alaphelyzetben természetes, tény, tehát egyértelmű, hogy nem említik gyakran, talán ezért került csak két alkalommal megemlítésre. Összességében megállapítható, hogy a felsorolás önmagában megmutatja a válaszadók legkiemeltebb értéket, ám fontos megjegyezni, hogy tekintettel arra, hogy nem kérdőíves felmérés eredménye, ahol választási lehetőség szerint, előre meghatározott fogalmakból kell választani, itt másként, leginkább egyben kezelendők a felsorolt értékek. Az interjúkban feltett kérdésem volt, hogy elmenne –e innen más vidékre, más településre lakni, melyre a válaszadók kivétel nélkül egyöntetűen nem-mel válaszoltak.

9. ábra: „Kincsdiagnózis” Az adatközlők válasza a *Miért jó itt élni? Mi a település kincse?* c. kérdésre a táblázat grafikonján ³⁴(Saját diagramm)

Pável Ágoston a 20. században élt nyelvész, költő, néprajzkutató, aki Vas megye egyik szellemi óriása volt, gyönyörűen ír az alábbi versrészletben a lokalitás, a helyi értékek megbecsülése fontosságáról. Fenti kutatás talán e sorokat is alátámasztja: *„Más ember könnyen szedi sátorfáját, s jót-rosszat szintelen emlékké gyűrve, közömbös arccal tovaáll. Sem rög, sem sír, sem jószág, sem szemek, sem dáridók, sem szenvedések nem érnek le a lelke mélyéig. Futóhomokban teng sovány gyökéren, melyet az első szél kifordít és nyomtalan tovább sodor.”* (Pável 1933., 2017.)

A közművelődési, kulturális szakember szerepe a falvak életében

Két fogalom rendkívül szoros összekapcsolódásáról beszélhetünk a jelenkorban a kultúrát illetően a kis falvak esetében meglátásom szerint. A közösséget építő, a helyi közösségi létben magát elhelyező kulturális szakember és a kovász e két fontos szó. Szükség van minden kistelepülésen egy olyan szakemberre, aki közösségben gondolkodik, akit elfogad a helyi közösség és aki egyben a kovásza is ennek.

Az Őrségben kiemelten nagy jelentőséggel bír a kovász a szó eredeti értelmében: a kovász kelesztésének nagy szerepe van, hiszen az itt elzártan, szerves településen élőknek valamikor a mindennapi kenyeret jelentette minden háznál a kovász meglétének, őrzésének biztonsága.

Jelen kutatási területem három településén ugyan nincs jelenleg kinevezett kulturális szakember a közösségi szintén, de elmondható a riportok és az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján, hogy megannyi „kovász”, a településért tenni akaró helyi lakos él itt. A

³⁴ Az interjúk során a három településen a megkérdezettek, 100 adatközlő válasza a „Miért jó a településen élni, mi itt a legnagyobb érték számára?” (emlékek száma)

településeken a kulturális, vagy faluszépítő egyesületek aktív tagjai, a település elöljárói és a falvak lelkes segítői azok jelenleg, akik a kulturális életben jeleskednek: pályázatokat írnak és beszámolnak ezekről, rendezvényeket készítenek elő és valósítanak meg, tervezik sorban a következő év kulturális eseményeit.

A három település esetében még a kiemelten jó színvonalon, folyamatosan végzett ez irányú tevékenység ellenére is látható a közművelődési szakember hiánya. Jelen kutatás alkalmával való beszélgetésekből szűrhető le, hogy a teher, amivel jár fenti tevékenység gyakorlatilag a település vezetője vállán fekszik. A közművelődési szakember elengedhetetlen része a település kulturális élete szervezésének, hiszen egy személyben tud feladatkörénél fogva sokrétű szakmai feladatot végezni. Ünnepi műsort, rendezvényeket szervezni; helyi és tágabb vonzáskörzeti kapcsolatokat építeni. Kulturális információkat gyűjteni és szolgáltatni; csoportfoglalkozásokat, közönségszervezést végezni; kulturális programokat, kiállításokat tervezni, szervezni. Ismeretterjesztő előadásokat, vetélkedőket, játszóházakat, helyi értékbemutatókat, vásárokat, fesztiválokat, szünidei táborokat tervezni, szervezni; lebonyolítani; hagyományőrző és művészeti csoportok szakmai munkáját segíteni; csoportot vezetni; kulturális stratégia, éves tervek, szakmai elemzések, beszámolók, ifjúsági programok, klubok, rendezvény forgatókönyvek, program-költségvetési tervek, statisztikai jelentéseket - elemzéseket készíteni; forrásteremtési feladatokat végezni. Mindezt elhivatottan, alázattal, közösségben, a közösségért.

„Közösségben és közösség által művelődni és tanulni mindig egy másabb minőséget jelent. A gondolataink összekapcsolódnak, közösen új tartalmakat fedezünk fel, létrejön a hatás és visszahatás. A közösség tudásra gyakorolt multiplikátor hatásai mellett persze nem elhanyagolható maga a közösségi érzület, a „mi-tudat” értéke sem. A közösség megerősíti a tanultak hatását, helyreterdzi a félreértéseket, lehetőséget ad közös gondolkodásra, vitára, önmagunk kipróbálására.” (Juhász 2014:7)

Összegzés

Alapvető tézisem, jelen kutatásom alapja, hogy emberi létünkben meghatározó szerepe van a helynek, ahol élünk. Befolyásolja identitásunkat, meghatározza életminőségünket, megvilágítja és irányítja jövőképünket. Helyes irányt mutat. Mindez megerősítést nyert a három településen megkérdezett 100 adatközlő válaszából. A kutatás nem ért véget, az interjúk, beszélgetések, az anyaggyűjtés, az űrségi jelen és múlt feldolgozása, megélése folytatódik a jelenben, az űrségi mindennapokban, a helyi közösségekben.

E kutatás folyamatában az emberi tényezők a legmeghatározóbbak. A személyes találkozások képezték, képezik a legértékesebb megélt tudást. Az oly sokszor emlegetett „a 24. órában vagyunk”, már-már sztenderddé vált ténymegállapító jósmondat a falukutatással kapcsolatban gyakran lámpásként felvillant előttem is, talán más aspektusból. A tanulmány új dimenziókat nyitott meg számomra a tudományos igényű kutatási tevékenység iránt a jövőben.

Elképzelésem és terveim szerint a kutatás következő, egyben második része a Kulturális Szemle későbbi számában jelenik majd meg, amelyben az űrség közösségi, múltbeteintő és jelenkorba áthagyományozódott értékének, a Rönkhúzás és hagyománya, valamint az Udvari betlehmek újkori, 21. századi megjelenése, hatása a közösségekre vizsgálatának eredményeit mutatom be.

Felhasznált Irodalom:

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről és A 20/2018 (VII. 9.) EMMI rendelet Elérhető: Nemzeti Jogszabálytár <http://www.njt.hu> Letöltés ideje: 2020.10.03. 18:01
- Arapovics Mária – Vercseg Ilona (2017) Szerk.: Közösségfejlesztés Módszertani Útmutató. CSELEKVŐ közösségek aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Országos Széchényi Könyvtár, 7-8. p. Elérhető: https://cselekvokozossegek.hu/wpcontent/uploads/csk_utmutato_kozossegfejlesztos_online_20170331-1.pdf Letöltés ideje: 2020.10.03.17:05
- Arapovics Mária – Vercseg Ilona (2017) Szerk.: Közösségfejlesztés Módszertani Útmutató. CSELEKVŐ közösségek aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Országos Széchényi Könyvtár, 13-18. p. Elérhető: https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/csk_utmutato_kozossegfejlesztos_online_20170331-1.pdf Letöltés ideje: 2020.09.13.17:55
- Beke Pál (2001): Méltóságkereső. Népművelőbiztató 338. p. Kaposvár, Magyar Nemzet, 1989. június 27.
- Durkó Mátyás (1999): Andragógia: A felnőttnevelés és közművelődés új útjai. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. Elérhető: <https://docplayer.hu/18765858-Durko-matyas-andragogia-a.html> Letöltés ideje: 2020.10.11.19:10
- Hegyhátszentjakab Község honlapja Elérhető: <https://www.hegyhatszentjakab.hu> Órimagyarósd Község honlapja Elérhető: <http://www.orimagyarosd.hu> Letöltés ideje: 2020.10.10.15:15
- Izer Boglárka (2016.): Szervezetben belüli non-formális tanulás – A Nemzeti Művelődési Intézet „Látó útjainak” hatása. Juhász Erika főszerk., Kulturális Szemle, Junior Kutatói Műhely. Elérhető: <http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/junior-kutato-i-muhely> Letöltés ideje: 2020.09.01.15:15
- Juhász Erika (2014): Közösségben művelődni és tanulni. In: Juhász Erika (szerk.): Közösségi művelődés – közösségi tanulás. Debreceni Egyetem, KultúrÁsz Közhasznú Egyesület Debrecen, 2014. 7-8. p. Elérhető: https://durkokonferencia.hu/files/200001122-a6641a75cc/2014_kotet.pdf Letöltés ideje: 2020.09.02.18:16
- Kleisz Teréz (2018): A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben. In: Juhász Erika - Márkus Edina (szerk.): Tudástár a közösségi művelődésben {Tudástár sorozat II. kötet} Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., 4. p. Elérhető: <https://nmi.hu/tudastar/tudastar-a-kozossegi-muvelodesben/> Letöltés ideje: 2020.09.02.20:46
- Kleisz Teréz (2018) A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben. In: Juhász Erika - Márkus Edina (szerk.): Tudástár a közösségi művelődésben {Tudástár sorozat II. kötet} Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., 14. p. Elérhető: <https://nmi.hu/tudastar/tudastar-a-kozossegi-muvelodesben/> Letöltés ideje: 2020.10.05.21:56
- Körmendy Lajos (2020): A közösség nélküli ember - Civil Közösségek fej. Budapest, Ad Librum Kiadó, 3.4.2.3. p. Elérhető: https://books.google.hu/books?redir_esc=y&hl=hu&id=xvHPDwAAQBAJ&q=olvasókörk#v=snippet&q=olvasókörk&f=false Letöltés ideje: 2020.09.25.22:34

- Magyar Néprajzi Lexikon III. (1980) . Ortutay Gyula. (Főszerk.) Budapest: Akadémiai. 1980
Elérhető <https://www.mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-41.html> (Magyar Néprajzi Lexikon) Letöltés ideje: 2020.09.20.21:35
- Magyarszombatfai fazekasság (2020)
Elérhető:http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=0magyarszombatfai_fazekassag
Letöltés ideje: 2020.09.20.19:35
- Magyarszombatfa Község honlapja Elérhető: <https://www.magyarszombatfa.hu> Letöltés ideje: 2020.09.21.18:15
- MAGYAR TURIZMUS ZRT. Kommunikációs Csoport (2008): Beszámoló a Magyar Turizmus Zrt. 2007. évi marketingtevékenységéről Elérhető: <https://adoc.pub/beszamolo-a-magyar-turizmus-zrt-evi-marketingtevekenysegerl.html> 68.p. Letöltés ideje: 2020.10.23.17:56
- Nemesnépi Z. GY. (1878) Eörségnek Leírása. – szerk.: Őrségi Baráti Kör (1985) Szombathely, 317. p.
- Nemzeti Művelődési Intézet - Lázár Ervin Színháziskola Program (2019) Elérhető: <https://nmi.hu/szinhaziskola/> Letöltés ideje: 2020.10.14.17:40
- Pável Ágoston (1933): Hűséggel megvert embertársaim c. versrészlet Elérhető: <https://www.mek.oszk.hu/16600/16647/16647.htm#15> Letöltés ideje: 2020.10.22.19:40
- Seligman, Martin (2011): Flourish – ÉLJ BOLDOGAN! A boldogság és a jól-lét radikálisan új értelmezése 24. p. Bp. Akadémiai Elérhető: <https://www.docplayer.hu/1520612-Flourish-elj-boldogan.html> Letöltés ideje: 2020.10.22.22:41
- Sütő András (1982): Gyermekkorom tükörcserepei. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Szent-Györgyi Albert idézet Elérhető: <https://www.citatum.hu/szerzo/Szent-Gyorgyi-Albert> Letöltés ideje: 2020.10.18.22:00
- Szőce Község honlapja Elérhető: <https://szoce.hu> Letöltés ideje: 2020.10.18.22:00
- Tóth János (1971): Az Őrség népi építésze. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Török Károlyné Miszori Marianna (2011): Csutorafűrész, Félrecsupor és Fűzfánfűtő. Zala Megyei Közművelődési Intézmény, Zalaegerszeg, 14-15. p.
- Török Károlyné Miszori Marianna (2013): Falusi Krónika – Irodalmi Hungarikumok. In: SZÍN Községi Művelődés 18. évf. 1. sz. 69-73 p.

JUNIOR KUTATÓMŰHELY

Csaba Alexa:

Hangadók az ifjúság szociális életében

Absztrakt: Hangadók az ifjúság szociális életében című szakdolgozatom alapján készült tanulmány azt fejtegeti, hogy kik azok a személyek, akik a fiatalok személyiségére, szocializációjára hatással vannak. Említésre kerülnek azok a szociális közegek, amelyben leggyakrabban jelen van a célcsoport és ezeknek a jelentőségéről is szó esik, továbbá az ifjúság és a digitalizáció kapcsolatáról. Empirikus kutatásomban a fiatalokat és példaképeiket, hozzájuk való viszonyulásukat tanulmányozom.

Abstract: Opinion leaders in youths' social life is about people who somehow effects the development of youths' personality and socialization. Mentioning the most usual social mediums and where young people occur, furthermore the relation of youth and digitalization. In my empirical research I investigated young people and their ideals, online leaders and the way they relate to these characters.

Kutatásom célja, kérdések és hipotézisek

A kutatásom célja az volt, hogy bemutassam, hogyan formálják az úgynevezett hangadók az ifjúság személyiségét, és a szocializációs folyamatot. Bemutatom a szocializációhoz kapcsolódó, témához fűződő lényeges fogalmakat, továbbá a digitális világ folyamatos változásának hatásait, és az ebből következő problémákat, fordulatokat.

Empirikus kutatásom során a fiatalokat és példaképeiket, szabadidőeltöltésüket vizsgáltam és hoztam összefüggésbe az online élettel való kapcsolatukkal. Ezzel a céloom az, hogy rávilágítsak a média szerepére és annak hatására miként alakítja a fiatalok egyéniségét.

Az előzőekben vázoltak alapján az alábbi kutatási kérdésekre és hipotézisekre kerestem reflexiókat:

Kutatási kérdések:

1. Milyen szerepe van a médiának a fiatalok személyiségformálásában?
2. Milyen hatása van az influencereknek az ifjúságra? Hogyan ítéli meg az ifjúság az influencereket?

Hipotézisek:

- Mára központi szerepet kapott az internet a fiatalok életében, nagyrészt a médiakultúra befolyásának alapján élik mindennapjaikat, ahhoz igazodva formálódik a személyiségük és az élethez való hozzáállásuk.
- Az influencerek tökéletességre törekvő hajlama, és nagyfokú influálásának köszönhetően a fiatalok egyre felületesebbé válnak, csökkenhet az önbizalmuk és a világról alkotott képük is átformálódik.

Szociális kompetencia

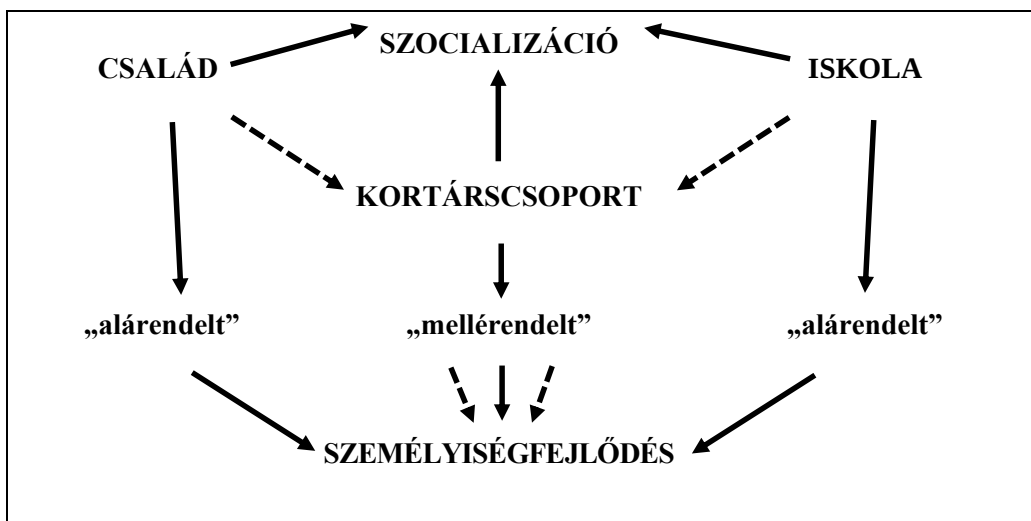
A szociális kompetencia – amely fogalom magában hordja a szociális megismerés, a szociális motívumok, készségek, képességek, szokások, ismeretek komplex rendszerét - képezi az emberek alapvető társulási szokásait. A definícióban is megmutatkozik, hogy ez nem egy dolog, hanem több minden együttevét. Vonatkozhat a társas szituációkban megfigyelhető magatartásra, cselekedetekre, szubjektív gondolatokra és érzésekre, vagy akár arra is, hogy az egyén miként viszonyul bizonyos szerepek betöltéséhez (például szülőség, példakép, barát stb.), azok kezdeményezéséhez, fenntartásához, ápolásához.

Számomra azért releváns és fontos ezt kiemelni, mert az ifjúság szempontjából hatványozottan igaz a fogalom, miszerint rengeteg külső-belső tényező befolyásolhatja a személyiséget és az énkép formálódását, amely az életkorral folyamatosan változik, formálódik. Egy fiatal társas viselkedésének megértéséhez elengedhetetlen megismerni a környezetet, amelyben különböző ingerek érik, és amely hatások meghatározzák az ítéletalkotást és viselkedést. (Bless, Fiedler, & Strack, 2004) Ez a meghatározás és nézőpont képezte a kutatásom vezérfonalát.

Szocializációs közegek

Azt a fajta platformot, amelyet például az általános vagy középiskola jelent a fiatalok számára, Giddens szocializációs közegnek nevezi, és további, interakciókra alkalmas környezeteket különböztet meg – család, kortárs csoportok, iskolák, munkahely, illetve a tömegkommunikációs eszközök. (Giddens, 1997). Kollár Csaba A budapesti ifjúság fogyasztói csoportkultúrája az infó-kommunikációs társadalomban, és ennek marketingkommunikációs aspektusai című disszertációjában azt vallja, hogy az egyén fejlődése és jelleme szempontjából döntő jelentőséggel bír, hogy kik, milyen csoportok, mekkora aktivitással, mennyi ideig, mennyire homogén vagy éppen heterogén értékrend közvetítése révén hatnak a személyiségre, és ezek milyen irányban valósulhatnak meg. (lásd 1. ábra). (Dr. Kollár, 2007)

1. ábra Szocializációs modell érvényesülése:
Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Az 1. ábra jól szemlélteti a szocializáció színtereit, illetve azok egymásra hatását és lehetséges irányait. Ahogyan az illusztráción is látható, az elsődleges közegek egy ifjú életében a család és

iskola/barátok, csak ezek után következnek a többi lehetséges terület, a munkahelyi környezet és a tömegkommunikációs eszközök teremtette világ.

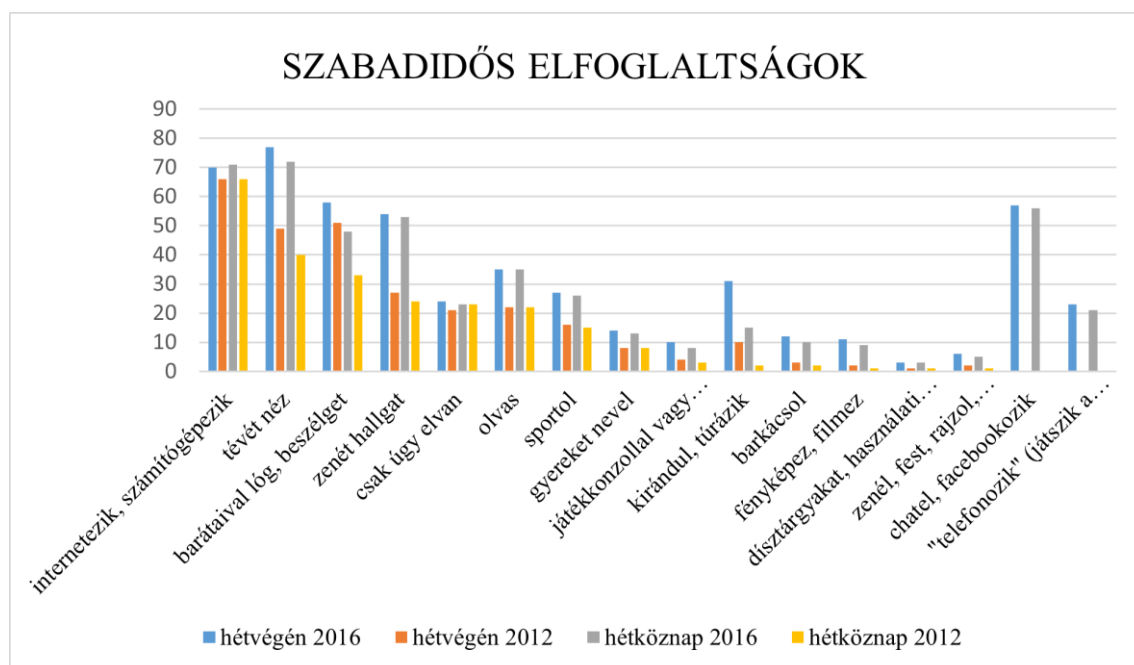
A „Screenagerek”

Alapvetően egy személy világnézete a környezet, az életmód, a cselekedetek és az öröklés közrejátszásával formálódik, amelyet megfelelő tapasztalati tőkével már mi magunk is kedvünkre formálhatunk.

A 21. századi fiatalság sokkal dinamikusabban alkalmazkodik a változó lokális és globális világ kihívásaihoz, hiszen az elérhetetlen és lehetetlen fogalmak elavultak. A mai felgyorsult, megállíthatatlan online életben zökkenőmentesen, már-már tudattalanul vesszük igénybe a modern lét adta lehetőségeket, és ez az életforma új szemléleteket alakít ki. Az identitás újabban már az elektronikus médiumok által alakul. 1994-ben Koncz így határozta meg az identitás fogalmát, „... amelyben elfogadott önmagamot felismerem, vagyis amelyet önképemnek ismerem el...” (Havasi, 2009:77.). Manapság a fiatalok szabadidőeltöltését magasan vezető elfoglaltság az internetezés, chatelés vagyis a telefonon „lógás”. Ezt bizonyítja a 2016-os Margón kívül című ifjúságkutatás is, amely a 2012-es évvel hasonlítja össze a szabadidős elfoglaltság alakulását az ifjúság (15-29 év között) körében hétfévi és hétköznapi eloszlásban (lásd 2. ábra).

2. ábra Szabadidős elfoglaltságok („Mit csinál leggyakrabban a szabadidejében?” N2012=7345; N2016=2000; százalékos megoszlás)

(Forrás: MIK 2016, saját szerkesztés, 2020)

Empirikus kutatás

Empirikus kutatásomban arra voltam kíváncsi, hogy kik a fő hangadók, motivátorok, példaképek az ifjúság életében és hogy ezek a személyek hogyan képesek hatni a fiatalokra,

miként formálják a személyiségüket. Valamint érintőlegesen megfigyelni a fiatalok szabadidőeltöltési szokásait. A vizsgálat módszere online kérdőív volt. Az általam vizsgált célcsoport 12-26 éves korosztály. A nemi eloszlás 80-20%-os arányban a nők felé billen, összesen 98 nő és 28 férfi töltötte ki a kérdéssort.

Kérdőívem legmeghatározóbb részében olyan kérdésekre vártam a választ, melyek rámutathatnak arra, hogy kik a legmarkánsabb szereplők a fiatalság életében. Ebből kifolyólag arra kértem a kitöltőket, hogy állítsanak fel egy rangsort (egy 1-től 4-ig terjedő skálán jelöljék, kik milyen mértékben alakították leginkább a személyiségüket: az 1. - egyáltalán nem, a 2 - kis mértékben, 3 - jelentős mértékben és 4 - nagyon nagy mértékben) a megadott karakterekből, vagyis jelöljék be minden esetben ki az, aki egyáltalán nem és ki az, aki nagyon nagy mértékben hatással van/volt az életükre. Az összesen 126 kitöltőből legtöbben - 85-en - egy családtagjukra tekintenek a legbefolyásosabb személyként, a rokonokat pedig a jó barátok követték, 51-en választották ennél a lehetőségnél a 4-es számot (lásd 3. ábra).

Ahogy a diagramon is látható, a „mérleg” másik oldala is érdekes eredményt mutat, amely a hipotéziseim és kutatási kérdéseim szempontjából is értékes eredményeket hoz, ugyanis a celeb/sztár és influencer megnevezésnél a legtöbben azt a lehetőséget választották, hogy egyáltalán nem tettek hozzá semmilyen értéket az életükhöz ezek a személyek. A hírességek kapcsán 63%, míg az influencerekkel kapcsolatosan már 82% vallotta, hogy nincsen semmilyen érzelmi kötélük.

A serdülőkor és a posztadoleszcens kor elsődleges megjelenési színtere az internet, így a feltételezésem is az volt, hogy a médiasztárok és hírességek nagyobb befolyással bírnak rájuk. A két kategóriában összesen 10 fiatal vallotta, hogy egy híresség nagyon nagy-mértékben befolyásolta a személyiségét, és mindössze 6-an fejtették ki ennek okát. Egy 26 éves, dolgozó lány például szerette volna egy híresség civil életbeli nézeteit és gondolatvilágát sajátjára formálni, mi több egy nagyon fiatal, mindössze 15 éves lány szavai így hangzanak az influencerekről, sztárokról:

„Tetszik, ahogy öltöznek, élük a mindennapjaikat. Sokszor próbálok úgy öltözni, enni, pózolni, mint ők.”

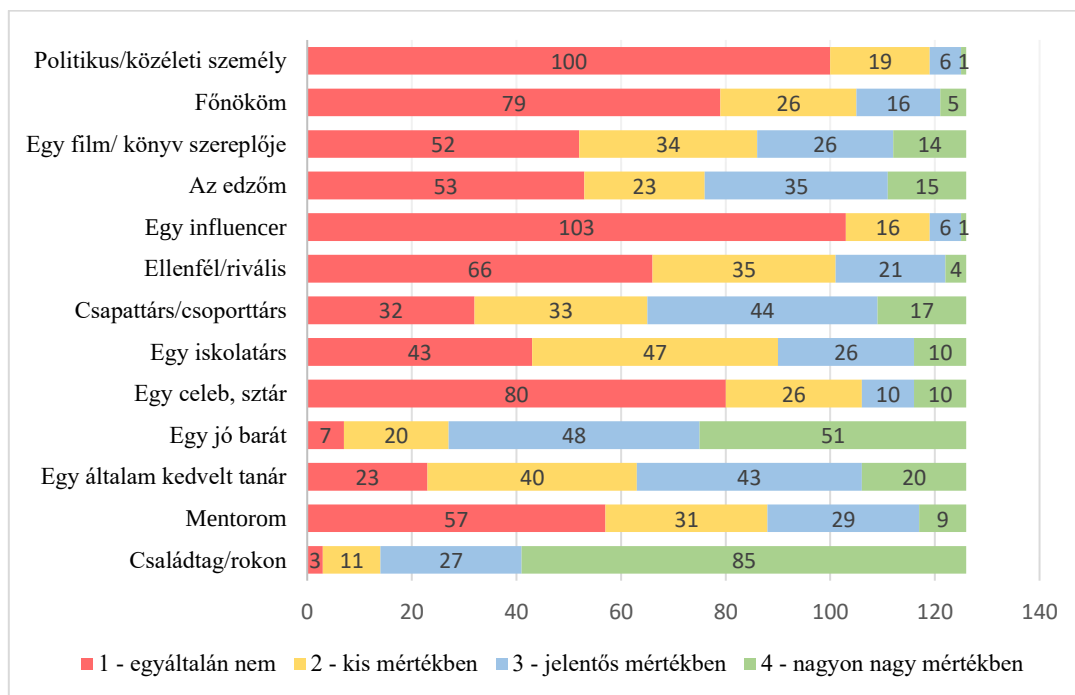
Tapasztalataim szerint ennek oka az lehet, hogy az ifjúság köztudatában cikinek, gáznak számít az ilyesféle „rajongás”. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a kérdőívem utolsó kérdése.

A téma zárásaként azt kérdeztem a célcsoporttól, hogy véleményük szerint ki ma Magyarországon a legtöbb fiatal példaképe. 126 emberből 65-en, vagyis a válaszadók több mint fele, 52%, írta (negatív hangnemben) a „görbe tükröt mutató” influencereket, YouTube vloggereket, közmédia szereplőket, és, hogy szó szerint idézzek, „a sok pénzes, magamutogató, nagyképű „celebek”-et (18 éves lány), vagyis „mindenki, aki nem visel semmilyen értéket” (14 éves fiú).

3. ábra Fiatalok és példaképeik című kérdőív részlet

„Az alábbi 1-től 4-ig terjedő skálán jelöld be, hogy a felsorolt személyek (meglátásod szerint) milyen mértékben alakították a személyiségedet. (1 - egyáltalán nem, 2 - kis mértékben, 3 - jelentős mértékben, 4 - nagyon nagy mértékben)” kérdésre beérkezett válaszok; N₂₀₂₀=126

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

A kérdőív utolsó kérdését megelőzte még egy olyan kérdés, amely arról szólt, hogy vannak-e olyan személyek, akiknek az Instagram, Facebook, YouTube oldalát, posztjait rendszeresen látogatja és nézi, és ha igen, akkor miért teszi azt. Kutatásomból kiderült, hogy ennek leggyakoribb okai a posztok, videók hasznossága, az emberi kíváncsiság mások mindennapjai iránt, megszokásból történő nézelődés, és végül a rokonszenv, amely magába foglalja a menőnek tartást, csodálatot, a hasonlítani akarást. A megkérdezettek erős többségben napi rendszerességgel tekintik meg az általuk követettek profilját (Instagramon, Facebookon, YouTube-on stb.). Ez az eredmény, még ha nem is túlnyomó többségben, de mégiscsak azt bizonyítja, hogy igenis mérvadó szereplői a médiasztárok életünknek.

Összességében tehát a fiatalokat – bevallásuk és az adatok szerint – a haszonvadászat vezérli, amely bebizonyítja, hogy az influencersok valójában online internetes eladók, akik bemutatnak adott termékeket, praktikákat, sőt sokszor kedvezményekkel is szolgálnak a vásárlók számára, amelyet viszont maximálisan kihasznál a követő társadalom. Továbbá az egyszerű emberi érdeklődés, mondhatni „kukkolás”-ból származó izgalmakkal színesítik napjaikat a fiatalok, amely alapján véleményt alkothatnak embertársaikról, és a látottak akár érdekesítő beszédtemaként is szolgálhatnak egy kávé vagy süti mellett.

Összegzés

A mai fiatalság fejlődésének szemszögéből az egyik legjelentősebb színtér, kérdések nélkül az online világ. Meglátásom szerint a médiának köszönhetjük azt a különleges helyzetet, hogy az ifjúságnak ma már nem csak egy, hanem két személyiséget is „fejlesztenie kell”. A valós életben

és a képernyőn két külön egyéniség jelenik meg. Az első az, akik valójában mi vagyunk, a múltunkkal, jelenünkkel, jövőnkkel, minden hibánkkal, jóval-rosszal együttvéve. A másik egy olyan karakter, akit mi alkotunk meg, aki lenni szeretnénk, és akit szívesebben mutatnánk be egy személyes találkozás alkalmával a környezetünknek. Ez az elektronikus profil jeleníti meg ideális önmagunkat, egy olyan valakit, akinek sosincs rossz napja, nem vét hibákat, tehát aki egy életvidám, sikeres Én. Ez a kettősség jelent meg empirikus kutatásom eredményeként az első hipotézis alátámasztásaként.

Az influencerek tökéletességre törekvő hajlama, és nagyfokú influálásának köszönhetően a fiatalok egyre felületesebbé válnak, csökkenhet az önbizalmuk és a világról alkotott képük is átfarmálódik. Így szól a második hipotézis, amelyhez a következő kérdéseket fűztem hozzá: Milyen hatása van az influencereknek az ifjúságra? Hogyan ítéli meg az ifjúság az influencereket?

Manapság az ifjúság azt vallja, hogy az influencerek nincsenek rájuk semmilyen hatással, mégis úgy vélekedtek róluk, mint kortársaik lehetséges példaképei. Ami egyértelművé vált számomra, hogy elítélik és negatív érzéseket társítanak ehhez a munkakörhöz, mindezt azért, mert nem tartják önmagukat „kellően tökéletesnek”, rosszul érzik magukat a bőrükben a nap, mint nap szemük előtt lebegő kifogásolhatatlan képregeteg és terméktömeg miatt. Alapvető emberi tulajdonság az, hogy szeretnénk mindig a legjobb formánkat mutatni és nyújtani, azonban ez nem mindig lehetséges. Ennek ellenére a közösségi média felületein az influencerek éppen tökéletesnek tűnő pillanataival szembesül az ifjúság, aminek hatására a fiatalság szeretne hasonló életet élni, úgy cselekedni, öltözködni, viselkedni, mint az általuk követett online celebek.

A kialakult pénzkapitalista online világban prioritást élvez a külső, a márkák és a tökéletesség, egy olyan világ épült fel, ami valójában nem létezik, azonban mégis bizonytalanságra és ítélezésre kényszeríti a fiatalokat. Az influenszerek pedig igazi alappillérei lettek a perfekcionizmusra törekvő életvitelnek.

Mindemellett pedig az ifjúság szemszögéből bár még mindig a családi, baráti és iskolai közeg a legmeghatározóbb, nagy részben kap már szerepet az online térben megismert celebek befolyásoló ereje, hiszen napi több órában is találkoznak az ő tartalmaikkal egy-egy közösségi média felületén.

Végző soron azt a konklúziót vonhatjuk le, hogy napjaink ifjúsága egyszerre képviseli a múlt és a jelen értékeit, felnéznek családjukra, tisztelik és becsülik őket, fontosnak tartják azt a szociális környezetet, amelyben élnek, mindemellett pedig maximálisan kihasználják a digitális világ nyújtotta lehetőségeket, amely nélkül az életet már el sem tudja képzelni ez a generáció.

Felhasznált irodalom:

- Bauer, B., & Szabó, A. (2005): Ifjúság 2004. Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda.
- Bauer, B., Pillók, P., Ruff, T., Szabó, A., Szanyi F., E., & Székely, L. (2016): Magyar Ifjúságkutatás 2016. Budapest: Új Nemzedék Központ.
- Bernschütz, M., & Pethes, B. (2015): A digitális birkatudat nyomában - Z generációs kommunikációs viselkedési minta. Marketing és menedzsment, 68-79 p.
- Bless, H., Fiedler, K., & Strack, F. (2004): Social Cognition - How Individuals Construct Social Reality. Hove, East Sussex, UK: Psychology Press.
- Csaba A. (2020): Hangadók az ifjúság szociális életében.

- Dr. Kollár, C. (2007): A budapesti ifjúság fogyasztói csoportkultúrája az info-kommunikációs társadalomban, és ennek marketingkommunikációs eszközei. Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem.
- Giddens, A. (1997): Sociology. Cambridge: Polity Press.
- Havasi, T. (2009): Az internet szerepe a fiatalok identitásának kialakulásában. Ifjúság, ízlés, identitás, 74-87. p.
- Kós, A. (2018): Generációs különbségek a nyilvánossághoz való viszonyulásban Symbolon, 80-88. p.
- Nagy, Á. (2016): Margón kívül - magyar ifjúságkutatás. Budapest: Excenter Kutatásközpont.
- Ruddock, A. (2015): Ifjúság és média. Budapest: Wolters Kluwer Kft.
- Zsolnai, A. (2003): Szociális kompetencia - társas viselkedés. Budapest: Gondolat.
- Zsolnai, A. (2013): A szociális fejlődés segítése. Budapest: Gondolat.

Fekete Anna – Benkei-Kovács Balázs:

Imázs és presztízs – Az ifjúsági közösségi színterek látogatottsági trendjeinek vizsgálata: elfordulás vagy pálfordulás

Absztrakt: A kutatás célja az ifjúsági közösségi terek népszerűségének feltárása, valamint válaszok keresése arra, hogyan tudna ez az intézménytípus minél több fiatalot bevonni, megtartani, és aktívvá tenni.

A felmérés során kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket egyaránt alkalmaztunk. Célunk az volt, hogy átfogó képet rajzoljunk a látogatottságról, fokozatosan tágítva a vizsgálat fókuszát. A kutatás elméleti részét nemzetközi kontextusba ágyazva valósítottuk meg. A vizsgálat során elsőként jól működő ifjúsági közösségi terek működésének feltérképezésére került sor, második lépésként fókuszcsoporthoz tartozó fiatalok véleményét ismertük meg. Az empirikus kutatás befejező lépéseként, a korábbi eredményekre építve kvantitatív felmérést végeztünk, mely online kérdőív formájában, 14 és 30 év közötti fiatalok (n=254) bevonásával valósult meg.

Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalokban van hajlandóság a színterek intenzívebb látogatására. Még sokan nem hallottak az intézménytípusról (48 %), mások pedig nem érdeklődnek irántuk, mivel nem tudják pontosan milyen szolgáltatásokat nyújt egy-egy ilyen típusú köznevelési intézmény. Kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy az ifjúsági közösségi terek olyan lehetőségeket tudnának nyújtani a fiataloknak, amikkel a célcsoport tagjai jelenleg nincsenek tisztában. A kutatás összefoglalásaként a területre vonatkozó fejlesztési javaslatokat foglalmaztuk meg, amely az ifjúsági közösségi terekben dolgozó közösség-szervezők számára is hasznos lehet.

Abstract: The aim of my research is to investigate youth center's popularity and to identify some ways and solutions that could help to make these institutions more attractive for the youth, to make them regular visitors and active members of the local community. According to the results of my research youth centers could provide a lot of different opportunities to young people that they are not aware of it.

During the research we combined qualitative and quantitative methods as well to get an overall picture on the reputation of these institutions. Firstly we analysed some Hungarian youth centers and best practices, secondly we asked the opinion of young people in focus groups, and thirdly undertook an on-line survey for people between 14 and 30 (n=254).

The results show that young people are disposed to visit youth centers on a regular basis. A significant part of the Hungarian youngsters (48%) have never heard of youth centers, and many of them simply are not interested in them because they do not know what kind of programs and possibilities they provide. As closure of the research, we would like to suggest ideas to develop youth centers in the future to make them more attractive.

Bevezetés

Célunk, hogy felmérjük az ifjúsági közösségi terek ismertségét, látogatottságát. Másodlagos célunk volt megérteni, hogy a fiatalok általában miért és milyen fórumokat preferálnak szabadidejük eltöltéséhez, hogy azonosíthassuk azon programokat, melyek az ifjúsági közösségi tereket vonzóbbá tehetnék.

A tanulmány első felében az ifjúság célcsoport, a közösségi kapcsolataik és szabadidőfelhasználásuk, valamint magyarországi és külföldi ifjúsági közösségi terek jellemzőiről kerülnek bemutatásra, majd a második szakaszban következik a kutatást és annak eredményeinek ismertetése. mutatom be.

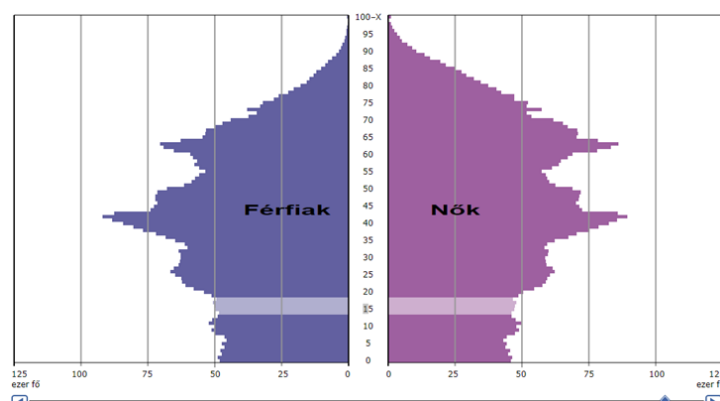
A szűkebb területtel, ennek az intézménytípusnak a sajátosságaival kevés kutatás foglalkozik napjainkban. Célunk, hogy a feltárt eredmények, nemzetközi modellek és a lakossági vélemények alapján hozzájárulhassunk az intézménytípus fejlesztéséhez, reputációjának növeléséhez.

Az ifjúság, mint művelődési célcsoport meghatározása és hazai jelenléte

A magyarországi lakosság statisztikailag egy előregedő társadalom, amit a kormányzati politikai családtámogatási eszközökkel igyekszik jelenleg megváltoztatni. (Engler 2017.): az 1. számú ábrán látható friss, 2020-as adatok, egy felfelé szélesedő, úgynevezett hagyma alakú korfát mutatnak. Az első nagyobb kiugrás 35 és 45 év között észlelhető, valamint 60 és 70 év között újabb szélesedés látható. A 20 év alattiak aránya a lakosságon belül csökkenő tendenciát mutat.

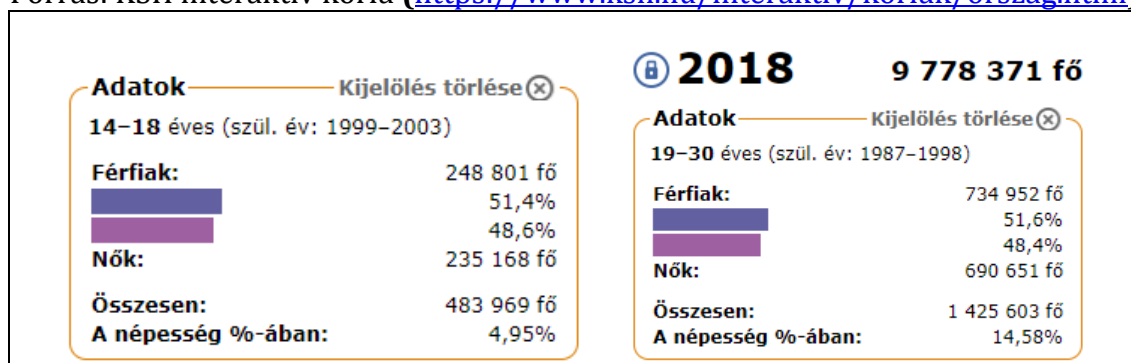
1. számú ábra: Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint 2020. január 01.

Forrás: KSH interaktív korfa (<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>)

A 2018-as adatokból (2. ábra) látszik, hogy az általunk vizsgált célcsoportba tartozók (14 és 30 év között) pontosan mekkora részét is adják ki a magyar népességnek. A 14 és 18 év közöttiek a magyar társadalom mindössze 4,95 százalékát teszik ki (483 969 fő), a 19 és 30 év közöttiek pedig a népesség 14,58 százalékát adják (1 425 603 fő). Mindkét vizsgált életkori célcsoportban kis mértékben magasabb a férfiak, mint a nők aránya.

2. számú ábra: a magyarországi ifjúsági és fiatal felnőtt célcsoport volumene
Forrás: KSH interaktív korfa (<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>)

Ifjúságkutatások a szabadidő tükrében

Az ifjúságügy és az ifjúságkutatások múltja hosszú időre nyúlik vissza, a huszadik század első fele óta intenzíven foglalkoznak a kutatók a témával (Jancsák 2013).

Az utóbbi egy-két évtizedben azonban sokat változott a világ: a technika fejlődése és az információs társadalom fejlődése miatt kialakult globalizáció folyamatosan nagy hatással van a fiatalságra is (Elek 2016). Egyre nehezebb ebben a komplex világban számontartani azt is, hogy pontosan mivel és hogyan töltik a fiatalok a szabadidejüket. Ennek mérésére törekednek a rendszeres ifjúságkutatások.

A *Margón kívül - magyar ifjúságkutatás 2016* című tanulmánykötet hangsúlyozza, hogy az utóbbi években az internet, a televízió és a barátokkal töltött idő a leginkább jellemző a fiatalságra. Bár növekedett a hobbitevékenységet végzők száma, korántsem annyira domináns, mint az előbb említett tevékenységek. A fiatalok egy része „csak úgy elvan”, miközben zenét hallgatnak vagy a barátaikkal beszélgetnek. Szerencsére az olvasó fiatalok aránya is nőtt, azonban ez is csak egyharmadukra volt jellemző. Fontos, hogy a technika fejlődése ambivalens módon hat személyes kapcsolataikra, hiszen míg magát a kapcsolattartás rendszerességét egyszerűsíteni tudja, azonban az online térben is való gyakori kommunikáció nem ér fel a személyes találkozással.

A fiatalok a barátaikkal szeretik leginkább eltölteni a szabadidejüket, és jellemző rájuk a *hang out tevékenység*, ami nem egy konkrét cselekvést jelent, hanem csak kötetlen együttlétet, „lógást”. Ez nem feltétlenül egy rossz jelenség, erre az ifjúsági közösségi tereknek lehetőségként kell tekinteniük (Csatári 2015). Természetesen lehet a semmittevésnek negatív következménye is, hiszen a fiatalok arra várnak ilyenkor, hogy történjen valami (Rácz 1998), ez pedig sok esetben lehet akár fizikailag akár szellemileg romboló dolog. Ilyen lehet egy összetűzés kialakulása, rongálás, vandálkodás.

Az ifjúsági közösségi színterek terek alkalmasok arra, hogy a fiataloknak konstruktív eseményekkel teli hétköznapiakat biztosítsanak. Az ifjúságsegítés területén általánosságban lényeges tényező, hogy a korcsoportnak jól ismerjék a hobbijait, szokásait, problémáit, és meg tudják szólítani őket saját nyelvezetükön (Majár 2010). Fontos tehát egy olyan bizalmi közeg kialakítása, ahova az ifjúság nyugodtan és belső feszültségek nélkül tud belépni, hiszen tudja, az intézmény vezetői neki is jót szeretnének (Uő).

Az ifjúság és a közösségi művelődés viszonya

Bauer Béla és Szabó Andrea *Ifjúság 2008 Gyorsjelentés* című kutatásából kiderül, hogy a fiatalok ritkábban látogatnak közművelődési intézményeket, szabadidejüket sokkal inkább töltik más helyeken, vagy egyszerűen csak otthon. Ebben a tekintetben településtípusok szerint jelentő különbségek figyelhetők meg: akik a fővárosban élnek, sokkal nagyobb kulturális programkínálatból választhatnak, mennyiségi és minőségi tekintetben egyaránt. A budapestiek rendszerint a magaskultúra fogyasztói, a vidéken élők pedig inkább a helyi művelődési házba és rendezvényekre járnak. Bauer és Szabó (2008) fontos megállapítása még, hogy a fiatalok szabadidős elfoglaltságai inkább egyéni jellegűek, kevésbé köthetők művelődő közösségekhez. Egy négy évvel későbbi tanulmánykötet, a *Magyar Ifjúság 2012* tovább romló tendenciáról számol be: A fiatalok szabadidő felhasználása egyre passzívabb módon valósul meg. A fiatalok egy része szinte sosem járt még a magaskultúra színterein, a megkérdezettek hatvan százaléka nem járt korábban színházban vagy múzeumban, nyolcvan százalékuk pedig sohasem volt hangversenyen. Elmondható még, hogy a fiatalok 24 százalékának nincsen olyan társasága, akikkel szabadidejükben rendszeresen együtt van (ez az arány 2008-ban alacsonyabb, mindössze 13 % volt). Ezek az aggasztó adatok szintén azt mutatják, hogy a fiatalok életéből maguk a közösségek is kezdenek hiányozni, így a közösségi művelődés megvalósítása is nehéz feladat a szakemberek számára.

A *Margón kívül - magyar ifjúságkutatás* (Nagy 2016) legújabb tanulmánykötete azt mutatja, hogy ez a negatív tendencia továbbra sem állt meg, még kevesebb lett a különböző közművelődési és kulturális intézményeket látogató fiatalok száma. A közösségi élet egyéb színterei, mint a konditermek, multiplexek, kávéházak, kocsmák, könnyűzenei koncertek és fesztiválok nagy népszerűségnek örvendenek.

Az ifjúsági közösségi tér intézménye

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 77. § (5) bekezdése alapján az alábbi intézménytípusokat különböztetjük meg a közművelődés területén: művelődési ház, művelődési központ, kulturális központ, többfunkciós közművelődési intézmény, népfőiskola, népi kézműves alkotóház, gyermek- illetve ifjúsági ház, valamint szabadidőközpont.

Az ifjúsági közösségi tér egy olyan intézménytípus, amely kifejezetten a fiatal korosztály igényeit hivatott kielégíteni. „Az ifjúsági ház egy olyan nyitott, mindig a fiatalok rendelkezésére álló kulturális intézmény, amelyben öntevékeny közösségek működnek, és ahol a látogatók legnagyobb részét az ifjúsági korosztály teszi ki.” (Szabó - Kovács - Bitter - Bauer 2001: 91.) Az ifjúsági házak és színterek tehát a magyarországi közművelődési intézmények sorába tartozik. Nagy Ádám (2007) a következőképpen definiálja az intézménytípust: „Az ifjúsági közösségi terek az ifjúsági korosztály tagjainak közösségi tevékenységének, önszerveződő közösségeik, szervezeteik működésének és programjaik megvalósításának infrastrukturális hátterét, a közösségi stratégiák mentén megvalósuló cselekvések szakmai támogatását, továbbá a gyermekek, és a fiatalok demokráciára nevelését látja el. A közösségi tér kereteit – hasonlóan az ifjúsági információs pontokhoz – jelenleg sok esetben az egyéb ágazatokhoz kötődő intézmények adják. Ifjúsági közösségi térré az teszi őket, hogy nem csak programjaikat igazítják a fiatalokhoz,

hanem teret adnak a fiatalok kezdeményezésinek: befogadják közösségeiket, programokat szervezhetnek.” (Nagy 2007: 174.)

A többi közművelődési intézményre is igaz, hogy mindenki rendelkezésére állnak, az látogatóknak van beleszólásuk abba, hogy mi történjen az adott intézményben. Ezek az intézmények a lakosság igényeit igyekeznek kielégíteni, és aktivitásra sarkallják az embereket (Beke 2010).

Az ifjúsági közösségi színterek esetébentér kifejezetten hangsúlyos feladat, hogy nyitvatartási időben bármikor a fiatalok rendelkezésére álljanak, valamint, hogy a látogatók nagyobb mértékben vesznek részt a programok megvalósítása mellett kialakításukban is.

Esetpéldák

Az alábbi fejezetben olyan ifjúsági közösségi térek, és szervezetek bemutatása következik, amelyek illusztrálják ennek az egységes önálló országos hálózattal nem rendelkező intézménytípusnak, elszórtan megjelenő jó gyakorlatait.

ELEVEN Ifjúsági Közösségi Tér és Információs Pont

A Kecskeméten található ifjúsági közösségi tér a Hírös Agórához tartozik. Az intézmény egy barátságos, jó hangulatú helyet kínál, ahova a fiatalok nyitvatartási időben bármikor betérhetnek. Kínálnak nyitott közösségi szolgáltatásokat, ilyen például a csocsó, ping-pong, társasjáték és számítógép. Segítenek a fiataloknak az önéletrajzírásban, valamint van lehetőség nyomtatásra, fénymásolásra. Várnak még önkénteseket és közösségi szolgáltatókat, minden lehetséges emberi erőforrást szívesen fogadnak. (<https://montazsmagazin.hu/eleven-ifjusagi-kozossegi-ter-es-informacios-pont-juniusi-programjai/>)

Somogy Ifjúságáért Egyesület

Az egyesület alapvető célja, hogy a megyében élő fiatalokat és közösségeiket segítsék jogaik, kötelezettségeik és lehetőségeik megismerésében. Az Ifjúsági Módszertani Szolgáltató Központot és a Megyei Ifjúsági és Nonprofit Szolgáltató Központot ők üzemeltetik, valamint civil szervezetekkel működnek együtt. Közösségi programokat szerveznek, elősegítik a közösségfejlesztő folyamatokat, a fiatalokat az egészséges életmódra, a hagyományok őrzésére és az elfogadásra nevelik. Profiljukhoz tartozik az információszolgáltatás, az internetszolgáltatás, valamint helyszíni tanácsadás, civil szervezetalapítás, közösségfejlesztés, tréningek, konferenciák szervezése. (<http://www.sie.hu/koszonto.html>)

Új Nemzedék Központ

Az Új Nemzedék Központ Nonprofit Közhasznú Kft. fontos háttérintézménye a hazai ifjúságpolitikának és közösségépítésnek. A különböző projektjeik leginkább a fiatalok segítésére és az ifjúsági szakma fejlesztésére összpontosítanak. Fontos, hogy megteremtsék a magyarországi ifjúságügy fejlődéséhez szükséges infrastrukturális, személyi és szakmai erőforrásokat. (<http://www.ujnemzedek.com/>)

Kerülj Be Ifjúsági Közösségi Tér

Ez az intézmény 2019 májusában jött létre, Szabadkán található, amely bár Szerbiához tartozik, de magyar nyelvterületen helyezkedik el. Az ifjúsági közösségi tér, alapvető célja: az ifjúságot ösztönözzék ötleteik megvalósítására, és lehetőséget adjanak kibontakozásukra. (<https://www.instagram.com/keruljbe/>)

Offline Center

Az Offline Center Szentendrén található, 2016 óta működő ifjúsági központ. Ez az ifjúsági központ számos olyan értéket képvisel, ami vonzó a helyi fiatalság számára és megtartó erővel is bír. Az Offline Center épülete önkormányzati tulajdon, az üzemeltetése pedig egy alapítványon keresztül zajlik. (<http://offlinecenter.hu/>)

Nemzetközi kitekintés – ifjúsági közösségi és kulturális színterek a nagyvilágból

Az ifjúsági közösségi házak és színterek a nyugati demokratikus államok elterjedt intézményei, ahol a fiatalok számára politikamentes, ugyanakkor a társadalom szövetét erősítő programokat kínálnak az Egyesült Királyságtól Ausztráliáig.

Az angolszász országokban a fiatalokra jobban differenciált intézménytípusokat találunk: az Ausztrál Ifjúsági Kulturális Központok³⁵, a Kanada: Ifjúsági Központok Hálózata³⁶ és Írország: Ifjúsági Kávézók Hálózata (Youth Cafe)³⁷. Az ausztrál, a kanadai és az ír modell országos hálózatot működtet egy franchise rendszerhez hasonlóan, ahol hasonló programokat kínálnak a fiatalok részére, egy-egy nagyvárosban néha 3-4 ifjúsági központot is működtetve, biztosítva a földrajzi elérhetőséget.

Az Egyesült Királyságban a civil hagyományok történeti gyökerei révén számos helyen egyesületi alapon működnek ezek az intézmények. A Youth & Community Centre³⁸ például egy londoni kerületben (Lewisham kerület) működik, fiatalok vezetésével, 50 főnek adva feladatokat, évi 5000 főnek biztosítva programokat. Tulajdonképpen egy kifejezetten nagyvárosra specializálódott intézménnyel találkozunk itt, ami a közművelődés területén egyedinek számít, ami viszonylag fiatal, 2016-ban alapított, és gyorsan népszerűvé vált intézmény, amely közhasznú jellege miatt élvezi a londoni polgármesteri hivatal támogatását is (Forrás: <https://www.youthfirst.org.uk/>).

A magyar szakirodalomban korábban az ír ifjúsági házak kerültek bemutatásra Csatári Emese (2015) tanulmányában követendő mintaként. Csatári kiemeli, hogy az ír ifjúsági intézményhálózat a helyi Ifjúságügyi Minisztérium támogatását élvezi, amely módszertani útmutatóval is segíti munkájuk hatékonyságának növelését. (Csatári 2015). Az intézménytípus küldetését az alábbiakban foglalja össze: „A Youth Café egy biztonságos, minőségi találkozási hely a 10–25 éves fiatalok számára. Egy hely a fiatalokkal a fiatalokért („by young people for young people”) partnerségben a felnőttekkel. Egy pihenésre alkalmas találkozóhely, amely biztonságos, barátságos, befogadó és toleráns, mindkét nem számára, különböző társadalmi és kulturális háttérű fiataloknak, egy hely, amely bátorítja a fiatalokat a kapcsolatok építésére egymással és a felnőttekkel, drog- és alkoholmentes környezetben” (Csatári 2015:9.).

A Youth caféknak 9 irányelve van: 1. a fiatalok részvételének biztosítása; 2. biztonságos és minőségi tér; 3. tiszta, világos célok; 4. befogadó légkörű, elérhető és rugalmas minden fiatal számára; 5. lehetővé teszi a jó kapcsolatok kialakítását, fejlesztését a fiatalok között és a felnőttekkel; 6. támogatja az önkéntességet, az önkéntes munkát, és a fiatalok bevonását a szervezésbe; 7. tiszteletben tartja az egyéniséget; 8 a fiatalok személyes erősségeire épít, 9. fenntarthatóság (Forkan-Canavan és tsai 2010).

³⁵ <http://aycc.com.au/>

³⁶ <http://youthcentrescanada.com/>

³⁷ <https://www.foroige.ie/our-work/projects-services-and-programmes/youth-cafes>

³⁸ <https://www.youthfirst.org.uk/>

A Youth café intézménye Írországban fokozatosan terjedt el az elmúlt két évtized során. Amíg 2000-ben mindössze egy ilyen intézményt tartottak nyilván, addig 2013-ban már 163 intézmény szerepelt a statisztikákban. (Forkan - Brady 2015). A fővárosban és Corkban, a második legmeghatározóbb településen 21, illetve 20 ifjúsági kávézót tartottak nyilván, mégsem nevezhető fejnehéznek a rendszer, hiszen országosan 26 városban működtek a hálózat intézményei. (Uo.)

Az intézménytípus felosztására a szakirodalom kétféle tipológiát is javasol: az első a kávézók funkcionalitása szerint, a második a kávézókat fenntartó szervezetek szerint különíti el őket (Csatári 2015. Forkan-Canavan és tsai 2010. Forkan - Brady 2015)

A funkcionalitás szerint megkülönböztethetők 1. Az egészséges életmód népszerűsítését kávézók a *Youth Health Café* helyezik előtérbe. 2. A „résztidős” ifjúsági kávézók (Part time youth café) fő célja, hogy a munkaidőn és az iskolai oktatási időszakon kívül biztosítsa a fiatalok felügyeletét, programokat is szervezve számukra. 3. Az önkéntesek által irányított kávézókat (Volunteer lead youth cafés), amelyek leginkább közösségi házakon belül kapnak helyett, fiatal önkéntesek vezetik.

A fenntartók szerinti felosztásban a független (31%) intézmények száma legmagasabb, ezt követően az ír ifjúsági szövetség (Foroige), és a fiatalkorúakat célzó állásközvetítő szervezetek (Youth work Ireland) aránya jelentős (30-30%) (Forkan - Brady 2015) A családsegítő központok által fenntartott ifjúsági kávézók (7%) és a katolikus ifjúsági szolgálat területen való aktivitása (3,5%) szerényebbnek mondható.

A nemzetközi kitekintés tanúsága egyrészt, hogy a nyugati országok egy részében nem csak létezik az ifjúsági közösségek építésére létrehozott dedikált intézménytípus, hanem ennek differenciált formái működnek, hálózatos formában. A másik fontos észrevétel, hogy az intézménytípus viszonylag újeletű és gyors fejlődésre, terjedésre képes, ezt támasztja alá angol példa 4 év alatt, az ír intézmény 15 év alatt történő felfutása.

Az empirikus kutatás fő kérdései és módszerei

Kutatásunkhoz három fő kérdést fogalmaztunk meg.

- Hallottak-e már a fiatalok az ifjúsági közösségi színterekről?
- Miért nem népszerűbbek jelenleg az ifjúsági közösségi színterek?
- Hogyan lehetne a fiatalokat bevonítani az ifjúsági közösségi terekbe?

Az empirikus kutatás során törekedtünk a módszerek triangulációjára (Babbie 2017.): kvalitatív és kvantitatív eredményeikre együttesen építve szeretnénk volna jól megalapozott következtetésekre jutni.

Elsőként két fókuszcsoportos beszélgetés készült el, majd ennek eredményére alapozva került kidolgozásra az online kérdőív, amit a 14 és 30 év közötti korosztály tagjai töltöttek ki, összesen 254 válasz érkezett.

A Fókuszcsoportos beszélgetés tapasztalatai

A fókuszcsoport beszélgetésekbe 5-5 résztvevő kapcsolódott be, akik életkorukat tekintve a húszas éveikben járnak. A fókuszcsoportos beszélgetések lebonyolításánál fontos szempont az interaktivitás biztosítása, valamint, hogy egy fesztelen környezetben tudják megosztani egymással a gondolataikat. A beszélgetésekre 2020 februárjában került sor, és az alábbi

témákat érintettük: közösséghez tartozás, intézménylátogatási szokások, szabadidő-felhasználás, közösségi média és marketing, ifjúsági közösségi terek.

A meghívottak alapvetően nyitottak voltak a különböző művelődési módokra, nem a passzív befogadók, hanem jellemzően az aktív kultúrafogyasztók közül kerültek ki. Az egyik résztvevő saját magát kulturális mindenevőként jellemezte: *„Kulturális helyekre egész sokat járok. Színházba nagyon sűrűn, most hálalistennek van bérletem is, és annak nagyon örülök. Irodalmi felolvasóestekre, Várkert Bazarba, oda is havonta egyszer biztosan. Akkor, szintén ilyen író-olvasó találkozókra, ezeket nagyon szeretem.”* Ez meglepő volt a szakirodalom ismeretében, hiszen arra számítottam, hogy a résztvevőknél alacsonyabb lesz a kulturális intézmények látogatása.

A résztvevők közül ugyanakkor senki nem járt rendszeresen ifjúsági közösségi terekbe. A többség nem is hallott róluk, akik mégis, ők sem ismerték pontos feladatukat, funkciójukat, működésüket. Jellemzően olyan helyekre látogatnak szívesen, ahol fogyasztanak valamit, például étterembe, kávézóba, kocsmába, plázákba, parkokba. *„Csocsózni én is nagyon szeretek, billiárdozni imádok - de az számomra a kocsmá. Pingpongozni is nagyon szeretek, de hát őszintén szólva azért nem biztos, hogy elmennék valahova máshova csak azért, hogy 'Na, jó, csocsózzunk egyet!'. Akkor inkább bemegyek a kocsmába.”*

Az ifjúsági közösségi terek hiába biztosítanak ingyenes kikapcsolódási lehetőségeket, vagy szimplán csak helyszínt ahhoz, hogy a fiatalok találkozzanak és beszélgessenek, hogyha ez kevésbé van bent a köztudatban. A résztvevők hangsúlyozták, hogy az ismertség hiánya miatt nem veszik sokan a bátorságot, hogy egyedül felkeressék ezeket színtereket,

A fókuszcsoportok résztvevői mind a húszas éveikben jártak, és az ifjúsági közösségi tereket nem a saját korosztályuknak valóknak ítélték meg, hanem inkább az általános iskolai és a gimnáziumi diákoknak valóknak. *„Én nem érzem szükségét. Most már nyilván találok magamnak olyan helyeket, ahova tudom, hogy szeretnék menni, és meg is találom hozzá a társaságot, hogyha esetleg kell. De esetleg nem tudom, pár évvel ezelőtt azért lehet, hogy igényeltem volna ilyesmit.”* Jellemzően ők az általános vagy középiskolás korukban tanítás után az iskolában maradtak, vagy pedig az utcán töltötték idejüket. *„Én is azt mondanám, hogy korábban, mondjuk ilyen gimis időszakokban jó lett volna, ha így az osztálytársakkal el tudtunk volna menni valahova, és nem csak ott a suliban ültünk volna, és ott beszélgetünk, hanem valami pingpongos helyen, vagy ilyesmi.”*

Felmerült azonban a gondolat, hogy valószínűleg sok egyetemistának és fiatal felnőttnek is lenne igénye ilyen helyszínekre, ehhez azonban az ifjúsági közösségi tereknek át kellene alakítaniuk a profilját: *„Ki is lehetne ezt az egészet terjeszteni a mi korosztályunk, meg még idősebbek, egyetemisták felé, mert az lehet, hogy jobban vinné ennek az egésznek a hírét. Egyrésztől szerintem többen is vagyunk ilyen igényekkel. - beülni valahova -, mint ahogy az elején is beszéltek, aztán lehet, hogy jobban elterjedne.”*

A beszélgetéseknek fontos témaköre volt a színterek vonzerejének, népszerűsítésnek növelése. Ehhez a válaszadók szerint a leghasznosabb megoldás az imázs radikális megváltoztatása lenne: *„Konkrétan egy gimis környezetben is ezt menővé kellene tenni. Tehát hogy az lenne a cél, hogy ne szégyellje valaki, hogy oda jár, hanem hogy ez legyen az általános, hogy jó, akkor sulis után közösségi tér, de szerintem ilyet kevés gimis mond.”* A fiatalok lehetséges elérés kapcsán két csatornát emeltek ki a résztvevők a közösségi médiát, és a fiatalokat megszólító személyes kontaktust. Minden résztvevő egyetértett azzal, hogy az ifjúsági közösségi terek ismertségének növelésében sokat segíteni, hogyha iskolákba ellátogatva, szakemberek is önkéntesek bemutatnák, hogy milyen programokkal és lehetőségekkel várják a fiatalokat.

A résztvevőket bevontuk egy interaktív játékos szavazásba is, amely során különböző programokat/szolgáltatásokat kellett pontozniuk egy klasszikus ötfokú skálán. Azt kellett eldönteniük rövid gondolkodási időt követően, hogy mennyire szívesen vennék igénybe a

szolgáltatásokat vagy mennének el meghatározott programokra ifjúsági közösségi terekben. (1. számú táblázat)

1. számú táblázat: A választható programok népszerűsége Likert skálán

Forrás: Saját kutatás, fókuszcsoportos beszélgetés 2020 február

Választható programok	1. válaszadó	2. válaszadó	3. válaszadó	4. válaszadó	5. válaszadó	6. válaszadó	7. válaszadó	8. válaszadó	9. válaszadó	10. válaszadó	Leggyakoribb válasz	Átlag
E-sport/ konzoljátékok	2	4	1	1	4	2	4	3	2	4	4	2,7
Csocsó/biliárd	5	5	5	5	5	2	2	4	3	5	5	4,1
Just dance	5	4	5	5	5	4	5	1	5	5	5	4,4
Filmvetítés	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4,9
Tánc	5	2	5	3	4	3	4	2	4	4	4	3,6
Társasjáték est/nap	5	5	5	5	5	5	2	3	5	5	5	4,5
Színjátszás	4	4	4	2	4	3	3	2	5	3	4	3,4
Pszichodráma foglalkozás	5	5	3	4	5	3	4	3	5	5	5	4,2

A legnépszerűbb programötletnek a *filmvetítés* bizonyult, egy ember kivételével mindenki ötösrre értékelte. A legalacsonyabb pontszámmal a *társasjáték*, a *Just Dance játék*, a *pszichodráma foglalkozás* és a *csocsó*, valamint a *biliárd* (4 és 4,5 közötti átlaggal) következtek. A *tánc* (3,6), a *színjátszás* (3,4) értékelésük alapján a középmezőnyben szerepelt. A legkevésbé népszerűek a pontozás során az e-sport és a konzoljátékok voltak (2,7-es átlag), amit azonban a csoportok nemi összetétele is befolyásolt, hiszen a résztvevők között mindössze egyetlen férfi volt.

A fókuszcsoportos beszélgetések tapasztalatait összefoglalva a résztvevők az ifjúsági szintérrel és szabadidős programkínálatával szimpatizáltak, azonban az intézmény alacsony ismertségéből és imázsából kifolyólag mégsem látogatták.

Kérdőíves kutatás

A kvalitatív kutatási eredményekre építve összeállítottunk egy online kérdőívet. Az alábbiakban a vizsgálatra érkezett válaszok (n=254) eredményeinek kiértékelése következik.

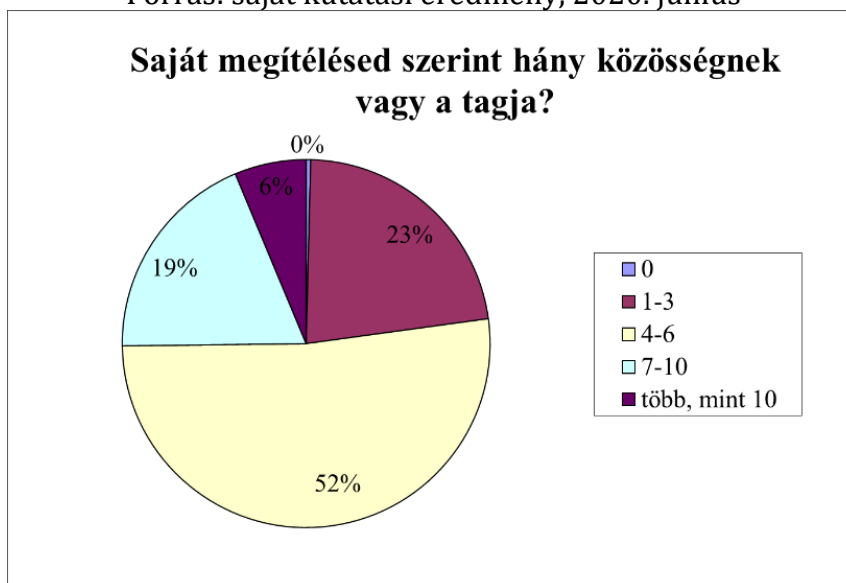
A válaszadók véletlenszerű mintavételi eljárással kerültek kiválasztásra. A kitöltők 74%-a nő, 26%-a férfi. A kérdőívet 14 és 30 év közötti fiatalok töltötték ki. 12,2% a 14-17-es korcsoportba, 52,4% a 18-21-es korcsoportba, 23,2% a 22-25-ös korcsoportba és 12,2% a 26-30-as korcsoportba tartozik, tehát elmondható, hogy a kitöltők több, mint fele 18 és 21 év közötti.

A válaszadók 40,9 százaléka jelenleg egyetemi tanulmányokat folytat, 16,9 százalékanak már diplomás, 7,9 százaléka pedig szakmunkás vagy OKJ-s végzettséggel rendelkezik.

A válaszadók 68,9 százaléka válaszolta, hogy neki a közösségről az első szó, ami eszébe jut, az összetartozás. Ezen kívül a szórakozás volt még jellemző (14,2%) és a közös értékrend (11%). A megkérdezettek több, mint fele vallotta magát 4-6 különböző közösség a tagjának. A

megkérdezettek közel egynegyede azonban csupán 1-3 közösséghez tartozott, míg közel 20 százalékuk 7-10 különféle csoport tagja (3. ábra). Ezek leginkább baráti, hobbi- és sporttevékenység alapú, valamint vallási közösségek, illetve diák vagy hallgatói szervezetek. A fiatalok hasonló jellegű kapcsolati-közösségi hálózatát a bemutatott ifjúságkutatások hasonló eredményekkel támasztják alá.

3. számú ábra: közösségek szám
Forrás: saját kutatási eredmény, 2020. június

Az intézménylátogatási szokásokról feltett kérdések is igazolják azt, amit a szakirodalom mond: hetente és havonta leginkább kávézókat, kocsmákat, esetleg mozivetítéseket látogatnak a fiatalok. A válaszadók 15 % jelezte, hogy havonta többször járnak kultúrházba vagy kulturális központba, 25 százalékuk pedig havonta több alkalommal jár ifjúsági közösségi térbe. A színházba és a múzeumba a megkérdezettek többsége (76 %) évente néhány alkalommal jut el, havonta pedig a válaszadó fiatalok 15 százaléka.

Az érme másik oldalán a passzív fiatal kutúra fogyasztók látogatási szokásai találtuk: Közülük legtöbben a kultúrházak és kulturális központok (28 %), valamint az ifjúsági közösségi terek (31%) esetében jelezték, hogy soha nem látogatták őket. Az egyáltalán nem látogatom („soha”) válaszopció a kulturális és közművelődési intézmények között az ifjúsági közösségi tereknél volt a legmagasabb.

A megkérdezettek 81,1 százalékának nincs kedvenc közművelődési vagy kulturális intézménytípusa. A fennmaradó csoportnak pedig leginkább színházak, galériák, zenei intézmények a preferáltjaik. Az egyes programokról a válaszadók 93,3%-a tájékozódik a Facebookról, 46,5% az Instagramról, és 44,9% az adott intézmény honlapjáról. Jellemzően még ismerősöktől, plakátokról és újságokból, szórólapokról tájékozódnak a fiatalok (4. ábra).

4. számú ábra: tájékozódási felületek
Forrás: saját kutatási eredmény, 2020. június

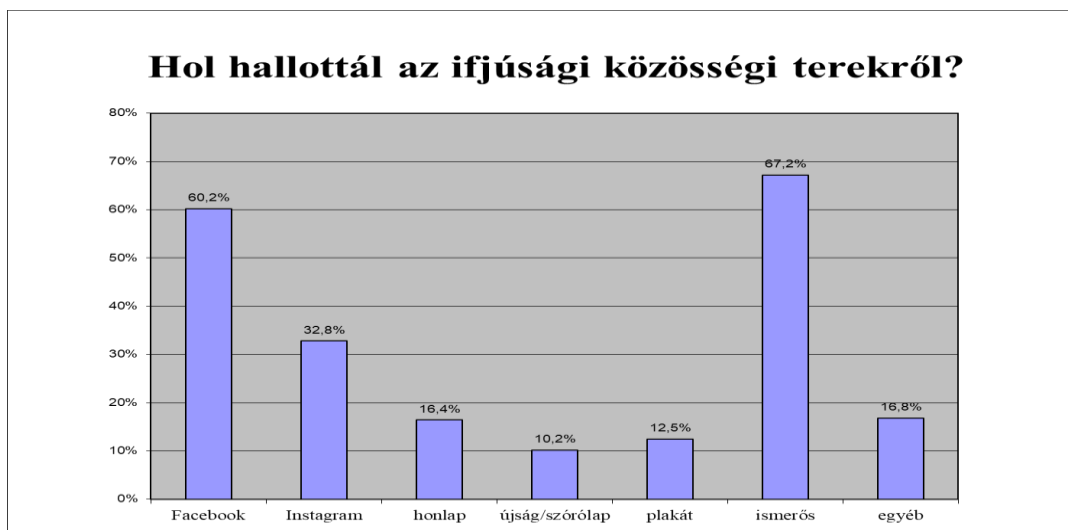

Fontos eredmény, hogy a kitöltők 52 százaléka, azaz több, mint a fele hallott már az ifjúsági közösségi terekről (132 fő). Természetesen nem tudjuk, hogy ez mennyire jelenti azt, hogy ismerik is az intézménytípust, de mindenképpen biztató adat. Az Offline Centerről csatolt videó megtekintése után a kitöltők több, mint háromnegyede azt válaszolta, hogy szívesen ellátogatna egy hasonló intézménybe (5. ábra). Szintén az előzetes elvárásoktól eltérő, meglepetést okozó pozitív eredménynek számít, hogy a válaszadók 50,4 százaléka járt már ifjúsági közösségi térben. (Ez a válasz jelenthet egyszeri alkalmat és rendszeres látogatást is.)

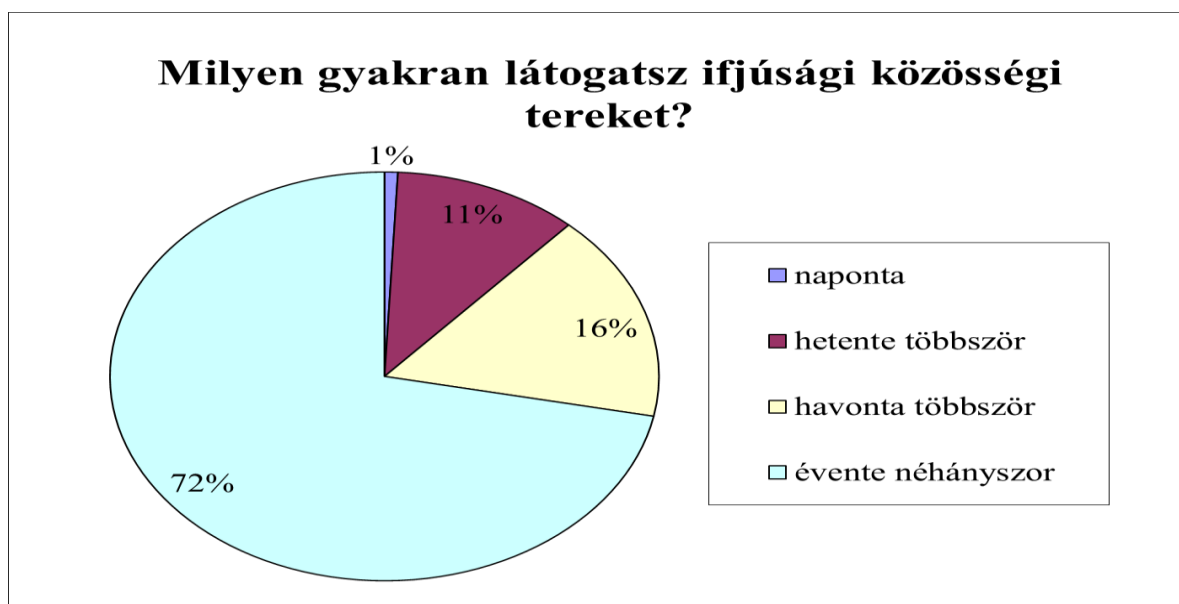
Akik jártak már, ők az intézménytípusról legtöbb esetben ismerőseiktől (67,2%), a Facebookról (60,2%), az Instagramról (32,8%) és a honlapjukról (16,4%) hallottak (12. ábra). Látszik tehát, hogy a személyes kapcsolatokon kívül az internet az, ami ezeket a színterekkel kapcsolatos információkat gördülékenyen továbbítani tudja.

A 132 főből 92 évente néhányszor, 21 havonta többször, 14 hetente többször, és közülük 1 fő jár minden nap ifjúsági közösségi térbe (6. ábra)

5. számú ábra: ifjúsági közösségi terek hírneve
Forrás: saját kutatási eredmény, 2020. június

6. számú ábra: ifjúsági közösségi terek látogatottságának gyakorisága
Forrás: saját kutatási eredmény, 2020. június

A vizsgálat során igyekeztünk feltárni, hogy a nemleges válaszadók miért nem ismerik az intézménytípust. A kitöltők az alábbi válaszopciókat jelölhették meg: 1. *Korábban még nem hallottam róluk.* 2. *Nem érdekelnek.* 3. *Nincs olyan programjuk, ami érdekelne.* 4. *Úgy érzem nem az én korosztályomnak szól.* 5. *Furcsának érezném, hogy csak úgy odamenjek.*

Azon résztvevők száma, akik még nem jártak hasonló intézményben 126 fő volt. Közülük 61,1 százalék „*egyáltalán nem hallott korábban*” az ifjúsági színterekről, 32,5 százalékban pedig *furcsának érezné, hogy csak úgy ismeretlenül odamenjen*. 23 fő (18,3%) azt válaszolta, hogy *nem érdeklik őket a színterek*, 20 fő (15,9%) pedig *nem a saját korosztályának valónak érezte őket*.

Arra a kérdésre, hogy szerintük mi tudná őket bevonítani a színterekbe 75,4 százalékban választották a jó közösséget, 68,3 százalékban pedig az érdekes programokat. 30 fő (23,8%) a jó marketinget emelte ki, 29 fő (23%) a modern környezetet, 8 fő (6,3%) pedig úgy gondolja, semmi nem tudná őt bevonítani az ifjúsági közösségi terekbe.

Következtetések és javaslatok

Eredmények

A kutatási adataink túlnyomó részben megerősítik a szakirodalomban korábban ismertetett felmérési eredményeket. Hazánkban a fiatalok szívesen töltik a szabadidejüket közösségekben, azonban az jellemzően kevésbé köthető formális intézményekhez.

Azon fiatalok aránya, akik kulturális intézményeket látogatnak fokozatosan csökkenő tendenciát mutat, ez a trend a közművelődési intézmények esetében kifejezetten erős. meg.

A fiatalok számára vonzó programok (koncertek, előadások filmvetítések) számos helyszínen és formában elérhetőek a fiatalok számára. A gazdag programkínálat mellett az ifjúsági színterek a jelenleginél intenzívebb kommunikációval tudnának hatékonyan eljutni a célcsoportjukhoz.

Javaslatok

Kutatás eredményeképp az alábbi javaslatokat is szeretnénk megfogalmazni az ifjúsági közösségi terek vezetői és a szakmabeliek számára.

- A külföldi mintákhoz hasonlóan érdemes lenne növelni az intézménytípus működtetésébe bevont fiatal önkéntesek számát, akik egyszerre ágensként és résztvevőként is elősegíthetnék a rendszer fejlesztését. A presztízs kérdésének megváltoztatása kulcsfontosságú a fenntarthatóság szempontjából: amennyiben ezeket az intézményeket „trendivé” lehetne tenni a fiatalok körében, az a célcsoport látogatási szokásainak hosszú távú megváltozásához, növekedéséhez vezethet.
- A fiatalok kultúrafogyasztási szokásai az utóbbi időben jelentősen átalakultak és jelenleg is változnak, ezért érdemes lenne folyamatosan felmérésekkel nyomonkövetni, hogy aktuálisan mire is van érdeklődés.
- A hajlandóság és az igény megvan a fiatalokban, hogy ifjúsági közösségi tereket látogassanak, azonban az intézmények üzenetei nem jutnak el hozzájuk a megfelelő formában.
- Érdemes átgondolni, hogy a médián és a személyes kapcsolatok révén (iskolák bevonásával) hogyan lehetne őket jobban elérni. Az iskolai kitelepülések, valamint a közösségi médiában, valamint offline platformokon megjelenő marketing segíthet abban, hogy valóban vonzóbbnak és trendinek lássák a fiatalok az ifjúsági közösségi tereket.
- A területen biztató jel a nemzetközi példák alapján (Egyesült Királyság, Írország), hogy megfelelő módszerekkel akár egy évtized alatt országos hálózattá fejleszthető egy-egy jó gyakorlat vagy modell, amely a korosztály körében toborzott önkéntesek bevonásával valósul meg. Az ifjúsági közművelődési területen erősebben kellene építeni rájuk.

Összefoglalás

A kutatás eredményei megerősítették a szakirodalomban olvasottakat. Ugyanakkor olyan információk és eredmények birtokába is jutottunk, amelyek segíthetnek abban, hogy ez a közművelődési intézménytípus minél több rendszeres látogatót tudhasson magáénak. Az intézmények alapvető ismertsége bizakodásra ad okot. Erre ráépítve egy jó külföldi modell adaptálását, önkéntes tevékenységre alapozva, intenzívebb marketing tevékenységgel összekötve, sikeressé teheti a következő évtizedben ezt a ma méltatlanul mellőzött intézménytípust. A fiatalok alapvetően nyitottak az ifjúsági közösségi terek iránt, így elfordulást nem tapasztalunk, valamint a megfelelő módszerekkel pálfordulást is elérhetünk az intézménytípus népszerűségének növelése tekintetében.

Felhasznált irodalom:

- Bauer Béla- Szabó Andrea (2009): *Ifjúság 2008 Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. 149. p.
- Babbie, Earl (2017): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Budapest, Balassi Kiadó.
- Csatári Emese (2015): *A fiatalok szabadidő eltöltési szokásaihoz alkalmazkodó ifjúsági közösségi tér – a hang out másik oldala*. In- Párbeszéd: Szociális munka folyóirat, 3. évfolyam 4. szám <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/5906>
- Elek Tímea (2016): *25 év – Jelentés az ifjúságügyről*. Budapest, Iuvenis - Ifjúság szakmai Műhely, Ifjúság szakmai Együttműködési Tanácskozás
- Engler Ágnes (2017): *Család és karrier*. Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 213. p.
- Forkan, C., Brady, B., Moran, L., Coen, L. (2015): *An operational profile and exploration of the perceived benefits of the youth cafe model in Ireland*. Írország, Dublin, Department of Children and Youth Affairs, 99 p.
- Forkan, C., Canavan, J., Devaney, C. and Dolan, P. (2010): *Youth Cafe toolkit 2010*. The Office of the Minister for Children and Youth Affairs. Írország, Dublin The Stationary Office.
- Jancsák Csaba (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest, Új Mandátum Kiadó
- Majár János (2010): *Az ifjúságsegítés módszertára*. Szolnok, VE-GA Gyermek és Ifjúsági Szövetség
- Nagy Ádám – Oross Dániel (szerk.) (2016): *Ifjúságügy: szöveggyűjtemény*. Budapest, UISZ Alapítvány
- Nagy Ádám (2007): *Ifjúságsegítés*. Budapest-Szeged, Új Mandátum Kiadó
- Nagy Ádám (2016): *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016*. Budapest, Excenter Kutatóközpont, 408. p.
- Rácz József (1998): *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák*. Budapest, Scientia Humana kiadó.
- Szabó Andrea, Kovács Szilvia, Bitter Brunó, Bauer Béla (2001): *Gyermek-, művelődési és ifjúsági házak*. Budapest, Ifjúsági és Sportminisztérium.

- Székely Levente (2013): *Magyar Ifjúság 2012 Tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó

Internetes források:

- <http://aycc.com.au/>
- <http://www.sie.hu/koszonto.html>
- <http://www.ujnemzedek.com/>
- <http://youthcentrescanada.com/>
- <https://micpaysdebegard.pagesperso-orange.fr/>
- <https://montazsmagazin.hu/eleven-ifjusagi-kozossegi-ter-es-informacios-pont-juniusi-programjai/>
- <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200150.kor>
- <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv>
- <https://www.facebook.com/KBter>
- <https://www.foroige.ie/our-work/projects-services-and-programmes/youth-cafes>
- <https://www.hirosagora.hu/fooldal>
- <https://www.instagram.com/keruljbe/>
- <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>
- <https://www.youthfirst.org.uk/>

Herczegh Judit – Halász Dániel:

Online játékos közösségek és platformjaik az információs társadalomban

Absztrakt: Az IKT eszközök az egyéni szocializáció részét képezik. A család az elsődleges, az iskola pedig a másodlagos szocializációs szintér, így az információs társadalmat tekintjük a harmadik szocializációs közegnek, amelynek nagy előnye, - különösen a mostani fiatalok számára - hogy míg az iskola csak tanuló éveik alatt közvetít mintákat és értékeket, addig az információs társadalom a családhoz hasonlóan egy élethosszig tartó formálódást biztosít (Herczegh 2014).

Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison 2007-es Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship c. munkájukban három kritériummal határozzák meg a közösségi hálózatokat: lehetővé teszi az egyéneknek, hogy (1) nyilvános vagy félig nyilvános szakosított oldalt hozzanak létre egy behatárolt rendszerben, (2) összekösse azokkal a felhasználókkal, akikkel kapcsolatban vannak, (3) megnézhessek és áttekinthessék kapcsolataikat és mások kapcsolatait a rendszerben (Boyd-Ellison 2007).

A közösségi hálózatok a kommunikáció és információáramlás, valamint a közösségek építésének terei, amelyek nem csupán szocializációs szempontból látnak el tanulási funkciókat. Az online játékokban szerveződő közösségek a játék platformján keresztül konkrét ismereteket és társas viselkedési szabályokat sajátítanak el direkt módon, ugyanakkor a játékos közösségek, valamint maguk a játékok is multikulturális olvasztótégely hatásuknak köszönhetően sajátos információáramlást, nyelvezetet és közösségi kommunikációt alakítanak ki. A videójátékok széles rajongói körökkel rendelkeznek, melyek a játék köré épülve, azon kívül egyéb online platformokon tevékenykednek. Ezen tanulmányban megvizsgáljuk a videójátékok közösségteremtő és formáló hatásait. Ezek után bemutatjuk a digitális közösségek legnagyobb online platformjait és azon belüli működésüket.

Abstract: The ICT devices are an integral part of socialisation. Family is the primary, and school is the secondary socialising platform, thus the information society can be considered the third socialising medium, which has a huge advantage primarily for today's youth. While the school only conveys models and values during the years of study, the information society provides a lifelong shaping, similarly to the family (Herczegh 2014).

In the Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship by Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison (2007) three criteria are allocated in connection with social networks: it facilitates individuals to (1) create a public or semi-public specialized site in a limited system, (2) to connect those with the users, whom they are in contact with, and to (3) take a look and review their and other's connections in the system (Boyd-Ellison 2007).

Social networks are the field of the communication and information flow as well as the community-building, which do not only serve educational functions in respect of socialization. The communities, gathered in online games, acquire concrete knowledge as well as social and behavioural rules in a direct way. On the other hand, the gamer communities, and the games themselves develop a specific flow of information, language, and social communication due to

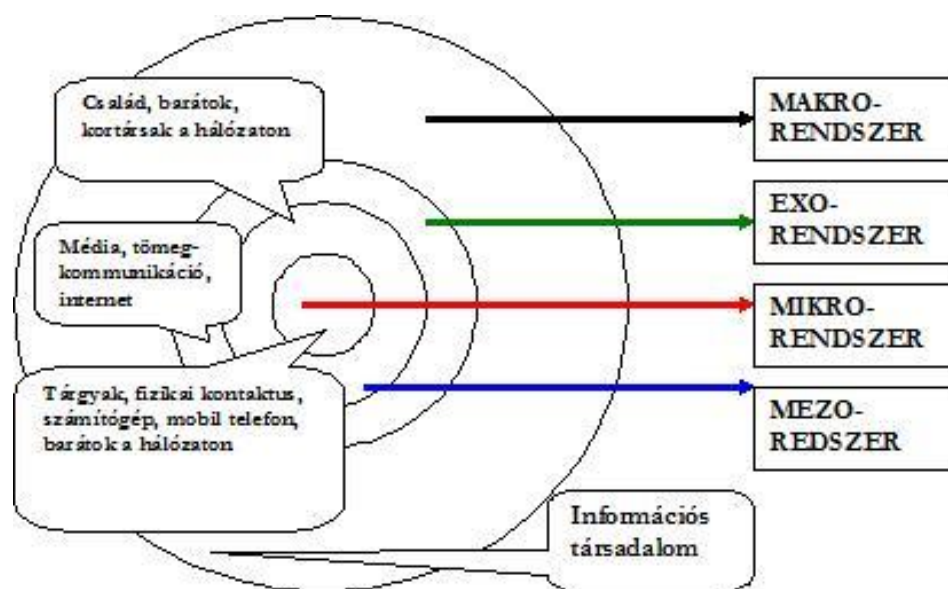
their multicultural melting pot effect. Furthermore, the video games have extensive fan bases, who are actively operating either focusing on a certain game or on other online platforms. In this study, we examine the community-building and shaping influences of video games. After that, we present the largest online platforms of digital communities and how they work within it.

Online közösségek rendszere

Az információs társadalom korszakában olyan új eszközök jelentek meg, amelyek megváltoztatják magának a szocializációs folyamatoknak a terét, kiterjesztik azt egy a valós világgal párhuzamosan megjelenő virtuális világba. Új szerepek, újfajta kommunikáció, új kulturális mintázatok, új közösségi tanulási formák jelennek meg és várnak elsajátításra a hálózati társadalomban, amelyben az információ kezelése, terjesztése, birtoklása az első számú szervezőelv. Az egyén társadalmi élete, társas kapcsolatai megkettőződnek és leképeződnek az internet és a számítógép világában. Kijelenthetjük, hogy a mostani generáció már részben virtuális térben identifikálódik.

Bronfrenbrenner ökológiai modelljére alapozva létrehoztuk saját információs társadalmi modellünket, amely igazodik az eredeti modell négy alrendszeréhez, hiszen az információs társadalom is bontható mezo, makro, mikro és exorendszerekre.

1. ábra: Információs társadalmi modell Bronfrenbrenner ökológiai modelljére alapozva
(Forrás: Herczegh 2014)

Információs társadalmi szocializációs modellünkben a környezeti tényezők koncentrikusan táguló szinteken ábrázolhatóak. A legszűkebb kategóriaként megjelenő mikrorendszer a közvetlen fizikai és szociális környezetet jelenti, ahol a személyiség pszichológiai sajátosságai, valamint a kompetenciák közvetlen érintkezések során fejlődnek. A mikrorendszert körülölelő mezorendszer jelenti azokat az aktív színtereket, amellyel az egyén, különösen gyermek és fiatalkorban, állandó kontaktusban van, mint például az iskola és oktatási rendszer, valamint a média és online játékok, közösségek megjelenése az őt körülvevő környezetben. E köré

kapcsolódik az exorendszer, amelyben az egyén a fizikai kontaktus szintjén nem jelenik meg, de látens módon hatással van szociális fejlődésére, mint például a szülői társadalmi háttér, az adott életmód, életstílus, kommunikációs sémák. És végül, de nem utolsó sorban egy tág, társadalmi erőter veszi körül az egyént, amelyet makrorendszerként jelölünk és amely közvetíti azokat az általános értékeket és normákat, amelyek az adott társadalmi időszakban elsajátításra várnak (Bronfenbrenner 1979, Herczegh 2014).

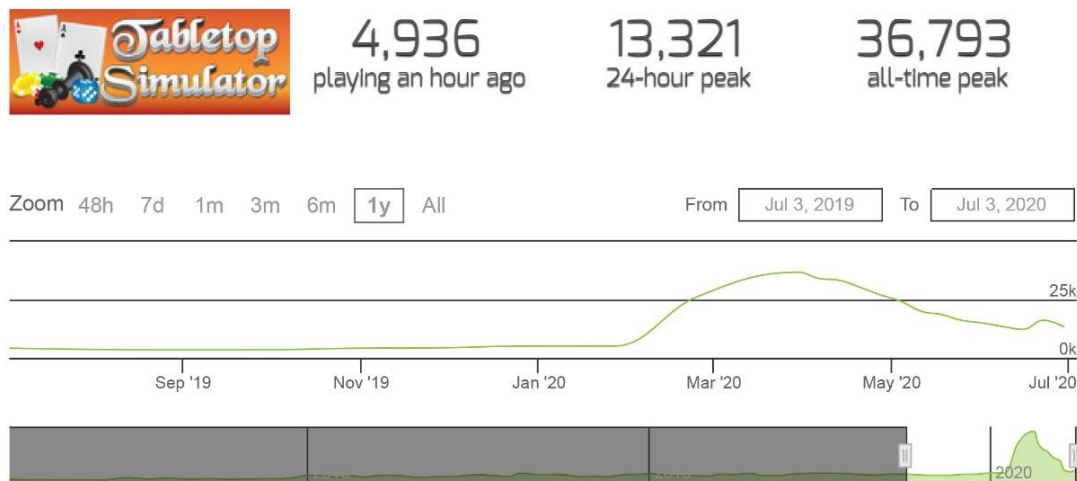
Az információs társadalmi modell mikro rendszerének szerves elemét képezik a hálózaton működő játékos közösségek. Ezek az online közösségek, mind tartalmukat, mind funkcióikat tekintve leképezik a valós társadalmi interakciók sokféleségét, a közelitől a távoli ismeretségek fenntartásán keresztül, az információ szerzéssel és véleménynyilvánítással, tanulással és csoport identitással bezárólag. Sokrétűek, ahogyan a társas interakciók is azok.

A videojátékokról

Az elmúlt évtizedekben, egyre nagyobb arányban jelentek meg újabbnál újabb videojátékok. Az exponenciálisan növekvő piac, ami mára a legnagyobb szórakoztatóipari ág, a szintén növekedésnek örvendő videojáték fogyasztó piacirétegre adott válasz. Ahogy a felhasználói réteg a korfa mindkét irányába növekszik, úgy a videojátékok elődjeiket, a predigitális játékokat részben lecserélik és asszimilálják. Predigitális játékok alatt a klasszikus játékokat értjük, melyek végzéséhez nem szükséges digitális tartalom megjelenése, mint például a testmozgásos játékok (sport, tánc) vagy a táblás társasjátékok. Kevés olyan társasjáték létezik mára, ami ne lehetne elérhető digitális változatban. Jó példa erre a Tabletop Simulator játék, mely asztali társasjátékokat szimulál. Ez a játék szemlélteti a videojátékok azon műfaji tulajdonságát miszerint minden korábbi játéktörténeti periódust felszippant, minden olyan formát és változatot beolvaszt, mely segíti attribútumainak tökéletesítését. Mára, már kijelenthetjük: minden predigitális játéknak, közösségi elfoglaltságnak létezik videojáték formája (Z. Karvalics 2018).

A COVID-19 világjárvány okozta globális izoláció alatt a harmadik szocializációs közeg, vagyis az információs társadalom vált sokak számára a primer szocializációs eszközzé. A fent említett Tabletop Simulator, a mindenkori legmagasabb felhasználói aktivitását a karantén alatt érte el és eladásai is ugrásszerűen növekedtek. Egymástól távol rekedt családtagok, barátok és magányos, unatkozó emberek milliói fordulnak az online játékokhoz nap, mint nap.

2. ábra: A Tabeltop játék felhasználói számának alakulása a karantén alatt
(Forrás: <https://steamcharts.com/app/286160> 2020)

Léteznek egyjátékos (single-player), többjátékos (multiplayer) és masszív többjátékos (massively multiplayer games vagy MMO.) játékok. Játshatunk a személyi számítógépen, konzolokon, különböző kézi eszközön és a mobiltelefonon, sőt különböző okos készülékeken, így karórán, kocsin és még hűtőn is. Választhatunk öt másodperces minijátékok, tíz perces alkalmi játékok, nyolcórás akciójátékok vagy végtelenségig szimulált szerepjátékok közül, amelyek napi huszonnégy órán át, az év minden napján futnak. Választhatunk olyan játékokat, amelyek erős narratívával és érdekes történettel rendelkeznek, de olyat is, amely semmi ilyesfélével nem rendelkezik, nem akar elmesélni vagy tanítani semmit vagy játszhatunk, teljesítményt mérő videojátékokat. Hiába digitális a játék, nem csak szellemileg teheti próbára a játékost, de fizikailag is, sőt a kettőt tetszőlegesen keverheti, mint például a különböző táncos játékoknál, ahol mozgás érzékelő szenzor segítségével a program, a képernyőn látott mintát és a játékos mozgását veti össze és pontozza azt. Ezen sokszínűség ellenére, egyből felismerhető a videojáték és a felhasználó mindig tudja, hogy játszik, mert mással összetéveszthetetlen, csakúgy, mint a predigitális játékok. Mindegy milyen típusú digitális játékról beszélünk, az életre hívja, maga köré szervezi a saját játékosközösségét, amely a virtuális tér mellett a valós térben is tevékenykedhet (McGoingal 2011).

A videojátékok végtelenül összetett és fejlett visszajelzési rendszere kimeríthetetlenül sok lehetőséget hordoz, a rejtett és közvetlen kultúráközvetítő hatások létrejöttéhez. Ebben a műfajban vegyül minden egyéb művészet, a zenétől a színpadon át a szépirodalomig, felhasználva azokat egy immerzív atmoszféra megteremtésére, vagy akár fő tematikaként. Az eddig tárgyalt attribútumok hozták életre a gamifikáció fogalmát. A videojátékokhoz és online játékokhoz kapcsolódóan a gamifikáció azt a trendet hivatott jelölni, aminek célja, hogy a játékokat és a játékos mechanizmusokat, értékteremtés céljából, a társadalmi folyamatokat meghatározó intézményrendszerekbe bevezessék és működtessék (Fromann 2017).

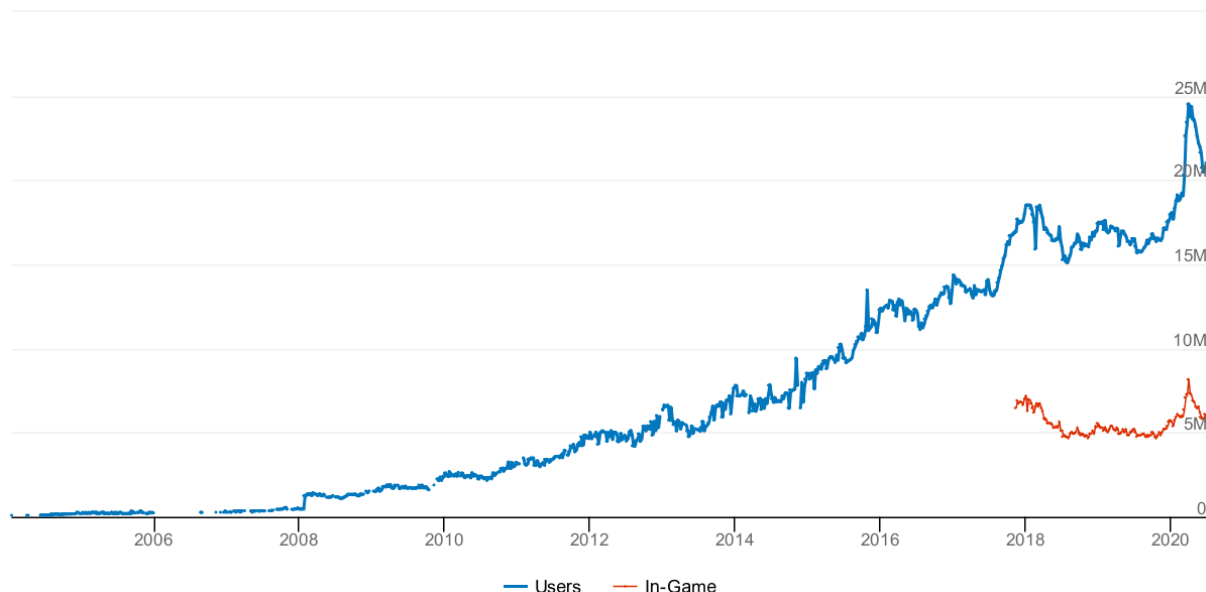
Az online játék és a köré épülő közösségek és közösségi platformok bemutatása

Az online játékos közösségek nagy előnye, hogy a fizikai korlátokat áthágva, első sorban a virtuális térben identifikálódnak, így számosabbak és sokszínűbbek valós társaiknál. Ezen tanulmányban a Civilization VI című stratégiai játékot vesszük mintaként. A játékot harminc éves múltja, széles és színes felhasználó köre, kultúráközvetítő, edukációs és érzékenyítő hatásai teszik alkalmas választássá. Hipotézisünk szerint a játék által közvetített értékek a köré szerveződő online közösségekben közvetlenül leképződnek. Egy játék online közösségének méretét nehéz megbecsülni, hisz több online platformon létezik számos közösség, sokuknál nem kötelező, hogy a csoport tagjai birtokolják a játékot, elég, ha szeretik és érdeklődnek az iránt. Statisztikailag problémás, hogy egy felhasználó lehet több csoportnak is a tagja, így átfedések keletkeznek. A becsült eladási számok viszont jó indikátorként szolgálhatnak. A Steam online videojáték áruház eladásai alapján 2–5 millió felhasználóra becsülhetjük ezt a számot és ez lehet egy jó kiindulópont. A játék megjelenéséhez képest fél év alatt sikerült 2 millió példányt eladniuk, ezzel elnyerve a leggyorsabban fogyó Civilization játék címet és 2016 óta különböző konzolos megjelenésével tovább növelte a játékosbázisát. Ha a tág közösséget nézzük tehát azokat, akik a sorozat bármely részét megvásárolták akkor körülbelül 40 millió felhasználóról beszélhetünk.

Az első vizsgált platform a Steam digitális játékaruház, ami a Valve játékfejlesztő és kiadó cég integrált játékelosztó platformja és közösségi oldala. A Steam lehetővé teszi a felhasználók számára a különféle szolgáltatók által készített játékok vásárlását és tárolását. A Steam platformon megvásárolt játékokat a felhasználó a saját Steam fiókjának játékkönyvtárán keresztül indíthatja el. A Steam alkalmazás folyamatosan méri a felhasználói tevékenységeket, mely által a Steam és vele együtt a játékipar népszerűsége is jól mérhető. A karantén alatt érte el új rekordját a platform, 24,5 millió felhasználó volt világszerte egyidejűleg online.

3. ábra: Steam online felhasználói 2014-től napjainkig
(Forrás: Steamdb.info 2020.07.03)

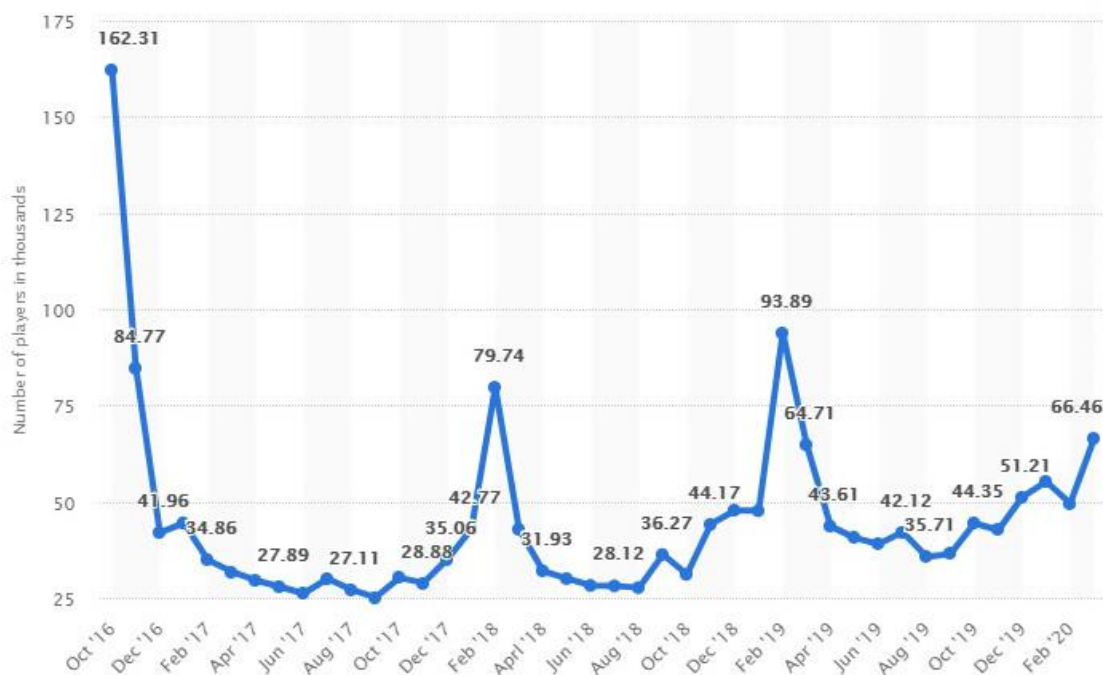
Source: <https://steamdb.info/app/753/>

A Steam lehetőséget ad felhasználói számára, hogy az általuk birtokolt játékokról véleményt alkothassanak. Figyelemre méltó, hogy ezen lehetőségükkel a játékosok aktívan élnek. Amikor a játékos leírja röviden tapasztalatait, választania kell, hogy ajánlaná, vagy sem a játék megvételét, ezek alapján a Steam kikalkulálja, hogy a közösség milyen mértékben elégedett a termékkel. A véleményeknél automatikusan feltünteti a Steam, hogy a felhasználó összesen hány órát játszott a játékkal és azt is, hogy az írás pillanatában mennyit. A közösség ezekre a véleményekre/kritikákra is reagálhat, mert minden kiírás alatt a következő kérdés szerepel: Hasznos volt ez az értékelés? Ezen kívül a termékek a játékosok által felhasználói címkékkel vannak ellátva. Ez a közösségi címkézési rendszer lehetővé teszi, hogy a játékosok önként, a játékot annak fő karakterisztikái alapján címkével lássák el. A címkék segítenek képet alkotni a játékról és más hasonló termékeket keresni. Ez nagyon hasznos, hisz a potenciális vásárló nem hivatásos kritikusok értékelését, hanem a tényleges közösség által alkotott vélemények, értékelések alapján dönthet, ráadásul láthatja ki mennyi órát játszott a termékkel, ami segít az ár-érték arány mérlegelésében is (Ahn-Kang-Park 2017).

A Vizsgált játékot így, annak közössége, 84,848 felhasználói vélemény alapján, Nagyon Pozitív besorolásba juttatta, ami esetünkbe azt jelenti, hogy az értékelések 81%-a pozitív és ajánlanák másoknak a játékot. A következő népszerű közösségi címkék társulnak a játékhoz: Stratégia, Körökre osztott stratégia, Történelmi, Többjátékos, Egyjátékos, Körökre osztott, Nagy léptékű stratégia, 4X, Háború, Szimuláció, Taktikai, Városépítő, Kiváló zenei anyag, Módosítható, Online együttműködő, Együttműködő, Építés, Menedzser, Hatszögrácsos, Hangulatos.

4. ábra: A Civ VI. felhasználóinak száma havi átlagban, ezres mértékben
(Forrás: Statista.com 2020)

A játék felhasználói aktivitását vizsgálva leolvasható, hogy minimum 25–35 ezer online játékost találhattunk az elmúlt 4 év bármelyik percében. A kezdeti magas érték a játék megjelenését, a

két középső kiugró érték pedig a játékkiegészítők megjelenését mutatja. Az utolsó hirtelen emelkedés, pedig a koronavírus miatt elrendelt karantén hatására enged következtetni.

Mindezek után megállapíthatjuk, hogy az első, legnagyobb közösségét a játéknak azon játékosok alkotják, akik a Steamen vásárolták és használják azt. A Steam közösségi oldalként is funkcionál, így a felhasználóknak lehetőségük van egymás bejelölésére, csevegésre, meghívók küldésére játékokba, valamint jelzi a felhasználók aktuális státuszát. Ez a státusz lehet online, elérhető, elfoglalt, távol van a géptől (afk) vagy pedig jelzi, hogy milyen játékban van éppen az illető. A felhasználó barátainak lehetőségük van csatlakozni közös játékhoz. A Steam-re egyfajta gamer közösségi médiaplatformként is tekinthetünk. Minden játéknak több különböző dedikált oldala van. Vegyük például a Civ VI. közösségközpont (Community Center) oldalát. Ez az oldal a következő részeket tartalmazza: Témák, Képernyőmentések, Alkotások, Közvetítések, Videók, Műhely, Hírek, Útmutatók, Értékelések. A főoldalon ömlesztve szerepel minden tartalom, ami a játékkal kapcsolatos. Legtöbbször ezen tartalmak a közösségi tagok alkotásai, videóik, rajongói rajzok vagy oktatóanyagok a játékhoz. A megosztások alá lehet kommentelni és fel vagy leszavazni. A jelentés opció lehetővé teszi a közösség számára a káros tartalmak kiszűrését. Ez a közösség hatalmas, de nincs igazi tagság, még csak nem is kell birtokolni a játékot ahhoz, hogy bármilyen aktivitást végezzen valaki a közösségközpontban. Egyedül egy ingyenes Steam fiókot kell létrehozni. Mindezekkel együtt, aktív és termékeny csoportot figyelhetünk meg. Főleg érdekes és humoros történelmi, néprajzi, szociológiai és politikai bejegyzések, alkotások jelennek meg az oldalon, de fontos elemei a közösség által alkotott, nem hivatalos játékkiegészítők, az úgynevezett mod-ok is.

A második legnagyobb közösséget a játék hivatalos Facebook oldala adja, amit közel 740.000 ember követ. Itt sem beszélhetünk önszerveződő közösségről, főleg informatív hivatalos posztokból áll az oldal, persze itt is kialakulhatnak párbeszéddek. Bárki szabadon csatlakozhat, külön szabályzattal nem rendelkeznek. Közösségi tevékenység nem jellemzi, a hivatalos hírekért látogatják főleg a felhasználók.

A harmadik legnagyobb és egyben az első igazi önszerveződő közösség a Reddit Sid Meier's Civilization fóruma, azaz a r/civ. A Reddit 2005-ös startolása óta a maga 330 millió átlag havi felhasználójával az internet legnagyobb fórumos közössége. Az oldalon az egészséges táplálkozásra keresztül a fényképészen át a mentális betegségek elkerüléséig számtalan témájú úgynevezett subreddit-et, alfórumokat találhatunk köztük a vizsgált játék alfórumát is. 2019-ben az oldal meghaladta a 1,5 milliárd éves látogatók számát, így nem meglepő, hogy itt találjuk a legnagyobb önszerveződő közösségeket. A fórumokon bárki megoszthat tartalmat, melyet a közösség fel vagy leszavazhat. A legtöbb szavazatot tartalmazó bejegyzések a kezdőlapra emelkednek, ami által több taghoz juthat el egyféle, hálalda effektust kialakítva. A benyújtók a közösség értékelése alapján úgynevezett karma pontot kapnak. Egy másik felhasználó által leadott pozitív szavazat +1 karma ad, a leszavazat -1 karma eredményez. Minél több a leszavazás, annál lejjebb süllyed a megosztott tartalom a rangsorban, ahol egyre kevesebb ember látja majd. Ez a karma szám a felhasználó neve mellett található, és jelzi a Reddit közösség tagjainak, hogy a felhasználó aktív és tisztelt tagja a közösségnek. Minél magasabb a karma, annál valószínűbb, hogy a beküldő nem levélszemét vagy csaló robot. Ezen pontrendszer mellett a Redditnek van egy második réteg karma rendszere is. Minden beküldésnek van egy megjegyzés funkció, ahol a felhasználók kommentárokat vagy visszajelzéseket nyújthatnak. Ezekre a visszajelzésekre a közösség szintén szavazhat fel vagy leértékelve azokat. A felfelé és lefelé szavazatok beleszámítanak a felhasználó megjegyzéskarmájába, amely a felhasználói névre kattintva és az összefoglaló oldalukra tekintve látható. Amíg egy felhasználó megjegyzéskarmája el nem ér egy bizonyos küszöböt, addig egy meghatározott határidő korlátozza a két megjegyzés írása között. Ennek a korlátnak

célja, hogy megakadályozzák a spamküldőket és a rendszer több üzenettel történő eltömődését. Miután a felhasználók bebizonyították, hogy képesek hozzájárulni a közösség életéhez, a korlátozást megszüntetik, és a felhasználóknak már nem kell várniuk a kommentárok közzétételére. A komment karma szűrőként is szolgál a beszélgetések során. Ha elég sok felhasználó leszavaz egy megjegyzést, akkor az elrejtésre kerül. Ez a funkció lehetővé teszi a közösség számára a káros tartalmak kiszűrését, azonban gyakran visszaélnek vele, amikor megpróbálják cenzúrázni azokat a nézeteket, amelyek nem egyeznek meg a saját véleményükkel, különösen heves politikai vagy filozófiai viták során (Bergstrom 2011).

Az r/civ 377 ezer taggal, rendelkezik. Csatlakozási feltétel nincs, de erősen ellenőrzi a csoport a benne megjelenő tartalmakat. A Reddit mivel fórumos oldal, kifejezetten a párbeszéd és a kommunikáció megteremtése a fő küldetése. Itt bármiben kérheti a felhasználó a közösség véleményét, segítségét. Főleg a játékkal kapcsolatos tapasztalatokat, élményeket osztanak meg a tagok, nem a humor van az előtérben. A közösség méretéhez képest meglepően kevés, szinte zéró játékon kívüli, a játékhoz kapcsolódó tartalommegosztás jelenik meg. Ez valószínűleg a Reddit sajátos kultúrájával magyarázható mely rendkívül szigorú. A közösség teljes mértékben elutasítja az önreklámozó, önfényezés, és a haszonszerző megnyilvánulásukat.

Az r/civ közössége saját alközösséggel rendelkezik Discord szerverén, ahol átlagosan 2500 tag online a nap minden percében. Discord applikációt a Skype-hoz lehet a leginkább hasonlítani. Célja a játékosközösségek összefogása. Fő funkciója csevegő felület és a mikrofonos kommunikáció biztosítása. A Discord /r/civ valószínűleg a legtevékenyebb a vizsgált közösségek közül. Rendkívül jól strukturált, külön csevegő csatornákkal rendelkezik számos beszédtemához. Itt már lehetőség van a saját alkotások megosztására, ez aktívan történik is. A beszélgetős csatornákon kívül a Looking For Group csatornák kiemelendők, ahol a felhasználók partnereket kereshetnek az online játékhoz. A legtöbb online játék itt szerveződik, így olyanoknak is van lehetősége más emberekkel játszani közösségben, akik közvetlen baráti körükben ezt nem tehetik meg. Komplex szabályzat és hierarchikus tagsági rendszer jellemzi. A szerver jelentőségét az is mutatja, hogy a játék hivatalos fejlesztői is jelen vannak a közösség életében, ezzel összekötve rajongókat az alkotókkal.

A negyedik legnagyobb, a játék köré épülő közösségként a Facebook-on található három legnagyobb önszerveződő rajongói oldalak összességét vesszük, mivel szokásaik, demográfiájuk és fő profiljuk közel azonosak. A következő rajongói oldalakat vizsgáltuk: Civilization Community: 16711 tag, Civilization 6: 9150 tag és a Sid Meier's Civilization VI: 5257 tag. A három csoport között az egyetlen, lényegi különbség (a méretükön kívül), hogy a háromból kettő kizárólag a Civ VI.-nek, míg egy a 30 éve futó teljes sorozatnak van szentelve. Ebből viszont az is következik, hogy mind három csoportban megtalálható a Civ VI. rajongói. A csoportok tagjai gyakran tagjai a többi csoportnak, ezért is jellemző a tartalmak ismétlődése és több csoportban való megjelenése. A szokásos egymást segítő beszélgetéseken és a játékkal vagy történelemmel kapcsolatos posztokon túl gyakoriak az idegenforgalommal kapcsolatos posztok. Sokan kérnek itt javaslatokat, hogy mit érdemes megnézni abban az országban ahová készülnek nyaralni. Rengeteg az olyan poszt, ahol valamely, a játékban található híres épület, így például az Országháza előtt pózolnak. Ezen bejegyzésekből sokszor kiderül, hogy a játék miatt ismerték meg az épületet vagy a játék keltette fel az érdeklődésüket egy kultúra iránt. Ha valaki tagságot szeretne annak általában egy a játéksorozattal kapcsolatos kérdést tesznek fel írásban, amire illik tudni a választ, ha a jelentkező ténylegesen kedveli a játékot. Mindezek után a tagság megtartásához be kell tartani a házirendet.

A Civilization VI. játékkal kapcsolatos 2020-as kutatásunk során, a játék köré épülő online közösségekben kérdőíveket vettünk fel kultúrafogyasztási szokásaikról. A Facebookon

található közösségek által kitöltött közel 500 kérdőív alapján megállapítható, hogy multikulturális közösségről van szó.

5. ábra: Kitöltők száma nemzetenként
(Saját Forrás 2020)

USA	156	Brazil	8	Bolgár	4	Ausztria	2	Tajvan	2
UK	37	Finn	8	Cseh	4	Chile	2	Thaiföld	2
Kanada	27	Svéd	8	Portugál	4	Fülöp-szigetek	2	Dél Afrikai	1
Lengyel	23	Francia	7	Spanyol	4	India	2	Észt	1
Magyar	20	Mexikó	7	Egyiptom	3	Indonéz	2	Grúz	1
Norvég	20	Román	7	Horvát	3	Izland	2	Jordán	1
Ausztrál	14	Dán	6	Ír	3	Kína	2	Kuba	1
Holland	12	Új Zéland	6	Kolumbia	3	Malajzia	2	Lett	1
Olasz	11	Görög	5	Török	3	Szerbia	2	Macedón	1
Német	9	Izrael	5	Uruguay	3	Szlovák	2	Orosz	1
Belga	8	Szingapúr	5	Argentín	2	Szlovén	2	Svájc	1

Igaz a kitöltések harmada az Egyesült Államokból érkezett, de ez várható volt, hisz egy régóta futó amerikai játékról van szó, melynek legnagyobb felvevő piaca Amerika. 486 kitöltés érkezett ötvenöt különböző országból, köztük olyanok is, melyek között kiélezett politikai és vallási ellentétek léteznek. Számunkra ez a minta szemlélteti a játékok országhatárokat nem ismerő interkulturális összekötő attribútumát.

Mindezek alapján hipotézisünk, miszerint a játék által közvetített értékek a köré szerveződő online közösségekben közvetlen módon leképződnek, igazolódik. Megállapítható, hogy a digitális közösségek kulturális tanulási folyamatokat generálnak, tagjaik egymástól tanulnak. A való világgal kapcsolatos kulturális érdeklődés jellemzi a csoport tevékenységét. A közösség tagjai multinacionalitásuk ellenére összetartók, segítik egymást, és rendszerint ismertetik saját országuk kultúráját. Ez az összetartás szemlélteti a játékok összekovácsoló erejét, valamint a közös játék során kialakuló bajtársiasság segít a „mi” érzet kialakulásában, melyre a jelenlegi járványügyi helyzet alatt véleményünk szerint nagyobb szükség van, mint valaha.

A publikáció elkészítését a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Program „Közművelődési Tudományos Kutatási Program tudományos diákköri munkát végzők számára” alprogramja támogatta.

Felhasznált irodalom:

- Ahn Sangho, Kang Juyoung, Park Sangun (2017) What makes the difference between popular games and unpopular games? Analysis of online game reviews from steam platform using word2vec and bass model. ICIC Express Letters 11 vol., 12 no.
- Bergstrom Kelly (2011) Don't feed the troll: Shutting down debate about community expectations on Reddit.com. First Monday, 16 vol., 8 no.
no <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/download/3498/3029>

- Boyd, Dannah M. – Ellison, Nicole B. (2007): Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. in *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 vol., 210–230 p.
- Bronfrenbrenner, Urie (1979): The Ecology of Human Development: Experiments by nature and design. Harvard University Press, Cambridge MA.
- Fromann Richárd (2017) Játékoslét A gamifikáció világa. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Herczegh Judit (2014): Digitális törésvonalak és szocializáció az információs társadalomban. Kultúra és Közösség, IV. folyam, V. évfolyam, 1. szám. 31-37.p.
- McGoingal Jane(2011) Reality is Broken . London: Jonathan Cape. STEAM: Sid Meier's Civilization VI https://store.steampowered.com/app/289070/Sid_Meiers_Civilization_VI/

Madarász Réka:

Kulturális alapú gazdaságfejlesztés Noszvajon

Absztrakt: A téma aktualitásához hozzátartozik, hogy ma Magyarországon a falvakból a nagyobb városokba való költözés okán a kis települések elnéptelenedése is problémát okoz országos szinten. Ezen trendektől eltérően Noszvajon sikerült a közművelődés és a kulturális élet fellendítésével, az erőforrások felhasználásával (mind a természeti, humán és egyéb) hozzájárulni a település folyamatos fejlődéséhez.

Az Integrált Közösségi és Szolgáltató Tér munkája nagymértékben segíti a település kulturális életének gazdagítását. A hagyományok ápolása, átöröklése meghatározó és közösségépítő erejű a településen. A turizmus is szépen fejlődött az évek alatt Noszvajon, számottevő mennyiségű vendégház, apartman és hotel is üzemel a településen és a Noszvajjal egybe nőtt Síkfőkúton egyaránt, munkát adva az itt élő embereknek, kis és nagyobb vállalkozásoknak. Tanulmányom egy kérdőíves felmérés, valamint interjúk alapján vizsgálja a településen élők elégedettségét, viszonyát a kulturális élethez és a település gazdasági életének fejlődését a kulturális programok és rendezvények tekintetében.

Abstract: Hungary's current concern is the depopulation of small settlements which causes several problems at the national level through the persistent move from villages to larger cities. Contrary to these trends, Noszvaj managed to contribute to the continuous development of the village by boosting public education and cultural life, using natural, human or other resources. The work of the Integrated Community and Service Space greatly helps to enrich the cultural life of the settlement. Furthermore, the nurturing and transmission of traditions is decisive and community-building. Tourism has also developed greatly over the years in Noszvaj, with a significant number of guest houses, apartments and hotels operating in the settlement and on the Síkfőkút, which grew together with Noszvaj, providing jobs for people living here through small and large businesses. My study examines the overall satisfaction of the people living in the village, their relationship to cultural life and the development of the economic life of the settlement in terms of cultural programs and events, where my findings are based on a questionnaire survey and several interviews.

Szakirodalmi áttekintés

Alfejezetem célja a tanulmány fogami kereteinek ismertetése, definiálása. A meghatározások között szerepel a kultúra, a közösség és közösségszervezés, a falusi turizmus és kulturális alapú gazdaságfejlesztés, valamint a társadalmi tőke, helyi gazdaságfejlesztés definiálása is. Először is a kultúra fogalmát szeretném behatárolni. Eredetét tekintve a latin 'colere' igéből származik, mely jelentésében valamifajta művelést, gondozást, ápolást, gondoskodást jelentett. Ezt az igét még a lakni, az ékesíteni, díszíteni, valamint a tisztelni értelmében is használták. A kultúra a művelődés és műveltség együttese. Megkülönböztetünk objektív és szubjektív, szellemi és anyagi, nemek szerinti, helyi és globális kultúrát is. Az elmúlt évtizedekben már jelen van az integrálódás és a differenciálódás folyamata is. A csoportosítása szerint anyagi, szellemi, objektív és szubjektív csoportosításról beszélhetünk. Az anyagi kultúra közé tartoznak a

különböző tárgyak és eszközök, még a szellemi kultúrának például a művészeteket és a vallásfilozófiát tekintjük. Az objektív, ami az egyén tudásától függetlenül létező kulturális ismereteket jelenti, ezzel szemben a szubjektív az, amelyet az egyének vagy csoportok elsajátítanak az egészéből. A társadalom és a kultúra kapcsolata hatással van az egész társadalom fejlődésére. A szerepe, hogy életünket, környezetünket, önmagunkat haladó irányba megváltoztassuk, a természet emberivé alakításának, humanizálásának folyamata (Maróti 2005). A XX. század közepére már kétféle koncepció is kialakult a kultúráról. Itt már kultúrákról beszélünk, az egyik a világ hierarchikus elméletén alapszik, mely szerint a kultúra a szellem világával összekapcsolható művészetet jelenti, ilyen például a tudomány, a vallás, ezek olyan értékeket képviselnek, amelyeket külön veszünk a civilizációtól és a materiális feltételektől, ezt reprezentatív kultúrának is nevezhetjük. Másik koncepció szerint a kultúra pluralista felfogásán alapul, e szerint minden egyes kultúra az elemeknek egy részleges készletét alakítja ki, megjelenik a sokféleség, a multikulturalizmus is (Konczos-Szombathelyi 2008). A közösség fogalmát eredendően a szociológia és földrajz honosította meg a tudományban, mint egy konkrét, relatíve jól behatárolható területen élő csoport társadalmi kötelékeinek egységét. A közösség az alapértelmezései között az emberek egy bizonyos csoportját, viszonyát jelenti. Ezek a személyek valamilyen módon kapcsolódnak egymáshoz, és ha a valós élet részének tartjuk, akkor nevezhetjük közösségnek. Az emberi kapcsolatokat, mint társadalmi létforma egy alakját fogalmazza meg. Tönnies a 'közösség' és a 'társadalom' között tesz különbséget, számára a közösségen belüli társadalmi viszonyokat a bensőségesség és a tartósság jellemzi, a területi aspektusok fontossága mellett, ezzel szemben a társadalmi viszonyokat a személytelenség, az érdekeket megfogalmazó szerződések jellemzik (Tönnies:1983). „A közösségben a személyes kapcsolatok uralkodnak, azok szabályozzák a társadalmi életet, a társadalmakban viszont a személytelen cserekapcsolatok uralkodnak, s szerződések szabályozzák a társadalmi életet” (Andorka 2006:206.). Emellett három féle módon is megközelíthetjük, hely, érdeklődés szerinti, választott közösségek és szellemi, lelki közösség szerint is. A hely szerinti viszonyulás a földrajzi helyzetből következik és a fizikai elhelyezkedése határozza meg. A választott közösségek közös érdeklődési kör alapján jönnek létre, a szellemi és lelki közösségek pedig egyfajta közösségi szellemként nyilvánul meg, például a vallási felekezetek (Vercseg 2018.). A közösség-szervezés elsődlegesen a szomszédságok, települések, térségek közösségi kezdeményező fejlesztését jelenti. Kulcsfontosságú a polgároknak, közösségeiknek és ezeknek a hálózatainak, valamint a helyi szükségletek feltérképezését végző közösségfejlesztőknek is. A közösségfejlesztés történhet bátorító és ösztönző, informáló, vagy kapcsolatszervező munkával, amely segítheti szükség szerint kiegészítheti, vagy éppen megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat (Varga-Vercseg 1998). A falusi turizmus egy komplex szolgáltatás, melyben a helyi népművészeti, néprajzi, kézműves, építészeti és kulturális értékek, örökségek bemutatása történik. A falusi élethez, környezethez és munkakultúrához kapcsolódó hagyományok, tevékenységek bemutatása tartozik még hozzá, a falusi vendégasztal szolgáltatása, a helyi gazdálkodási módok, termelési szokások bemutatása, saját előállítású népművészeti és kézműves termékek értékesítése, falusi rendezvények szervezése is megvalósul (Kerek-Marselek 2009). A társadalmi tőke, olyan jelenség, ahol nem az egyének értéke az elsődleges, hanem közösségi érték, az emberi kapcsolatok, bizalmi szintje, minősége határozza meg. Ide sorolandók például az informális baráti kapcsolatok, vagy közösségi kapcsolatok, városon és falun belüli együttműködések, civil szervezetek. Fontos tudni, hogy ez a tőke lassan épül fel, de könnyen el is romolhat. Alapja a bizalom és közös értékek, az együttesen vallott hitek, viselkedési normák és a közös kultúra, és ezekből tevődik össze az erős társadalmi tőke (Csath 2018). A helyi gazdaságfejlesztés egy adott település, saját adottságait felhasználó és fenntartható módon alkalmazó, a belső erőforrásait

mozgósító és összehangolt tevékenységeket és az ezeket elvégző emberek, intézmények, erőforrások és az eljárások összességét jelenti (Czene Zs-Horkay N. és Ricz J., 2010).

Fontosnak tartom az alapfogalmak felntűntetését, összegyűjtését, hiszen ezek adják az alapot a kutatás átfogó megismeréshez.

Jogszabályi környezet

Az 1997. évi CXL. törvény, ami a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, tartalmazza, hogy a nemzeti és az egyetemes kulturális örökségeknek a szellemi megismerése minden ember alapvető joga. Az ide tartozó értékeknek a védelme, megőrzése és a fenntartása, ezek mellett a nyilvánosság számára egyenértékű hozzáférésének biztosítása a mindenkorai társadalom kötelessége.

A törvény céljai között szerepel a társadalmi jólét és annak a fenntartható fejlődése, az egész életen át tartó tanulás lehetőségének a biztosítása, az életminőség javítása, a kulturális örökségnek a védelme, gyarapítása és megőrzése, a jövő nemzedékének a kulturális javak átörökítése. Továbbá a törvény meghatározza az alapszolgáltatásokat, a negyedik rész második fejezetében a 76. § (3) pontjában, melyek a következők:

- a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,
- b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,
- c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,
- d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése, feltételeinek biztosítása,
- e) az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,
- f) a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint
- g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

A 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet, a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről, 11. § -ban a kulturális alapú gazdaságfejlesztés szakmai követelményeit határozza meg.

A törvény változtatásainak köszönhető, hogy az önkormányzatnak alap feladatai közé tartozik közművelődés támogatása. Megfogalmazásra kerültek az alapszolgáltatások, megalapozva a sikeres közművelődés létrejöttét egy-egy településen.

Noszvaj

Történelmi áttekintés

Noszvaj egy heves megyei település Eger közelében, mely a Bükk hegység déli részén található, a Kánya-patak két oldalán. Kulturális értékeinek, valamint a természeti adottságainak hatására egy fontos turisztikai ponttá vált.

Az első említések 1001. tájékán találhatók meg érseki iratokban. Ekkor az ország északkeleti részét az egri püspökség fennhatósága alá rendelték, ezt főesperességekre tagolták. Ekkor a borsodi részhez tartozott Noszvaj és környéke. Neve először egy oklevélben tűnik fel, Nozueyként, melyet IV. Béla király 1248-ban adott ki. Cserép (feltehetően a mai Cserépfalu) határának jellemzésénél ez a részlet található: „Noszvaj püspöki falu határaihoz kapcsolódik”. Ma a templom mellett található egy emlékkő, ami ezt az emléket őrzi. A XI. század második felétől nagy számban települtek be az országba Itáliából, Franciaországból és Németalföldről telepesek, akiknek nyelvük az újlatin nyelvek csoportjába tartozott. Mezőolaszi a XIII. század második felére feltehetően már teljes mértékben megsemmisült és a lakói Novajra és Noszvajra települtek át. Noszvaj Nosville, vagy Nouceville, melynek jelentése „a mi falunk” vagy a „diósfaluk” nevet kapta.

A település lakosságának nagyobb része a mezőgazdaságból élt. Főképpen búzát, árpát, zabot és kukoricát termeltek, azonban a termés nem volt elegendő, ezt megpróbálták pótolni a szőlő, bor és gyümölcs, de a törekvések ellenére az őstermelő családok nagy része még így is szűkösen élt. A második világháborút megelőzően a falu lakosságának több mint kétharmada a mezőgazdaságból élt, ezt követően a 1950-es évek második felétől már csak a lakosság tizenhárom százaléka dolgozott a termelőszövetkezetben. Az 1990-es években a népesség tizenhat százaléka mezőgazdasági dolgozó volt. A falu infrastruktúrája ugrásszerűen fejlődött az elmúlt évszázadban, például a villanyt 1952-ben bevezették, majd az 1970-es évek végére a faluba vezető utak minősége is sokat javult. Az utcák közül egyre több szilárd burkolatot is kapott és 1984-re kiépült az ivóvíz fővezetése. Az 1990-es évek elején fogorvosi és gyermekorvosi szakrendelő is nyílt. 1995-ben jelentősen bővült a telefonhálózat, megnyílt a gyógyszerár és 1996-ban készen lett az iskola új tornaterme és tantermekkel is bővítették. A rendszerváltás óta több, a helyi adottságokat kihasználó, olyan magánvállalkozás is létrejött, amely egyik részben a növekvő idegenforgalmi igényeket kiszolgálva, másik részben a hagyományos szőlőtermelés és borászat régi hagyományait folytatva alakult meg. (Kovács, 2000)

IKSZT működésének bemutatása

A noszvaji Integrált Községi Szolgáltató Tér (IKSZT) bemutatását Czinkéné Szűcs Krisztina „Esettanulmány: IKSZT Noszvaj” című munkája alapján készítettem el, aki a hallgatói gyakorlatom során, mint tereptanár is nagy segítséget nyújtott a releváns szakmai tapasztalatok megszerzése terén, ezzel hozzájárulva a kutatásom eredményességéhez. A szervezet címbirtokosa a Noszvaj Községi Önkormányzat, 3325 Noszvaj, Kossuth út 1. szám alatt található. Az IKSZT működését 2013. július 1-jén kezdte meg, tulajdonképpen közösségi térként szolgál az embereknek és a lakosság közösségi életének egy meghatározó helyszíne a faluban. Egy teljes munkaidős közművelődési szakember látja el a feladatokat a faluban. Elérhetővé teszi a lakosságot érintő közszolgáltatásokat, továbbá az üzleti és civil szféra kezdeményezéseit. Infrastrukturálisan megfelelően felszerelt intézmény, a jól kialakított térszerkezettel a beszélgetések, a találkozások, programok kezdeményezésére és megvalósításra alkalmas. Az IKSZT a falu egy központi helyszíne, az alulról jövő kezdeményezéseknek, mint például a civil szervezetek kezdeményezéseinek is központja. Az IKSZT központi tere az önkormányzati Hivatallal és a Könyvtár épületével egy udvarban, egy helyrajzi számon épült, de külső helyszínei is vannak: Könyvtár, a Figedy János Általános Iskola

aulája és tornaterme, a Gazdaház, a Pocem (az egykori barlanglakások), a De la Motte-kastély előkertje, a Kurta előtti tér, a sportpálya, valamint Síkfőkúton a Tórét.

Az intézmény tevékenységrendszerének bemutatása

Az IKSZT feladatai összetettek, nemcsak közművelődési feladatokat lát el, hanem egy korábbi EU-s pályázat által előírt kötelezően ellátandó feladatai is vannak, melyek a következők: a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) információs pont kialakítása és üzemeltetése, közösségi ifjúsági programok szervezése, közművelődési programok szervezése, lakosság és a vállalkozások információhoz jutásának biztosítása, könyvtári és információs szolgáltatások biztosítása. Közösségi internet hozzáférés biztosítása, közösségfejlesztési folyamatok generálása, ezen felül a pályázatban elvártak szerint havi 1 közművelődési program megvalósítása kötelező. A könyvtár 2017. január 1-től Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer része, valamint a Bródy Sándor Megyei Könyvtár partnere. A Gazdaház egy muzeális kiállítóhely, Noszvaj tájháza, valamint az emberek közösségi színtere is, helyi hagyományörzés céljából rendezvényeket is tartanak itt, ezáltal is növelve a közösséghez való tartozás biztosítását. Rendezvények, melyeknek teret biztosít: Bálint-nap, Húsvéti Tojásvadászat, Húsvéti Vendégvárás, Tájházak Napja, Szilvanap, Kemencés Nap, Birsünnep, Márton-nap. Ismeretterjesztő kör is működik 2013-tól, ahol a faluban élő szakemberek, művészek tartanak előadásokat a maguk szakterületéről hozott témában (pl.: Űrföldrajz, Noszvaji táblaképekről stb.). Pályázat keretén belül, „Digitális szakadék csökkentése”, SZÉV Oktatási és Szolgáltató Kft.-vel együttműködve kurzust is szerveztek, könyvtári órákat tartottak, ezeknek a célja, hogy érdekesebbé és interaktívabbá tegyék a tanulást, hogy az emberek könnyebben elsajátítsák a tudást. Helytörténeti kiállítások is megvalósultak már a faluban, ilyen volt például a 2018-ban a Házasság hetéhez kapcsolódó esküvői fotókiállítás, amelyet a De la Motte-kastélyban rendeztek meg. Noszvaji Hírmondó a helyi újság címe, amely évente 2 alkalommal megjelenik. Ezekben a rendezvények és értéktárak egyaránt szerepelnek. Honlapok közül néhány szerkesztése, frissítése is zajlik az IKSZT-ben (pl.: www.noszvajirendezvenyek.hu, www.falusi-vendeghazak.hu, www.noszvajipiac.hu). A Facebookon is jól működik a kapcsolattartás a falu közösségével a „Noszvaj”, illetve „Noszvaj, a mi falunk” folyamatosan frissülő, aktuális rendezvényeket bemutató oldalak. Jelenleg 3 közösség veszi igénybe az IKSZT szolgáltatását, az ismeretterjesztő kör, a Baba-mama klub és a Fonó. Az ismeretterjesztő körben 15-25 fő vesz részt, folyamatosan újabb és újabb témákat dolgoznak fel változatos ismeretterjesztő területeken. A Fonó női közösség, hagyományos „női tudást” adnak át egymásnak, különböző kézműves technikákat, hagyományokat, önkifejezési formákat. A Baba-mama klubban gyerekneveléssel kapcsolatos témákat beszélnek meg, a kismamák segítséget kapnak a kérdéseik, problémáik kezelésében. Évente körülbelül 16 rendezvény kerül megszervezésre, ilyenek például a Gyereknapi Mese Erdő, Szerelemhétvége Bálint-napon, Tojásvadász terepfutóverseny, Erős ember verseny a Majálison, Sörest, Fröccsparti, Téltemető, Húsvéti Tojásvadászat, Húsvéti vendégvárás a Gazdaházban, Búcsú, Szilvanap, Kemencés Nap, Márton-nap, Birs Ünnep, Majális felsorolás szerűen a sok-sok rendezvény közül. 2016 óta sikeresen nyújtanak be Erzsébet Tábor keretében pályázatot, mely kiváló lehetőséget ad a közösséghez tartozás erősítésére, kompetenciák fejlesztésére. A tábor a közművelődési feladatokon túl ifjúságvédelmi célokat is szolgál, szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek táboroztatását teszi lehetővé, továbbá személyiségfejlesztő, közösségépítő szerepe is van. 2019-ban részt

vettem én is önkéntesként segítve a tábor lebonyolítását, így személyesen is tapasztalhattam ezt a nagyszerű lehetőséget a gyerekeknek.

Empirikus kutatásom bemutatása

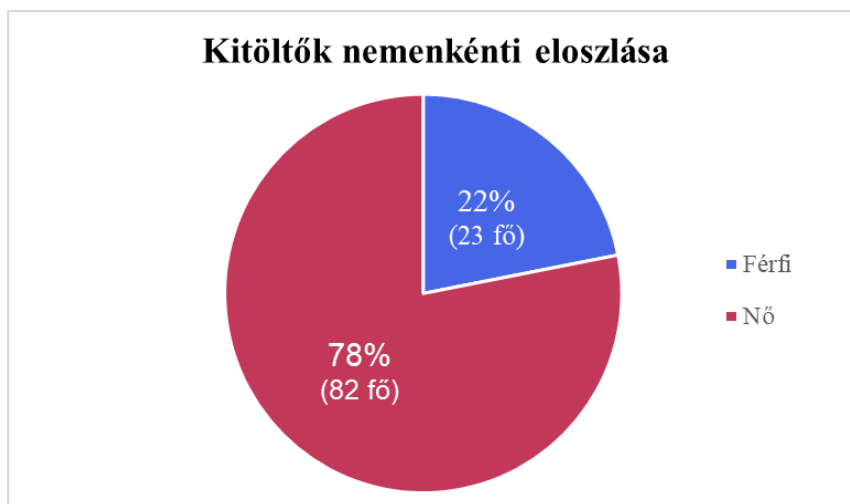
Kutatásomban felmértem a Noszvajon élők kulturális igényeit, valamint az elégedettségüket a kulturális program lehetőségekkel, a falu infrastrukturális és gazdasági helyzetével kapcsolatban. Ezek alapján két fő kérdést fogalmaztam meg, hogy mennyire elégedettek a településen élők Noszvaj kulturális életével és milyen véleményeket fogalmaznak meg akár programjavaslatként, emellett milyen igényeket fejtenek ki a falu lakói a felmérés alapján. A felmérésben résztvevőket a településen lévő közművelődési szakember segítségével kerestem meg, lehetőség volt online és papír alapon is választ adni a kérdésekre. Kutatásomat interjúkkal és kérdőíves vizsgálattal kívántam lebonyolítani, a nagyobb terjedelmű mintavétel miatt igyekeztem minél szélesebb réteget elérni. E cél érdekében interneten és papír alapon is elérhetővé tettem mindenki számára a kitöltés lehetőségét, támogatva nemcsak az én munkámat, hanem a település fejlődését is, mivel sikerült elérnem, hogy minél többen véleményt alkossanak. A kitöltés feltétele volt, hogy noszvaji lakos legyen a válaszadó, így releváns eredményeket kaptam a falu kulturális életéről, a kitöltés természetesen anonim módon történt. A kérdéseket tekintve a demográfia kérdések mellett a helyi kulturális életre, rendezvények mennyiségére és minőségére vonatkozik. Az adatgyűjtés időszaka 2019. október végétől 2020. január közepéig tartott, ekkor többször is ellátogattam a helyszínre az eredményes munka érdekében. A felmérés korlátjának tekinthetők a papír alapú kérdőív válaszaiban előforduló hiányosságok, illetve az ellentmondásos válaszadások, az üresen hagyott válaszokat 9-es számmal jelöltem meg. Összesen 105 fő töltötte ki a kérdőívet a megadott időszakban, ezek alapján készítettem el az elemzéseket. Az interjúkat 2020. tavaszán bonyolítottam és az egészségügyi helyzetre való tekintettel, a digitális eszközök lehetőségét felhasználva gyűjtöttem össze a kérdéseimre a válaszokat, ezalatt az e-mailes megkereséseket, telefonon és a közösségi médián való kapcsolattartást értem. Összesen 5 fővel (helyi közművelődési szakemberrel, tanárral, vállalkozóval, egyesületi vezetővel) készítettem interjút, akik meghatározó szerepet töltenek be a kulturális életben Noszvajon. A kutatásban nem a teljes lakosság vett részt, így nem reprezentatív a felmérés, a kapott eredmények a 105 válaszadó véleményét fejezik ki.

A kutatás eredményei

A kérdőív kérdéseire adott válaszokat összegeztem, mind az internetes felületen lévőket és a papír alapú kérdőíveket is, az eredményeket pedig diagrammok segítségével ábrázoltam, így átláthatóbbak a kiugró értékek. Ezek közül is kiemeltem néhány kérdést, melyeket ábrák segítségével fel is vázolok és a tanulmány kérdéseire is meghatározó választ foglalnak magukba. Az eredmények viszonyításához a Helyi Esélyegyenlőségi Program Noszvaj Községi Önkormányzat által készített 2018-as kiadványából adatokat emeltem ki, amiket a továbbiakban (HEP Noszvaj 2018.) -ként jelölök.

1. ábra: A kitöltők nemének aránya

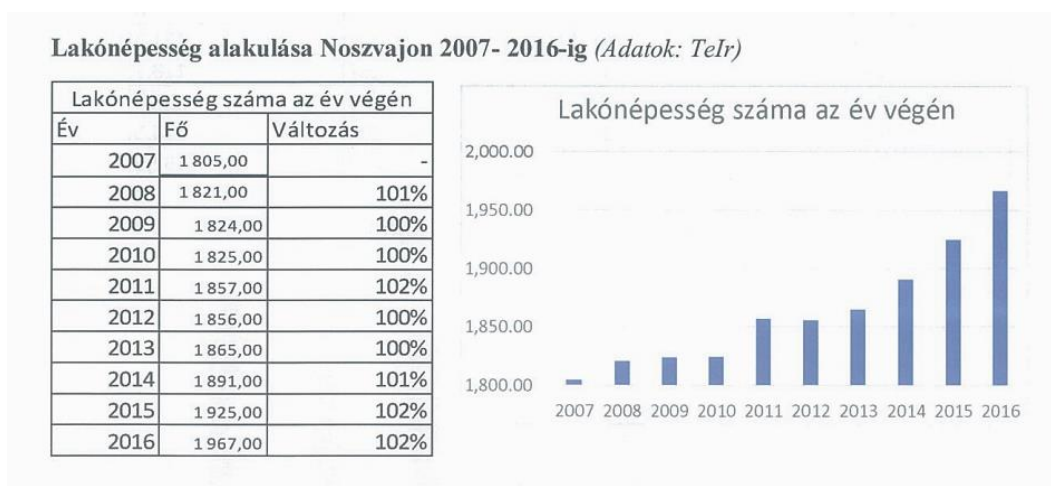
Forrás: Saját szerkesztés

A kitöltők nemének arányát tekintve jóval nagyobb része, több mint a kétharmada (78%) nő, ez a megoszlás jól látható az első ábrán. Ez a szakmából is adódó dolog, hiszen a közművelődésben nagyobb arányban nők dolgoznak, illetve a válaszadói készségük is magasabbnak bizonyult. Saját gyakorlati tapasztalatom is ezt mutatta, hiszen a programokon, rendezvényeken, melyek szervezésében és lebonyolításában is részt vettem, ott is ez volt a megfigyelhető.

2. ábra: Népeség 2007.-2016. Között

Forrás: (HEP Noszvaj 2018.)

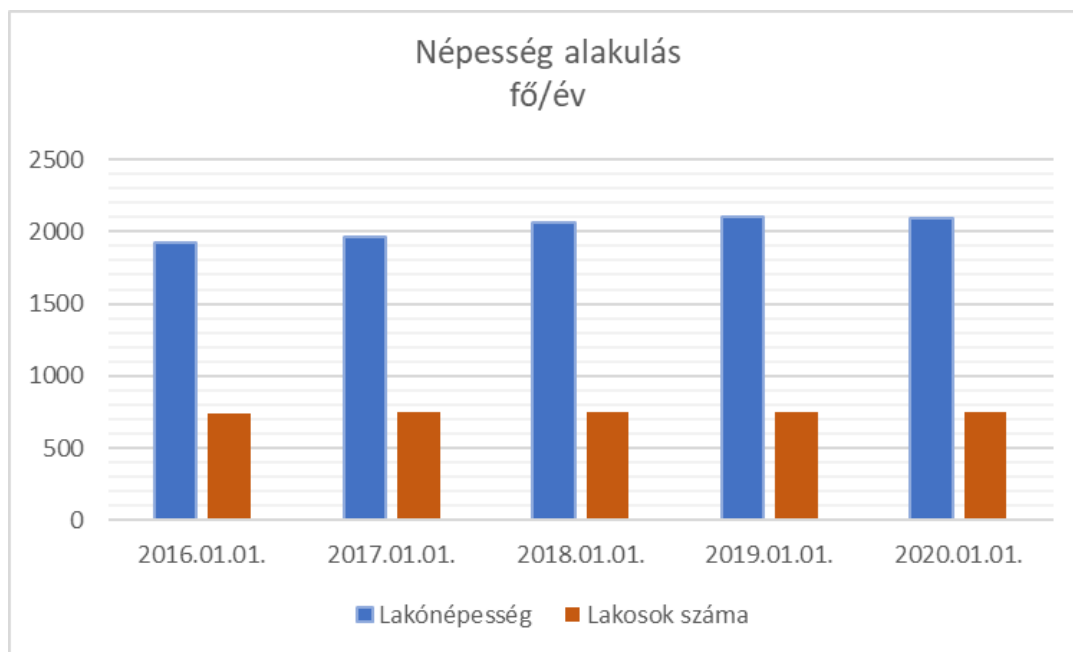

A 2. Ábrán Noszvaj népességének alakulása látható, 2007 és 2016 között. 2008-tól megfigyelhető egyfajta ugrásszerű növekedés, ami a következő években viszonylag stagnál, majd, 2011-ben bekövetkezik egy újabb megugrás és 2012-től permanens módon növekszik. 2007-ben még 1800-an lakták a falut, viszont 2016 végére már majdnem eléri a 2000 főt a

lakosság száma. Számottevő változás leginkább 2015 és 2016 között történt, ekkor 2,2%-os növekedés történt. A hirtelen népességnövekedést feltehetően a városokból vidékre kiköltöző családok indukálták.

3. ábra: Népesség 2016.-2020. Közöt

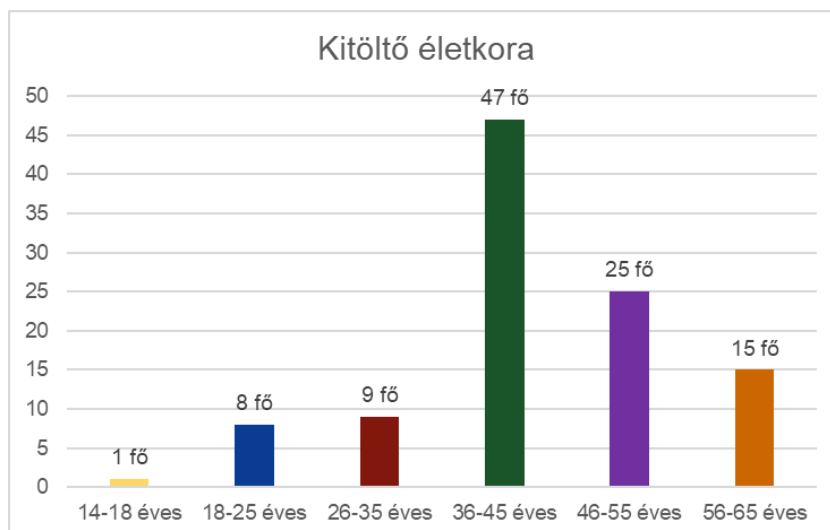
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A harmadik ábrán a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb adatai láthatók Noszvaj népesség alakulásáról 2016. és 2020. között. 2019-ig egy folyamatos lakónépesség növekedés figyelhető meg, amihez hozzájárul a település kedvező természeti adottságainak kiaknázása és a kulturális élet fellendülése, ezért egyre több kisgyerekes család költözik a településre.

4. ábra: Korcsoport szerinti eloszlás

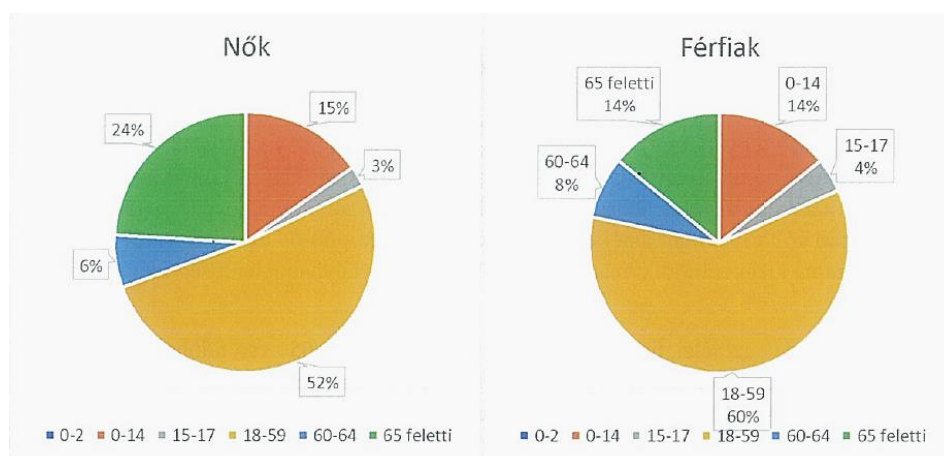
Forrás: Saját szerkesztés

A 4. ábrán kiemelkedő a 36-45 éves korosztály száma a kitöltők között (47 fő), mint már az előző ábránál is említettem, a városokból több család is kitelepült Noszvajra, nagyrészt gyermekes fiatal párokról van szó, akik szívesen válaszoltak a kérdőíves kérdésekre. Ezen korosztály tagjainak rendezvényeken való részvétele is magas, hiszen nagy hangsúlyt fektetnek a gyerekeknek és családoknak szóló programokon való részvételre érintettségük okán is. Ezeken felül ez a korosztály az, amely meghatározó a jövőbeli terveket illetően is, valamint aktívan kíván részt venni a falu közösségi életének szervezésében.

5. ábra: Életkor (százalék)

Forrás: (HEP Noszvaj 2018.)

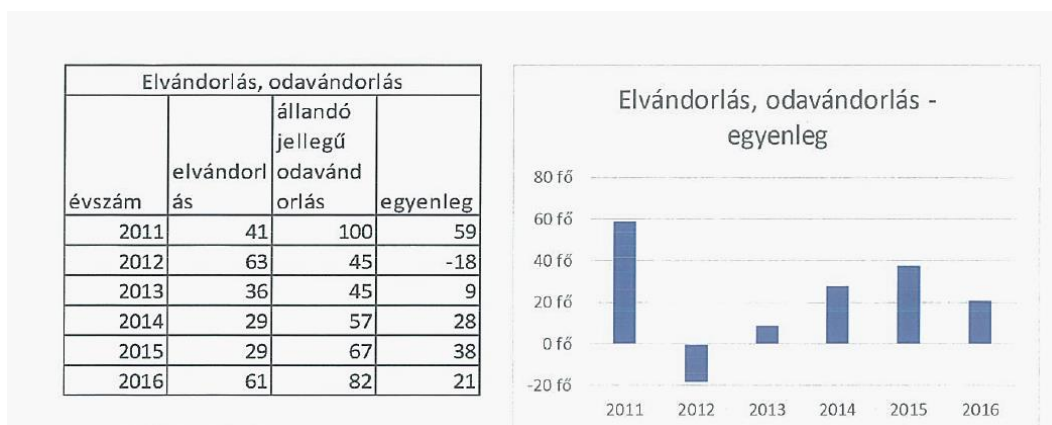

Az 5-es számmal jelölt ábrán a nők és férfiak életkorának megoszlása látható. Mind a nők, mind a férfiak esetében a 18-59 év közöttiek vannak a legnagyobb létszámban, a nőknél 52%, még a férfiaknál 60%-át teszik ki, a felmérésben résztvevők létszáma alapján. Ez is jól mutatja, hogy az aktív közösség javát olyan felnőttek teszik ki, akik még nem járnak a nyugdíjas éveikben. Meglepő viszont, hogy a felmérésben nem csak szigorúan a felnőtt lakosság vett részt, hisz 18.

életévét még be nem töltő fiatalok is voltak, akik kitöltötték a kérdőívet. Főként a fiatal felnőtt korosztály az, amelyik legnagyobb számban él a településen, így az innovatív ötleteiket fontos meghallgatni, mert meghatározó szerepet töltenek be a kulturális életben, hiszen ez a korosztály jelenik meg a családoknak szánt eseményeken vagy gyerekeknek szervezett rendezvényeken, vagy éppen a fiatalabbakat megcélzott fesztiválokon.

6. ábra: Népeségmozgás (fő)

Forrás: (HEP Noszvaj 2018.)

A 6. ábra mutatja a népesség el- és odavándorlásának az arányát. Jól látható az állandó jellegű letelepedések növekedése 2013-tól. A 2015-2016-os év között 22,4%-os volt az odavándorlás mértéke, mely összefüggésben áll a második és harmadik ábrán látható népességnövekedéssel. 2016 és 2019 között 10%-kal nőtt a lakónépesség aránya.

7. ábra: Rendezvényen való részvétel aránya

Forrás: Saját szerkesztés

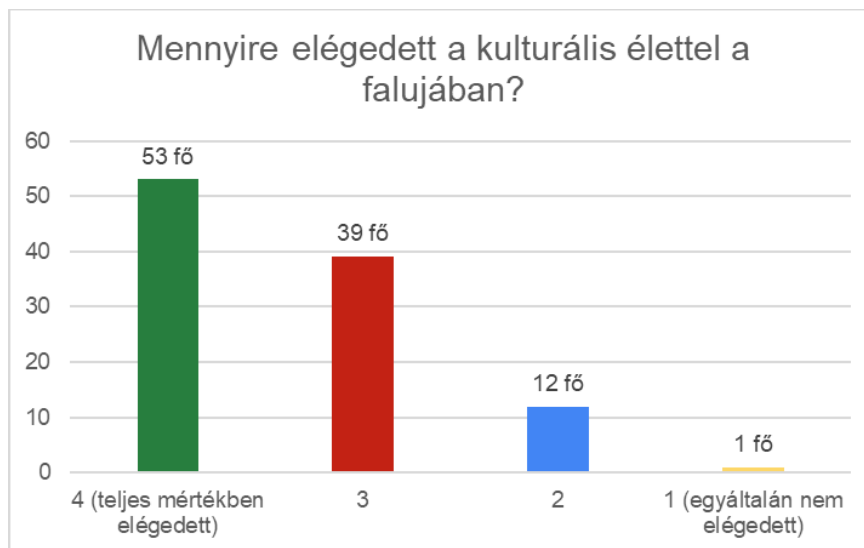

A falu minden hónapra nagyon széles spektrumú rendezvény kínálattal rendelkezik, a válaszadók többsége szívesen részt vesz a változatos programokon, többnyire évente több alkalommal is, a hatodik ábrán a részvételi arányok megoszlása látható. Az itt lakók szívesen részt vesznek a rendezvényeken, a legtöbben 47 fő, a válaszadók 44,8%-a, fél évente legalább egyszer. Ez annak is köszönhető, hogy próbálják az igényekhez mérten kialakítani a

programkínálatot. A válaszokból továbbá megfigyelhető, hogy ez a leggyakoribb visszajelzés a kitöltők nemétől és korától függetlenül, feltehetően azért, mert a kitöltők többsége aktív korban van.

8. ábra: Kulturális élettel való elégedettségi szint

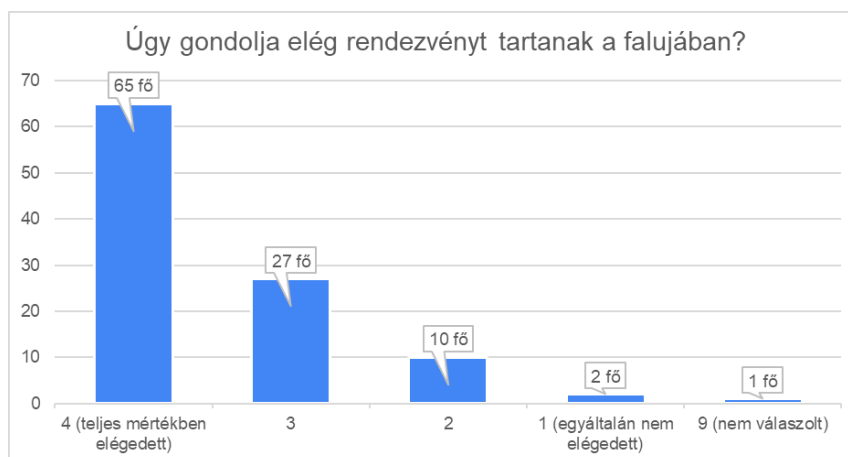
Forrás: Saját szerkesztés

A 7. sz. ábra a kulturális élettel való elégedettséget mutatja be, amely általánosságban nagyon pozitív eredményt hozott a kitöltők részéről. A válaszadók 50,4%-a teljes mértékben elégedett a falu kulturális életével. Ez következhet az önkormányzat és az IKSZT, valamint a közművelődésben dolgozó szakemberek hatékony munkájából, mindenki kellőképpen belefekteti az energiát és a legjobb tudásukhoz mérten igyekeznek kiszolgálni a település igényeit, ami jól látható és mérhető eredmények formájában meg is mutatkozik. A programok és rendezvények teljes mértékben a lakosok igényeihez vannak igazítva, általában sikeresen vonják be őket az aktív részvétel érdekében.

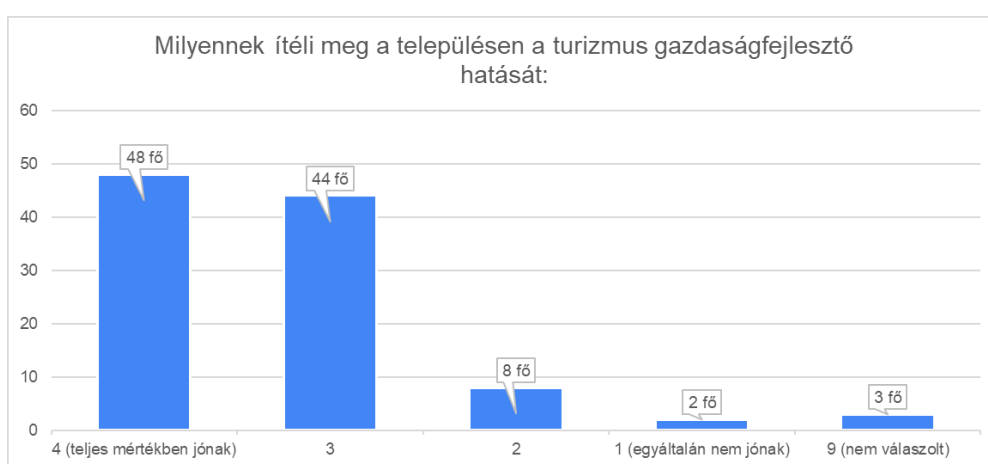
9. ábra: Rendezvények mennyiségével való elégedettség

(Forrás: Saját szerkesztés)

A 8. ábrán a programok és rendezvények számát tekintve 105 főnek több mint a fele, 62%-a teljes mértékben elégedett a településen, a rendezvények számát tekintve. Szinte havonta tartanak jeles rendezvényeket, ilyenek a hagyományőrző rendezvények, a Bálint-nap, Mese Erdő, Húsvét, Kemencés Nap, Birs Ünnepe, Márton-nap, vagy Szilvanap, ezek a legjelentősebb rendezvények a faluban, amelyek számos látogatót is vonzanak évről évre. Néhányan azonban javasolták, hogy szervezhetnének a megszokottak mellett új rendezvényeket is, amelyek még változatosabbá tehetnék a kínálatot.

10.ábra: Turizmus gazdaságfejlesztő hatása
(Forrás: Saját szerkesztés)

A település életében nagy szerepet játszik a turizmus, hisz az évközben megrendezett számos rendezvénynek és a település természeti adottságainak köszönhetően a falu népszerű kiránduló- és pihenőhely, ami sok látogatót vonz a településre, ezért Noszvajon ez az egyik fő pillére a gazdaságfejlesztésnek. A 9. ábrán is jól látható, hogy a turizmus gazdaságfejlesztő hatását a válaszadók 45,7%-a, teljes mértékben jónak — ezt a 4-es számmal jelöltem —, illetve megfelelőnek tartják a lakosok. Az eredmény jól mutatja, hogy a település lakosai is érzik a turizmus gazdaságélénkítő hatását és igazolja a fentebb említetteket, hogy elhanyagolható azok száma, akik nincsenek megelégedve ezzel. Az ábrán 9-es számmal jelöltem a nem válaszolók adatait.

A kérdőíves felmérések mellett személyes interjúkkal is igyekeztem gazdagítani a felmérés eredményeit, melyeket a következőkben mutatok be.

Kérdéseim között szerepel a hirdetések és reklámfelületek használata, melyből kiderült, hogy a válaszadók kiemelt fontosságúnak tartják az interneten való elérhetőséget, hiszen a digitalizáció fénykorát éljük, így megvan a lehetőség nagyobb réteghez eljutni ezen keresztül, nem csak a környéken, vagy régióban lakó emberekhez, de a külföldön élőkhez is. Megkönnyíti a kommunikáció menetét, például online csoportok létrehozása egy adott téma köré, e-mailen való tájékoztatás. A közösségi média használata mellett a helyiek szórólapokkal és plakátokkal egészítik ki hirdetéseiket és a falunak van saját magazinja is, ezzel minden korosztály számára lehetővé teszik az információszerzést.

Helyi lapok, weboldalak szerepéről és feladatáról a válaszadók egybehangzó véleménye szerint a releváns tájékoztatás biztosítása mindenki számára. Hivatalos honlappal is rendelkezik a település, ezt többen is említették, ahol szinte minden információt megtalálhatnak a honlapra

látogató helyiek és a vendégek egyaránt. Ezen a felületen tájékozódni lehet az önkormányzatról, az aktuális programokról, fontos információkról, látnivalókról és a vendéglátóhelyekről.

Utolsó kérdésem mindenki számára az volt, hogy osszák meg velem a saját véleményüket a helyi értékek felhasználásáról, a helyi befektetett munkáról, a saját erőforrások felhasználásáról és azok visszaforgatásáról a település fejlesztéseibe. A megkérdezettek válaszai közül idézem azokat a részeket, melyek számomra a legjobban összefoglalják a lényegét a válaszoknak, ezek a következők:

„Szerencsére sok elkötelezett ember él Noszvajon, akik számára fontos a település múltja, szokásai – néprajz, népzene, néptánc, gasztronómia – ezért tenni is képesek és akarnak is.” (Pitypang Noszvaji Hagyományápoló Egyesület elnökségi tag)

„Noszvajon a helyi értékekre alapozva működik a turizmus, a vidékfejlesztés több, mint 20 éve. Ennek a tudatos munkának élvezhetjük már az eredményeit: kialakult a Noszvaj-brand...” (IKSZT munkatársa)

„... tanulóink és jó magam kollégáimmal szívesen vállaljuk koncertjeinken, állami ünnepeink műsorain, vagy a helyi kulturális rendezvényein való fellépéseket, szerepléseket, amellyel színesítik és gazdagítják a helyi közösség kulturális lehetőségeit.” (zeneiskolai tanár, vezető)

„Mi is sokat dolgozunk azon, hogy a falu minél élhetőbb, ugyanakkor ismert legyen. Hiszek egy hangulatban, egy életérzésben, ami maga Noszvaj, és ami a vendégeinket is rabul ejti.” (helyi vállalkozó)

„Nagyon sok minden van a faluban, szokták mondani, de valóban sok programlehetőség, foglalkozási forma van Noszvajon, és mind a helyi értékekről szól. Ennek tudatos megmutatása hozta el többek közt a falu életének fellendülését.” (tanító, helyi egyesületi elnök)

Úgy gondolom erre a kérdésemre nagyon pozitív válaszok születtek, melyek tükrözik a település sikerességének a lényegét. A település saját értékei köré építették ki a vállalkozások is a tevékenységi körüket, helyi termék előállítására, gasztronómiai hagyományok megőrzésre fókuszálnak. A közösséget jellemzi az összetartás, a tudatos építkezést minden ágazatban, ezt úgy kivitelezve, hogy valami igazán értékeset és egyedit alkottak a noszvaji lakosok.

Összefoglalás

Véleményem szerint a kutatásom összességében sikeresnek mondható, a kutatási kérdéseim mindegyikére kielégítő választ kaptam. Kedvező kép alakult ki bennem az elmúlt évek során Noszvajon működő kulturális alapú gazdaságfejlesztésről. A kitöltők nemének és életkorának aránya összeségében nem lepott meg, hiszen személyes tapasztalattal rendelkezem a lakosság rendezvényeken való részvételéről is, ahol szintén a fiatalok és nők magas részvételi arányával szembesültem. Főként a fiatal felnőtt korosztály az, amelyik legnagyobb számban él a településen, így az innovatív ötleteiket fontos meghallgatni, mert meghatározó szerepet töltenek be a kulturális életben, hiszen ez a korosztály jelenik meg a családoknak szánt eseményeken vagy gyerekeknek szervezett rendezvényeken, vagy éppen a fiatalabbakat

megcélzott fesztiválokon. A legtöbben azt válaszolták, hogy félévente járnak helyi rendezvényre és ezen úgy lehetne változtatni, hogy a már visszatérő rendezvények mellett, interaktívabb, a közösséget jobban bevonó rendezvényeket kellene a jövőben szervezni. A kutatásom alapján kijelenthető, hogy a lakosok nagy része teljes mértékben elégedett a település kulturális életével. A helyi gazdaságfejlesztésben érintettek megfogalmaztak egyéni gondolatokat is a falu fejlesztése érdekében. Kiemelendő Noszvaj kulturális alapú gazdaságát tekintve, hogy a falu nem csak a turistákért van és hosszú évek munkája az, ahol most tart.

A kisebb településeken a közsféra meghatározó tényező, így a munkahelyteremtés közösségi alapú, valamint önszerveződő közösségi vállalkozásokban, civil szervezetek generálásában rejlik. A településen meglévő, még kihasználatlan erőforrásoknak a feltérképezésére, ideértve a humán erőforrást, természeti és egyéb erőforrásokat a jövőben kiemelt szerepet kellene szánni. Egy eleve jól működő kulturális élettel rendelkező településnél teret kell adni a civil embereknek, hogy kibontakozzanak az egyéni ötleteik, igényeik és terveik megvalósításában együttműködve a település közművelődési szakembereivel. Mindent összevetve a kapott eredmények alapján konstatálható, hogy Noszvajon egy jól működő gazdaságot fejlesztettek ki maguknak az önkormányzattal közösen együttműködve a lakosok. A pozitív eredmény a közösség összetartó erejében rejlik, a megfelelő kommunikációban, mind az önkormányzat, az IKSZT és a lakosok között, és ezt megtartva sikeres jövő elé néznek.

Felhasznált irodalom:

- Andorka Rudolf (2006). Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris kiadó.
- Csath Magdolna (2018). A kultúra, mint társadalmi tőke és versenyképességi tényező. Szín, (23. évf.) 3. sz. 4-9. p. http://epa.oszk.hu/01300/01306/00152/pdf/EPA01306_szin_2018_3_04-09.pdf (letöltés dátuma: 2019.12.09. 14:50)
- Czinkéné Szűcs Krisztina (2017). Esettanulmány: IKSZT Noszvaj. Budapest: Nemzeti Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. (Nyilvántartásba vételi szám: E-001593/2017/A001)
- Ferdinand Tönnies (1983). Közösség és társadalom. Budapest: Gondolat kiadó.
- Kerek, Zoltán és Marselek Sándor (2009). A vidékfejlesztés gyakorlata, lehetőségek, intézkedések. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház.
- Konczos-Szombathelyi Márta (2008). Kommunikáló kultúrák - A tőketelepítés nyelvi és kulturális infrastruktúrája, avagy a kultúrák közti kommunikáció néhány aspektusa. Budapest: L'Harmattan kiadó.
- Kovács Béla (2000). Noszvaj. Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza kiadó.
- Maróti Andor (2005). Sokszemszögből a kultúráról. Trefort Kiadó.
- Czene Zsolt - Horkay Nándor és Ricz Judit (2010): Röviden a helyi gazdaságfejlesztésről In: Czene Zsolt-Ricz Judit (szerk.): Területfejlesztési füzetek 2. - Helyi gazdaságfejlesztés. (2010). Budapest. NFM, NGM, VÁTI Nonprofit Kft. 13-14. p.
- Varga A. Tamás, és Vercseg Ilona (1998). Közösségfejlesztés. Budapest: Magyar Művelődési Intézet.
- Vercseg Ilona (2018.). Közösségelmélet. Budapest: Parola-füzetek.

Jogszabály gyűjtemény:

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30818.376702 (letöltés dátuma: 2020.04.19. 13:15)
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=209324.356513 (letöltés dátuma: 2020.04.22. 10:30)

Ábrák:

- 2.sz. ábra: Népeség 2007-2016 között. Forrás: Helyi Esélyegyenlőségi Program Noszvaj Községi Önkormányzat 2018. <http://www.noszvaj.hu/onkormanyzat/rendeletek.html> (letöltés dátuma: 2020.03.16. 14:00)
- 3.sz. ábra: Népeség 2016.-2020. között. Forrás: Központi Statisztikai Hivatal http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=18810
- 4.sz. ábra: Életkor. Forrás: Helyi Esélyegyenlőségi Program Noszvaj Községi Önkormányzat 2018. <http://www.noszvaj.hu/onkormanyzat/rendeletek.html> (letöltés dátuma: 2020.03.12 9:40)
- 5.sz. ábra: Népeségmozgás. Forrás: Helyi Esélyegyenlőségi Program Noszvaj Községi Önkormányzat 2018. <http://www.noszvaj.hu/onkormanyzat/rendeletek.html> (letöltés dátuma: 2020.03.18 10:30)

Marosán Gréta:

Kulturális alapú gazdaságfejlesztési gyakorlatok Biharban³⁹

Abstract: The study is related to the research entitled Cultural Economic Development Based on Local Intellectual, Built and Natural Heritage. In this research, which is based on field research and interview research, we examine the role of culture in the development of the economy of Hungarian settlements, and the extent to which cultural-based economic development is realized. After presenting a brief theoretical background related to cultural-based economic development, the study focuses for the most part on the results of the above-mentioned empirical research.

Absztrakt: A tanulmány a *helyi szellemi, épített és természeti örökségen alapuló kulturális gazdaságfejlesztés* című kutatáshoz kapcsolódik. Ebben a terepkutatásra és interjú vizsgálatra épülő kutatásban azt vizsgáljuk, hogy a kultúra milyen szerepet tölt be a hazai települések gazdaságának fejlesztésében, mennyire valósul meg kulturális alapú gazdaságfejlesztés. A tanulmány a kulturális alapú gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó rövid elméleti háttér bemutatása után nagyobb részt a fent említett empirikus kutatás eredményeire fókuszál.

Bevezetés

A 2021. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencián bemutatott kutatás témája a Helyi szellemi, épített és természeti örökségen alapuló kulturális gazdaságfejlesztés. A kutatásban foglalkozunk a Hajdú-Bihar megyében fellelhető kulturális alapú gazdaságfejlesztést működtető kezdeményezések létrejöttének motivációival, társadalmi felelősségvállalásával, hálózatosodási hajlandóságával és települési beágyazottságával. Ezen négy állítási tematika alapján elemzünk hat kiemelten jól működő és példaértékű esetet. Az empirikus kutatás második felében pedig a megyében található kulturális és kreatív gazdaságot fejlesztő programok adatbázisáról olvashatunk.

Elméleti háttér

A szellemi, épített és természeti örökség, mint külön-külön definiálásra érdemes fogalmak. Míg angol nyelvű szakirodalmak megfogható (tangible) és megfoghatatlan (intangible) örökség között tesznek különbséget (Munjery, 2004), addig magyar vonatkozásban magyar világörökségi helyszínekről és szellemi kulturális értékekről beszélünk. Megfogható kategóriában eddig négy elismert természeti (Aggteleki-karszt, Hortobágyi Nemzeti Park, Fertő kultúrtáj, A tokaji borvidék) és négy épített (Budapest- a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az

³⁹ „A kutatási folyamatot és a tanulmány elkészítését a Nemzeti Művelődési Intézet Tudományos ösztöndíjprogramjának „Közművelődési Ösztöndíj Tudományos Diákköri munkát végzők számára” alprogramja támogatta.”

Andrássy út, Hollókő – a hagyományőrző palóc falu, Pannonhalmi Bencés Főapátság, Pécsi ókeresztény sírkamrák) örökség szerepel (Csorba, 2017). Szellemi kulturális örökség tekintetében 31 értékről számolhatunk be (Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon honlap, 2019). Többek között ide tartozik a Mohácsi busójárás, a Matyó népművészet és a Táncházmozgalmak is. Ezeket fogja össze, és egészíti ki további kategóriákkal a Hungarikum, a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, melynek 8 kategóriájába, több mint 70 értéket tudunk besorolni (Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár honlap, 2019). Nemzeti szinten pedig folyamatosan bővülő kategóriába sorolhatóak a különféle értékek, melyből a mai napig 6631 került elismerésre (Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár honlap, 2019). Ezek az értékek kapcsolódó szolgáltatásokat hordozhatnak magukban egy nemzet számára, melyek hasznosítása nagy tudástartalmat jelent. Egyben úgy termelhető bevétel egy település számára, hogy helybe jönnek értük a fogyasztók (Csath, 2018).

Kulturális alapú gazdaságfejlesztés a gyakorlatban

Hajdú-Bihar megye települései már elindultak azon az úton, hogy a helyi szellemi, épített és természeti örökséget mint erőforrást hasznosítsák. Ugyan a turisztikai szempontból jelentősebb megyékben több kulturális vonatkozású, gazdasági hasznot hozó kezdeményezés és fejlesztés figyelhető meg, de a jelenleg vizsgált térség nyolcvankét településén is szép számmal találhatók bemutatásra érdemes programok.

Ezek bemutatása előtt azonban röviden bemutatásra kerül egy országos jelentőségű példa, amely mindannyiunk számára követendő minta lehet. A helyszín a Pannonhalmi Bencés Főapátság, mely méltán viseli a világörökségi és a hungarikum címet, hiszen a monostor 996-os alapításától kezdődően a mai napig őrzik hagyományaikat az ott élők és dolgozók. Ezek közül a kulturális alapú gazdaságfejlesztésre leginkább illeszkedő példa a - Tihanyban is hasonlóan működő - gyógynövénytermesztés és feldolgozás (Vaskor, 2014). Az ebből a tevékenységből befolyó összeget kiegészítik a főapátság turisztikai szolgáltatásai és a gyakori rendezvények, pl. Levendula hetek, Gyógynövényes hét, melyeknek köszönhetően az apátságot évente körülbelül 100-150.000 ember keresi fel (Viant, 2013). Turisztikai hatásán túl identitáserősítő szerepe is jelentős. Sok fiatal tanul az apátságához tartozó gimnáziumban, így az "Ora et labora!" eszme mellett ez is mutatja a szellemi örökségre való alapozást. Ugyanakkor az olvasottak alapján látjuk, hogy ez kiegészül az épített és a természeti környezettel. Ebből következik, hogy az egyes kategóriák esetenként nehezen szétválaszthatóak, azok komplexitásából következtethetünk a projekt erősségére.

Minta jellemzése, vizsgált projektek ismertetése

A vizsgált három fő kategórián belül (szellemi, épített és természeti) további alkategóriákat alkottunk meg, melyek mindegyikének egy kiválóan működő példáját mutatjuk be részletesen (1. táblázat). A példák Hajdú-Bihar megyén belül, a bihari térségre fókuszálva lettek kiválasztva. Összesen hat aktív projektről olvashatunk a következőkben, melyekről előzetesen dokumentumelemzés útján informálódtam, majd ehhez adták hozzá tudásukat az egyes projektek vezetői, munkatársai, melyet ezúton is hálásan köszönünk nekik.

1. táblázat: Vizsgált projektek kategorikus felsorolása alapítási évükkel
(saját szerkesztés)

Szellemi örökségen alapuló kulturális gazdaságfejlesztés	Épített örökségen alapuló kulturális gazdaságfejlesztés	Természeti örökségen alapuló kulturális gazdaságfejlesztés
Gáborján Hagyományőrző Közmunkaprogram (2015)	Biharkeresztes Csicsóka Tájház (2013)	Berettyóújfalu Bihar Termáliget Strandfürdő (1927/2009)
Pocsaj Csigacsináló és Vőfélytalálkozó (2008)	Zsáka Rhédey Kastély (1858/2020)	Vekerd Bazsarózsa Kertészet (2016)

Módszertani háttér

A kutatás során dokumentumelemzést és interjú-vizsgálatot alkalmaztunk. Dokumentumelemzéssel tártuk fel a vizsgált települések dokumentumait, településmarketing elemeit. Félig strukturált interjúkat készítettünk több Hajdú-Bihar megyében működő kulturális alapú gazdaságfejlesztéssel foglalkozó vezetővel, vállalkozóval, alapítóval.

A félig strukturált interjú kérdései 4 nagy témakörre oszthatók.

Indulás. Milyen indíttatásból indultak az egyes kezdeményezések, milyen formában alakultak meg, milyen kezdeti nehézségekkel kellett szembenézni az ötlet megálmodóinak, és hogy mennyire jellemző, hogy egy település saját kulturális értékeire tudatosan építene?

Hatás. A helyi kultúra milyen szerepet tölt be a vizsgált települések gazdaságának fejlesztésében, miben változik a település infrastruktúrája és a lakosok felfogása, amikor egy ötlet megvalósításra kerül, és hogy mindez mennyire fejti ki hatását a helyiek identitástudatának erősítésére. Végül pedig megtudhatjuk mennyire jellemző a helyi emberi erőforrás munkaerőként való alkalmazása.

Együttműködések. Milyen partneri együttműködései vannak az adott szerveződéseknek, megyei viszonylatban, hogyan látják a vezetői annak helyzetét, és azt is megtudhatjuk, hogy milyen jelenlegi és jövőben tervezett hatósugara van az egyes tevékenységeknek.

Látens és szembetűnő célok. Honnan érkeznek főként az érdeklődők, fogyasztók? Vannak-e a szervezetnek társadalmi célú programjai, vagy tervezik-e annak bevezetését, ezekhez mely motivációk vezették, mi volt az a pont, amikor felmerült, hogy nem tisztán üzleti célokat szolgáljon a program, miért tartják ezt fontosnak, vagy kevésbé fontosnak.

Állítások

Jelen dolgozatban négy állítást fogalmaztunk meg. Ezek az előfeltevések a hajdú-bihari településeken működő kulturális alapú és/vagy kreatív gazdaságot folytató vállalkozások, szervezetek, személyek válaszainak elemzése által kerültek kiértékelésre.

- 1. állítás: Megjelenés** Feltételezésünk szerint a térségben vizsgált kezdeményezések többsége (településen) belülről jövő kezdeményezés alapján jött létre.
- 2. állítás: Települési beágyazottság** Bugovics (2007) azon kijelentésére alapozva, mely kimondja, hogy egy település fejlődése hat az ott élők identitására és ez visszahatva erősíti a lakosság aktívabb részvételét, feltételezzük, hogy a kezdeményezések megálmodói hajlamosak figyelmet szentelni erre - a jelentős erőforrásnak tekinthető - tényezőre.
- 3. állítás: Hálózatosodás** Porter (2000) regionális klaszter elméletéből kiindulva feltételezzük, hogy ha egy térségben több szereplő is elindul kulturális alapú gazdaságfejlesztési programokkal, közöttük együttműködés alakul ki és támogatják egymást.
- 4. állítás: Társadalmi felelősségvállalás** Feltételezzük, hogy az életminőség javítását célzó társadalmi felelősségvállalás tevékenysége háttérbe szorul a gazdasági haszonszerzéssel szemben.

Az intézményi képviselőkkel folytatott interjúk vizsgálat eredményei

Az intézményi képviselők készségesen, felkészülten fogadtak és segítséget nyújtottak a kérdéseink megválaszolásához, a kutatásunk témájának feltárásához, az állításaink vizsgálatához.

Első állításunk esetében a kezdeményezések megjelenési motivációit vettük szemügyre. Arra a kérdésre, hogy mennyire jellemző, hogy az adott bihari települések saját kulturális értékeikre tudatosan építenének, szinte egyöntetű válaszok érkeztek. Nem építenek rá kellőképpen, imázs kialakítására sincsenek komolyabb törekvések, melynek okát a turizmussal összefüggésben a bekövetkezendő beruházások feltételezett kihasználatlanságában látják. Ezen perspektívának az alapja lehet, hogy az adott projektek nem minden esetben jövedelmezőek, és ez feltehetőleg más innováció esetében is hasonlóan alakulna. Így a gazdaságfejlesztéshez ezek a projektek csak kismértékben járulnak hozzá, a térségre nem jellemző, hogy a helyi kultúrára való alapozás markánsan megjelenjen a települési bevételi források között.

Azonban ha valami új kezdeményezésre mutatkozik hajlandóság, az nem megalapozatlan külső üzleti indíttatásból, hanem helyi érték mentén, helyi gyökerekkel rendelkező elemből indul ki. Ilyen a népi paraszti építészet a tájház esetében, a bazsarózsa, mint minden régi virágos kert dísz, a csigacsonálás és a lakodalmas ünnepélyek, a kosárfonás, a szőnyegszövés, mint régi hagyományos kétféle munkák, az 1927 óta működő termálfürdő és az 1858-ban épített kastély. Arányaiban három kezdeményezés vezetői helyi lakosok, három pedig a megvalósítás helyszínéhez közel lakók, akiket nem kötnek szálak a településhez, csupán az ötlet megvalósításához kiválóan bizonyult helyszín miatt hozták azt a településre. Ilyen például Vekerdi, ahol az út két oldalán bazsarózsa ültetvények köszöntik a településre érkezőket. A tulajdonosokat azóta többen felkeresték, kezd a Létai Levenduláshoz hasonlóan évről-évre nagyobb hírnévre szert tenni. A Vekerdi kertészet, a Berettyóújfalui Strandfürdő és a Biharkeresztesi Tájház magán tulajdonban vannak, míg a Gáborjáni közmunkaprogramot, a Pocsaji rendezvényeket és a Zsákai kastélyt a helyi önkormányzat patronálja. Működésük során mindegyik projekt részesült már pályázati támogatásokban.

A hat települési eset mindegyike belülről jövő indíttatásból jött létre, azt azonban látnunk kell, hogy mivel ezek közül több is magánvállalkozásként működik, ez nem minden esetben a települési belső intrinzik ötletet jelenti. Ugyanakkor első állításunkat alátámasztja, hogy egyik esetben sem külső szemlélő, a települést egyáltalán nem ismerő és annak profiljához nem értő szakember végezte a fejlesztő tevékenységet. Ez alapján tehát első állításunk beigazolódott, a

vizsgált kezdeményezések többsége a helyiek jólétének figyelembevételével egyéni vagy települési belülről jövő kezdeményezés alapján jött létre.

Második állításunk esetében a települési beágyazottságra fókuszálva a helyi erőforrások, - azon belül is kiemelten a humán erőforrás - hasznosulását vizsgáltuk. Minden interjúalany kiemelte, hogy a településeknek ugyan csak kisebb hírnevet jelentett az adott projekt beindulása, azonban a helyiek jóléte és a települési beágyazottság fontosabbnak bizonyult a kezdetekkor és hasonlóan alakul ez a mai napig is.

A későbbiekben leírt további két fenntarthatósági tényező közül többen is a társadalmi felelősségvállalást sorolták második helyre a fontossági sorrendbe, majd a hálózatosodás került legtöbb helyen a harmadik helyre. Első helyen pedig jellemzően a települési beágyazottság áll, mely az adott kezdeményezések egyik legfontosabb velejárója, hiszen, amikor valami új létesül már csak lokalizáltságából fakadóan is elkerülhetetlen, hogy ne gyakorolna hatást az ott élőkre - emelte ki a Bazsarózsa kertészet tulajdonosa.

A kertészet és a tájház kivételével, mindenki alkalmaz külső munkaerőt, mely jelenségre, erősen jellemző a helyiek bevonása. Kivételt képeznek a pocsaji rendezvények, amelyek szezonálisuknál fogva szintén nem igényelnek külön munkaerő alkalmazást, azonban a szervezői munkákat egytől-egyig a helyi közintézményekben dolgozók végzik. Gáborjánban 2015-ben 179 fővel indult meg a közmunkaprogram, kivétel nélkül helyi munkaerő bevonásával, szintúgy Zsákán a 2020-ban felújított kastély munkatársainak nagy részét is helyiek teszik ki, valamint Berettyóújfaluban is a helyi lakosok alkalmazása a jellemző. Nyilvánvalóan egy tárlatvezetésre, kosárfonás visszatánításra és egyéb szakértelemmel járó munkakörökre külső munkaerő bevonása szükséges, azonban arányaiban túlnyomóan helyiek dolgoznak a meglévő munkakörökben ezzel is erősítve a települési beágyazottságot.

A megjelenéssel kapcsolatos témakörhöz visszakapcsolva arra kerestük a választ, hogy miben változik a település infrastruktúrája és még inkább a helyi lakosok felfogása, amikor egy-egy új ötlet megvalósításra kerül. A megkérdezett interjúalanyok a beindulás előtti vagy az azt követő kezdeti nehézségeket leginkább a helyiek viszonyulásában látták. Ez idővel mérséklődött, sokkal inkább elfogadottabbá, támogatottabbá vált. Erre a mai napig hangsúlyt fektetnek a vezetők, hiszen helyi támogatottság nélkül, nem lennének táborozó csoportok a tájháznál, nem lennének virágszedő önkéntesek a kertészetnél és nem lenne munkaerő a közmunkaprogramban sem. Ennek felismerését fontosnak kell tartanunk, hiszen minden jól működő projekt elsőként helyi szinten kell, hogy elfogadottá váljon. Erre való törekvést szinte mind a hat esetben láthatunk, melyre az egyik legjobb példa, hogy a berettyóújfalui strandon kedvezményes belépő árban részesülnek a helyi lakosok. Ez is azt mutatja, hogy sokszor a legapróbb dolgok jelentik a fenntarthatósághoz vezető további lehetőségeket, és hogy települési szinten folyamatosak a törekvések a helyiek bevonására és a fenntarthatóság jegyében való gondolkodásra irányulóan.

Ahogy az fentebb olvasható, ebben a térségben a helyi kulturális értékekre való finanszírozás még kevésbé fejlett, így gazdaságfejlesztő hatásáról sem tudunk annyi mindent elmondani, mint az tudnánk egy borvidékünkön, a Balaton környékén, vagy fővárosunk közelében. A pénzbeli gazdasági tényezők mellett így inkább más jellegű támogatások a jellemzőek. Míg a tájházba leginkább kiállítandó tárgyi felajánlások érkeznek, addig a kertészetbe főként a szomszédos Zsákáról érkeznek önkéntesek a szezon idejére. Önkormányzati támogatásban a kastély felújításakor, a közintézményekben megrendezett csigacsináló és vőfélytalálkozó alkalmával vagy strandon rendezett események, fellépések megszervezésekor részesülnek a projektek vezetői.

Mindezek ellenére megkérdezettjeim többsége úgy látja, hogy a helyiek identitásának erősítéséhez csak kis mértékben vagy egyáltalán nem járulnak hozzá projektjük működtetésével. Egyedül Pocsaj és Gáborján esetében mondható el egyértelmű pozitív kimenetelű identitáserősítés, amely utóbbi esetében az öt évvel ezelőtti közmunkaprogram indulása óta jelentős változás ment végbe a települési lakosság felfogását illetően. Pocsajban szintén páratlan az összefogás és a részvételi arány a rendezvények szervezésének és lebonyolításának ideje alatt. A többi település esetében, a helyiek közül mindenki tud az adott kezdeményezésről, annak működése tehát él a köztudatban, de a lakosság aktív részvétele kevésbé jellemző. Ennek oka lehet, hogy a legtöbb esetben nem régóta beszélünk aktív működésről, és köztudott, hogy a települési beágyazódáshoz idő szükséges.

Ezek alapján Bugovics (2007) kijelentése a jelenlegi esetekre vonatkoztatva megcáfолódnі látszik, de néhány év elteltével, amikor a köztudatban még inkább jelen lesznek a projektek ez változhat. Állításunk azonban a kezdeményezők szemszögét vizsgálja, mely beigazolódnі, hiszen a vezetők figyelmet szentelnek a helyiek bevonására, mint ahogyan azt olvashattuk Gáborján, Berettyóújfalu, Zsáka és Pocsaj esetében is.

Harmadik állításunk esetében a hálózatosodás és Porter (2000) klaszter elméletéből indulok ki. Számos nemzetközileg is jól működő partneri kapcsolatról tudunk, így érdekes lehet megvizsgálni, hogyan alakul ugyanez egy megyére levetítve. Többen felismerték már (Scott, 1997; Bathelt et al., 2004) a kapcsolati tőke és az ezen keresztül hálózatosodás fontosságát. Ennek hasznosítása nemcsak a regionális fejlődést hozza magával (Porter, 2000), hanem az együttműködések révén a kezdeményezések versenyképességét is (Bathelt et al., 2004).

Ezek ismeretében kérdeztünk rá, a jelenlegi hat kezdeményezés esetében, hogy milyen partneri együttműködésekkel rendelkeznek jelenleg és melyek azok, amelyek kialakítását fontolgatják a jövőben. Zsákát főleg a környékbeli csoportok keresik fel, leginkább még csak kastély látogatás céljából, de táborozó csoportok állandó fogadására is mutatkoznak kezdeményezések. Ebben partner a szomszédos Vekerd település, melynek kertészetében szintén lehetőség nyílik gyermekcsoportok egynapos táboroztatásának megvalósítására. Ottjártunkkor felvetődött, hogy akár egy táborozós bihari hét keretében be lehetne járni a környékbeli látványosságokat, programelemeket bevonva a közeli tájház és a strandot is. Zsáka és Vekerd esetében mivel nem túl régóta jelentek meg a piacon egyelőre ötletelgetés szintjén áll a szolgáltatások fejlesztése, de ambíciózusan állnak a megkeresésekhez, melyek száma folyamatosan nő.

A kertészet a közösségi médiában való szereplést tartja ennek egyik kulcselemeként, míg Gáborján a helyben készült termékek promóciós célú ajándékozáásával teszi azt. A polgármester kiemelte, amikor valaki a településre érkezik, mi mindig megajándékozunk valamilyen saját termékünkkel, ezáltal már voltak megrendeléseink is. Kézműves vásárok alkalmával ellátogatnak a megyei szomszédos településekre, így többek között a biharkeresztes tájház rendezvényein is voltak már kiállítóként. Biharkeresztesen több ügyes kézműves és kistermelő is munkálkodik, akiknek többek között a tájházban rendezett eseményeken is lehetőségük nyílik a termékeik árusítására, sőt a tulajdonos kiemelte 2016-ban az első Tájházak napján sokan itt mutatták be először portékáikat, melyet a helyi polgármester is meglepődve fogadott, nem sejtve, mennyi tehetséges ember él a településen. Pocsaj a vőfélytalálkozót megelőző csigacsinálóra meghívja a környékbeli kisebbségi önkormányzatokat, egyesületeket, hobbi köröket, akik idejük és munkájuk felajánlásán túl süteményekkel is hozzájárulnak a rendezvényhez. Berettyóújfalu esetében pedig szintén a közösségek megszólítása a jellemző. A strandon bemutatkoztak már többek között helyi és környékbeli énekkarok, citeraegyüttesek és táncegyüttesek, mely kiegészítő eseményekre nagy érdeklődés mutatkozik.

Megyei viszonylatban mindenki erősnek pozícionálta projektjét. Hatósugár bővítésére folyamatosak a törekvések. Pocsajba a 2020-ban megrendezett Vőfélytalálkozóra Romániából és Ukrajnából is érkeztek. Vekerd is igyekszik minél több nemzetközi kapcsolatra szert tenni az árusítás terén, Berettyóújfaluba rendszeresen érkeznek fürdőzni a határon túlról, valamint a tájházban is voltak már német, amerikai, mexikói, kínai és japán látogatók is. Ehhez persze hozzá kell tennem, hogy ez egyik esetben sem szerepel az elsődleges célok között, viszont ha a helyzet úgy hozza, mindenki nyitottan áll az ilyenfajta lehetőségek elé.

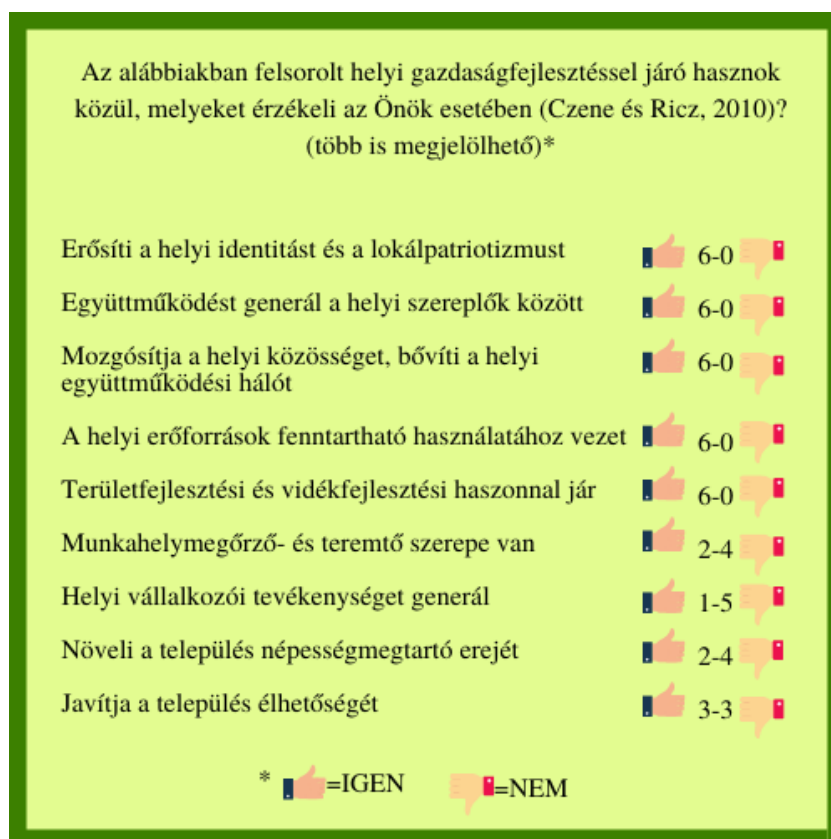
Az eddigi összes együttműködést pozitívan értékelték a megkérdezettjeink, úgy vélik, kölcsönösen támogatni tudták egymást. A jövőre nézve mind a hat esetben mutatkozik együttműködésekre való hajlandóság, ennek fontosságát és előnyét minden reprezentatív interjúalany felismerte. Mint ahogyan a versengés és a törtetés a térség helyzetéből fakadóan nem jellemző, továbbá kimondott ellenségeskedő példát vagy konkurenciát sem említett senki, így a harmadik állítás teljes mértékben beigazolódik.

Negyedik állításunk esetében a társadalmi felelősségvállalást mint fenntarthatósági tényezőt vizsgáljuk. Elsőként a kulturális és a gazdasági szemlélet között kerestük az összekapcsolást. Amikor a kultúra-centrikusság és a gazdaság-centrikusság között kellett dönteniük interjúalanyainknak, négyen az elsőben látták a kezdeményezés központosítását, míg ketten a gazdaságfejlesztési elemeket tartják inkább szem előtt. Amikor azonban a profitmaximalizálásra és a helyi lakosság életminőségének javítására kérdeztünk rá, kivétel nélkül a második elem kapott nagyobb hangsúlyt. Berettyóújfalu és Zsáka esetében hangzott el, hogy a kettő együttesen működik, és egyformán hangsúlyosan kell kezelni, hiszen, akkor van bevétel, ha valaki jól érzi magát az adott helyen, és oda vissza akar majd térni. Tehát, ha a megteremtjük a feltételeket, profitunk is növekedni fog - emelte ki a strandfürdő munkatársa. Érdekesnek tartjuk, hogy amikor a társadalmi felelősségvállalás fontosságáról beszélgettünk, többen is a gyerekeket és a felnövekvő generációt említették, akiknek identitástudatához ők is szeretnének hozzájárulni. A gyerekek mellett a helyi és közeli települések bevonását, az ottani hirdetést tartják fontosnak a szerveződések, hiszen hiába érkeznek érdeklődők a határon túlról, az elsődleges felvevő piacot a helyiek fogják alkotni. Ennek azonban feltétele, hogy megfelelő mértékben bekerüljenek a köztudatba. Mivel a projektek többsége kevésbé jövedelmezőnek definiálható, forrásaik végeessége miatt nagyobb társadalmi felelősségvállalásra irányuló programot nem tudnak vállalni, viszont erre vannak elképzelések és törekvések. A tájház rendszeresen visszaforgatja bevételeit, hogy abból újabb programokat tudjon megvalósítani. Példaként mondta el a tulajdonos, hogy az általuk szervezett Szilveszteri bál bevételének egy részét eladományozták a helyiek körében, másik részéből pedig zenekart hívtak le a tájház udvarára, amelyen bárki díjmentesen rész vehetett. A koncerten kihelyezett adománydoboz tartalmát, pedig egy otthon javára ajánlották fel.

Másik említésre érdemes példa Gáborjáné, ahol a közmunkaprogram elindulása óta, az abban résztvevők közel 70 százaléka már az elsődleges munkaerőpiacon dolgozik. A település részéről folyamatos a monitorozás, így tudni lehet, hogy jelenleg körülbelül 50 fő dolgozik közmunkaprogramban a településen, de a polgármester úgy látja, hogy ez a fajta foglalkoztatás "magát fogja megszüntetni", hiszen mindenkinek esélyt ad a továbblépésre, és ehhez a település minden feltételt biztosítani tud. Ebben az esetben a társadalmi felelősségvállalás a helyi lakosság igényeinek kiszolgálását jelenti, mely által öntudatosabb, büszkébb és szakképzett munkavállalókká válnak.

Czene és Ricz (2010) több szegmens fontosságát is megemlíti egy kulturális alapú gazdaságfejlesztési modell kapcsán. Az alábbiakban összegzem, hogyan vélekedik az egyes pontokról a hat interjúalanyom (1. ábra).

1. ábra: A hat bemutatott jó gyakorlat hatásai (saját szerkesztés)

Azzal, hogy a megvalósult projektek erősítik a helyi identitást és a lokálpatriotizmust, hogy együttműködést generálnak a helyi szereplők között, hogy mozgósítják a helyi közösséget és bővítik az együttműködési hálót, hogy hozzájárulnak a helyi erőforrások fenntartható használatához, és hogy terület- és vidékfejlesztési haszonnal járnak, minden megkérdezett egyetértett. Részben mondható el továbbá, hogy a kezdeményezések hatására új munkahelyek születnek, vagy annak megléte vállalkozói tevékenységet generálna. Valamint szintén megosztó volt, hogy a település népességmegtartó képessége, illetve annak élhetősége változott-e a kezdeményezés hatására. Azonban egy olyan fenntarthatóságra irányuló elem sem volt, melyet mindenki kizárt volna. Ahogyan azt minden projekt vezetője vagy munkatársa felismerte, a társadalmi támogatottság nélküli működés nem lehet hosszútávú, így csak arra alapozva tehetünk szert nagyobb - kulturális értéken alapuló - gazdasági haszonra. Ezen kijelentéssel pedig megcáfolásra kerül a negyedik állítás.

Összegzés

Összegezve a négy állítás eredményeit és a kutatási kérdésekre kapott válaszokat elmondható, hogy belülről jövő kezdeményezés, a települési beágyazottság elérése és mindinkább elmélyítése, a társadalmi felelősségvállalás és a hálózatosodás mind kiemelten fontos fenntarthatósági tényezők, mely területekre a hat bemutatott példa mindegyike igyekszik minél nagyobb hangsúlyt fektetni. Az első három állítás beigazolódott, a negyedik megcáfolásra

került. Így tehát elmondható, hogy a belülről jövő kezdeményezések, a helyiek foglalkoztatása, a település részévé válás és a kapcsolatok kiépítése és fenntartása jellemzi a hat bemutatott jó gyakorlati példát. A helyiek identitástudatának erősödése a kezdeményezések megléte révén változóan jellemző, de egy néhány év múlva megismételt kutatás válaszai bizonyára megcáfolnák ezt, ennek oka pedig, hogy minél régebbi egy ilyen projekt megléte, annál inkább beépül a köztudatba, elhíresül, települési beágyazódása is nagyban fejlődik, és a helyiek is büszkeségként tekintenek rá.

A vizsgálat révén valamelyest képet kaphattunk a kulturális alapú gazdaságfejlesztési kezdeményezések megjelenésére, települési identitásra való hatására, együttműködési háttérre vonatkozóan. Továbbá megismerhettük a vizsgált kezdeményezések révén milyen erőforrásokat mozgósíthat egy-egy ilyen kezdeményezés. A belülről jövő kezdeményezések, a helyi lakosság igényeinek figyelembevételére alapozó program, a települési beágyazottság, a hálózatosodás és a társadalmi felelősségvállalás mind olyan szempontok, amelyeket figyelembe kell vennünk akkor, amikor helyi kulturális értéken alapuló gazdaságfejlesztési tevékenységbe kezdünk. Hat interjúalanyunk elmondásai alapján olyan értékeket kell továbbá szem előtt tartanunk, mint az elhivatottság, a türelem, a tenni vágyás, a helyiekkel való együttműködés és a gazdasági szemlélet, de mindezek mellett a társadalmi és kulturális háttér ismerete is nélkülözhetetlen. A kutatás során feltárt és bemutatott esetek összességében pozitív kimenetelűek, azonban tudnunk kell, hogy vannak úgymond kritikus ellenpéldák is, melyek okainak feltárására egy következő kutatást lehetne alapozni.

Felhasznált irodalom:

- Bathelt, Hans, Malmberg, Annika, és Maskell, Peter (2004): Clusters and knowledge: local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human Geography* 28. 31-56. pp.
- Bugovics Zoltán (2007): Társadalmi értékek és identitás kialakulása. Széchenyi István Egyetem. Elérhető: <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2011/ujkormanyzas/BugovicsZ.pdf>
- Czene Zsolt és Ricz Judit (2010): Helyi gazdaságfejlesztés Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési füzetek 2. Budapest, VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft.
- Csath Magdolna (2018): A kultúra, mint társadalmi tőke és versenyképességi tényező. In: SZÍN Közösségi Művelődés. A Nemzeti Művelődési Intézet folyóirata. Kulturális gazdaságfejlesztés. 23/3. 4-9.pp.
- Csorba György (2017): Magyarországi világörökségi helyszínek. Infojegyzet, 2017/77. Elérhető: http://www.varosrehabilitacio.net/new/pdf/kreativ_gazdasag.pdf
- Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár honlap. Elérhető: <http://www.hungarikum.hu/hu/szakkategoria>
- Munjery, Dawson (2004): Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. In: *Museum International*. Blackwell Publishing, Oxford. Vol. 56, no. 1-2, 12-20. Elérhető: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000135853>
- Porter, Michael (2000): Location, competition and economic development: local clusters in a global economy. *Economic Development Quarterly*, Vol. 14., 1.

- Scott, Allen. J. (1997): The culturaleconomy of cities. International Journal of Urban and Regional Research. Volume 21. Number 2. 323–339.pp.
- Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon honlap. Elérhető: <http://szellemikulturalisorokseg.hu/?menu=fooldal>
- Vaskor István (2014): Változatos programokat kínál a Pannonhalmi Bencés Főapátság. In: Szalay-Zala Andrea és Vaskor István (2014)(szerk.): Nemzeti kincseink, a Hungarikumok. Vidékjáró hungarikumai és nemzeti értékei. 27. pp.
- Viant Katalin (2013): Hazai tájakon a Pannonhalmi Főapátságban. In: Vaskor István és Szalay-Zala Andrea (2013) (szerk.): Vidéki Élményportya. Tájak, ízek, kultúrák. 25. pp.

Mohos Edina – Ponyi László:

Az ifjúság szabadidő-felhasználási és kultúrafogyasztási szokásai

Absztrakt: Gyorsan változó világunkban az ifjúság korosztályát érintik talán leginkább a kultúra változásai és a technikai innovációk. Azt gondoljuk, ezek hatására a szociális jellemzőik is könnyen átalakulnak. A tanulmány célja az ifjúság szabadidős, kultúrafogyasztási szokásainak bemutatása. A kutatás során szakirodalmak, korábbi nagymintás kutatások elméletei és eredményei, valamint empirikus kutatásunk alapján törekedtünk a korosztály legfontosabb jellemzőinek feltérképezésére. A cél az volt, hogy olyan átfogó képet alkossunk az ifjúságról, mely a közművelődés területén hasznos információs alapként szolgálhat, megkönnyítheti a szakemberek munkáját.

Abstract: In our quickly changing world the cultural changes and technological innovations may have a great impact on the youth. Therefore we think the social characteristics differ. The purpose of the study is to demonstrate the attribution of recreation and cultural consumption habits of this generation. We aspired to determine the major traits of the juvenility based on literature and pre-existing researches. Our goal was to create a broader picture of the youth, which can be useful for community cultural areas and can help the work of the professionals.

A kutatás elméleti háttere

A cikkben szereplő ifjúsági korosztály meghatározásának alapjául többek között a humán és természettudományok szolgálnak. Biológiai, pszichológiai és szociológiai szempontból is értelmezhetjük egy személy érettségi szintjét, azonban a tudományterületek közti eltérő értelmezés miatt nincs lehetőség egységes definíció megalkotására. Vizsgálatunkban a 15-29 éves korcsoporttal foglalkozunk.

Stumpf értelmezése szerint az ifjúkor az intellektuális és szociális képességek kifejlődésének szakasza, ekkor az egyén még nem önálló, teljes önrendelkezésre alkalmatlan, mert a felelősségtudata, valamint az érték és norma rendszer még nem stabil. (Stumpf, 1992) Pszichoszociális szempontból meghatározó Erik Erikson fejlődésmélete (Erikson, 1950). Véleménye szerint ugyanis a különböző fejlettségi fázisok közötti átmenet nem mindig egyszerű feladat és az egyén nem is minden esetben képes átlépni a következő életszakaszba. Ez az értelmezés arra utal, hogy a születéstől felnőttkorig tartó időszak rendkívül egyedi, és számos tényező befolyásolja az alakulását, tehát a klasszifikáció alapja az egyéni fejlődés és élethelyzet. (Nagy et al, 2014; Kabai et al, 2018)

Az egységes fogalom meghatározást tovább bonyolítja az évekkel ezelőtt megjelenő új korosztályi paradigma, a szolgáltató társadalom hozadéka, vagyis a gyermekkor és a felnőttkor közé beékelődött posztadoleszcens időszak. A mai életszakaszok már nem lineárisan követik egymást, bizonyos esetekben kitolódnak, felcserélődnek, átfedések alakulnak ki például a tanulás, munkavállalás, házasságkötés és családalapítás terén. (Zinnecker, 1982) Ezen időszak kialakulása a tanulási idő kitolódásának köszönhető, ami a gyermekkor és a szülői, főleg anyagi értelemben vett támogatás elhúzódásával jár együtt. (Andorka, 2003) A legfontosabb jellemzők tehát, hogy ebben az átmeneti időszakban nincs teljes függetlenség a szülői háztól, a fiatalok

pszichológiailag és biológiailag érettek, de szociális és anyagi értelemben nem önállóak. (Zinnecker, 1982; Vaskovics, 2000) Erik Erikson elméletére utalva, az életszakasz lényege, hogy az egyén megszerezze a következő kategória eléréséhez szükséges tudást, képesítést, feltételeket. A posztadoleszcens időszak, vagy más néven az utóserdülőkor a fiatalok szabadidős és szocializációs szokásait is befolyásolja. Az egyénileg eltérő élethelyzetek, felcserélődő életszakaszok miatt tehát az ifjúság pontos behatárolása nem lehetséges. (Andorka, 2003)

Murányi 2006-os fogalommagyarázata alapján a szocializáció az a folyamat, melynek eredménye, hogy az egyén valamilyen típusú tudásra, képességekre tesz szert, valamint kialakul személyisége, megerősödnek a különböző attitűdjei, az önismerete, öntudatossága. (Murányi, 2006) Mindez alkalmassá teszi a társadalmi szerepek betöltésére és a közösségi életben való integrálódásra, boldogulásra. Legfontosabb eszköze a környezet kölcsönhatása, hiszen különböző interakciók alakítják az egyént. (Nagy et al, 2014) A szocializációhoz kapcsolódik az internalizálás is, ami az a folyamat, mely során az egyén olyan mértékben azonosult a normákkal és értékekkel, hogy viselkedése külső behatások nélkül is ezek mentén alakul. (Andorka, 2003) Elsődlegesen három olyan közeget különíthetünk el, amelyek tartalmazzák a szocializációs elemeket, azonban a mai modern társadalom hozadéka egy új, önálló tér kialakulása. A közegek fontossága és szerepe az egyén életkorának előrehaladásával folyamatosan változik, a váltással járó újabb hatások által a gyermekkori normák, értékek felerősödhetnek vagy átalakulhatnak, tehát egy reszocializáció következhet be az egyén életében. (Andorka, 2003) A család (elsődleges) segíti az egyén alapvető viselkedési normáinak kialakulását, az iskola és a munkahely (másodlagos) támogatja a jövőkép formálását, a kortárs csoportok (harmadlagos) az egyéni szabadságot jelentik, az önmegvalósításra adnak lehetőséget. A médiatér (negyedleges) alkotóelemei az internet világa és a tömegkommunikáció. Több területen jelenik meg, mint a másik háromszocializációs közeg, ugyanis a kultúrákövetítés mellett, kapcsolattartó, információs, szórakoztató és rábeszélő funkciója is releváns. Az iskola és a család értékközvetítő, orientáló szerepe csökken, a fiatal generációk számára a legfontosabb és leghitelesebb tájékozódási pontot a média, a sztárok és a véleményvezérek (influenzerek) jelentik. (Horkai, 2004) Úgy gondoljuk, hogy az online világ azért is jelentős, mert hatása lényegében egész életen át tart, valamint képes befolyásolni a másik három alapvető szocializációs közeget is.

A szabadidő fogalmát először Arisztotelész határozta meg. Az ő értelmezésében azt az időt jelöli, amikor az emberi erények kibontakoznak, ilyenkor az egyén azzal foglalkozik, amivel szeretne, ez a visszamaradott idő koncepciója. Manapság szabadidős társadalomról beszélhetünk, melynek keretében megszűntek az időaspektusok, a produktív és improduktív tevékenységek közötti éles határok, ezért a mennyiségi szabadidő helyett a minőségi szabadidő-eltöltés került előtérbe. (Nagy et al, 2014) A szabadidő fogalmán belül kialakíthatóak különböző kategóriák, mint például a társas (családi, társasági, társadalmi) és egyéni tevékenységek szempontjából. (Nagy et al, 2014) A kutatás tekintetében a leglényegesebb modell a Vitányi Iván féle viselkedés szerinti szabadidő-felhasználás tipológiája. Ez alapján megkülönböztetünk passzív, rekreatív, akkumulatív és inspiratív szabadidőt. (Vitányi, 1995) Az első két kategória alapvetően a kevés energiát igénylő, pihentető, szórakoztató tevékenységeket jelöli, míg a másik kettő a tartós vagy kipróbálási szintű különböző érdeklődési körök szerinti, önfejlesztő, magaskultúrával töltött időt. (Nagy et al, 2014) A korábban említett új korszak, vagyis a posztadoleszcens hatást gyakorolt a fiatalok szabadidős forgatókönyvének átalakulására is. A scenárió által alakult ki a fiatalok fogyasztói státusza, melyet a gazdasági és technológiai fejlesztések erősítettek, ezáltal a korábbi tendenciákhoz képest hamarabb válnak a piac szereplőivé. (Gábor, 2004) A jelenlegi posztmodern

társadalomban, az iskolarendszer egyre jobban differenciálódik, ezzel párhuzamosan a legtöbb esetben az egyéni szocializáció, már nem intézményesült formában zajlik. Ezért fontos kiemelten foglalkozni az iskolán kívüli élettel a művelődés, nevelés és értékközvetítés szempontjából. (Balázs, 2017) Fekete és Tibori szerint létrejött az a „szabadidős szentháromság”, ami az internetet, televíziót és a barátokkal (akár online) eltöltött időt foglalja magába. (Fekete-Tibori, 2018) Véleményünk szerint ma már nem olyan számottevő a televízió használata a fiatalok körében, mint az idézett cikk írása időpontjában. A technológia folyamatos fejlődése miatt sokkal inkább az egyéb új elektronikus felületek kötik le a figyelmüket.

A fiatalok tekintetében a részvétel alapvető feltétel a társadalomba való beilleszkedéshez, felelős gondolkodásuk kialakításához és érdekeit érvényesítéséhez. (Nagy, 2008) A bevonás és aktivizálás tekintetében kulcsfogalom az együttműködés a felülről érkező irányítás helyett, hiszen a fiatalok saját helyzetük szakértői, ezért kiemelten fontosak a véleményeik, gondolataik. A különböző programoknak, munkáknak alkalmazkodniuk kell az ifjúság egyedi tulajdonságaikhoz, mint például az időbeosztásukhoz, ezáltal is hatékonyabb lehet az aktivizálás. (Nagy-Szabó, 2018) A fiatalokkal a közös hangot leginkább otthonukban, barátaik társaságában kell keresni, ebben a közegben szólíthatóak meg. (Oross-Monostori, 2018)

Az empirikus kutatás

A kutatás célja egy átfogó, több témát érintő elemzés készítése volt, melynek segítségével közelebb kerülhetünk az ifjúsághoz. A kutatás kiindulópontjai az alábbi hipotézisek voltak:

1. A fiatalok többségére illenek a posztadoleszcens időszak jellemzői, miszerint nehezebben köteleződnek el, kitolják a felnőtté válás időszakát, ezek hatással vannak a szabadidős, szocializációs tevékenységeikre is.
2. A fiatalok számára a minőségi szabadidő lényege nem a tevékenységekben, hanem a társaságban rejlik. Számukra a barátaikkal való időtöltés jelentheti a szabadidejük minőségi felhasználását, ebben a közegben aktívak, szólíthatóak meg.
3. A fiatalok nem zárkoznak el a hagyományok megismerésétől, kultúrától, annak ellenére, hogy fontos számukra az innováció és a modernség.

Minta és demográfiai adatok

A korábban tárgyalt elméleti alapok és fogalmi megközelítések alapján a kutatásban a 15-29 éves korosztály tagjai vettek részt. A célcsoport lekérdezése online kérdőíves módszerrel történt, azt 294 fő töltötte ki.

A válaszadók közül felülreprezentáltak a 20-24 évesek, a nők és az érettségizettek. A lekérdezés idején (2020.02.25-2020.03.16) a kitöltők 82,3%-a rendelkezett tanulói státusszal, emellett a többség alkalmi vagy teljes állásban dolgozott is. A beérkezett adatok alapján a fiatalokat az elvándorlás jellemzi, rendszerint kistelepülésekről a fővárosba, megyeszékhelyekre a több lehetőség reményében. A megkérdezettek többsége (69,7%) a fővárosban, illetve nagyvárosban vagy megyeszékhelyeken él életvitelszerűen, azonban a hivatalos lakhelyük jellemzően (55,1%) a kistelepüléseken, tehát falvakban, községekben, kisvárosokban van. (

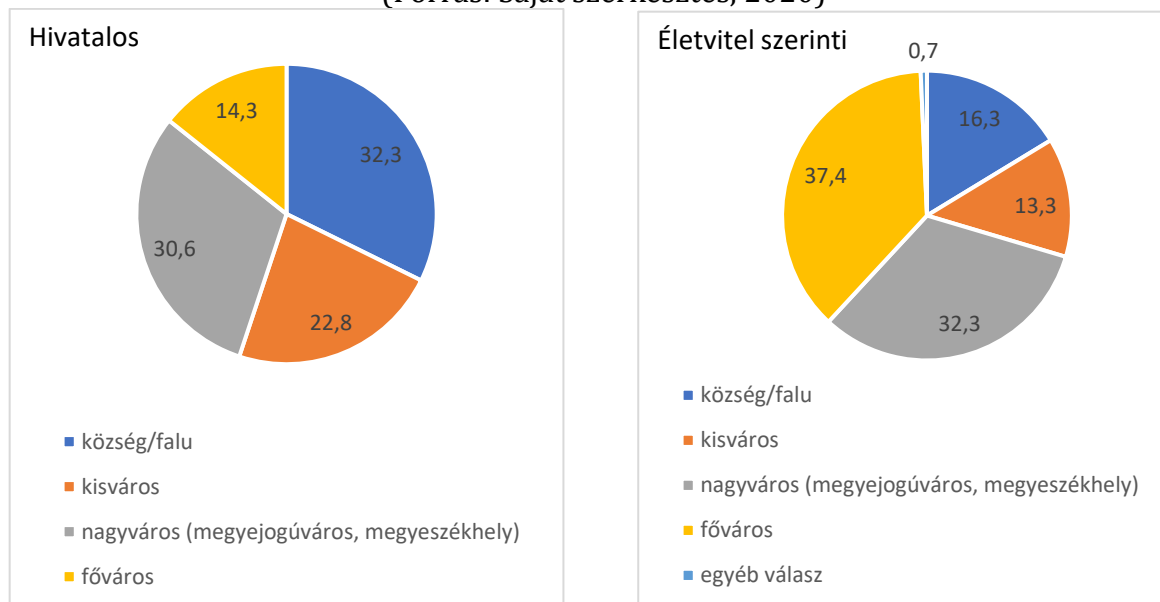

4. ábra)

4. ábra: A fiatalok lakóhelye hivatalosan és életvitel szerint (%)

N=294

(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

Az általános tulajdonságok megismerése mellett ebben a fejezetben az első hipotézis, vagyis a posztadoleszcens életszakasz validitásának igazolása is volt a cél. A kérdések fókuszában a fiatalok jövőbeli tervei, valamint a függetlenedési szándékaik voltak. A korosztály tagjainak 66,3%-a biztosan szeretne továbbtanulni a következő 5 évben, a talán kategóriával kiegészülve pedig összesen 90% gondolkodik ezen. A családalapítás és házasságkötés lehetőségét minél később, átlagosan 28 és 26,6 éves korukra tervezik. Ez a tendencia a fiatal felnőttkor megnyúlásával jár, ami a posztindusztriális társadalom egyik fő jellemzője. Emellett a válaszok alapján az is kiderült, hogy a fiatalok többsége erősen függ a szüleitől, legalábbis anyagi értelemben. Az elköteleződés és felnőtté válás kitolódását az is bizonyítja, hogy a korosztály tagjainak fele egyedülálló, átlagosan a 21 évesek nyilatkoztak így, ami azt jelenti ez nagymértékben a nagykorúakra jellemző státusz. A függetlenedés nehéz kérdését pedig alátámasztja az a statisztika, mely szerint a többség szülőkkel él, mindössze 16-an laknak egyedül, 45-en párjukkal, 69-en pedig kortárs lakótársakkal.

A jövőbeli tervek az elmúlt évben is hasonlóképpen alakultak, igazolták a fiatalkor megnyúlását, tehát egy több éve tartó társadalmi átalakulásról beszélünk. (Ádám et al, 2013; Bauer et al, 2017; Bene et al, 2018) A korosztály tulajdonságainak megismerése elengedhetetlen a közművelődési szakma területén, hiszen számukra ideális és vonzó szolgáltatásokat élethelyzetüknek megfelelően kell biztosítani, ez is hozzájárul a korcsoport könnyebb megszólításához.

Szabadidő-felhasználás

A közművelődési szakterület szempontjából megkerülhetetlen téma az ifjúság szabadidő-felhasználási szokásai, hiszen ez alapján körvonalazható az érdeklődésük. A kutatás főleg arra kérdezett rá kikkel töltik rendszeresen a szabadidejüket és melyik szabadidős tipológia jellemzi őket leginkább.

A válaszok alapján, a fiatalok átlagosan hétvégén rendelkeznek több szabadidővel, a többség 4 óránál többel, míg hétköznap csupán maximum 2-4 órával. A korosztály többsége tehát iskolai és egyéb teendői mellett is rendelkezik legalább kis mennyiségű szabadon felhasználható

idővel. Szocializációs közegek tekintetében a válaszok alapján egyértelműen a kortársak, barátok csoportja dominál, majd második helyen a család következik, azonban akadnak ellentmondások is az eredmények tekintetében. Többek között az is, hogy a naponta online töltött órák száma lényegesen több, mint a szabadon felhasználható idejük, ez arra enged következtetni, hogy a fiatalok nem tudják elkülöníteni a minőségi és az eseti szabadidejüket. Az internet-használati szokások vizsgálata alapján megállapítható, hogy a fiatalok több szabadidővel rendelkeznek, csak a különböző online lehetőségek lekötik a kötetlenül eltölthető órák nagy részét. Továbbá a tevékenységek tekintetében a válaszadók nagy része az esetek többségében egyedül végez különböző cselekvéseket, csupán néha szerveznek programokat barátaikkal, családjukkal. Ezt a megállapítást a korábbi nagymintás ifjúságkutatások következtetései is igazolják, melyek szerint a fiatalokat a magányos szabadidő-eltöltés és a tartalomfogyasztás jellemzi. (Ádám et al, 2013; Bauer et al, 2017; Bene et al, 2018)

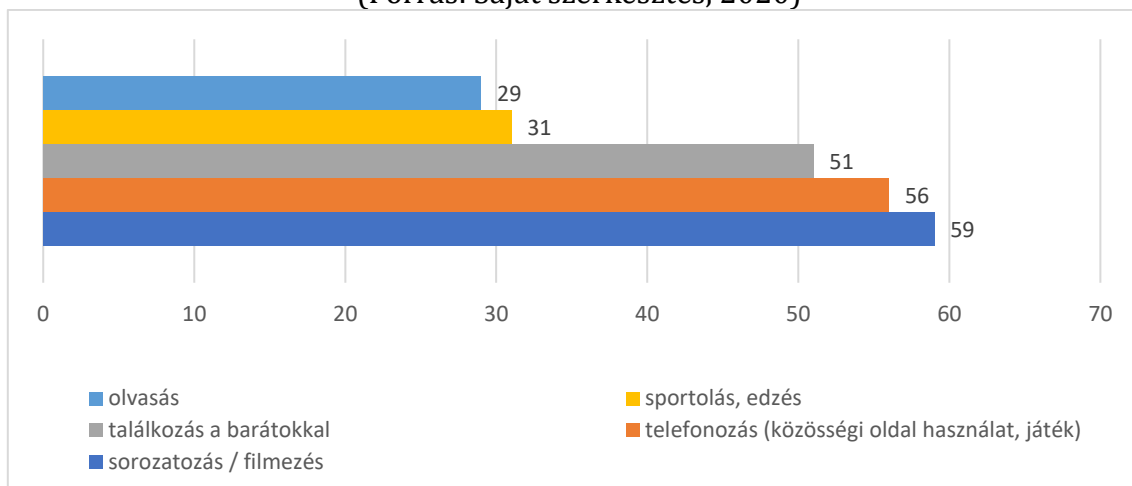
A kutatás által elkülönültek a legnépszerűbb szabadidős tevékenységek) és a barátokkal szervezett programok (1-2. ábra). Míg az előbbiben megjelent az olvasás, az edzés és a különböző online cselekvések, addig a társaságban végzett tevékenységek közül a mozizás és a különböző vendéglátóegységekben történő beszélgetés emelkedik ki. A válaszadók több szórakozási lehetőséget is megjelölhettek. Az általuk legkedveltebb szabadidős tevékenységek az telefonozás (56%), sorozatozás/filmezés (59%), valamint a barátaikkal töltött idő (51%) (5. ábra), ugyanakkor társasággal legszívesebben kávézóknak, éttermeknek beszélgetnek (69%), vagy kocsmákba, szórakozóhelyekre járnak el (55%). (

6. ábra)

5. ábra: A fiatalok által leggyakrabban végzett szabadidős tevékenységek (%)

N=294

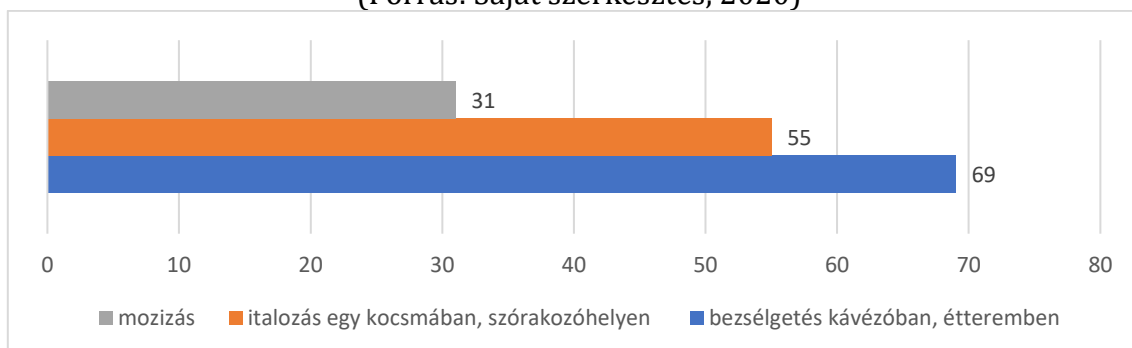
(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

6. ábra: A három legnépszerűbb barátokkal közösen végzett tevékenység (%)

N=294

(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

Megállapítható, hogy a barátaikkal töltött idő során a tartalmas, fejlesztő, újdonságot jelentő tevékenységek nem jelennek meg. Továbbá egy másik kérdésből az is kiderült, hogy a fiatalok jelentős többsége (263 fő) elsősorban otthonában tölti a szabadidejét, ez az adat arra enged következtetni, hogy bár a korosztály szívesen vesz igénybe különböző szolgáltatásokat (

6. ábra), mindez ritkán történik meg. Ezek az eredmények felvetik azt a kérdést, hogy vajon az otthon töltött idő mennyire telik tartalmasan mind az egyén, mind a család életének szempontjából. A korábban ismertetett kérdés esetén kevesen választották a családot, mint kedvelt szocializációs közeget, ez arra utal, hogy a fiatalok többsége rendszeresen egyedül van. A korosztály tehát az esetek többségében otthon tölti a szabadidejét, ezt követi a barátok otthona, a korábban kiemelt vendéglátó egységeket pedig kevesen látogatják szokásszerűen, de még így is jóval többen, mint a kulturális intézményeket. A Vitányi-féle szabadidős tipológiák tekintetében a többség a passzív és rekreatív tevékenységeket preferálja. A kulturális tevékenységek, társadalmi és civil aktivitások kategóriái, vagyis az akkumulatív és inspiratív szabadidő általánosságban nem vonzó az ifjúság számára.

A kutatás eredményei szerint a fiatalok szabadidő kapacitása nincs kellőképpen kihasználva, tevékenységeikben pedig az energiakímélő, egyszerű lehetőségekre törekednek. Jellemző rájuk a magányos időtöltés⁴⁰ és a szűk körben történő szocializáció. Az eredmények többsége fentiek alapján megegyezik a 2012-es és a 2016-os nagymintás kutatások adataival.

Internet-használat

Az utóbbi években nagymértékben átalakult a fiatalság szocializációs és szabadidős kultúrája, mely főként a technológiai fejlesztések szélesebb körű elterjedésének köszönhető. (Ádám et al, 2013; Bauer et al, 2017; Bene et al, 2018)

A fiatalok többsége alapvetően sokkal több időt tölt online, mint a tényleges telefonhasználattal. A többség 5-8 órát vagy akár egész nap elérhető az online térben, míg átlagosan csak 1-4 órát foglalkoznak magával az eszközzel. A nagy mennyiségű vagy folyamatos elérhetőség azt eredményezi, hogy bármilyen cselekvés közben képesek váltani, egy üzenet hatására kizökkenni, így nem mélyülnek el egy adott szituációban. 2016-ban a fiatalok 88%-a használta napi szinten az online teret (Bauer et al, 2017; Bene et al, 2018) négy évvel később a megkérdezettek körében ez az arány 100%. A minta 71,8%-a úgy véli túl sok időt tölt a telefonjával.

A különböző közösségi média felületek a fiatalok mindennapi életében jelen vannak. Szinte mindegyik oldal más funkció miatt fontos a korosztály számára, hiszen van, amelyik főként a kapcsolattartást szolgálja, más az ismerkedést és olyan is akad, amelyikről informálódni. Ezek a platformok jelennek meg a különböző véleményvezérek, példaképek is, akik rendszerint valamilyen termék, szolgáltatás igénybevételére vagy tevékenységre bíztatják követőiket. Magyarországon kis mennyiségben ugyan, de akadnak olyan influenszerek is, akik kulturális tartalmak népszerűsítését végzik, általában az olvasásra, színházi előadások látogatására buzdítják a fiatalokat. A válaszadók között megosztó az influenszer marketing megítélése. 50,7% követ ilyen személyiségeket, a többiek viszont teljes mértékben elzárkóznak ettől a jelenségtől. Ez a közművelődés szempontjából egy jó eszköz lehet a bevonásra, azonban figyelembe kell venni, hogy nem mindenki számára vonzó ez a fajta marketing módszer, sőt akár taszító is lehet. A közösségi média világában a Facebook csoport alkalmazásai a legkedveltebbek.

A különböző közösségi oldalak népszerűségét és felhasználói gyakoriságát az alábbi ábra mutatja. (7. ábra) Legtöbben a Messengert használják, 58% folyamatosan elérhető, további 41% napi szinten. Az alkalmazás a kapcsolattartást szolgálja, a könnyed üzenetváltás miatt praktikus, azonnali reagálások lehetősége miatt pedig a beszélgetés élő benyomását kelti. Az

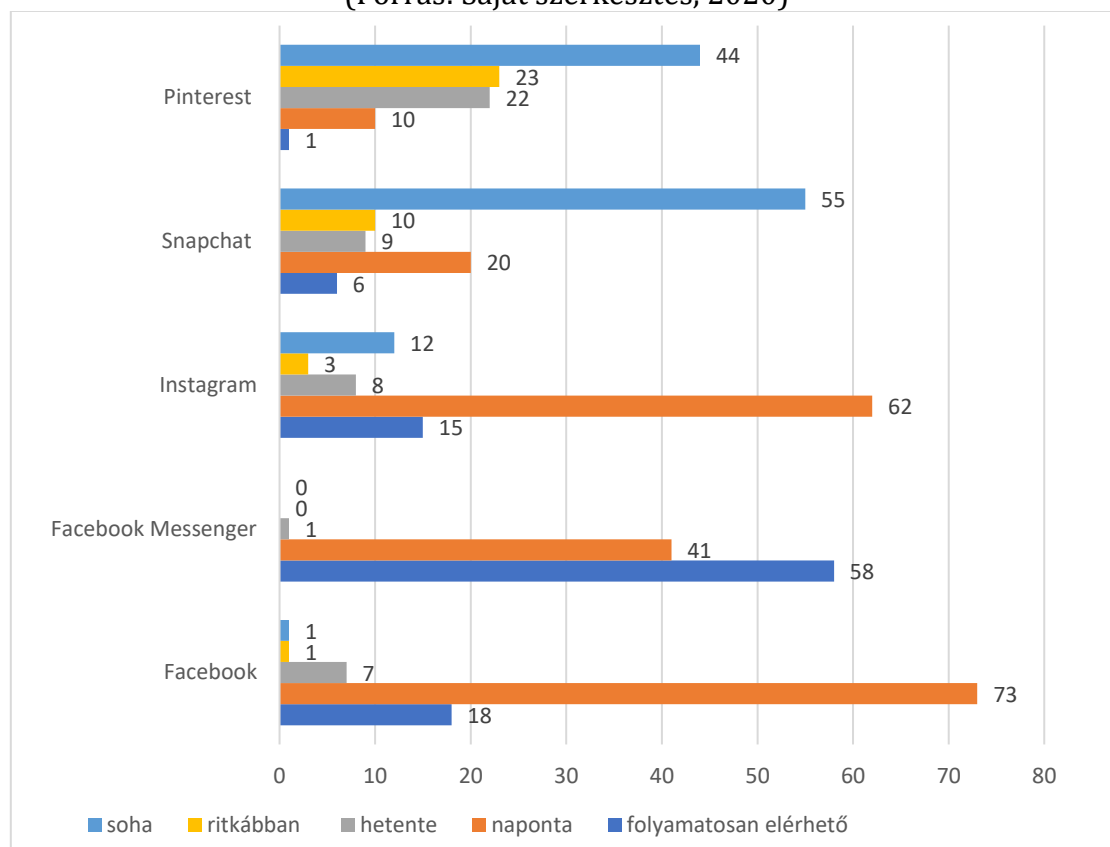
⁴⁰ A magányos időtöltést ez esetben nehéz értelmezni, ugyanis a közösségi médián való aktivitásuk miatt nincsenek egyedül, ellenben a hagyományos értelemben (tehát fizikailag) nem történik szociális interakció. Vagy más esetben a közösségi együttlét során is jelen vannak az online világban, tehát az offline társalgásból zárják ki magukat.

eredmények alapján a második legnépszerűbb maga a Facebook, harmadik pedig az Instagram. Ez a két platform a kapcsolattartás mellett az egymásról, programokról, világról való informálódást is lehetővé teszi.

7. ábra: Közösségi oldalak használatának gyakorisága (%)

N=294

(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

Korábban már említettük, hogy a telefonokat különböző tevékenységek végzése közben is sokan használják. A válaszadók 80,9%-a esetében előfordul, hogy társaságban is aktívan foglalkozik a készülékével. A médiatér, mint újfajta szocializációs közeg átítatta a fiatalok mindennapjait, kapcsolatait, hiszen szabadidős tevékenységeik, találkozósaik alkalmával sem mellőzik, valamint egyre nagyobb számban léteznek online közösségekben. Ez a fogalom éppen ezért fontos a fiatalok megismerése, velük való munka szempontjából. A médiavilág kettős hatást gyakorol a korosztály tagjaira, hiszen elősegíti a folyamatos kapcsolattartást, tájékozódást, ami pozitív, azonban számos befolyásoló, idővesztéses hozadéka is van, melyek által a fiatalok sokszor hasznosabb tevékenységek elé helyezik az eszközök használatát.

Kultúrafogyasztás

A rendszerváltás után a magaskultúrát háttérbe szorította a tömegkultúra (Hunyadi, 2005) ezért a kultúrát kedvelő réteg egyre jobban előrepszik. (Kuti, 2009) A kultúrához való viszony átalakulásának egyik fő oka a digitalizáció (Bauer et al. 2017) ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a fiatalok jelentős többsége a modernizáltságot preferálja a hagyománykövetéssel szemben. (Ádám, et al. 2013)

Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a fiatalok a kulturális intézményeket csak ritkán, alkalmasszerűen látogatják. A legnépszerűbb intézmény köreikben a mozi, azonban a művészi filmeket közvetítő art moziban a kitöltők nagy része még soha nem járt. A moziba járás népszerű program a baráti társaságok körében, a fiatalok több mint 84%-a legalább évente megnéz egy filmet, a legtöbben azonban akár félévente többször vagy gyakrabban is moziznak. A korosztály tagjai ritkán fogyasztanak magaskultúrát, esetükben a legkedveltebbek a színházi előadások, ezek látogatása a leggyakoribb (2016 óta nem változott). (

8. ábra) A többi esetében előforduló százas nagyságrendekkel ellentétben színielőadáson a megkérdezettek közül csak 5-en nem voltak még soha. Látogatottsága azonban nem túl gyakori, ugyanis általában évente vagy ritkábban tekintenek meg egy-egy előadást a fiatalok. Az eredmények szerint gyakrabban járnak múzeumba, mint művelődési házakba, többnyire félévenkénti, évenkénti rendszerességgel. Az egyik legnépszerűbb szabadidős tevékenység az olvasás, ezzel kapcsolatosan a válaszadók többsége inkább könyvesboltokba jár, ellenben a könyvtárral, ahova sokszor csak az iskolai feladatokhoz szükséges anyagok miatt térnek be. (

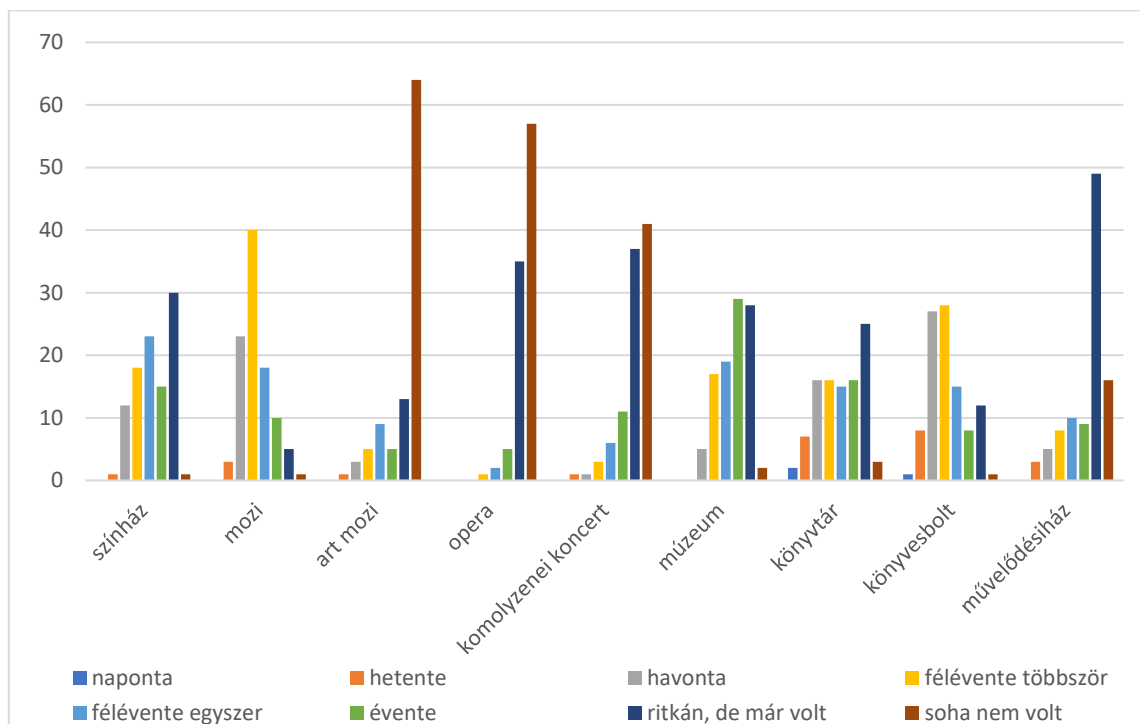

8. ábra) Mindez arra enged következtetni, hogy a fiatalok körében népszerűbbek a modern, könnyen fogyasztható tartalmak.

8. ábra: Kultúráközvetítő intézmények látogatásának gyakorisága (%)

N=294

(Forrás: saját szerkesztés, 2020)

A vizsgálatban egy, a múltat jelennel összehasonlító kérdéskörben felmérésre került hányan rendelkeztek valaha, illetve rendelkeznek most színházbérlettel és könyvtári tagsággal. A válaszadók többségének korábban volt, akár mindkettő, azonban a jelenleg beiratkozottak, bérlettulajdonosok száma alacsony. Vélhetően az eredményt befolyásolta a különböző iskolai programok, kedvezmények, illetve a digitalizáció, hiszen mostanában egyre több tananyag, kiadvány elérhető az interneten és a sorozatok, filmek is egyre nagyobb teret nyernek, ami az élő előadások népszerűségének rovására is mehet. A kérdőívben egy igényfelmérés is helyet kapott, melyben a kitöltőknek a felsorolt 12 kulturális programot kellett rangsorolniuk az alapján melyik érdekli őket leginkább. (

9. **ábra)** Számukra a legvonzóbb kulturális tevékenység a színházba járás, ezt követi a múzeumok, galériák látogatása, majd az ismeretterjesztő előadások. Kevésbé népszerű programok számukra az irodalmi estek, író-olvasó találkozók, komolyzenei koncertek és a művészeti foglalkozások, leginkább pedig az operától, operettől, népművészeti foglalkozásoktól és a hagyományőrzéstől zárkoznak el. A tizenkettedik program azért nem került fel az ábrára, mert nagyon megosztó a válaszadók körében. A slam poetry, mint újfajta verselési műfaj alapvetően közkedvelt, azonban sokan nem ismerik. Úgy tűnik, a fiatalok azokat a tevékenységeket részesítik előnyben, amiben nincs szükség az aktivitásukra, valamint könnyen modernizálhatóak. (

9. ábra)

9. ábra: Kulturális programok népszerűsége a fiatalok rangsora alapján
N:294
(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

Ezzel a harmadik hipotézis (amelyben azt feltételeztük, hogy a fiatalok nem zárkoznak el a hagyományoktól, a kultúrától, annak ellenére, hogy fontos számukra a modernizáltság és az innovativitás) cáfolásra került, hiszen a fiatalok jelentős többsége a hagyományokat, klasszikus kulturális programokat az utolsó helyek valamelyikére sorolta.

Sajnos a korábbi nagymintás kutatások által mért kultúrafogyasztás csökkenő tendenciája nem állt meg. (Ádám et al. 2013; Bauer et al. 2017; Bene et al. 2018) A fiatalok bár rendelkeznek annyi mennyiségű szabadidővel, melyet minőségi programokra tudnának fordítani, mégis szívesebben választják a digitális tartalmak fogyasztását, a pihentető, szórakoztató lehetőségeket.

Közélet

A korábbi évek kutatásai szerint Magyarországon a fiatalok szervezetekhez való csatlakozási aránya nem éri el az EU-s átlagértéket, hiszen a legnépszerűbbek is mindössze 10%-os tagsági aránnyal rendelkeznek. (Ádám et al. 2013; Bauer et al. 2017; Bene et al. 2018)

Az alábbi táblázat mutatja a szervezeti tagságok százalékos arányát. (

10. ábra) A megkérdezett fiatalok 73,9%-a egyáltalán nem aktív településük közösségi életében. Ehhez kapcsolódik az önkéntesség is, melyet a fiatalok 51,7%-a egyáltalán nem szokott vállalni, 34,4%-uk pedig csak nagyon ritkán, továbbá az önkéntes szervezetek állandó tagsága is alacsony. Érdekes az az eredmény, hogy bár a hagyományőrzés a legkevésbé vonzó elfoglaltság a fiatalok körében, mégis a tagsági arány szempontjából megjelenik az öt legnépszerűbb szervezet között. (

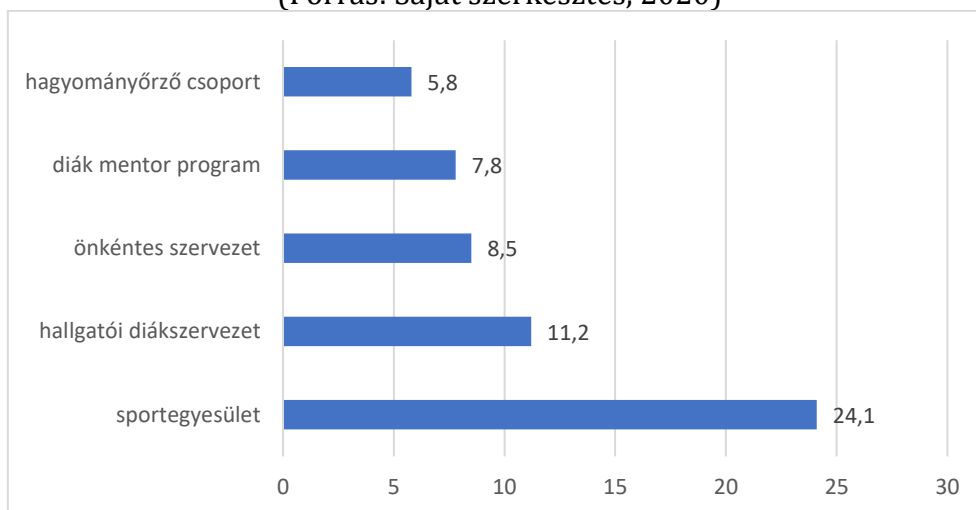

10. ábra)

10. ábra: Különböző szervezetekben a fiatalok tagsági aránya (%)

N=294

(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

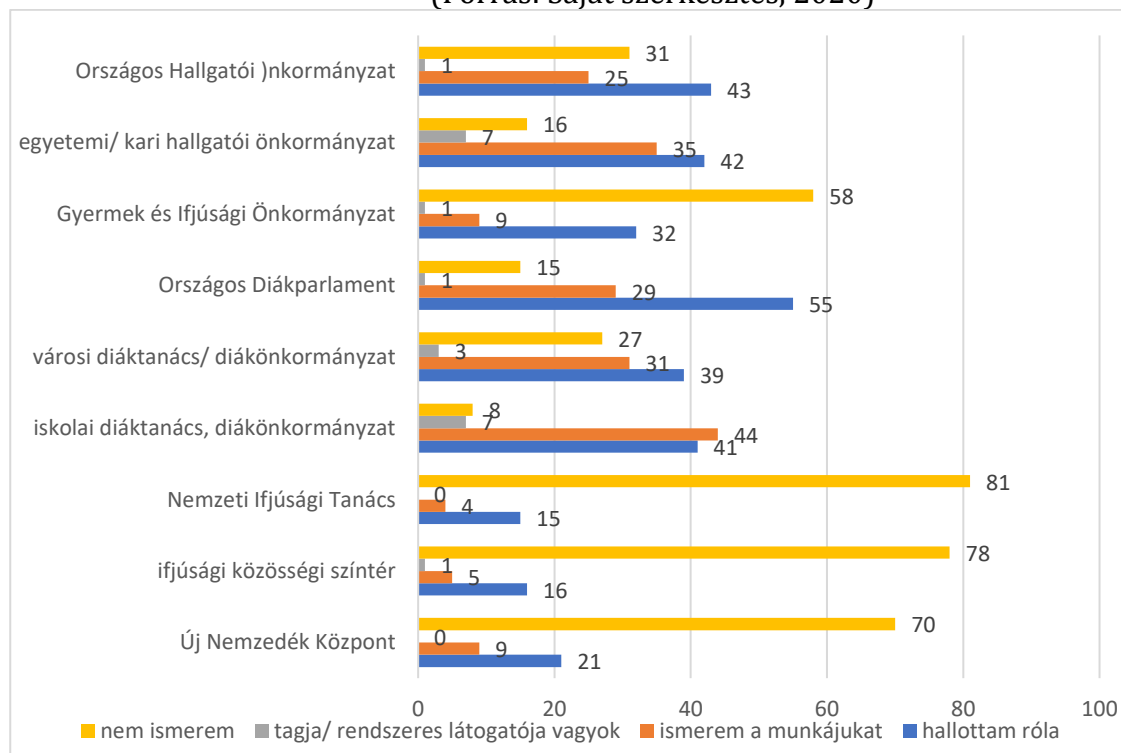

A felmérésből az is kiderül, hogy a fiatalok többsége nem is ismer civil szervezeteket, sok esetben még azokat sem, melyek kifejezetten nekik, a korosztályuknak szólnak. Az Új Nemzedék Központról a többség nem is hallott (70%), ahogy a Nemzeti Ifjúsági Tanácsról (81%), vagy bármilyen ifjúsági közösségi térről sem (78%). (11. ábra)

11. ábra: Ifjúsági szervezetek, létesítmények ismerete (%)

N=294

(Forrás: Saját szerkesztés, 2020)

A korosztály körében a leginkább ismert szervezettípusok a hallgatói és diákszervezetek, iskolai/egyetemi/városi diákönkormányzatok és tanácsok, azonban a tagságok aránya esetükben is alacsony.

Összegzés

Az eredmények alapján elmondható, hogy a fiatalok többsége az élethelyzetükből adódóan rendelkezik bizonyos általános jellemzőkkel és szokásokkal. Ebben a korban nem véletlenül dominálnak többnyire a barátok és a média a közösségi, társadalmi cselekvésekkel szemben, hiszen ez főként a korosztály pszichoszociális tulajdonságaiból adódik. Szeretnénk kiemelni, hogy a kutatás a minta nagysága és összetétele miatt nem reprezentatív.

Az ifjúság fogalmi meghatározása az életutak reverzibilissé válása miatt nem egyszerű, a posztadoleszcens életszakasz megjelenése pedig tovább nehezíti ezt. A kutatás eredményei igazolják az elméletet, feltárják az ifjúság általános helyzetét és megerősítik az egyéni életutak vizsgálatának megkerülhetetlenségét. Az első hipotézissel kapcsolatban kijelenthetjük, hogy a fiatalok a korábbiakhoz képest eltérő életúton haladnak, mely a teljes önállóságot nélkülöző ifjúkor megnyúlásával jár együtt.⁴¹ Ennek oka leginkább a tanulási idő kitolódása, ami a szocializációs közegeket és a szabadidős szokásokat is meghatározza.

A szocializáció tekintetében kiemelkedően fontos a korosztály szempontjából a médiatér, hiszen az életük minden területén megjelenik. A koronavírus okozta felgyorsult digitalizáció pedig feltehetően még jobban erősítette ezt a jelenséget, ezért is lényeges foglalkozni ezzel a szocializációs közzeggel. Amikor szakmai szemmel a fiatalokra gondolunk valamilyen úton, módon használnunk kell a digitális, innovatív eszközöket, ugyanis ezeken a csatornákon tudunk velük kommunikációt létesíteni. Az eredményekből az is kiderül, hogy a szabadidős tevékenységek körében is az internet dominál, hiszen a fiatalok többsége órákat tölt a készülékének használatával, továbbá a minimális energiaigényű, könnyed szórakozást preferálják, melyet ez a környezet könnyedén tud biztosítani a számukra. A korszerű csatornák használata mellett a fiatalok megszólítására és aktivizálására kortársaikon át vezet az út. A barátok jelenléte, a velük való szabadidő-eltöltés igazolja a második hipotézist, mely szerint a minőségi időtöltés inkább a társaságban rejlik, mint magában a cselekvésben. Megfigyelhető a baráti társaságok dominanciája, valamint a diák és hallgatói szervezetek iránti nagyobb érdeklődés. Mindezek ellenére azonban a szervezeti tagság nem kiemelkedő, ugyanis az intézményesült szabadidő-eltöltés a korosztály számára nem vonzó, a szervezetek kommunikációja pedig sok esetben nem éri el a korosztály tagjait. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fiatalokat leginkább az oktatási intézményekben, saját mikro környezetükben, kortársaik körében lehet elérni.

A kutatás során az is kiderült, hogy az előzetes feltételezéseink ellenére a fiatalok elzárkóznak a hagyományoktól és a kultúra egy bizonyos részétől. Egyértelműen a modernizáltságban és az innovatív megoldásokban hisznek, ezek kötik le a figyelmüket a kulturális értékekkel, programokkal szemben. Ezzel a harmadik hipotézis cáfolásra került. Erre a problémára megoldást jelenthet a hagyományok modern formában történő átörökítése és a különböző látványos, digitális lehetőségek alkalmazása. Jó példa erre a korábban bemutatott slam poetry műfaj, ami egy fiatalok által generált alulról jövő kezdeményezésként indult a költészet modernizálása és az önkifejezés céljából.

⁴¹ A hipotéziseket lásd az empirikus kutatás fejezet bevezető részében.

A fiatalok magatartásának, motivációs rendszerének, szabadidős szokásainak megismerése és megértése elengedhetetlen a közművelődési szakma számára. A megfelelő programok és lehetőségek biztosítása csak a korosztály ismeretével, meghallgatásával és bevonásával lehetséges. Jelen tanulmány ehhez kíván segítséget adni a szakemberek számára.

Felhasznált irodalom

- Ádám, S., Domokos, T., Gazsó, T., Kitta, G., Makay, Z., Nagy, Á., . . . Székely, L. (2013). Magyar ifjúság 2012 tanulmánykötet. (L. Székely, Szerk.) Zotter Judit.
- Andorka, R. (2003). Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó.
- Balázsi, K. (2017). Idő és rend a közösségi művelődésben. Lakitelek: Antológia Kiadó.
- Bauer, B., Pillók, P., Ruff, T., Szabó, A., Szanyi F., E., & Székely, L. (2017). A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 első eredményei: Ezek a mai fiatalok! (L. Székely, & A. Szabó, szerk.) Ekler Gergely.
- Bene, V., Boros, L., Bozsó, H., Csákó, M., Csizmadia, Z., Diósi, P., . . . Tóth, P. (2018). Margón Kívül - magyar ifjúságkutatás 2016. (Á. Nagy, Szerk.) Excenter Kutatóközpont.
- Emberi Erőforrások Minisztériuma. (2009. 10 29). Forrás: "Hogy általunk legyen jobb!" Nemzeti ifjúsági Stratégia: <https://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/ifjusagugy/nemzeti-ifjusagi/nemzeti-ifjusagi-strategia>
- Erikson, E. (1950). Growth and crises of the "healthy personality.". In M. J. (Ed.), Symposium on the healthy personality (old.: 91-146). Josiah Macy, Jr. Foundation.
- Fekete, M., & Tibori, T. (2018). Az ifjúság szabadidőfelhasználása a fogyasztói társadalomban. In V. Bene, L. Boros, H. Bozsó, M. Csákó, Z. Csizmadia, P. Diósi, . . . Oros, & Á. Nagy (Szerk.), Margón Kívül: magyar ifjúságkutatás 2016 (old.: 258-283). Budapest: Excenter Kutatóközpont.
- Gábor, K. (2004). Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. Belverde Meridionale (old.: 28-72). Szeged: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Professzorok Háza Felsőoktatáskutató Intézet, Magyar Szociológiai Társaság Ifjúságszociológiai Szekció, Ages Quod Agis Kht., Hálózat a Szabad Információért Alapítvány, SETUP Alapítvány.
- Hart, R. (1992). Children's participation: From tokenism to citizenship'. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- Horkai, A. (2004). Screenagerek, Kultúrák közötti kommunikáció az iskolában. Belvere Meridionale. Ifjúsági korszakváltás: Ifjúság az új évezredben: Konferencia 2002. december 18., old.: 122-139. Szeged: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, MTA Szociológiai Kutatóintézet, professzorok Háza Felsőoktatáskutató Intézet, Magyar Szociológiai Társaság Ifjúságszociológiai Szekció, Ages Quod Agis Kht., Hálózat a Szabad Információért Alapítvány, SETUP Alapítvány.
- Hunyadi, Z. (2005). Kulturálódási és szabadidő eltöltési szokások, életmód csoportok. Budapest: Magyar Művelődési Intézet.
- Kabai, I., Iharosi, T., & Kabainé Tóth, K. (2018). A társadalmi rétegződés empirikus vizsgálata a fiatalok körében egy speciális többdimenziós modell segítségével. In V. Bene, L. Boros, H. Bozsó, M. Csákó, Z. Csizmadia, P. Diósi, . . . P. Tóth, & Á. Nagy (Szerk.), Margón Kívül: magyar ifjúságkutatás 2016 (old.: 372-401). Budapest: Excenter Kutatóközpont.
- Kuti, É. (2009). A kultúra iránti érdeklődés és a kultúrafogyasztás alakulása a Nemzeti Médiaanalízis adatai alapján. In T. Antalóczy, L. Füstös, E. Hankiss, & E. Hankiss (Szerk.), (Vész)jelzések a kultúráról (old.: 151-200). Budapest: MTA PTI.

- Murányi, I. (2006). Identitás és előítélet. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.
- Nagy, Á. (2008). Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. (Á. Nagy, Szerk.) Budapest: Palócvilág Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó.
- Nagy, Á., & Szabó, J. (2018). Motiválás a közösségi művelődésben és az ifjúság bevonása. Budapest: NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
- Nagy, Á., Bodor, T., Domokos, T., & Schád, L. (2014). Ifjúságügy. (Á. Nagy, Szerk.) Budapest: ISZT Alapítvány 2001, Enigma Kiadó 2001.
- Oross, D., & Monostori, K. (2018). Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan! - Ifjúságügy és civil világ. In V. Bene, L. Boros, H. Bozsó, M. Csákó, Z. Csizmadia, P. Diósi, . . . Oros, Margón Kívül: magyar ifjúságkutatás 2016 (old.: 350-371). Budapest: Excenter Kutatóközpont.
- Stumpf, I. (1992). Az ifjúság problémák értelmezése - Ifjúsági kihívás az ezredfordulón. In L. Boros, T. Pál, K. Gábor, L. Laki, J. Rácz, I. Harcsa, C. Fazekas, P. Gazsó, & Stumpf István (szerk.), Rendszerváltozás és ifjúság (old.: 9-12). Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Vaskovics, L. (2000). A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. Szociológiai Szemle. Forrás: <https://szociologia.hu/dynamic/0004vaskovics.htm>
- Vitányi, I. (1995). Társadalmi idő- szabadidő, a szabadidő új problémái a társadalomban. In I. Vitányi, Szabadidős és társadalmi átalakulás. Budapest: Magyar Szabadidő Társaság.
- Zinnecker, J. (1982). Jugend 1981: Porträt Einer Generation. In J. Zinnecker, Jugendwerk der deutschen Shell (eds) Jugend '81 (old.: 80-122). Weisbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

KÖNYVAJÁNLAT, RECENZÍÓ

Benkei-Kovács Balázs:

***Recenzió dr. Ponyi László
Közművelődés és romák című könyvéről***

A társadalomtudományokban vannak szenzitív és vannak aktuális témák, és a két típus kereszteződéséből születnek a legizgalmasabb, és legbátrabb kutatások. Ponyi László *Közművelődés és romák* című könyve ezek közé tartozik. A kutatást a méltán népszerű, francia érdekeltségű L'Harmattan kiadó jelentette meg a tavalyi év második felében, egy egyszerű, ugyanakkor elegáns megjelenésű, könnyen forgatható, kézre álló kis kötetben. A könyv formátuma ne tévesszen meg senkit elsőre, a kötet tartalma közel 260 oldalon keresztül mutatja be a vizsgálat tárgyát, és ad teljesképet a hazai közművelődés helyzetéről, és benne az elsősorban, de nem kizárólagosan roma lakosság számára fenntartott intézmények sajátosságairól.

A L'Harmattan kiadó *Metszéspontok* interdiszciplináris tudományos sorozatának egyik első köteteként megjelenő könyv kézírata egy empirikus doktori kutatás keretében született a kultúratudományok területén: alcíme még közelebb visz bennünket a tárgyalt téma magjához, a *Roma közösségi házaknak a közművelődés és a kisebbségtudományok szempontú vizsgálatához*. Ponyi szerzői stílusa tudományos és olvasmányos egyszerre, hol megfelelő tömörségben, hol kellőképpen kifejtve mutatja be az egyes témaköröket: megfelelő távolságtartás és elfogulatlanság jellemzi írását. A könyv mögött álló, feldolgozott ismeretanyag tartalom pedig tiszteletet parancsoló: mind a szakirodalmi források mennyisége, mind a kulturális statisztikai adatok, és a jogszabályok ismerete, és a kutatás tárgyát képező célcsoport, illetve a rájuk vonatkozó korábbi vizsgálatok bemutatása esetében. A kötet felépítése jól strukturált, koncentrikus körökben haladunk egyre mélyebbre a közművelődés általános vizsgálatát és sajátosságait is követően a roma népesség közművelődési gyakorlatának empirikus módszerekkel történő feltárásáig.

A szerző által bemutatott témakörök számos izgalmas kérdést vetnek fel: „Milyen globális és európai kihívásokra kell válaszolnia és mik a kulturális átalakulás hazai sajátosságai? Mi a jelentősége a tőkeelméleteknek a kultúraközvetítés területén? A társadalmi és kulturális tőke jelenléte mennyire jellemző a közművelődés intézményrendszerében és a roma közösségi házak esetében? Milyen változások történtek a rendszerváltást követően a közösségi művelődés területén? Mik a jellemzői a kisebbségi oktatásnak, ezen belül is milyen a roma közösségek oktatása és közművelődési tevékenysége? Milyen vonatkozásai vannak a társadalmi és oktatási egyenlőtlenségeknek, a szegregációnak, a multikulturális nevelésnek és oktatásnak? Ebben a koordinátarendszerben mi a roma közösségi házak szerepe? Ők maguk is szegregáló intézmények lennének? Hol vannak, miből tartják fenn magukat és mit csinálnak? Milyen típusait ismerhetjük? A közművelődési intézményrendszer tagjai? Mennyire hasznosak és értékesek a társadalmi integráció és felzárkózás szempontjából?” - sorolja a fel egy csokorban a kérdéseket a L'Harmattan kiadó honlapján, a könyv bemutatója kapcsán Ponyi szerzői érdeme abban áll, hogy ezeket a fajsúlyos kérdéseket mindvégig objektív tudományos hangvétellel járja körül, számos szempontot megvizsgálva, és a szakmai kérdésekre sikerrel talál megoldási javaslatokat is.

A kötet hat nagyobb tartalmi egységből áll: a bevezetést követően az első témakörben a kultúra elméleti alapjait és fogalmainak változását járja körül a szerző. Ezt követi a közművelődési jogszabályok változásának elemzése a rendszerváltozástól kezdve napjainkig, amely összekapcsolódik a szervezeti változásokkal és a finanszírozás kérdésével is. A harmadik tematikus egységben kerül sor a roma lakosság helyzetének szociológiai és részben társadalomtörténeti szempontú bemutatására, a széles látókörű témapozicionálást követően itt is eljutunk célcsoport közművelődési tevékenységének jogszabályi kereteinek elemzéséhez. A negyedik fejezetben a társadalmi egyenlőtlenségek, multikulturalitás és a szegregáció problémaköreit vizsgálj meg, a multikulturális oktatást és nevelést a leszakadó, hátrányos helyzetben lévők oktatási esélyegyenlőségének biztosításának eszközeként bemutatva. Az ötödik nagy elméleti tematikus egység a kisebbségi oktatás és nevelés jogszabályi, társadalmi és történeti dimenzióját veszi górcső alá. Az utolsó, terjedelmében a legjelentősebb fejezet pedig bemutatja (közel 100 oldal terjedelemben) az interdiszciplináris módon felvázolt elméleti háttérre épített empirikus vizsgálat eredményeit.

A könyv egyik első bírálója, Dr. Sári Mihály professzor a mű jelentőségét a roma célcsoport közművelődési tevékenységének bemutatása szempontjából a következőképpen ragadja meg: *„A roma „társadalom” fejlődésében a következő lépés a problémáik intézményes kezelése lesz, amelyben a közművelődés specifikus feladatait is ellátó roma közösségi házak már ma szerepet kapnak. A kutatás nehézsége azonban abban is állt, hogy a vizsgált intézmények formái, fenntartása, stabilitása, fennmaradása eltérő - ám mégis aktuális és tudományos értékű képet kell a szerzőnek adni a gyorsan változó intézményrendszerről.”* (Ajánlás, 7. oldal)

Az empirikus vizsgálat bemutatása kutatási alapkérdésekkel és a fókuszban álló intézmények leltárjainak számbavételével indul: Az országos adatbázisban szereplő 228 roma közösségi ház és szervezet közül az észak-magyarországi régió három megyéjében található intézmények kerültek a kutatásba. A vizsgálat reprezentatív mintájába 32 közösségi szintér került bevonásra, ami összességében regionális szinten az intézmények több mint 90 %-át fedi le (Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 11, Heves megyében 11, Nógrád megyében pedig további 10 intézmény). Az empirikus kutatásban a trianguláció módszerét alkalmazza Ponyi: eszköztárában a kvantitatív adatok kérdőíves gyűjtését kiegészíti a kvalitatív interjúkra alapozott vizsgálat és elemzés, egy minél komplexebb kép megrajzolása céljából. A félig strukturált interjúkat vegyesen, intézményvezetőkkel (14 fő) és a közösségi szinterek látogatói célcsoportjába tartozó személyekkel (10 fő) készítette. Módszertanilag pontos, jól felépített az empirikus kutatás, térbeli kiterjedésének követhetőségét a szerző megyei és regionális térképek segítségével is illusztrálja.

A kvalitatív eredmények bemutatásának nagy erénye, hogy eredményei jól összevethetőek az országos adatokkal (fenntartót típusa, programok, képzések, stb.): A szerző ugyanis a feldolgozás során ügyelt arra, hogy az adatlekérdezés tematikailag és részben szerkezetileg is kövesse a Kulturális statisztikai adatszolgáltatás (<https://kultstat.oszk.hu/>) logikáját. Az országos adatok is bemutatásra kerülnek a kötetben 2015-ig, frissebb változatuk pedig nyilvánosan elérhető az országos statisztikai felületen. A vizsgálat ezen részének fontos eleme a fejlesztések és beruházások számbavétele, amelyek 2006 és 2015 között megvalósultak ezen intézményekben. A szinterek digitális ellátottsága is alaposan bemutatásra kerül, valamint jelentős figyelmet kapnak az intézmények kommunikációs és marketing eszközei, humán erőforrás (foglalkoztatottak és önkéntesek) ellátottságuk. *„A legjellemzőbb feladatok a közösségi szintérben teljes munkaidőben foglalkoztatott dolgozók számára elsősorban a szintér működésével, fenntartásával, valamint ebben az esetben is a gyerekek felzárkózásával és a roma családok társadalmi integrációjával kapcsolatosak.”* (166. o.) Az intézmények emberi erőforrás ellátottsága tekintetében közel 60 %-uk (19 intézmény) jelezte a kutatás során, hogy

közösségfejlesztő szakemberre lenne szükségük (171. o.). A feltárt adatok széles köre nyomán teljes képet kapunk a regionális intézmények fontosabb jellemzőiről.

Ponyi a kutatásból nyert statisztikai adatokat vizuálisan változatos formában jeleníti meg, különböző diagramok, táblázatok és térképek keretében, ahol lehetséges és érdemes a megyei jogú városok - városok – községek adottságait településtípusonként külön-külön is bemutatja. A kvalitatív kutatás eredményei két önálló részre bontva kerülnek bemutatásra: elsőként az intézményvezetőkkel felvett interjúk tapasztalatai, majd a látogatók véleményeinek tematikus elemzésére kerül sor. A fejezetben során több szempontból is hangsúlyozásra kerül ezen roma közösségi szinterek helyi szinten kiemelten meghatározó jellege, amelyeket a szerző adatokkal és interjúrészletekkel is alátámaszt: *„A szerepüket tekintve a közösségi szinterek olyan komplex és hiánypótló szolgáltatásokkal rendelkeznek, amelyet más intézmény, vagy szervezet nem tudott/nem tud nyújtani az adott településen, vagy településrészen. (...) Ennek a komplex és hiánypótló szerepnek a betöltése kifejezetten fontos a szegregátumokban, vagy a szegregátumok közelében élő hátrányos helyzetű lakosság részére.”* (189. oldal) Az interjúelemzés során személyes narratívákon keresztül tekinthetünk be a közösségi szinterek szolgáltatási repertoárjába, a helyi innovációkba és szükségelték kiszolgálásába, a forrásfelhasználás módozataira, a pedagógiai-nevelési munkába, valamint a lokális jellegű kulturális eseményekbe. Kezdetben ezek a közösségi szinterek számos akadályba, helyenként ellenállásba is ütköztek, melyeket idővel sikerült leküzdeniük: *„A közösségi szinterek indulása időszakában a település lakossága részéről félelem és ellenállás irányult ellenük. Ez vélhetően abból fakadt, hogy nem ismerték még a szinterek tevékenységét, vállalt feladatait.”* (197. oldal) A közösségi szinterek azóta a helyi szintű társadalmi tőke megerősítésének egy fontos helyszínévé váltak. Ugyanakkor a kutatási eredmények rámutatnak, hogy bár *„a roma integrációs és felzárkózási célok ugyan nem változtak, de bizonyos tevékenységek módosultak, megszűntek, vagy éppen kiegészültek. Ezek a változások mindig szorosan összefüggtek a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokkal, a pályázati elvárásoknak való megfelelés kényszerével és a helyi szükségletek figyelembevételével.”* (206. o.)

A látogatói interjúk narratívái alapján a szerző kiemeli, hogy a közösségépítési funkciót a szinterek sikeresen látják el: *„tanulni és barátokat szerezni jártak a szinterekbe. Jól érezték magukat a közösségben, és azt is jelezték, hogy a gyerekeik szintén szeretnek idejárni.”* (218. oldal) A kapcsolati és társadalmi tőke fejlődése a szinterek látogatottságával párhuzamosan hozzájárult az interjúalanyok életminőségének javulásához, valamint a cigányság kultúrájának a megőrzéséhez, továbbadásához is.

A könyv nem csupán kutatási eredményeket sokoldalúan bemutató összefoglaló alkotásként értékes. Logikus felépítése, a szerző érthető stílusa, valamint a témát innovatív és hiánypótló módon feltáró jellege miatt egyetemi tankönyvként is megállja a helyét, mind a kultúratudományok, a kisebbségtudományok, vagy a tágabban értelmezett neveléstudományok területén. A szerző reflektív és önreflexióra is hajlamos stílusa révén azonban mégsem válik didaktikussá a közvetített tartalom, hanem inkább kérdéseket ébreszt az olvasóban is, dialektikus jelleggel.

Ponyi László

— metszéspontok —

KÖZMŰVELŐDÉS ÉS ROMÁK

Roma közösségi házak
vizsgálata a közművelődés
és a kisebbségtudomány
dimenzióiban

L'Harmattan

TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK HÍREI

Orsolya Deák – Gyula Zoltán Kállay:

Durkó Conference ONline

The Mátyás Durkó Memorial Conference was held for the seventh time in Debrecen in 2020. Networks in the World of Culture and Adult Education was the title of the conference in this year, which provided meeting platform for the professionals of the field of culture and adult education. The date of the two-day conference was 3-4th September. Contrary to the practice of previous years, the conference was organized in the online space in this year due to the pandemic situation. The event was implemented within the framework of the EFOP-3.7.3-16-2017-00150 project.

The Department of Cultural Studies of University of Debrecen was the main organizer of the conference. National Cultural Institute, the Hungarian Scientific Academy, the KulturAsz Cultural Association and the EPALE Hungary were the co-organizers of the event.

The conference series was first organized in 2006 by the staff of the Department of Cultural Studies and Adult Education of the University of Debrecen on three occasions:

1. the 50th anniversary of the university course,
2. professor Mátyás Durkó's 80th birthday, who was the founder of the course,
3. the 35th anniversary of becoming an independent department.

Since the organization of the first conference, it has been held every two years, each time hosting a different topic. Mátyás Durkó is the introducer of adult education profession in higher education in Hungary. He founded and headed the former Department of Adult Education and Public Education of Lajos Kossuth University (now: University of Debrecen). With his *Adult Education and folk culture* book (published in 1968), he laid the foundations of the andragogical discipline in Hungary.

In 2020, the title of the scientific memorial conference was Networks in the World Of Culture and Adult Education. The realization of the online conference had many unique and innovative possibilities, and this online form provided an opportunity for many participants to attend, who would not have been able to attend the event in person.

The greetings, opening and plenary presentation of the conference were recorded on pre-recorded videos by the invited professionals. These videos were sent to the organizers, who uploaded these digital materials to the best-known online video-sharing interface, and made them available on the official website of the conference to all interested parties.

Thus, the participants could start with Magdolna Závogyán's (*managing director of National Cultural Institute*) and Levente Takács' (*deputy dean of Faculty of Arts and Humanities of the University of Debrecen*) official greetings. After that, Erika Juhász (*chairman of the organizing committee*) opened the event and at the same time she announced the winner of this year's Mátyás Durkó Memorial Medal.

During each conference, the medal will be awarded to a specialist, who has provided outstanding performance in developing and improving trainings dealing with culture and adult learning. In 2020, Teréz Kleisz retired associate professor was awarded the commemorative

medal. Later the participants were able to listen to the winner's plenary presentation, which had the following title: „*Current directions of vocational research*”.

After the online greetings and plenary presentation, the participants could watch an unusual online roundtable discussion, whose topic was „*Networks in Culture*”. As an introduction, Erika Juhász gave a lecture with the title of „*National Cultural Institute and Networks of Higher Education*”, followed by a presentation by István Bordás, which topic was about the networks of the Hungarian Folk Culture Association. Afterwards, Béla Szente as a director of a cultural center, spoke about the network of the National Alliance of Cultural Centers, while Rózsa E. Széman gave a lecture on the activities of the Transylvanian Hungarian Public Education Association. Amália Neveda presented the Agora-workshop network, while Lajos Milán Molnár informed the interested parties about the network of the Association of Hungarian Community Builders as a member of this association.

This year, the participants were able to register to the conference with e-posters instead of session presentations. The posters were grouped by the organizers into 4 different poster sessions based on their topics as the followings:

1. Theory and research of public education (session leader: Edit Újvári, director of institute, associate professor, University of Szeged)
2. Practice of public education (session leader: Erika Juhász, head of department, associate professor, University of Debrecen – director of professional development, National Cultural Institute)
3. Theory and research of trainings (session leader: Balázs Németh, deputy director of institute, associate professor, University of Pécs)
4. Practice of trainings (session leader: Tünde Barabási, associate professor, Babes-Bolyai University)

More than 60 e-posters were received for the conference, which were made available by the organizers on the official website of the conference. During the real-time. moderated session meetings, the authors of each poster were given the opportunity to present their work to the best of a few thoughts, then the participants had the opportunity to ask questions about the topic. The interactive sessions provided an excellent opportunity for professional exchanges. An average of 100 people took part in each online sessions, so it can be stated that the online conference was of great interest, and the participants flexibly adapted to the new online form.

The abstract of each e-poster are available on the official website of the conference. This website also features videos from plenary presentations, online session meetings and the unusual online roundtable discussion. E-posters can also be downloaded for those who interested.

The organizers would like to say thank you to the participants of the online conference for their active participation.

We hope that in two years' time we will meet with the prominent professional representatives of public education and adult education in a presence conference.

The official website of the conference: www.durkokonferencia.hu

FELHÍVÁS PUBLIKÁLÁSRA

A folyóirat magyar elnevezése: Kulturális Szemle

A folyóirat műfaja: interdiszciplináris online tudományos folyóirat

A folyóirat angol elnevezése: Cultural Review

A publikálás feltételei:

1. A Kulturális Szemlébe bárki publikálhat, aki az alábbi feltételeknek megfelel.
2. A Kulturális Szemlébe a kultúra tágabb értelmezési témakörébe tartozó írásokkal lehet nevezni, azonban elsődlegesen a közművelődés és a közösségi művelődés témaköreiben, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban várjuk az írásokat. A beküldött írásokkal kapcsolatosan elvárás, hogy tematikailag a Kulturális Szemle küldetésnyilatkozatához igazodjanak.
3. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával, a tudományos hivatkozási és bibliográfiai rendszer elveinek alkalmazásával lehet publikálni (formai megoldását a honlapon elérhető publikációs sablon keretében adjuk meg).
4. A Kulturális Szemlébe magyar nyelvű tanulmányokat várunk rövid, angol nyelvű absztrakttal a publikációs sablon alapján. A szerkesztőbizottság angol nyelvi különszám megjelentetését külön meghirdeti és alapján kezdeményezni fogja.
5. A Kulturális Szemlében elsősorban ún. első közlések fogadhatók el, ettől csak szerkesztőbizottsági döntés értelmében térünk el. A más nyelven megjelent, de a Kulturális Szemlébe leadott nyelven még nem publikált írások első közlésnek minősülnek.
6. A Kulturális Szemle tanulmányait minden esetben a szerző nevének megjelölése nélkül két független lektor bírál, akik közül az egyik lektor általában a szerkesztőbizottság tagja, a másik lektor pedig más, a tudományos közéletből felkért személy. A felkért lektorok mindegyike tudományos fokozattal rendelkezik, és a hazai kulturális életben ismert, elismert kutató. Amennyiben az egyik bíráló nem fogadja el a tanulmányt közlésre, a másik bíráló pedig elfogadja, akkor harmadik bíráló kijelölésére kerül sor. A lektorálás módja dupla vak lektorálás:
 - **Blind, or Anonymous Peer Review**
Content is reviewed by external reviewers and the author's identity is unknown to the reviewer. A double-blind peer-review process is where both the reviewer and the author remain anonymous throughout the process.
 - **Vak vagy névtelen lektorálás**
A cikk tartalma külső szakértő által kerül lektorálásra és a szerző személye ismeretlen a lektor számára. Dupla vak lektorálásnak nevezzük azt, amikor a szerző és a lektor személye is ismeretlen marad egymás előtt a lektorálási folyamat során.
7. A Kulturális Szemlébe leadott publikációkat csak a 3. pontban jelzett, elérhető publikációs sablonban elkészítve fogadjuk el. Min. terjedelem 8.000 karakter, max. terjedelem 25.000 karakter. Ettől csak kivételes esetekben térhet el a szerkesztőbizottság.
8. A publikálás díjtalan mindkét fél részéről: sem a publikációt megjelentető NMI Művelődési Intézet, sem a szerző nem tartozik díjazással a publikáció megjelentetésért.
9. A publikáló a tanulmányának publikálásra történő beküldésével hozzájárul, hogy a szerkesztőbizottság a Kulturális Szemlét (és benne a beküldött tanulmányokat) elektronikus

formában honlapján, és más, szakmai és tudományos honlapokon (pl. Magyar Elektronikus Könyvtár, Magyar Folyóiratok Adatbázisa) közzétegye.

7. A publikációk leadása folyamatosan történik, és évente min. 4 alkalommal kerül elbírálásra. Az elbírálási határidők a honlapunkon nyomon követhetők. A tanulmányok beküldésének elektronikus levelezési címe, és a szerkesztőbizottság elérhetősége:

kuturalisszemle@nmi.hu

A folyóirat publikációs sablonja elérhető a www.kuturalisszemle.hu honlapon.

IMPRESSZUM

Kulturális Szemle

online interdiszciplináris tudományos folyóirat
2020. évi 2. szám (VII. évfolyam 2. szám)

Nyilvántartási száma: CE/4420-2/2017 Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság
ISSN: 2416-2329

Tárgyköre: művelődéstudomány-kultúra

Alapító: NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
6065 Lakitelek, Felsőalpár sor 3.

Felelős kiadó: Závogyán Magdolna, ügyvezető igazgató

Online elérhetőség: www.kulturalisszemle.hu

Email: kulturalisszemle@nmi.hu

Főszerkesztő:

Dr. Juhász Erika

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Barabási Tünde

Dr. Kerülő Judit

Dr. Kleisz Teréz

Dr. Ponyi László

Dr. Simándi Szilvia

Dr. Szabó Péter

Dr. T. Molnár Gizella

Dr. Viola Tamasova

Szerkesztőségi titkár:

Deák Orsolya

Olvasószerkesztő:

Hadházi Rita Kata